

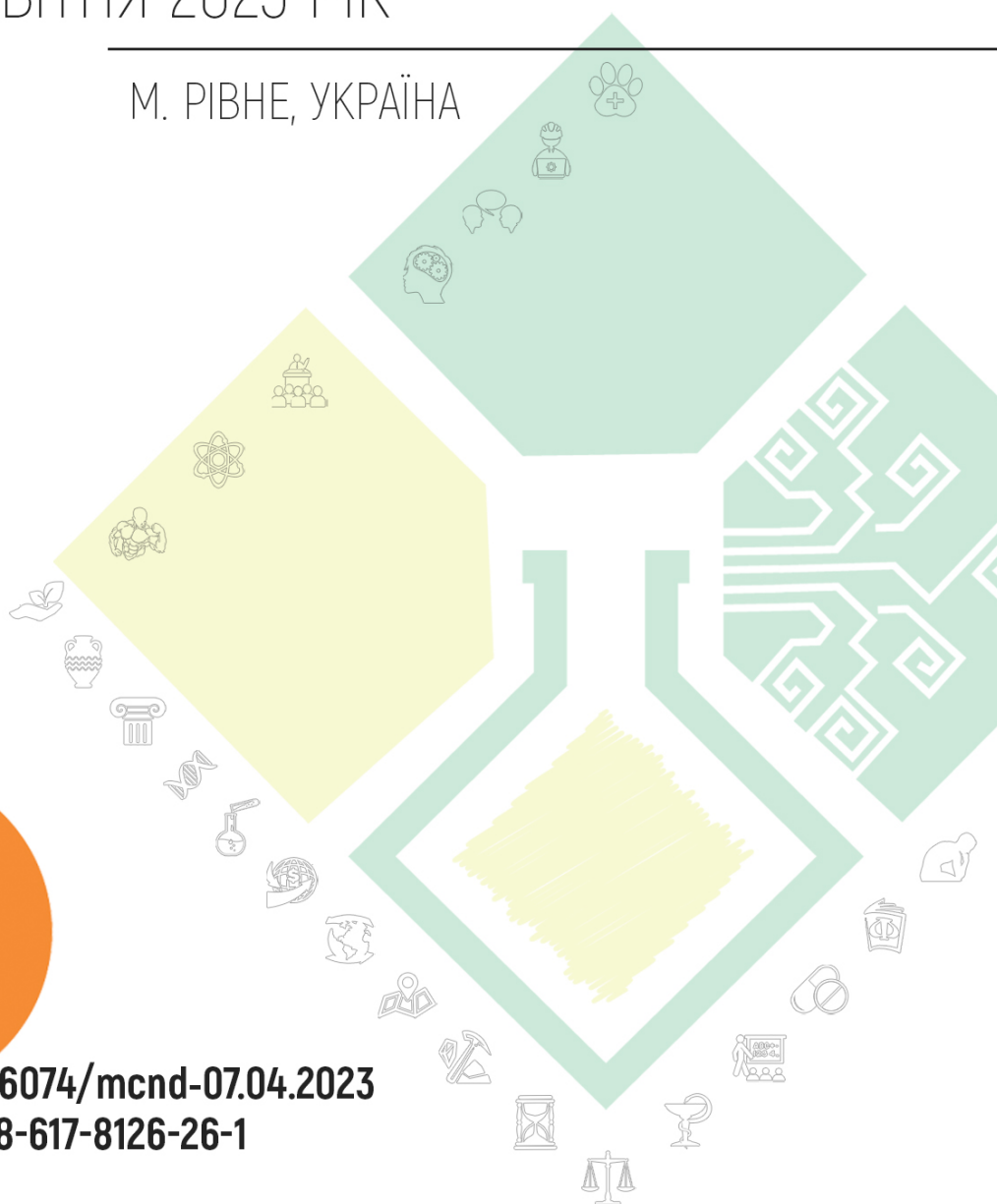
СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ НАУКИ: ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА ВЗАЄМОДІЇ

І 7 КВІТНЯ 2023 РІК

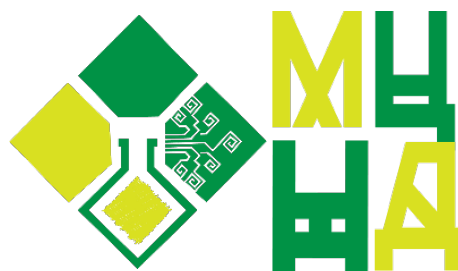
М. РІВНЕ, УКРАЇНА



DOI 10.36074/mcnd-07.04.2023
ISBN 978-617-8126-26-1



МАТЕРІАЛИ
II МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ



Міжнародний Центр Наукових Досліджень

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ НАУКИ: ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА ВЗАЄМОДІЇ

| 7 КВІТНЯ 2023 РІК
м. Рівне, Україна

Вінниця, Україна
«Європейська наукова платформа»
2023



Організація, від імені якої випущено видання:
ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Зрада С.І.

Дизайн: Бондаренко І.В.



Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 55 від 17.01.2023).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

С 83

Стратегічні напрямки розвитку науки: фактори впливу та взаємодії: матеріали II Міжнародної наукової конференції, м. Рівне, 7 квітня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — 196 с.

ISBN 978-617-8126-26-1

DOI 10.36074/mcnd-07.04.2023

Викладено матеріали учасників II Міжнародної спеціалізованої наукової конференції «Стратегічні напрямки розвитку науки: фактори впливу та взаємодії», яка відбулася 7 квітня 2023 року у місті Рівне.

УДК 001 (08)

© Колектив учасників конференції, 2023

© ГО «Європейська наукова платформа», 2023

ISBN 978-617-8126-26-1

© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АНАЛІЗ УМОВ ЕЛАСТИЧНОСТІ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Кулик О.М. 10

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСФЕРУ ЗНАНЬ

Небога Т.В., Голікова О.С. 13

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА ОСНОВНІ ФАКТОРИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Заходим М.В. 15

РИНКОВА РІВНОВАГА, ЇЇ СУТЬ І ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РИНКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Гарасимчук Н.А., Гринів М.М. 18

СЕКЦІЯ ІІ.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ВПЛИВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НА ВЕДЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ

Вальковець А.С. 20

ГРУПУВАННЯ ПЕРЕШКОД, ЯКІ ПОСТАЮТЬ НА ШЛЯХУ ДО СКОРОЧЕННЯ СПОЖИВАННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ НЕВІДНОВНИХ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ

Ємельянов О.Ю. 22

СЕКЦІЯ ІІІ.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

АМОРТИЗАЦІЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ДОХОДІВ ВІД ЗВИЧАЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук П.Л. 25

ВІДОБРАЖЕННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІД ЧАС КОНСОЛІДАЦІЇ

Малейко Л.В. 29

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Таргоній І.М. 32

СПЕЦИФІКА СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Рубежанська В.О., Шим Т.С. 35

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ МОРСЬКИХ ТАНКЕРНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В
УКРАЇНІ

Ільченко С.В., Грищенко В.Ф., Грищенко І.В.37

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

FEATURES OF LEVEL DIVISION OF SPHERES OF RESPONSIBILITY OF DISTRIBUTOR
COMPANIES

Melnichenko I.V.39

FORMATION OF THE MANAGEMENT SYSTEM OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN
THE CONDITIONS OF AUTONOMY

Shulyak O.P.42

ОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ

Кишин О.В., Боруцька О., Кишин Ю.44

ТУРИСТИЧНА ГАЛУЗЬ У СВІТІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ СЬОГОДЕННЯ ТА
МАЙБУТНЬОГО

Сінгуцький О.В.47

СЕКЦІЯ VI. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ПРОБЛЕМА ПРЕКАРІАТУ НАСЕЛЕННЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ І
БЕЗУМОВНИЙ БАЗОВИЙ ДОХОД ЯК СОЦІАЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ ДЛЯ ЇЇ
ВИРІШЕННЯ

Кравченко Д.О.49

СЕКЦІЯ VII. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

СВІТОВИЙ ДОСВІД ОБЛІКУ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Ракуть Д.О., Жмарьов Д.І.52

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА ДО
ПІСЛЯ ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Мельник В.Є.55

СЕКЦІЯ VIII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОСТУПНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Іщенко А.С. 58

ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ В СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЧЕРЕЗ
ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО

Долгерт В.В. 61

ПОНЯТТЯ ВІЙСЬКОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Колесник В.А. 64

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ПОДАТКОВОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Олійник Ю.І., Кравчук М.Ю. 66

РОЛЬ ДИПЛОМАТІЇ У БОРОТЬБІ З МІЖНАРОДНИМИ КРИМІНАЛЬНИМИ
ПРАВОПОРУШЕННЯМИ

Литвинова А.П., Марченко А.-М.А. 69

ТЕЛЕМЕДИЦИНА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ДИСТАНЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ
НАСЕЛЕННЮ УКРАЇНИ

Литвин О.П. 71

СЕКЦІЯ IX. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ДОБОРУ ТА ПІДГОТОВКИ ПРОКУРОРІВ:
ЗАКОНОДАВЧІ ПРОПОЗИЦІЇ ТА ЗМІНИ

Ворон Д.М. 74

ПРИНЦИП НЕЗМІННОСТІ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Жигальов І.Г. 77

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ткачов В.С. 80

СЕКЦІЯ X. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

АКУМУЛЯЦІЯ ТА РОЗПОДІЛ ТОКСИЧНИХ МЕТАЛІВ В РОСЛИНАХ ГОРОХУ
ПІДЗИМОВОЇ СІВБИ

Бурикiна С.І., Когут І.М., Капустiна Г.А. 83

СЕКЦІЯ XI. ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

СИНТЕЗ БЛОЧНИХ ТА РОЗГАЛУЖЕНИХ ПОЛІМЕРІВ ІЗ ПРИЩЕПЛЕНИМИ
ПОЛІОКСАЗОЛІНОВИМИ ЛАНЦЮГАМИ
Воляннюк К.А., Мітіна Н.Є., Гаргай Х.І., Гевусь О.І., Іжик О.Б., Заїченко О.С.86

СЕКЦІЯ XII. АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

АВТОМАТИЗАЦІЯ У СФЕРІ КОМПОЗИТНОГО ВИРОБНИЦТВА
Слободенюк А.Ф.90

СЕКЦІЯ XIII. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ВІЙСЬКОВІ ДІЇ ЯК ЕКОЛОГІЧНИЙ ФАКТОР
Колісниченко О.В., Шаталова В.Б., Мокрякова М.І.91

СЕКЦІЯ XIV. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

THE ROLE OF VIRTUAL AND AUGMENTED REALITY IN THE PROCESS OF SOFTWARE
DEVELOPMENT
Almakadma M.I., Pershyna A.A.93

РОЗРОБКА ЗАХИЩЕНОЇ МАСШТАБОВАНОЇ ПРОГРАМНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ
ВІДПРАВЛЕННЯ БРАУЗЕРНИХ PUSH-ПОВІДОМЛЕНЬ
Білоус В.В.95

СЕКЦІЯ XV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ КОМПЛЕКСНОГО ЗАХИСТУ КОРПОРАТИВНОЇ МЕРЕЖІ
Чинчик Д.М., Коробейнікова Т.І.97

СЕКЦІЯ XVI. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

НЕРУЙНІВНИЙ КОНТРОЛЬ РІВНЯ ЗАШЛАМОВАНOSTІ ГАЗОГОНІВ ТА
ІШЛАМОПРОВОДІВ ТЕПЛОВИМ МЕТОДОМ
Науково-дослідна група:
Мягкий О.В., Васильєв Р.Р., Білоцерківська В.А., Спасьонов І.О.103

ТЕПЛОВІЗІЙНЕ ДІАГНОСТУВАННЯ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ ДИМОВИХ ТРУБ І ДИМОХОДІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ЕКСПЛУАТАЦІЇ

Науково-дослідна група:

Мягкий О.В., Суровикін Ю.В., Науменко В.В., Вяліна А.В..... 107

СЕКЦІЯ XVII.

СОЦІОЛОГІЯ ТА СТАТИСТИКА

МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТА В ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Саєнко Р.В..... 112

СЕКЦІЯ XVIII.

ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ: РЕАЛІЗАЦІЯ В АМЕРИКАНСЬКОМУ КІНОДИСКУРСІ КІНЦЯ ХХ СТОРІЧЧЯ

Шишка К.В. 115

МНОЖИННІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ: ЧИННИКИ ВПЛИВУ

Хуторна А.О..... 118

ФРАНЦУЗЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СЛОВОТВІРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Юзефів А.О. 120

СЕКЦІЯ XIX.

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ABOUT "... FORMATIONS"

Malyshev O.V. 125

ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ І ЦІННОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Агібалов О.А. 128

ВПЛИВ НЕУСВІДОМЛЕНИХ КОМПОНЕНТІВ ПРИРОДНОЇ МОВИ НА ДУХОВНУ І ПІЗНАВАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ

Старікова Г.Г. 131

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ

Воронова Т.В..... 134

СЕКЦІЯ XX.

ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

INTERACTIVE TECHNOLOGIES AS A MEANS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Feshchuk A..... 136

ЛІНГВІСТИЧНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Гапоненко Н.П......139

**ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 012
ДОШКІЛЬНА ОСВІТА У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ ЗА ДОПОМОГОЮ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Селікова Я.С......141

**ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ЯК ЧИННИК
ПОЗИЦІОНУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ НА РИНКУ ОСВІТНІХ
ПОСЛУГ**

Марчук С.С., Чемерис І.В.143

**САМОСТІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРІВ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
ПІД ЧАС ЗМІШАНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Попадич О.О.145

СИНТЕЗ МАГНІТНИХ ПОРОШКІВ У ВОДНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Грущак Н.148

**ЦИФРОВІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕК ВИЩИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ЯК ЧИННИК
МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

Бойко С.Т.152

**ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ**

Кочерга Є.В., Чаус Г.Г., Романець О.А.155

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
БІОЛОГІЇ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНО-ПОЛЬОВОЇ ПРАКТИКИ В УМОВАХ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Кириєнко О.О......158

СЕКЦІЯ XXI.

ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ОСОБЛИВОСТІ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Александров Ю.В.164

СЕКЦІЯ XXII.

МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

**ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД АЛКОГОЛЮ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ СЕРЕД
МОЛОДІ**

Мазур Р.М., Мокрякова М.І.167

ЗАЛЕЖНІСТЬ СТАНУ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ ВІД СТУПЕНЯ МЕТЕОЗАЛЕЖНОСТІ Платонова Д.О., Мареніч Г.Г.....	169
ЗМІНА ЯКОСТІ СНУ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ ГІГІЄНИ СНУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ Кондратенко О.К., Мокрякова М.І.	171
ОСОБЛИВОСТІ ХАРЧУВАННЯ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ Товкун Л.П., Мельничук О.М.....	173
ПРОФІЛАКТИКА ЗАХВОРЮВАНЬ СЕЧОСТАТЕВОЇ СИСТЕМИ Арабаджі А.Є., Мокрякова М.І.....	176
ПРОФІЛАКТИКА ЗАХВОРЮВАНЬ ШКІРИ ПІД ЧАС ВІЙНИ Маланія М.Д., Мокрякова М.І.....	178
РИЗИКИ РОЗВИТКУ ГОСТРОГО РЕСПІРАТОРНОГО ДИСТРЕС-СИНДРОМУ У ПАЦІЄНТІВ З ПОЛІТРАВМОЮ Курсов С.В., Скоропліт С.М.	179

СЕКЦІЯ XXIII.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ОСОБИСТО-ОРІЄНТОВАНЕ ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ Лопатюк О.В.	181
---	-----

СЕКЦІЯ XXIV.

ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

СТАЛІНСЬКІ РЕПРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК Соколова Н.Д., Марішина Р.В.....	183
---	-----

СЕКЦІЯ XXV.

КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КУРАТОРСТВА В МИСТЕЦТВІ Долеско С.В., Геращенко О.О., Пархоменко Н.В.....	185
ОСОБИСТІ ЯКОСТІ КУРАТОРА В МИСТЕЦТВІ Долеско С.В., Геращенко О.О.	189
ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ МАРТИ ПІТЧУК: АНАЛІЗ У ДОВОЄННОМУ Й ВОЄННОМУ ВЕКТОРАХ Долеско С.В., Ткачук Н.Ю., Пархоменко Н.В.....	191

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АНАЛІЗ УМОВ ЕЛАСТИЧНОСТІ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Кулик Оксана Михайлівна

викладачка кафедри туризму

*Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, Україна*

В умовах економічних змін, що відбуваються в ринковій економіці, які впливають абсолютно на всі життєво важливі сфери господарювання та провадження підприємницької діяльності, сучасні підприємства індустрії гостинності, як і будь-які підприємства, що виробляють товари або послуги, зіштовхуються з великою кількістю проблем. Джерелами підвищеної складності управління є високий рівень невизначеності ринкової ситуації, сезонна нестабільність попиту на послуги, жорстока конкуренція в галузі гостинності, нестача фінансових ресурсів, однак найважливішим на сьогоднішній день фактом є війна. В таких надзвичайно важливих умовах кожен суб'єкт господарювання в сфері індустрії гостинності має на меті залучити та втримати клієнта найбільш ефективними методами, пропонуючи йому гнучку мотиваційну систему, яка базується на знижках на певні товари та послуги.

Сфера індустрії гостинності, незалежно від її конкретного виду, базується на трьох основних елементах, таких, як: ціна; попит; пропозиція. Четвертим достатньо новим елементом ринку, який також широко використовується в маркетингу і має істотне значення, є конкуренція. Весь комплекс багатовимірних зв'язків і взаємодій між цими елементами утворює певний ринковий механізм. Це – механізм з'єднання продавців і покупців сфери індустрії гостинності через формування на них попиту та пропозиції.

Попит (англ. demand) – кількість товару, яку споживачі бажають і можуть придбати за різними цінами протягом певного періоду часу [1].

Попит у сфері індустрії гостинності – це запит фактичного або потенційного споживача на придбання послуг в обсязі наявних у нього коштів, які призначені для цієї покупки. Попит відображає потребу споживача та його бажання придбати ці послуги в певній кількості і за певною якістю, а також можливість оплатити покупку за ціною, що підходить для нього в певний період часу. Попит є одним з основних аспектів конкуренції.

Варто зазначити, що багато компаній індустрії гостинності періодично зазнають труднощів в економічному середовищі та зіштовхуються з невизначеністю в майбутньому. У постійно змінному конкурентному середовищі бізнесу зростає необхідність планування в компаніях, у зв'язку з цим прогнозування попиту є основою ефективного планування [2].

Закон попиту – закон, згідно з яким зростання цін призводить до зниження величини попиту на послуги сфери гостинності при інших рівних умовах.

Закон попиту передбачає певні фактори, що визначаються:

1) ефектом доходу (бажанням споживача придбати більше даних послуг за

мінімальною ціною);

2) ефектом заміщення (готовністю споживача при зниженні ціни на послуги надати перевагу найбільш дешевим послугам при певній їхній якості);

3) дією принципу спадної граничної корисності (кожна додаткова послуга по мірі споживання буде приносити споживачеві дедалі менше задоволення, тому готовність продовжувати покупки даної послуги знижується).

Ілюстрацією закону попиту є крива попиту для конкретного продукту. Зміна величини попиту, що відбувається при зміні ціни товару, позначається лише рухом по точках кривої попиту (вздовж лінії попиту), рис. 1 [3].

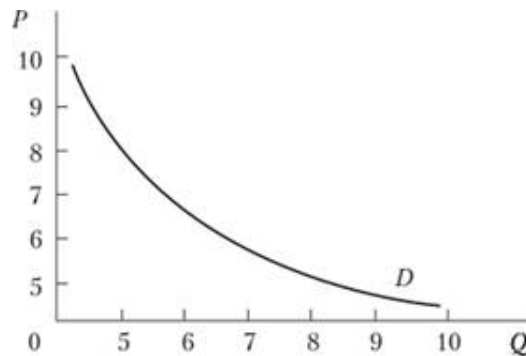


Рис. 1. Крива попиту на конкретний продукт

До нецінових факторів, що впливають на зміщення кривої попиту, можна зарахувати: зміну смаків і вподобань споживачів; кількість споживачів на ринку (розмір ринку); зміну грошових доходів споживачів; ціни на послуги-замінники; споживчі очікування змін на ринку. Нецінові фактори призводять до змін самого попиту на товари незалежно від рівня їхніх цін. Підвищення попиту, зумовлене будь-яким з нецінових чинників, може бути показано зміщенням всієї кривої попиту «вправо-вгору», а зниження – зміщенням «вліво-вниз».

Основним поняттям, що відображає попит на послуги залежно від їхньої ціни, слугує цінова еластичність попиту, яка визначається коефіцієнтом еластичності попиту. Коефіцієнт еластичності попиту показує, на скільки відсотків змінюється величина попиту на послуги при зміні її ціни на один відсоток. Знання рівня еластичності попиту в сфері гостинності має велике значення, оскільки за умови високої еластичності попиту готель може знизити ціну номера для збільшення обсягу продажів і отримати додатковий прибуток. Своєю чергою, при низькій еластичності попиту зниження ціни призведе до незначного збільшення обсягу продажів, яка не компенсує втрату прибутку (рис. 2) [3].

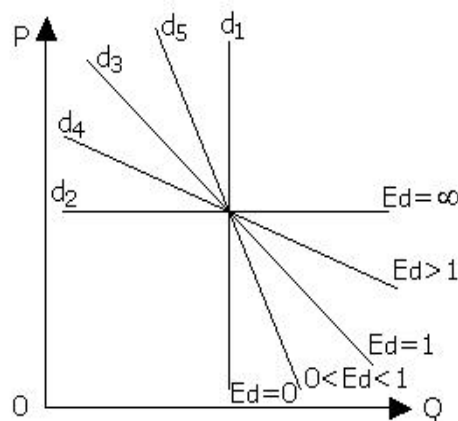


Рис. 2. Еластичність попиту цін

Ed – еластичність попиту за ціною;

Q/Q – відносна зміна попиту;

P/P – відносна зміна ціни.

$E > 1$ – еластичний попит (на товари розкоші);

$E < 1$ – нееластичний попит (на предмети першої необхідності);

$E = 1$ – попит з одиничною еластичністю (залежить від індивідуального вибору);

$E = 0$ – абсолютно нееластичний попит (сіль, медикаменти);

E – абсолютно еластичний попит (в умовах досконалого ринку).

До нецінових факторів, які впливають на рівень пропозиції і зміни попиту, можна зарахувати наступні: ціни на економічні ресурси, які використовує суб'єкт господарювання в сфері індустрії гостинності; технологія надання послуг; розмір податків і субсидій споживачам; ціни на інші послуги; очікування споживачів послуг; кількість готелів – виробників аналогічних послуг.

Еластичність попиту за ціною залежить від низки факторів, зокрема:

✓ наявності товарів-субститутів. Чим більше існує товарів, здатних досить ефективно замінити один одного, тим активніше реагує попит на зміну цін на них;

✓ часу пристосування до зміни цін. У короткотерміновому періоді попит менш еластичний, ніж у довготерміновому, адже для пошуку товарів-субститутів та зміни структури споживання потрібен час; частки споживацького бюджету, що витрачається на продукт. Тут залежність зворотна: чим більша частка, тим менша еластичність і навпаки.

Розрахунки еластичності попиту за ціною мають досить широке практичне використання як для прогнозування споживацьких витрат, так і для проведення цінової політики фірми. Для продавця важливо знати, скільки грошей споживач готовий витратити на придбання даного товару при різному рівні ціни на нього, адже витрати споживача є ні чим іншим, як валовим доходом продавця. Практика господарювання багата на приклади використання показників еластичності попиту за ціною для прийняття економічно обґрунтованих рішень. Досить часто здійснення якихось економічних дій вимагає постійних витрат. Тоді прибуток підприємця буде залежати тільки від обсягу виручки, тобто від тієї кількості грошей, яку погодяться сплатити покупці за запропонований товар чи послугу.

Отже, аналізуючи умови еластичності на послуги в сфері гостинності, можемо стверджувати, що ціни мають бути такими, щоб максимально заповнити суб'єкт господарювання, не залишаючи можливості для простою, якщо це заклад розміщення або інший заклад сфери гостинності. Але при цьому не обов'язково буде досягнуто максимальної виручки. Якщо попит на товари чи послуги нееластичний, то через підвищення ціни зменшиться кількість споживачів меншою мірою, ніж зростуть ціни, а тому загальний коефіцієнт дохідності зростатиме.

Список використаних джерел:

1. Попит // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Попит>.
2. Прогнозування попиту. URL: <https://epr.pp.ua/5/58308.html>.
3. Економіка (Лекції). URL: <https://studies.in.ua/economy>.

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСФЕРУ ЗНАНЬ

Небога Тетяна Василівна

ORCID ID: 0000-0002-5025-7299

канд. екон. наук, старший науковий співробітник

*Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України», Україна*

Голікова Ольга Сергіївна

ORCID ID: 0000-0001-7301-2430

PhD in Economics, науковий співробітник

*Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України», Україна*

В сучасних умовах економічна система функціонує на основі використання результатів наукових досліджень та знань. Відбувається перехід від індустріальної економіки, яка базується на класичних факторах виробництва: предметах праці, засобах праці, до – постіндустріальної, де визначним фактором виробництва є інформація та знання. Формується так звана економіка знань, одним із імперативів розвитку якої є трансфер знань з метою забезпечення конкурентоздатності країни. Тобто, знання виступають необхідним фактором соціально-економічного розвитку та визначення конкурентоздатності національних господарств.

Проблеми трансферу знань є предметом дослідження багатьох закордонних та вітчизняних вчених. Так, питанням державного регулювання трансферу знань як чинника інноваційного, становлення інноваційного суспільства, формування економіки знань приділяють увагу у своїх наукових працях такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Білоус О.Ю. [1], Клімова Г.П. [2], Друкер П. [3], Махлуп Ф. [4, 5], Тофлер Е. [6] та інші.

Трансфер знань виступає ефективним інструментом здійснення та забезпечення інноваційного процесу. Як зазначає [2], становлення інноваційного суспільства можливе лише з рахунок формування національної інноваційної системи, яка орієнтована на генерування та використання нових наукових знань, сприяє розвитку інноваційних технологій та створює умови для підвищення якості людського капіталу [2, с. 21].

Такими загальними умовами процесу трансферу знань є його інституційне забезпечення. Корисним у цьому напрямі, на нашу думку, виходячи із перспектив європейського вектору розвитку України, є досвід країн Європейського Союзу (ЄС), у рамках якого створено розгалужену систему інституційного забезпечення трансферу знань. Так, урядами країн ЄС здійснюється прямий вплив на регулювання процесів передачі знань в усіх сферах економіки. Прикладом цього є цільове фінансування інноваційної та наукової діяльності, яке у більшій мірі здійснюється за рахунок коштів державного або місцевого бюджетів. У таких країнах, як Великобританія, Німеччина та Франція з початку 80-х років створені парламентські комітети з питань досліджень та технологій, а у сфері трансферу знань діє міждержавна кооперація. З 1958 року проводяться спільні дослідження у рамках Європейського співтовариства з атомної енергії; з 1975 року – у Європейському космічному агентстві. Крім того діє розгалужена система галузевих проєктів – науково-прикладних розробок телекомунікаційних технологій (RACE); Європейська програма дослідницьких та інформаційних технологій стратегічна (SCIENCE); програма трансферу інновацій та

технологій (SPRINT) [7, с. 68].

Окрім держаної підтримки та створення загальних законодавчих умов для здійснення процесу трансферу знань, необхідною умовою, на нашу думку, є розвиток дослідницьких хабів на базі закладів вищої освіти, де мають проводитися актуальні для економічного відновлення України наукові дослідження та комерціалізовуватися передові інноваційні розробки. Крім того, такі хаби повинні взаємодіяти на основі принципу відкритої науки, коли результати наукових досліджень стають доступними для будь-яких зацікавлених сторін, що має сприяти кумулятивному ефекту генерування новацій в країні. Така взаємодія між учасниками інноваційного процесу неможлива без сформованої національної інноваційної інфраструктури, яка має включати такі ключові блоки: фінансове забезпечення; кадрове забезпечення; виробничо-технологічне забезпечення; інформаційне забезпечення; експертиза і сертифікація; логістика; консалтинг; соціальне забезпечення.

Таким чином, економічне повоєнне відновлення України та відновлення конкурентоспроможності, на нашу думку, неможливе без створення загальних умов для провадження інноваційної діяльності та реалізації її ефективного інструменту – трансферу знань. Таким загальним умовами є система інституційного забезпечення трансферу знань і вона має включати:

1. Систему державної підтримки через механізми прямого фінансування.
2. Законодавчу базу, яка має забезпечувати захист прав дослідників та новаторів.
3. Створення системи кооперації закладів вищої освіти на принципах відкритої науки.
4. Сформовану національну інноваційну інфраструктуру.

За офіційним визначенням Єврокомісії «трансфер знань» представляє собою низку активних взаємодій з метою залучення знання від тих, хто їх створює до тих, хто перетворить ці знання на результати [8]. А тому лише за наявності ефективної системи інституційного забезпечення можуть бути створені умови для такого дієвого інструменту реалізації інноваційної діяльності, як трансфер знань.

Список використаних джерел:

1. Білоус О. Ю. Державне регулювання у сфері трансферу знань та технологій як чинник інноваційного розвитку економіки України. Вісник соціально-економічних досліджень. 2015. Вип. 2. С. 100–107.
2. Клімова Г.П. Інноваційне суспільство – новий історичний етап цивілізаційного розвитку. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні: монографія; за ред. Ю.Є. Атаманової, Г.П. Клімової. Харків: Право, 2015. С. 8–40.
3. Drucker P. The Age of Discontinuity: Guidelines to Our Changing Society / P. Drucker. New York: Harper & Row Publishers, 1968. 383 p.
4. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США [Пер. с англ.]. Фриц Махлуп. М.: Изд-во «Прогресс», 1968. 462 с.
5. Machlup F. Education and Economic Growth / F. Machlup. – New York: New York University Press, 1970. 106 p.
6. Тоффлер Э. Третья волна. М. : АСТ, 2010. 784 с.
7. Будкін В. Інноваційна модель розвитку національних економік. Економіка України. 2010. № 6. С. 67–78.
8. Communication From the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions «Improving knowledge transfer between research institutions and industry across Europe: Embracing Open Innovation - Implementing the Lisbon agenda», Brussels, 4.4.2007, COM (2007) 182 final.

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ТА ОСНОВНІ ФАКТОРИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Заходим Марина Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент, докторант
ЗВО «Подільський державний університет», Україна

Основним напрямом ефективної політики формування продовольчої безпеки є забезпечення населення продовольством на такому рівні, який буде гарантувати якісні умови життя та життєдіяльності суспільства, а також уможливити стійке суспільне відтворення на засадах розширеного виробництва [1; 2; 3] Тому обов'язком держави є формування дієвої системи доступності кожного громадянина до якісних та безпечних продуктів харчування.

Основними факторами, які характеризують рівень забезпечення продовольчої безпеки є [4]:

✓ обсяг виробництва екологічно безпечної сільськогосподарської продукції: законодавча база, державна підтримка, попит на екологічно чисті продукти, природно-кліматичні умови, спеціалізація регіонів, стан засобів виробництва;

✓ створення резервного фонду екологічно безпечного продовольства: визначений обсяг закупівель, бюджетне фінансування, повернення кредитних ресурсів;

✓ доступ населення до екологічно-безпечного продовольства: рівень споживання екологічно безпечних продуктів харчування, рівень доходів населення, якість продовольства, пропозиція ринку, рівень цін на продовольство;

✓ охорона земельних ресурсів: законодавство, технологія обробітку землі, зменшення деградації ґрунтів, рекультивация земель, обсяг внесених добрив.

Виробничі можливості сільського господарства визначаються сукупністю ресурсів відповідного обсягу та якості. Тому, від можливостей маневру різними ресурсами необхідно вибирати оптимальну сукупність з багатьох варіантів, тобто взаємопов'язану сукупність потенціалів: *виробничого*, який охоплює сукупність наявних ресурсів, що використовуються в процесі виробництва продукції; *агроресурсного*, який охоплює природно-кліматичний та земельні ресурси, виражені, безпосередньо, в родючості ґрунтів; *природно-кліматичного* – клімат, ґрунт, водні ресурси тощо; *біологічного*, що характеризується можливостями рослин і тварин створювати відповідну продукцію.

Можна стверджувати, що продовольча безпека базується на класифікації сукупності економічних, соціальних та природних ресурсів, що забезпечують розвиток агропромислового комплексу (рис. 1).

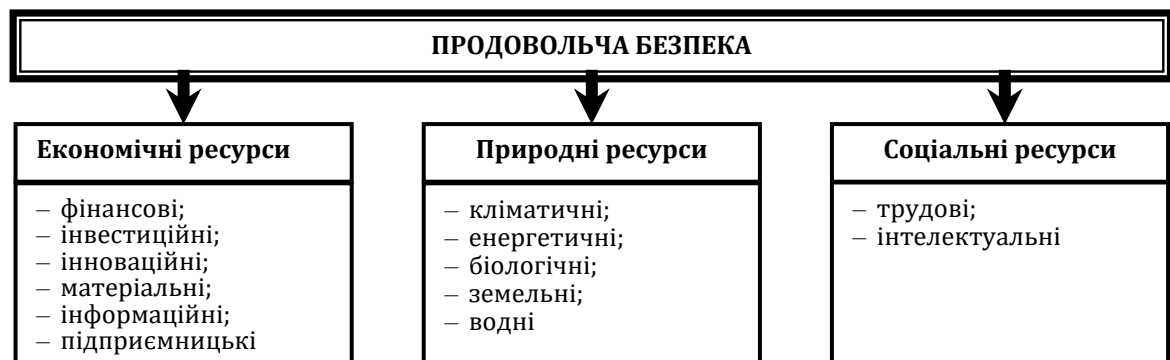


Рис. 1. Ресурсно-відтворювальне забезпечення продовольчої безпеки

Джерело: авторська розробка.

Крім того, важливим аспектом для забезпечення продовольчої безпеки є співвідношення між продукцією власного та імпортного виробництва, стан розвитку переробних підприємств, заготівельних закладів і торговельних мереж, встановлення контролю за цінами основних продуктів харчування.

Також дослідження теоретичних аспектів продовольчої безпеки дало можливість визначити основні фактори її забезпечення, від аналізу та правильного і своєчасного реагування яких залежить побудова ефективної системи забезпечення продовольчої безпеки в структурі економічної безпеки в умовах сьогодення (рис. 2).

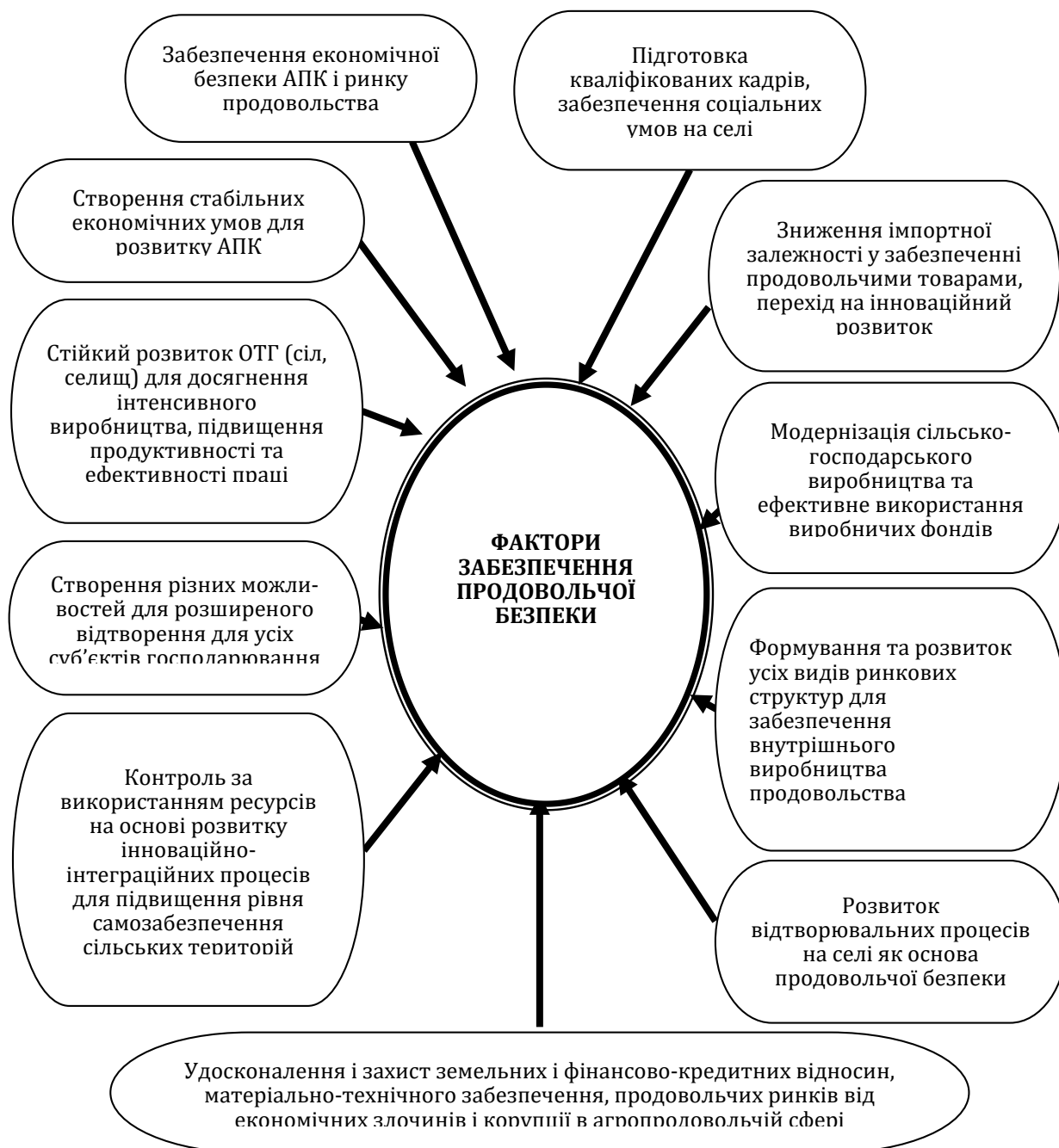


Рис. 2. Фактори забезпечення продовольчої безпеки

Джерело: розроблено автором на основі [5, 6, 7, 8].

На основі проведених досліджень можна зробити висновки про те, що продовольча безпека посідає важливе місце у забезпеченні державної безпеки серед

інших видів безпеки і водночас тісно пов'язана з ними. До прикладу, продовольча безпека пов'язана із енергетичною безпекою, безпосередньо впливає на здоров'я нації і, як наслідок, визначає демографічну безпеку. Також продовольча безпека держави має гарантувати та забезпечувати за будь-яких обставин потреби населення в екологічно чистому продовольстві на рівні науково обґрунтованих норм споживання при платоспроможному попиті за умов, коли третина доходу витрачається на харчування.

Список використаних джерел:

1. Лупенко Ю. О., Ходаківська О. В. Наукові засади запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення: наук. доп. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2016. 40 с.
2. Мостова А. Д. Сучасний стан продовольчої безпеки України та методичні підходи до його оцінки. Причорноморські економічні студії. 2019. № 43. С. 59-68.
3. Немченко В. В. Продовольча безпека України. Зб. наук. пр. ВНАУ. Сер.: Економічні науки. 2012. № 4(70). Т. 2. С. 179-183).
4. Одінцов М.М. Моделювання факторів формування продовольчої безпеки. Ефективна економіка. 2010. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=113> (дата звернення: 15.12.2021).
5. Власов В.І. Методичні підходи щодо оцінки продовольчої безпеки країни. В.І. Власов, В.П. Саблук, М.Н. Лисак. Економіка АПК. 2009. № 8. С. 43-45.
6. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. Державне регулювання економіки: підручник. За ред. І.Р. Михасюка. Київ: Атіка, Ельга-Н. 2000. 529 с.
7. Політика та розвиток сільського господарства в Україні. За ред. Ш. фон Крамара-Таубадея, С. Зорі, Л. Штріве. Київ: Альфа-Принт. 2001. 312 с.
8. Щербань В.П. Організаційно-економічний механізм продовольчої безпеки регіону. Суми: Козацький вал. 2000. 288 с.

РИНКОВА РІВНОВАГА, ЇЇ СУТЬ І ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РИНКУ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Гарасимчук Назар Андрійович

аспірант

Львівський університет бізнесу та права, Україна

Гринів Марта Михайлівна

магістрантка факультету туризму

Львівський державний університет фізичної культури

ім. Івана Боберського, Україна

У сучасних умовах сьогодення, беручи до уваги всі негативні фактори, які впливають на розвиток сфери індустрії гостинності, а це, зокрема, – всесвітня пандемія Covid-19, початок якої датується 2020 роком і продовжується, хоча з меншою інтенсивністю, але до сьогодні, так і на інші фактори, зумовлені політичною нестабільністю та на даний час війною в Україні, яка також триває уже понад календарний рік, сфера гостинності залишається найбільш перспективною та викликає цікавість у потенційного інвестора.

Важливо зазначити, що індустрія гостинності сприяє ефективності та розвитку національної економіки, оскільки через дедалі більший розвиток малого та середнього бізнесу зростають надходження до бюджетів як регіонального, так і державного рівнів, збільшується зайнятість серед працюючого населення, підвищується рівень життя в регіональному та державному масштабах, спостерігається сприятливий вплив на інші супутні галузі, які пов'язані зі сферою індустрії гостинності. Тому, зважаючи на вищезазначене, констатуємо важливість ринкової рівноваги для сфери гостинності.

Ринкова рівновага – це ситуація, коли плани покупців і продавців на ринку співпадають і за даної ціни величина пропозиції дорівнює величині попиту на товари та послуги [1].

Ринкова рівновага не завжди є сталою. Зміна під впливом нецінових факторів попиту, пропозиції чи обох одразу призводить до виникнення нового стану рівноваги. При цьому нові рівноважні ціна та обсяг можуть як зростати, так і зменшуватися в одному чи в протилежних напрямках.

Зазначимо, що ринкова рівновага – це ситуація на ринку товарів і послуг, за якої величина пропозиції рівна величині попиту. Ринкова рівновага існує тоді, коли немає тенденції до зміни ринкової ціни чи кількості товарів, які продаються. Якщо ринок перебуває в рівновазі, то ціна товару така, що кількість товару, яку покупці хочуть придбати, точно збігається з кількістю товару, яку продавці хочуть запропонувати (тобто, ринкова ціна є рівноважною). Враховуючи особливості реальної економіки, такий стан не може бути тривалим, тому що з кожною зміною доступності товару на ринку змінюється і ринковий баланс двох головних ринкових показників: попиту і пропозиції. Як наслідок, виникає надлишок або дефіцит товарів, які, своєю чергою, однозначно вплинуть на рівновагу і корегуватимуть ціну. Тому ринкова рівновага, як правило, розглядається на ринку як миттєве явище [2].

Ринкова рівновага поділяється на види ринкової рівноваги (див. рис. 1).

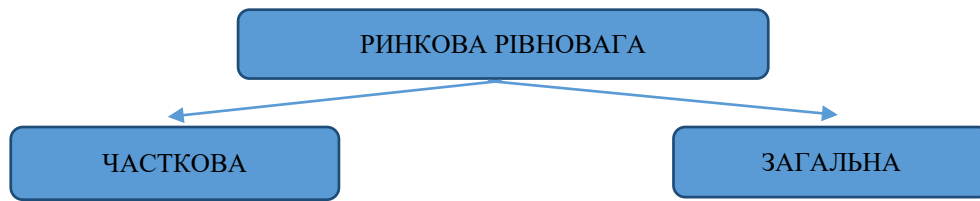


Рис. 1. Класифікація видів ринкової рівноваги

Частковою називають рівновагу, яка виникає на ринку, коли сукупний попит дорівнює сукупній пропозиції. Тобто, має бути рівноважна ціна. На графіку попиту і пропозиції це – перетин, відповідно, кривих попиту і пропозиції. Таких точок (рівноважних цін) може бути декілька, але якщо перетин взагалі відсутній, то часткова ринкова рівновага неможлива. Часткова ринкова рівновага може бути стабільною чи нестабільною. Якщо ринок, на якому можливе існування рівноваги, виведений зі стану останньої й повертається до вихідного стану, то часткова ринкова рівновага є стабільною, якщо ні – то нестабільною [3].

Загальна рівновага – це така ситуація, при якій усі різноманітні ринки одночасно перебувають у стані рівноваги, тобто ціни й випуск продукції на них не змінюються. При аналізі загальної рівноваги економічна система розглядається в цілому й досліджується одночасне визначення цін і кількості всіх товарів і послуг усередині економічної системи (рис. 2).

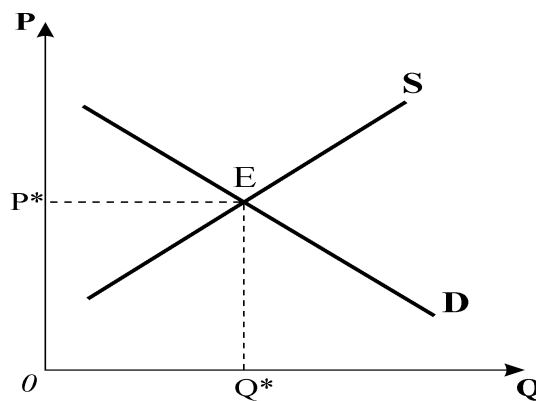


Рис. 2. Ринкова рівновага

Важливо пам'ятати: якщо під впливом нецінових чинників відбудеться підвищення попиту при незмінній пропозиції або скорочення пропозиції за незмінного попиту, то ціна зросте, якщо, навпаки, при незмінній пропозиції попит скоротиться або при незмінному попиті збільшиться пропозиція – ціна підвищиться.

Отже, аналізуючи вищенаведене, можемо сказати наступне: ринкова рівновага відіграє важливу роль для функціонування ринку індустрії гостинності, адже завдяки ринковій рівновазі ми можемо спостерігати динамічний процес зміни попиту до пропозиції і навпаки, що в сучасних умовах і в період війни є надзвичайно важливим і дозволяє робити певні стратегічні прогнози стосовно провадження бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Економіка. URL: <https://studies.in.ua/economy>
2. Система економічних законів і категорій: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. ISBN 966-574-734-7.
3. Ринкова рівновага. URL: <https://uk.economy-pedia.com/11039698-market-equilibrium>.

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ВПЛИВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НА ВЕДЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ

Вальковець Алла Степанівна

викладач кафедри економіки та управління бізнесом
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Застосування сучасних інформаційних технологій в бізнесі формує нові тенденції в системі світової економіки. Закони організації і розвитку економічних систем обумовлені правилами циркулювання інформації.

Дослідженням особливостей формування людського капіталу світова економічна наука почала займатися ще у середині 60-х рр. XX ст. Належне місце в цих дослідженнях посіли праці Г. Беккера та Т. Шульца. Згодом за популяризацію своїх ідей вони отримали Нобелівську премію. В Україні ж лише з середини 90-х рр. почали з'являтися публікації, присвячені цій проблемі. Серед них слід зазначити дослідження О. А. Грішнєвої [1]. Акумуляування різноманітних підходів до визначення людського капіталу дозволяє трактувати його як "здатність людини до участі в процесі виробництва, сукупність втілених у неї потенційних можливостей приносити дохід (індивідуальний та суспільний)" [2]

Інтелектуальний капітал багато в чому визначає можливості та напрями застосування фінансового і матеріально-речовинного капіталу й відповідно виступає першоосновою і рушійною силою становлення нової економіки. Зростання інтелектуального капіталу й ефективність його використання визначають перспективи розвитку економіки тієї чи іншої країни.

Оскільки інформація та інформаційні ресурси належать до об'єктів інтелектуальної власності, їх слід розглядати з позицій товару. Сучасні інтернет-технології дають можливість і фізичним і юридичним особам займатись електронною комерцією. Споживачі шукають прості і зручні web-послуги, покупки, інформацію, інтелектуальні продукти і т.п.

Електронна комерція є одним з основних елементів електронного бізнесу, що охоплює всі сфери телекомунікаційних технологій.

Важко переоцінити роль інтелектуального капіталу у впливі на ведення бізнесу. Понад 80 % ринкової вартості таких компаній як Walt Disney, Microsoft та P&G пов'язано з інтелектуальною власністю і нематеріальними активами: знаки для товарів і послуг, патенти, секрети виробництва та ноу-хау. Саме ці та ряд інших об'єктів інтелектуальної власності і стають все популярнішими на ринку як традиційному, так і електронному.

Протягом останніх 5 років український ринок електронної комерції показував щорічне зростання на рівні 50% -60% незалежно від перманентних економічних коливань. При цьому ринок має серйозний потенціал. Наприклад, у Німеччині ємність ринку електронної комерції складає близько \$ 36 млрд. В Україні аналогічний

показник складає не більше \$ 400 - \$ 500 млн.

Електронна торгівля пов'язана з продажем продуктів і послуг, заснованих на інтелектуальній власності, і її ліцензуванні. Музика, картини, фотографії, програмне забезпечення, дизайни, навчальні модулі, інформаційні системи тощо можуть бути об'єктом електронної торгівлі. У всіх цих випадках інтелектуальна власність є основним компонентом вартості.

Як свідчать результати досліджень Harris Interactive, Goldman Sachs і Nielsen / NetRatings, найбільш продаваними товарами у Всесвітній мережі в минулому році були одяг, комп'ютери, програмне забезпечення, музика, книги і подорожі. Далі слідували іграшки, відеоігри і споживча електроніка.

Створення будь-якого сайту пов'язане з розробкою нового інтелектуального продукту і з можливістю його подальшого продажу.

Можливості Інтернету для ведення електронної комерції дуже різноманітні - від використання методів, аналогічних традиційним до інтернет-магазинів, провайдерських служб, служб інтерактивних новин та поради.

Розвиток електронної комерції є не лише позитивним явищем, він створює й низку проблем, пов'язаних з використанням інтелектуальної капіталу. Комерційні операції в Інтернеті, пов'язані з захистом авторського і патентного права, у загальній структурі становлять 25%. Сьогодні спостерігається поширення неконтрольованої електронної торгівлі об'єктами інтелектуальної власності, зростання масштабів піратства щодо об'єктів авторського права, розповсюдження контрафактної продукції, поширення плагіату тощо.

Практика свідчить, що найчастіше в Інтернеті порушуються права інтелектуальної капіталу на торговельні марки, рідше зустрічається незаконне використання чужих комерційних найменувань та географічних зазначень.

Можна захищати свій інтелектуальний капітал в Інтернеті за допомогою запису інформації з Web-сторінок на лазерний диск і подальшому його депонування в сховище - Web-депозитарій. Для цього особа подає заяву про авторство із зазначенням твору, його опису, фіксується дата прийому, оформляється свідоцтво про прийняття об'єкта. Дата депонування буде доказом, що в зазначений час заявник володів копією об'єкта.

Список використаних джерел:

1. Бриль І. В. Стратегічні напрями сучасного розвитку інтелектуального капіталу підприємств: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/24_NNP_2012/Economics/10_115639.doc.htm.
2. Кендюхов О.В. Ефективне управління інтелектуальним капіталом: монографія / О.В. Кендюхов / НАН України. Інститут економіки промисловості; ДонУЕП. – Донецьк: ДонУЕП, 2008. – 359 с.

ГРУПУВАННЯ ПЕРЕШКОД, ЯКІ ПОСТАЮТЬ НА ШЛЯХУ ДО СКОРОЧЕННЯ СПОЖИВАННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ НЕВІДНОВНИХ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Покращення результатів діяльності підприємств потребує, серед іншого, впровадження інвестиційно-інноваційної моделі їх розвитку [1–3], зокрема вкладання інвестицій у енергозберігаючі технології [4, 5]. Це надасть змогу знизити обсяги енергоспоживання [6–8] та підвищити енергоефективність [9–11]. Досягнення цих цілей вимагає від підприємств активної реалізації енергозберігаючих проєктів [12–14]. Проте така реалізація часто гальмується низкою перешкод [15–18], зокрема високим ризиком [19–21], потребою у значних обсягах інвестиційних ресурсів тощо [22–24]. Подолання цих перешкод потребує, зокрема, вдосконалення інформаційного забезпечення реалізації енергозберігаючих заходів [25, 26]. Одним з напрямів такого забезпечення є одержання інформації про рівень перешкод на шляху до скорочення споживання підприємствами невідновних енергетичних ресурсів.

Оцінюванню рівня зазначених перешкод повинне передувати виділення їх головних видів. Видається доцільним здійснити групування видів таких перешкод за двома основними ознаками: за етапами розроблення та реалізації заходів з економії викопних енергоносіїв, а також за джерелами виникнення відповідних перешкод. Зокрема, стосовно перешкод на шляху до скорочення споживання невідновних енергоресурсів за етапами розроблення та реалізації відповідних заходів щодо такого скорочення, то варто виділити наступні види перешкод: ті, що виникають при встановленні цілей розроблення та впровадження енергозберігаючих заходів; ті, що постають при збиранні вхідної інформації, необхідної для розроблення та впровадження заходів з енергозбереження; ті, що постають у процесі оброблення цієї інформації; ті, що постають при складанні остаточної програми заходів щодо скорочення споживання невідновних енергоресурсів; ті, що виникають у процесі формування необхідного обсягу фінансових ресурсів для реалізації запланованих енергозберігаючих заходів, а також набуття інших видів потрібних ресурсів, якщо таке набуття не потребує вкладення інвестицій; ті, що постають у процесі вкладення фінансових ресурсів у реалізацію запланованих енергозберігаючих заходів; ті, що виникають під час виконання пусконаладжувальних робіт; ті, що постають у процесі отримання фінансово-економічних та (або) соціальних результатів від здійснення заходів.

Щодо класифікації перешкод на шляху до скорочення споживання невідновних енергоресурсів за чинниками виникнення відповідних перешкод, то доцільним є виділення таких їх різновидів: перешкоди, що викликані недостатньою величиною наявних та можливих до залучення обсягів певних видів ресурсів; перешкоди, що викликані недостатнім рівнем тих чи інших властивостей наявних та можливих до залучення видів ресурсів; перешкоди, що викликані тими якостями, якими володіють власники підприємств; перешкоди політичного та інституційного характеру; перешкоди, викликані недостатнім рівнем фінансово-економічних та (або) соціальних результатів впровадження на підприємствах енергозберігаючих заходів. Перелічені групи видів перешкод на шляху до скорочення споживання невідновних

енергоресурсів можуть бути поділеними на низку підгруп. Для прикладу, група перешкод, викликаних якостями, якими володіють власники підприємств, може містити такі види відповідних бар'єрів, як: недостатня компетентність власників компаній у сфері впровадження енергозберігаючих проектів, недостатній рівень підприємницьких здібностей власників, недостатній рівень їх матеріального добробуту тощо. Стосовно перешкод політичного та інституційного характеру, то до них варто віднести недоліки у нормативно-правовому забезпеченні реалізації заходів зі скорочення споживання невідновних енергоресурсів, недоліки у державній політиці енергозбереження, складність отримання позикового фінансування, недостатній рівень розвитку фондового ринку тощо.

Застосування у практиці діяльності підприємств запропонованого підходу до групування бар'єрів, які постають при розробленні та реалізації енергозберігаючих заходів, дасть можливість встановити головні причини гальмування цих процесів та сформулювати заходи з усунення цих причин.

Список використаних джерел:

1. Герасимчук, В. Г., Довгань, Л. Є. & Давиденко, В. Р. (2006). Інноваційно-інвестиційний розвиток промисловості України: проблеми і перспективи. Інвестиції: практика та досвід, (12), 14–17.
2. Амоша, О. І., Булеєв, І. П. & Шевцова, Г. З. (2007). Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. Економіка промисловості, (1(36)), 3–9.
3. Ємельянов, О. Ю. (2020). Інноваційний розвиток підприємств: сутність, послідовність оцінювання та перешкоди на його шляху. Ефективна економіка, (11). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8329>.
4. Emelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L. & Hryshko, V. (2014) The Impact of the Technological Development Level of Ukrainian Enterprises on the Competitiveness of Their Products. International Journal of Business, Humanities and Technology, (4), 129–135.
5. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. Eurasian Bus. Rev., (8(1)), 13–32.
6. Андрусів, У. Я. & Мазур, І. М. (2017). Комплексний підхід до забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів. Бізнес Інформ, (1), 44–49.
7. Бойчук, Н. Я. & Острянюк, М. М. (2017). Проблеми енергозбереження та підвищення енергоефективності економіки України. Сучасні проблеми економіки і підприємництва, (19), 25–34.
8. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. Економічний часопис – XXI, (1-2), 45–48.
9. Михаліцька, Н. Я. (2013). Реалізація політики енерго- та ресурсозбереження в контексті зміцнення національної безпеки. Науковий вісник ЛДУВС. Серія економічна, (2), 108–117.
10. Yemelyanov, O. Yu., Petrushka, T. O., Symak, A. V., Lesyk, L. I. & Musiiivska, O. B. (2022). Modelling the Impact of Energy-Saving Technological Changes on the Market Capitalization of Companies. Systems, Decision and Control in Energy III, Studies in Systems, Decision and Control, (399), 89–104.
11. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Vovk, O., Ivanytska, O., Symak, D., Havryliak, A., Danylovych, T. & Lesyk, L. (2021). Criteria, Indicators and Factors of the Sustainable Energy Saving Economic Development: the Case of Natural Gas Consumption. Energies, (14 (18)), 5999.
12. Джеджула, В. В. (2011). Оцінка економічної ефективності інвестицій в енергозберігаючі проекти. Економічний простір, (54), 124–130.
13. Концеба, С. М. & Непочатенко, О. О. (2007). Енергозберігаючі технології в Україні: економічний ефект та перспективи впровадження. Збірник наукових праць УНУС, (63), 1–5.
14. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Evaluation of adaptability

- of Ukrainian economy to changes in prices for energy carriers and to energy market risks. *Energies*, (11 (12)), 3529.
15. Chai, K. H. & Yeo, C. (2012). Overcoming energy efficiency barriers through systems approach – A conceptual framework. *Energy Policy*, (46), 460–472.
 16. Chiaroni, D., Chiesa, V., Franzò, S. et al. (2017). Overcoming internal barriers to industrial energy efficiency through energy audit: a case study of a large manufacturing company in the home appliances industry. *Clean Technologies and Environmental Policy*, (19), 1031–1046.
 17. Kangas, H. L., Lazarevic, D. & Kivimaa, P. (2018). Technical skills, disinterest and non-functional regulation: Barriers to building energy efficiency in Finland viewed by energy service companies. *Energy Policy*, (114), 63–76.
 18. Kostka, G., Moslener, U. & Andreas, J. (2013). Barriers to increasing energy efficiency: Evidence from small-and medium-sized enterprises in China. *Journal of Cleaner Production*, (57), 59–68.
 19. Кігель, В. Р. (2008). Оцінювання економічної ефективності ризикових проектів реального інвестування. *Держава та регіони*, (3), 118–124.
 20. Копішинська, О. П., Уткін, Ю. В. & Карташова, О. Г. (2017). Застосування методу Монте-Карло для підтримки прийняття рішень щодо розподілу інвестицій. *Актуальні проблеми економіки*, (5(191), 199–207.
 21. Detemple, J. & Kitapbayev, Y. (2018). Optimal Investment under Cost Uncertainty. *Risks*, (6 (1)), 5.
 22. Ємельянов, О. Ю. (2018). Концептуальні підходи до оцінювання рівня техніко-технологічного розвитку підприємств. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*, (7), 36–42.
 23. Бокулева, М. О. (2009). Ціноутворення на продукцію машинобудівних підприємств з урахуванням вимог споживачів. *Держава та регіони*, (2), 13–19.
 24. Набок, І. І. (2008). Механізм ціноутворення на інноваційну продукцію машинобудівного виробництва з урахуванням її життєвого циклу. *Держава та регіони*, (2), 160–163.
 25. Yemelyanov, O., Petrushka, I., Zahoretska, O., Petrushka, K. & Havryliak, A. (2023). Information support for managing energy-saving technological changes at enterprises. *Procedia Computer Science*, (217), 258–267.
 26. Петрушка, І. М., Ємельянов, О. Ю. & Петрушка, Т. О. (2013). Інформаційне забезпечення прийняття рішень про впровадження на підприємствах ресурсозберігаючих технологій. *Актуальні проблеми економіки*, (11(149)), 198–205.

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

АМОРТИЗАЦІЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ДОХОДІВ ВІД ЗВИЧАЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

*Д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут", Україна*

Витрати операційної діяльності групуються за п'ятьма економічними елементами. Одним з них є амортизація [1].

Її розраховують за певним методом. Одним із методів розрахунку амортизації необоротних активів є метод на основі доходів від звичайної діяльності.

Цей метод є одним із видів методу амортизації необоротних активів на основі доходу (revenue-based amortisation method), що відомий у світовій практиці [2].

За цим методом вартість необоротних активів розподіляється пропорційно доходам, отриманим від звичайної діяльності.

Звичайна діяльність – будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення [3].

Доходи від звичайної діяльності згідно з НП(С)БО 15 "Дохід" класифікуються в бухгалтерському обліку за такими групами:

- дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- інші операційні доходи;
- фінансові доходи;
- інші доходи.

Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного податку тощо).

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначається шляхом вирахування з доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів.

До складу інших операційних доходів включаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зокрема: дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від роялті, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках в банках, дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття тощо.

До складу фінансових доходів включаються дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі).

До складу інших доходів, зокрема, включаються дохід від реалізації фінансових інвестицій; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства [4, п. 7].

У Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2) чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) знаходиться в статті "Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)" (код рядка 2000), інші операційні доходи – в статті "Інші операційні доходи" (код рядка 2120), дохід від участі в капіталі – в статті "Дохід від участі в капіталі" (код рядка 2200), інші фінансові доходи – в статті "Інші фінансові доходи" (код рядка 2220), а інші доходи – в статті "Інші доходи" (код рядка 2240) [3; 5].

Згідно Плану рахунків бухгалтерського обліку доходи від звичайної діяльності обліковують на рахунках класу 7. "Доходи і результати діяльності" за такими рахунками: 70 "Доходи від реалізації" і 71 "Інший операційний дохід", 72 "Дохід від участі в капіталі", 73 "Інші фінансові доходи", 74 "Інші доходи".

Рахунок 70 "Доходи від реалізації" призначено для узагальнення інформації про доходи від реалізації готової продукції, товарів, робіт і послуг, доходів від оренди об'єктів інвестиційної нерухомості, доходів від страхової діяльності, про доходи від грального бізнесу, від проведення лотерей, а також про суму знижок, наданих покупцям, та про інші вирахування з доходу.

Рахунок 70 "Доходи від реалізації" має такі субрахунки:

701 "Дохід від реалізації готової продукції";

702 "Дохід від реалізації товарів";

703 "Дохід від реалізації робіт і послуг";

704 "Вирахування з доходу";

705 "Перестрахування".

На рахунку 71 "Інший операційний дохід" ведеться узагальнення інформації про інші доходи від операційної діяльності підприємства у звітному періоді, крім доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

До рахунку 71 "Інший операційний дохід" передбачені такі субрахунки:

710 "Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю";

711 "Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти";

712 "Дохід від реалізації інших оборотних активів";

713 "Дохід від операційної оренди активів";

714 "Дохід від операційної курсової різниці";

715 "Штрафи, пені, неустойки";

716 "Відшкодування раніше списаних активів";

717 "Дохід від списання кредиторської заборгованості";

718 "Дохід від безоплатно одержаних оборотних активів";

719 "Інші доходи від операційної діяльності"

Рахунок 72 "Дохід від участі в капіталі" призначено для узагальнення інформації про доходи від інвестицій, які здійснені в асоційовані, дочірні або спільні підприємства та облік яких ведеться за методом участі в капіталі.

Рахунок 72 "Дохід від участі в капіталі" має такі субрахунки:

721 "Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства";

722 “Дохід від спільної діяльності”;

723 “Дохід від інвестицій в дочірні підприємства”.

Рахунок 73 “Інші фінансові доходи” призначено для обліку доходів, які виникають у ході фінансової діяльності підприємства, зокрема дивідендів, відсотків та інших доходів від фінансової діяльності, які не обліковуються на рахунок 72 “Дохід від участі в капіталі”.

Рахунок 73 “Інші фінансові доходи” має такі субрахунки:

731 “Дивіденди одержані”;

732 “Відсотки одержані”;

733 “Інші доходи від фінансових операцій”.

Рахунок 74 “Інші доходи” призначено для обліку доходів, які виникають в процесі діяльності, але не пов’язані з операційною та фінансовою діяльністю підприємства.

Рахунок 74 “Інші доходи” має такі субрахунки:

740 “Дохід від зміни вартості фінансових інструментів”;

741 “Дохід від реалізації фінансових інвестицій”;

742 “Дохід від відновлення корисності активів”;

744 “Дохід від неопераційної курсової різниці”;

745 “Дохід від безоплатно одержаних активів”;

746 “Інші доходи” [6; 7].

Можна використовувати різні методи амортизації необоротних активів на основі доходів від звичайної діяльності залежно від видів таких доходів, а також згідно рахунків 70, 71, 72, 73, 74 та субрахунків до них, а саме: 1) метод на основі доходів від реалізації; 2) метод на основі доходу від операційної оренди активів; 3) метод на основі доходу від реалізації готової продукції; 4) метод на основі доходу від реалізації товарів; 5) метод на основі доходу від реалізації робіт і послуг; 6) метод на основі доходу від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю; 7) метод на основі доходу від купівлі-продажу іноземної валюти; 8) метод на основі доходу від реалізації інших оборотних активів; 9) метод на основі доходу від операційної оренди активів; 10) метод на основі доходу від операційної курсової різниці; 11) метод на основі доходу від штрафів, пеней, неустойок; 12) метод на основі доходу від відшкодування раніше списаних активів; 13) метод на основі доходу від списання кредиторської заборгованості; 14) метод на основі доходу від безоплатно одержаних оборотних активів; 15) метод на основі інших доходів від операційної діяльності; 16) на основі доходу від участі в капіталі; 17) на основі доходу від інвестицій в асоційовані підприємства; 18) на основі доходу від спільної діяльності; 19) на основі доходу від інвестицій в дочірні підприємства; 20) на основі інших фінансових доходів; 21) на основі доходу від дивідендів одержаних; 22) на основі доходу від відсотків одержаних; 23) на основі доходу від інших доходів від фінансових операцій; 24) на основі інших доходів; 25) на основі доходу від зміни вартості фінансових інструментів; 26) на основі доходу від реалізації фінансових інвестицій; 27) на основі доходу від відновлення корисності активів; 28) на основі доходу від неопераційної курсової різниці; 29) на основі доходу від безоплатно одержаних активів; 30) на основі інших доходів від звичайної діяльності та ін.

Річну суму амортизації за методом на основі доходів від звичайної діяльності визначають як добуток вартості, що амортизується (різниця між первісною і ліквідаційною вартістю), та коефіцієнта амортизації, який обчислюється діленням обсягу доходів від звичайної діяльності за окремі періоди на загальний плановий

обсяг доходів від звичайної діяльності.

Щоб розрахувати амортизацію методом на основі доходів від звичайної діяльності використовують формули:

$$CA = (PB - LB) \times KA,$$

де CA – сума амортизації; PB – первісна вартість об'єкта; LB – ліквідаційна вартість об'єкта; KA – коефіцієнт амортизації.

$$KA = OДЗВ : ПОДЗВ,$$

де $OДЗВ$ – обсяг (плановий або фактичний) доходів від звичайної діяльності за окремі періоди; $ПОДЗВ$ – плановий обсяг доходів від звичайної діяльності за увесь період.

Застосовують два способи обчислення амортизації необоротних активів методом на основі доходів від звичайної діяльності: 1) на основі початкової вартості необоротних активів; 2) на основі залишкової (балансової) вартості необоротних активів.

Висновки. Амортизацію необоротних активів можна розраховувати за методом на основі доходів від звичайної діяльності.

Доходами від звичайної діяльності є доходи від будь-якої основної діяльності підприємства, а також операцій, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення. Їх обліковують на рахунках 70 “Доходи від реалізації” і 71 “Інший операційний дохід”, 72 “Дохід від участі в капіталі”, 73 “Інші фінансові доходи”, 74 “Інші доходи”.

Відповідно до видів доходів від звичайної діяльності, а також до рахунків 70, 71, 72, 73, 74 та їх субрахунків можна використовувати різні методи амортизації необоротних активів на основі доходів від звичайної діяльності.

Методи амортизації на основі доходів від звичайної діяльності законодавством не визначені. Тому підприємство може їх використовувати у передбачених випадках.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” (Наказ Міністерства фінансів України). № 318. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.
2. Clarification of Acceptable Methods of Depreciation and Amortisation (Amendments to IAS 16 and IAS 38) (May 2014). Вилучено з : https://library.croneri.co.uk/cch_uk/iast/ias16-amending-201405.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.
5. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.
6. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

ВІДОБРАЖЕННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІД ЧАС КОНСОЛІДАЦІЇ

Малейко Людмила Василівна

здобувач вищої освіти факультету фінансів та обліку
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Семенова Світлана Миколаївна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Сучасні зміни в розвитку технологій та перетворення ринкових процесів в економіці України завжди підлягають розгляду: як в розрізі кожного елементу, так і в цілому. Необхідність адекватного відображення економічного та правового змісту змін, що відбуваються в компаніях, спонукала наукові дослідження до перегляду, зокрема, категорій обліку: "власний капітал", "зобов'язання", "активи". Удосконалення вітчизняного обліку можна досягти за допомогою світового досвіду, який дозволяє формувати прозору та достовірну інформацію про діяльність компаній. У зв'язку з цим актуальним є вивчення накопиченого досвіду бухгалтерського обліку та звітності в розвинених країнах.

Одним з об'єктів обліку, який відіграє важливу роль у житті підприємства, є власний капітал. Теоретичні та практичні аспекти економічного існування, а також дослідження формування капіталу компаній та характеристик його структури постійно враховуються в процесі національних економічних змін. Питання власного капіталу завжди було в центрі уваги економістів. Його сутність, становлення та застосування на підприємствах як економічної категорії в різні періоди розвитку національної економіки проводилися науковцями країни та зарубіжжя.

У сучасних умовах розробками, присвяченими проблемам власного капіталу підприємства, є праці Пантелеєв В. П., Безверхий К. В.[5], Купира М.І.[2], Михалків А.А, Косташ, Т.В.[1] та інших учених-економістів. В той же час, залишаються недостатньо вивченими питання визначення ефективності здійснення консолідації власного капіталів, зокрема відображення особливостей в консолідованому звіті про власний капітал.

Власний капітал є основою діяльності підприємства, його фундаментом та індикатором їхньої фінансової стійкості. А тому відображення його у фінансовій звітності надто важливе. Але на разі він являється одним із найбільш неоднозначно трактованих понять. Так, сформовано два концептуальних підходи до розуміння сутності "власний капітал" — бухгалтерський та економічний. За бухгалтерського підходу власний капітал визначається як вартість чистих активів підприємств. За економічного підходу власний капітал однозначно не ідентифікується, адже на різних етапах розвитку економічної думки, це поняття наповнювалось новим змістом і сутнісними характеристиками, що відповідали основній парадигмі економічного розвитку суспільства [3].

Під час консолідації фінансової звітності визнання й оцінка власного капіталу групи, безпосередньо залежить від визнання й оцінки активів і зобов'язань. Кожна компанія в групі показує власний капітал в індивідуальній фінансовій звітності. Цей капітал розподілений на Групу в консолідованій фінансовій звітності. У разі консолідації капіталу статті власного капіталу компаній повинні бути включені до

консолідованої фінансової звітності та взаємо зараховані. Тому є важливим аспектом при об'єднанні інформації щодо власного капіталу всіх учасників консолідованої групи підприємств, щоб в індивідуальних облікових системах застосовувались ідентичні правила, методи, процедури оцінки і визнання активів і зобов'язань. Якщо частина власного капіталу компанії відноситься не до групи, а до інших акціонерів, ця частина власного капіталу має бути відображена як частка меншості.

Консолідація капіталу проводиться:

- вперше, наприклад, коли дочірня компанія придбана (перша консолідація)
- потім у кожному наступному фінансовому році (подальша консолідація), поки існує дочірнє підприємство (наприклад, поки воно не буде продано чи ліквідовано або поки не припиниться можливість контролюючого впливу).

Як і у випадку з індивідуальними рахунками, існує певна кількість причин, які пояснюють збільшення чи зменшення капіталу групи. Зміни власного капіталу у консолідованій звітності впливають на наступні показники:

1. Рентабельність компанії - звичайно, якщо група є прибутковою, отриманий чистий результат підвищить розмір акціонерного капіталу. І навпаки, збиток призведе до зменшення власного капіталу.

2. Відносини з акціонерами материнської компанії - акціонер фінансує компанію, надає капітал і отримує винагороду у вигляді дивідендів. Збільшення або зменшення капіталу призводить до зміни власного капіталу, подібно до виплачених дивідендів.

3. Валютний ефект - якщо консолідована звітність включає суб'єктів господарювання, чия звітність складена в іноземних валютах, конвертація рахунків в іноземних валютах призводить до коригування, яке відображається в акціонерному капіталі під заголовком Курсова різниця. Якщо цей заголовок показує позитивне сальдо, це означає, що група отримала вигоду від сприятливого ефекту обмінного курсу, навпаки, негативне сальдо відображає несприятливий ефект обмінного курсу для групи.

4. Операції з цінними паперами консолідуючої компанії - власні акції (власні акції) вираховуються з власного капіталу, а прибутки чи збитки, зафіксовані від продажу власних акцій, безпосередньо обліковуються у власному капіталі.

5. Зміни в обсязі консолідації - збільшення обсягу консолідації, як правило, не впливає на суму власного капіталу, а вибуття впливає на результат періоду у випадку продажу. З іншого боку, операції з акціонерами в уже консолідованому суб'єкті господарювання призведуть до зміни консолідованого капіталу, що відноситься до групи.

Головне призначення та використання інформації звіту про власний капітал – оцінка та прогноз змін у власному капіталі групи.

На відміну від індивідуальних звітів про власний капітал учасників групи, консолідований звіт про власний капітал складається з інформації, що міститься в попередніх консолідованих балансах та індивідуальних звітах про власний капітал учасників групи. Це стосується статей: "залишок на початок (кінець) звітного року капіталу зареєстрованого, сплаченого; "залишок на початок (кінець) звітного року капіталу у дооцінках; "залишок на початок (кінець) звітного року додаткового капіталу; "залишок на початок (кінець) звітного року резервного капіталу; "залишок на початок (кінець) звітного року нерозподіленого прибутку (непокритого збитку); "залишок на початок (кінець) звітного року неоплаченого капіталу; "залишок на початок (кінець) звітного року вилученого капіталу; "залишок на початок (кінець) звітного року неконтрольованої частки участі [4].

Метою консолідованого звіту про власний капітал є пояснення користувачам

звітної інформації про зміни у власному капіталі групи протягом звітного періоду. Права кожного власника на власність і право на участь у її прибутках залежать від частки та форми інвестиційних коштів. У консолідованій фінансовій звітності неконтрольована частка у власному капіталі, чистому прибутку (збитку) та сукупному доході в консолідованій фінансовій звітності наводиться окремо [5].

Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності та методичними рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності слід користуватися для складання консолідованого звіту про власний капітал [6,7]. Для того, щоб зробити можливим порівняльний аналіз, доцільно включити консолідований звіт про власний капітал за попередній рік до консолідованого річного звіту [8-9].

Отже, трактування сутності власного капіталу в консолідованій звітності має свої особливості, продиктовані низкою факторів: починаючи з історичного формування капіталу і закінчуючи економічним становищем в країні. Для того, щоб власний капітал відображався належним чином потрібно дотримуватися законодавства, досліджувати та переймати досвід зарубіжних країн, та аналізувати зміни із року в рік.

Список використаних джерел:

1. Михалків, А.А, Косташ, Т.В. (2022). ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ЗА МСФЗ. Scientific Collection «InterConf+», (23(117), 43–54.
2. Купира М.І. ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ Збірник матеріалів І Всеукраїнської інтернет-конференції здобувачів вищої освіти та молодих вчених «Фінанси, банківська справа та страхування: актуальні питання розвитку, досягнення та інновації» 12 травня 2022 р. 62-64.
3. Г. Б. Погіршук, Р. Є. Волощук ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ. Журнал “Економіка та держава”, 2020, 16-23.
4. В. П. Пантелеєв, К. В. Безверхий Консолідація фінансової звітності. Навчальний посібник. Київ – 2016 р. 220-221.
5. Міжнародний стандарт фінансової звітності 10 «Консолідована фінансова звітність». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_065#Text.
6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності. Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text>.
7. Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності: наказ Міністерства фінансів України від 11.04.2013 р. № 476. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0476201-13#Text>.
8. Семенова С. М., Шпирко О. М. Збалансована система показників у формуванні обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством. International scientific and practical Congress „Lawyers and Economists”. The Scientific Association of Economists and Lawyers „Fundacio”, December, 5th, 2014, Zagreb (Croatia). Regus Zagreb Grand Center, 2 Hektoroviceva, 2014, 163 p. P.11-17.
9. Семенова С.М. Ключові вимоги до консолідації фінансової звітності. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством», 31 березня 2021 р., м. Полтава, 2021. С. 224-226.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Таргоній Ірина Миколаївна

Здобувач вищої освіти факультету фінансів та цифрових технологій
Державний податковий університет, Україна

Науковий керівник: Ключка Ольга Володимирівна

ORCID ID: 0000-0003-3903-7487

Заступник декана з навчально-методичної роботи факультету
соціально-гуманітарних технологій та менеджменту;
доцент кафедри фінансових ринків та технологій
Державний податковий університет, Україна

Соціально-економічні аспекти інноваційного розвитку економіки є ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності та сталого розвитку країни, що впливає на соціально-економічні показники країни.

Розкриваючи дану тему, важливо дати правильне визначення терміну «соціально-економічний розвиток». В таблиці 1.1 наведені науковці та їхні підходи до визначення терміну.

Таблиця 1.1.

Підходи до визначення терміну «соціально-економічний розвиток»

<i>Науковець</i>	<i>Термін</i>
Л. Г. Мельник	«...незворотної, спрямованої, закономірної зміни стану системи на основі реалізації механізмів її самовпорядкування і самоорганізації, які проходять у процесі адаптації системи до випадкових, невизначених змін у зовнішньому середовищі»[1]
Лебедева Л.	«складний процес, який показує зростання усієї соціально-економічної системи, що здійснюється шляхом кількісних і якісних змін не лише у сфері виробництва і розподілу, інвестицій і споживання, але й: техніки та технологій виробництва; способів управління; економічної політики; характеру та якості інститутів, або комунальної інфраструктури; зацікавленості місцевої влади орієнтованої на розвиток інвестиційної привабливості своїх територій на благо громади, оскільки сплачені податки йдуть на підвищення якості життя мешканців цієї території; різноманітні дозволи та реєстраційні документи для ведення бізнесу отримуються на місцях, громади можуть самостійно залучати інвестиції, сприяючи соціально-економічному розвитку»[2]
Долішній М. І. та Злупко С.І.	«Соціально-економічний розвиток тлумачить як здатність робітників підприємства пізнавати й створювати можливості, інтегруючи в просторі та часі процеси трансформації всіх видів ресурсів для виробництва матеріальних благ та послуг, єдність можливостей та процеси їх реалізації»[4]
Качмарик Я.Д.	«Соціально-економічний розвиток являє собою цілісну сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих соціальних і економічних інститутів (суб'єктів) і відносин з приводу розподілу і споживання матеріальних і нематеріальних ресурсів, виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг».[4]

Джерело: створено автором за інтернет-матеріалами

Можна сказати, що соціально-економічний розвиток підприємства

визначається як незворотна, спрямована та закономірна системна зміна, що здійснюється на основі властивого йому механізму самоорганізації. Інноваційний розвиток економіки передбачає впровадження нових технологій та ідей, що дозволяє підвищувати продуктивність праці та забезпечувати сталий економічний зріст. У цьому процесі важливу роль відіграють соціально-економічні аспекти, які впливають на розвиток інноваційного середовища та формування ефект

Одним із ключових аспектів розвитку інноваційної економіки є фінансове забезпечення підтримки інноваційних проектів. З цією метою уряд може запроваджувати різноманітні інноваційні схеми з державною підтримкою, такі як субсидії на дослідження та розробки, податкові пільги та зниження процентних ставок за кредитами. Крім того, існує потреба сприяти екосистемі відкритих інновацій, яка забезпечує зв'язок між науковими дослідженнями та розвитком бізнесу.

Ще одним важливим аспектом є розвиток інфраструктури, необхідної для підтримки інноваційного розвитку економіки. Це включає розвиток наукових центрів та університетів, які забезпечують наукову основу для досліджень і розробки нових технологій, а також розвиток транспортної та енергетичної інфраструктури, що дозволяє ефективно транспортувати та розподіляти продукти. Крім того, важливим аспектом інноваційного розвитку є забезпечення здатності працівників адаптуватися до нових технологій та інноваційних підходів. З цією метою необхідно забезпечити можливості для навчання та подальшої освіти, а також сприяти розвитку ринку праці, сумісного з інноваційним розвитком. Для цього необхідно сприяти розвитку систем підготовки та перепідготовки кадрів, що дозволить підвищити якість працівників і забезпечить їх здатність до розробки та впровадження нових технологій.

Також важливим аспектом інноваційного розвитку є підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку. Інновації можуть допомогти підвищити якість продукції та послуг, що дасть можливість зайняти більш високу позицію на світовому ринку та залучати іноземні інвестиції.

Крім того, інноваційний розвиток може сприяти розвитку сталого економічного зростання та зменшенню негативного впливу на довкілля. Наприклад, впровадження енергоефективних технологій та зменшення викидів шкідливих речовин може знизити витрати на енергію та підвищити конкурентоспроможність компаній, а також покращити якість повітря та води.

Узагальнюючи вище сказане, інноваційний розвиток економіки є ключовим фактором, що впливає на соціально-економічний розвиток країни. Забезпечення доступу до фінансових ресурсів, розвиток наукової та інфраструктурної бази, підвищення кваліфікації працівників та забезпечення соціальної справедливості є ключовими аспектами, які допоможуть реалізувати потенціал інноваційного розвитку та підвищити ефективність виробництва та рівень життя населення. Отже, інноваційний розвиток економіки є складним процесом, який потребує багатогранного підходу. Для успішного розвитку інноваційного сектору необхідно забезпечувати доступ до фінансових ресурсів, розвивати науково-технічну базу, забезпечувати доступ до навчання та підвищення кваліфікації працівників та здійснювати контроль за соціальним впливом інноваційного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Мельник, Л. Г. Теорія самоорганізації економічних систем: монографія [Текст] / Л. Г. Мельник. – Суми: Університетська книга, 2012. – 439 с
2. Садковий В.П. Основні економічні механізми державного регулювання входження в європейський простір сучасної вищої освіти України. Державне будівництво: електрон. версія журн. 2013. № 1. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/db/2013-1/doc/2/10.pdf>.
3. Гладченко О. В., Оверченко А.П., Соціально-економічні аспекти розвитку економіки.
4. Тюха І.В. Соціально-економічний розвиток підприємства: сутність та видові прояви. Ефективна економіка № 6, 2012.

СПЕЦИФІКА СИСТЕМИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Рубежанська Вікторія Олегівна

канд. екон. наук, старший викладач кафедри фінансів, обліку та банківської справи
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Україна

Шим Тетяна Сергіївна

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту економіки та бізнесу
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Україна

Узагальнення точок зору на забезпечення інноваційного розвитку підприємств дозволило дійти висновку про те, що система фінансово-кредитного забезпечення у вузькому розумінні представляє собою систему забезпечення певною сумою ресурсів на розв'язання окремих завдань інноваційної діяльності, а у широкому – це забезпечення економічних відносин, які виникають у зв'язку з пошуком, залученням і ефективним використанням фінансових ресурсів [1-3].

На нашу думку, конкретизація цілей дослідження фінансово-кредитного забезпечення розвитку інноваційної діяльності підприємств повинна базуватися на використанні системного підходу, що висуває відповідні вимоги до розгляду фінансово-кредитного забезпечення як системи, яка має свої елементи, принципи, функції, цілі і спрямована на розв'язання цих проблем. Слід також зазначити, що системний підхід дозволяє розглядати фінансово-кредитне забезпечення інноваційної діяльності підприємств як підсистему або елемент деякої системи вищого рівня. За кількістю компонент фінансово-кредитне забезпечення являє собою багатокомпонентну систему; за складом компонент – це динамічна система, що розвивається; за структурою компонент – складна детермінована система з елементами випадковості. Ця система включає більш прості статичні детерміновані підсистеми: за рівнем забезпечення – мікрорівнева та макрорівнева; за складовими фінансово-кредитного забезпечення – суб'єкти (підприємства, банки, фонди, держава та інші); ресурси (кредитні та фінансові); процеси (процес кредитування або фінансування, умови взаємодії учасників); за вибором сфери фінансово-кредитного забезпечення – забезпечення створення, вдосконалення або етапу комерціалізації інновацій; за вибором форми забезпечення – надання позички, безповоротної фінансової допомоги, надання державних гарантій та інше [4-6].

Таким чином, система фінансово-кредитного забезпечення інноваційної діяльності підприємств являє собою цілісну, складну й динамічну економічну систему, яка складається з множини взаємодіючих і взаємозалежних підсистем різних рівнів з розгалуженою мережею прямих і зворотних зв'язків.

В основі будь-якої системи знаходяться певні принципи, що забезпечують її функціонування. До принципів організації системи фінансово-кредитного забезпечення слід віднести: цілісність, сталість, цілеспрямованість, гнучкість, оперативність, надійність, оптимальність, економічність, ефективність.

Основними елементами системи фінансово-кредитного забезпечення інноваційної діяльності підприємств є її суб'єкти та об'єкти. На нашу думку, до об'єктів відносяться: інновації, інноваційна діяльність, стадії інноваційного процесу, економічні відносини між учасниками ринку інновацій. У свою чергу взаємодія між

елементами системи фінансово-кредитного забезпечення має здійснюватися на основі певного механізму. Слід зазначити, що у ході взаємодії суб'єктів та об'єктів фінансово-кредитного забезпечення визначаються певні умови та стадії фінансування.

Фінансово-кредитне забезпечення має здійснюватися при виконанні наступних умов: об'єкт має забезпечуватися ресурсами відповідно до часових та фінансових обмежень; зниження витрат фінансових ресурсів та ризику фінансування має здійснюватися за рахунок відповідної структури джерел фінансування і форм участі, наприклад, податкових пільг, гарантій.

При цьому, необхідно відзначити, що найбільш можливими джерелами для фінансування розвитку інноваційної діяльності підприємств є бюджетні та позабюджетні державні кошти, кошти іноземних інвесторів та позикові кошти, яким відповідає більша кількість організаційних форм.

Таким чином, на основі порівняльного аналізу наукових досліджень теоретичних основ дії таких функцій кредиту та фінансів як розподільча, стимулююча та контрольна, встановлено, що, виконуючи ці функції, аналізовані економічні категорії обслуговують процеси створення і використання грошових фондів держави, банківської системи, підприємств і організацій, а спільні властивості функцій фінансів і кредиту є теоретичною основою виникнення формування і розвитку такого поняття як «фінансово-кредитне забезпечення». При цьому частина сформованих грошових фондів у вигляді власних коштів, бюджетного фінансування та позичок банків може бути використана для розвитку інноваційної діяльності підприємств.

Список використаних джерел:

1. Hnatenko, I., Orlova-Kurilova, O., Shtuler, I., Serzhanov, V. & Rubezhanska, V. (2020). An Approach to Innovation Potential Evaluation as a Means of Enterprise Management Improving. *International Journal of Supply and Operations Management*, 7 (1), 112-118. Retrieved from: <https://doi.org/10.22034/ijssom.2020.1.7>.
2. Hnatenko, I. & Rubezhanska, V. (2018). Architectonics of the concept of the national labour market regulation. *Journal Management*, 1 (27), 79-90.
3. Samborskyi, O., Isai, O., Hnatenko, I., Parkhomenko, O., Rubezhanska, V. & Yershova, O. (2020). Modeling of foreign direct investment impact on economic growth in a free market. *Accounting*, 6(5), 705-712. Retrieved from: <https://doi.org/10.5267/j.ac.2020.6.014>
4. Байрачна А.С., Рубежанська В.О. (2021). Роль інновацій у формуванні фінансової стратегії підприємств. Sectoral research XXI: characteristics and features: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference, Chicago, 2021, 2/47-49. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/10471>.
5. Kuksa, I., Hnatenko, I., Orlova-Kurilova, O., Moisieieva, N. & Rubezhanska, V. (2019). State regulation of innovative employment in the context of innovative entrepreneurship development. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41(2), 228-236. <https://doi.org/10.15544/mts.2019.19>.
6. Zos-Kior, M., Shkurupii, O., Fedirets, O., Shulzhenko, I., Hnatenko, I. & Rubezhanska V. (2021). Modeling of the Investment Program Formation Process of Ecological Management of the Agrarian Cluster. *European Journal of Sustainable Development*, 10(1), 571-583. Retrieved from: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n1p571>.

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ МОРСЬКИХ ТАНКЕРНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ В УКРАЇНІ

Ільченко Світлана Віталіївна

ORCID ID: 0000-0002-8052-8678

доктор економічних наук, професор, завідувачка відділу ринку транспортних послуг
Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України», Україна

Грищенко Вадим Федорович

ORCID ID: 0000-0003-0009-605X

кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник
відділу ринку транспортних послуг
Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України», Україна

Грищенко Ірина Володимирівна

ORCID ID: 0000-0001-8801-3217

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
відділу ринку транспортних послуг
Державна установа «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України», Україна

Від кризи, спричиненої пандемією COVID-19 та збройною агресією Російської Федерації проти України найбільше, серед морських вантажних перевезень, постраждав сектор танкерних перевезень.

За даними UNCTAD, між 2019 і 2020 роками світові танкерні перевезення, включаючи транспортування сирої нафти, продуктів переробки нафти, скрапленого природного газу, скрапленого нафтового газу і хімічних речовин, скоротилася на 7,7%, а обсяги зменшилися з 3,163 мільярда до 2,918 мільярда тон (рис. 1).

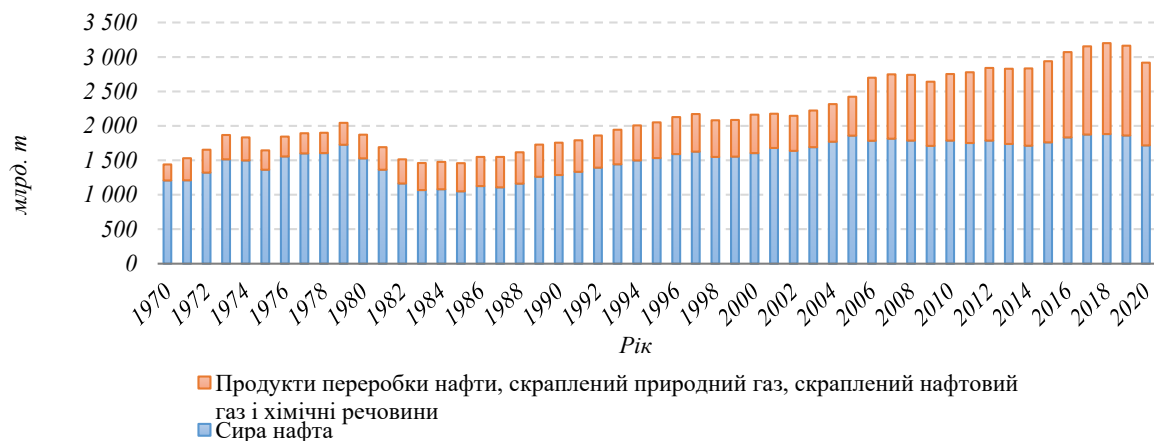


Рис. 1. Обсяги світових танкерних перевезень
(Джерело: побудовано автором на основі даних UNCTADStat [1; 2])

У цей же період часу танкерні перевезення судноплавними компаніями України скоротилися на 76,7% з 30 до 7 тис. тон [4; 5; 6] (рис. 2), а у порівнянні з 2000 роком – на 97,96% (або у 49,14 рази).

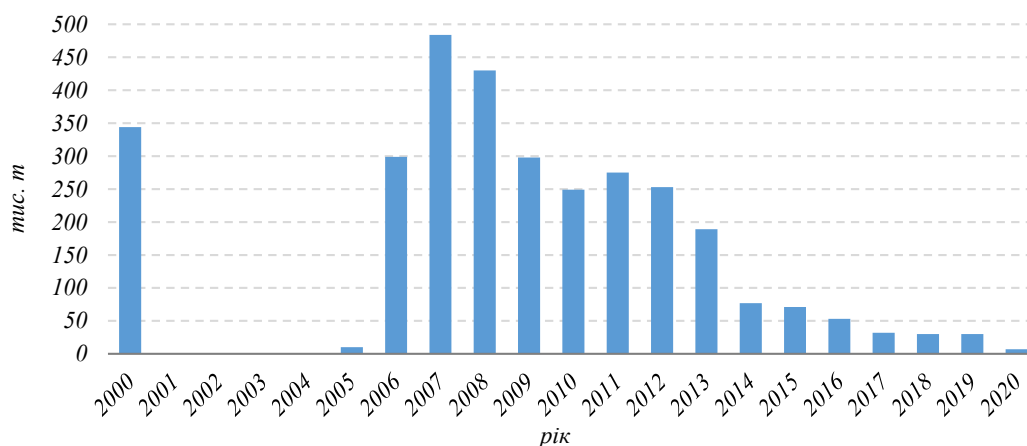


Рис. 2. Обсяги перевезення нафти та нафтопродуктів судноплавними компаніями України

(Джерело: побудовано автором на основі даних [4; 5; 6])

У 2022 році у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України танкерні перевезення в Україні були призупинені.

Для України, відновлення морських танкерних перевезень у повоєнний період за принципом «краще, ніж було» передбачатиме значне збільшення обсягів інвестицій та нарощування адаптивного конкурентного потенціалу морського транспорту України у тому числі з урахуванням його екологічності.

Це, на нашу думку, може дозволити збільшити обсяги інвестицій в розвиток морських танкерних перевезень, портової інфраструктури, а також у сприяння збільшенню обсягів транзиту ще більше, ніж у довоєнні часи. Тобто, у повоєнний час, Україна та її торгові партнери повинні зосередитися на таких ключових факторах розвитку морських танкерних перевезень, як сприяння розвитку міжнародної торгівлі, цифровізація морського транспорту, модернізація портової інфраструктури, економія від масштабу, ліквідація існуючих дисбалансів та забезпечення вільної конкуренції.

Список використаних джерел:

1. UNCTADStat (2022). Maritime Profile: Ukraine. Retrieved from: <https://unctadstat.unctad.org/countryprofile/maritimeprofile/en-gb/804/index.html>.
2. UNCTADStat (2022). World seaborne trade by types of cargo and by group of economies, annual. Retrieved from: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=32363>.
3. Державна служба статистики України. (2019). Транспорт України 2018: Статистичний збірник. Retrieved from: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/08/zb_tr2018.pdf.pdf.
4. Державна служба статистики України. (2020). Транспорт України 2019: Статистичний збірник. Retrieved from: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2020/zb/10/zb_trans_19.pdf.
5. Державна служба статистики України. (2021). Транспорт України 2020: Статистичний збірник. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/zb_Transpot.pdf.

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

FEATURES OF LEVEL DIVISION OF SPHERES OF RESPONSIBILITY OF DISTRIBUTOR COMPANIES

Melnichenko Ivan Volodymyrovych
postgraduate student (PhD)
KROK University, Ukraine

Economic activity of enterprises in the conditions of constantly growing dynamics of external environment demands operative and complex decisions and considerable resource potential for reaction to external and internal destabilizing factors that promotes their integration into various forms of organizational and economic interaction. Such forms are the most common supply chains and networks. In today's economic environment, the supply chain is a new and important object of management analysis [1].

Modern foreign and Ukrainian distribution companies are systems with many variables and a developed logistics infrastructure that know how to quickly and reliably deliver goods to the end consumer. In today's world, all product manufacturers without exception understand the importance of distribution and its impact on sales volumes, which means that the question of choosing an effective distributor becomes extremely relevant.

The formation of the management system of distribution companies consists in the further scientific processing of such issues as the effectiveness of the functioning of such companies, the institutionalization of distribution companies, the sustainability of their operational activities, the adaptability of distribution companies. The above makes it necessary to form a comprehensive and fundamental approach to the development of an effective management system of distribution companies.

These trends actualize the proposed research problem and determine the need to conceptualize at the level of economic science the place of distribution companies in the structure of the modern market.

A distributor is an official representative of a manufacturing company in a certain region. He concludes a contract directly with the manufacturer and purchases goods from him at a special price. This imposes on him certain obligations regarding the fulfillment of sales norms, the range of products [2].

The main task of any distribution company is to ensure regular sales of the specified volume of goods. The chain of movement of goods from the producer to the buyer may be different and may not include intermediate stages. In other words, the distributor can sell products independently, without dealers and retailers.

At the same time, the distributor can represent several companies, which, of course, adds responsibility to each of them.

By the way, network marketing works according to this scheme, where all participants are essentially distributors. Their goal is to build as deep a structure as possible, involving other mediators in cooperation. At the same time, the competition is, however, very high, because all colleagues in network marketing are direct competitors.

The distributor's areas of responsibility are divided into three levels.

The first level of "Logistics" includes the transportation of goods and their safe storage. The distributor pays for the goods himself, and therefore ensuring product safety is in his interests. This means that you need to rent a warehouse (or use your own premises) and choose a reliable freight forwarder. It is also important to properly organize storage if we are talking about the purchase of large batches of goods. You can automate warehouse accounting, easily move items between warehouses and write off goods during sales.

The goal of logistics activity is to achieve long-term success of the logistics business by maximally satisfying the demands and expectations of consumers, minimizing activity costs, balancing the interests of the subjects of the participants in the promotion of value in the conditions of effective protection against destabilizing factors of the logistics environment [3].

At the second level "Promotion", for successful sales, the distributor needs not only to maintain the existing distribution network, but also to expand it, as well as promote the product so that as many people as possible learn about it. It may be appropriate to share the costs of promotion and popularization with the manufacturer. You should ask him about all available materials - brochures, photos, video reviews. Next, it is necessary to discuss the possibility of partial compensation of marketing costs in the region. They may include expenses for contextual and banner advertising or for participation in specialized exhibitions and conferences. Of course, all this should be spelled out in the contract.

If we are talking about developing a new market where the company's products have not been officially presented before, it will be necessary to find and establish our own sales channels, and the more there are, the better.

At the third stage "Sales", depending on the readiness of the market, the distributor has two options: to use the already existing network of dealers and resellers offered by the manufacturer, or to sell the product through its own sales channels. In any case, the distributor and the dealer enter into an agreement, which prescribes the terms of sale of the product, delivery plans and the price range of the end consumer.

After choosing a company, it is necessary to send a request to the manufacturer with an offer for cooperation. Ideally, you should provide the company's business plan. In other words, you need to describe how you are going to develop your sales network.

Further negotiations include discussion of the terms of cooperation. A supply contract and a distribution contract are concluded between the parties.

This is only what concerns the responsibilities of the distributor, but the other party also has them. Do not forget to discuss and write in the contract the conditions for providing warranty service, the procedure for returning the product to the manufacturer, and the mechanism for handling customer complaints.

It should be remembered that the manufacturer is actually most interested in the volume of sales. Therefore, it is necessary to understand the state of the market and take into account the peculiarities of trade in the region.

After signing the contract, you are considered the official representative of the manufacturer in the region and can sell goods on his behalf. The amount of the first purchase, of course, is also indicated in the document and depends very much on the field of business, type and assortment of goods.

Now distribution is your business, and it's up to you how much you earn as a result. Like any own business, it needs to be developed, promoted and expanded.

Conclusions. The practical significance of the results of the study of the peculiarities of the level division of the spheres of responsibility of distribution companies lies in the wide possibilities of using the proposed developments in the practice of activity. The use of the

proposed recommendations on the formation of the management system of distribution companies will allow to increase the effectiveness of their functioning and contribute to the optimization of activities.

References:

1. Alkema V. (2021). Peculiarities of application of management analysis in diagnosis of supply chain functioning. Abstracts II International Conference on economics, accounting and finance (Tallinn, Estonia. November 05, 2021). Available at: <https://conf.scnchub.com/index.php/ICEAF/ICEAF-2021/paper/view/328>.
2. Distribution as a business. How to become a distributor? (2020). Available at: <https://remonline.ua/blog/distributing/>.
3. Alkema, V. (2022). Paradigm of logistic activity management of modern organizations. Science Notes of KROK University, 2(66), 73-86. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-66-73-86>.

FORMATION OF THE MANAGEMENT SYSTEM OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE CONDITIONS OF AUTONOMY

Shulyak Oleksandr Pavlovich
postgraduate student (PhD)
KROK University, Ukraine

The current stage of the development of socio-economic processes in the country is characterized by large-scale changes in various spheres of life, which inevitably affect education. Today, one of the leading trends in the development of education is the transition to a paradigm conditioned by a holistic view of education as a universal value of a post-industrial society. Orientation to this trend requires a radical restructuring of the system of views on education, including views related to its foundations.

Under these conditions, there is a need to clarify the conceptual foundations of various branches of pedagogical science, including management theory, to develop new approaches to improving the quality of education management. One of the promising ways of transforming the established practice in accordance with the challenges of the times is the study of the foundations of education management.

However, the problems of the value foundations of the management of an educational institution, as the most important factor that determines the direction of the educational institution's activities, are not sufficiently developed in pedagogical science. Thus, there are contradictions between the practical demand for scientifically based knowledge about the value bases of modern education management and the insufficient development of the problem.

The research hypothesis is formulated as follows: the development of the education system at the stage of reform involves the identification of the value foundations of the management of an educational institution, which: determine the content of the main components of the management cycle; contribute to the inclusion of members of the teaching staff in the process of making, making and implementing management decisions; is one of the factors that ensure the effectiveness of the functioning and development of the educational institution.

The transformational processes of the national socio-economic system, exacerbated by the processes of decentralization, were also reflected in the changes in the education system. These phenomena actualize the search for tools, mechanisms and effective management models capable of ensuring the responsibility of participants in the educational process and the development of educational institutions.

With the granting of autonomy to educational institutions, leaders faced an urgent need to study this issue, the mechanisms of implementing autonomy in their activities.

Autonomy is the right of an educational institution to self-governance, that is, to independently carry out its activities: financial, economic, and educational. The responsibility of the head of the institution for the decisions made by him increases. Each institution of general secondary education will independently make decisions about the organization of the educational process, about the development of educational programs in accordance with state standards. One of the key figures in educational changes is the head of an educational institution and his new role - the manager of educational transformations in conditions of autonomization.

Principals scoring high on this index frequently work with teachers to improve weaknesses and address pedagogical problems, and also to solve problems with teachers

when there are challenges to learning in a particular classroom. Also, they often inform teachers about possibilities to update their curricular knowledge and instructional skills. Finally, these principals report being vigilant about disruptive student behaviour in classrooms. In general, principals scoring high on this index spend significant amounts of their managerial time in attempting to improve classroom instruction [1].

However, all researchers agree that the management of a general secondary education institution under conditions of autonomy will fundamentally change the educational industry, make qualitative changes in management, form an effective team of educational institutions, under the leadership of a competent leader-manager, who independently learns throughout life and continuously self-improves. In this reality, the management of general secondary education institutions is undergoing transformation today, and therefore the introduction of autonomy is an objective necessity of today.

Evaluating the actual characteristics of the teacher's communicative competence of higher education institutions, one can completely agree that it is a component of the psychological culture of the individual. Based on the analysis of psychological research, it can be argued that communicative competence is a complex, multi-component psychological formation [2].

In terms of expanding the list of competencies that each student must acquire in the framework of mastering the discipline under consideration, it should be said about the importance and necessity of expanding social and personal competencies: social interaction, self-organization, and self-management, systemic-activity nature [3].

The quality of education has always influenced the state's level of development, determined its political, economic, and social development, and is the main lever of civil society. After Ukraine gained its independence, the educational sector remained almost unchanged and followed the traditions of the Soviet system. This hampered the development of the country, did not give an opportunity to join the global trends of development. There was an urgent need for reforms.

At the same time, in practice, there is a slowdown in the processes of democratic changes, in particular, the introduction of autonomy in school education and, at the same time, an increase in administrative pressure on school leaders. Neutralization of the inhibitory effect of excessive management of the school is one of the key tasks for the development of the education system, in particular, the further promotion of the ideas of the autonomy of the educational institution and the introduction of the principles of democratic governance in education.

Conclusions. An unbiased analysis of the state of over-bureaucratization of the school, the attitude of school leaders to the problems of education management provide grounds for the implementation of systemic measures both on the part of the state administration and on the part of the educational community regarding the mechanisms, technologies and practices of the transition from centralized management to management, stimulation of democratic processes in many social institutes: educational institutions, civil society organizations, state institutions.

References:

1. Leading to Learn: School Leadership and Management Styles. (2009). Available at: <https://www.oecd.org/berlin/43541674.pdf>.
2. Mihus, I. & Nakonechna, N. (2022). The role of communicative competence in the structure of social intelligence of teachers of higher education institutions. *Public Administration and Law Review*, 4(12), 75-86. DOI: <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2022-4-75>.
3. Burlakova, I., Synhaivska, I., Malkova, T., Petrunko, O., Kondes, T. & Nakonechna, N. (2021). Pedagogy and psychology for high school students. *AD ALTA: journal of interdisciplinary research*, 11(1), 28-32. Available at: <http://ep3.nuwm.edu.ua/20392/>.

ОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ

Килин Оксана Василівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління та експертизи товарів
Львівський національний університет ім. Івана Франка, Україна

Боруцька Орися

здобувач вищої освіти економічного факультету
Львівський національний університет ім. Івана Франка, Україна

Килин Юрій

здобувач вищої освіти економічного факультету
*Львівська філія Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет», Україна*

Активи підприємства — це сукупність майнових прав, які належать підприємству і представляють собою матеріальні та фінансові ресурси, нерухомість, цінні папери, товарні знаки і ділову репутацію.

Одним з найважливіших елементів потенціалу підприємства для успішного його функціонування є оборотні активи як складова виробничого потенціалу. Так як саме вони беруть безпосередню участь у створенні продукції та її реалізації. Можна виділити три найбільш поширених визначення оборотних коштів: як вартість товарно-матеріальних цінностей; як вартості оборотних фондів та фондів обігу; як авансованої вартості, що функціонує у формі оборотних виробничих фондів і фондів обігу [1].

Систему управління оборотними активами можна визначити як систему цілеспрямованих та узгоджених взаємозв'язків між суб'єктом та об'єктом управління шляхом реалізації функцій управління із використання сформованих методів, засобів, механізмів і фінансово-економічних інструментів аналізу, дослідження, перетворення пов'язаних між собою процесів розподілу, формування, використання, контролю оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, структурою та складом за умови врахування внутрішніх та зовнішніх загроз та з метою підвищення рівня фінансової стійкості.

Об'єктом управління виступають товарні запаси в процесі формування, зберігання й реалізації, кредити, дебіторська заборгованість, грошові залишки, а також економічні відносини, що виникають у процесі кругообігу оборотного капіталу.

Суб'єктами управління оборотними активами у різній мірі є загальні збори засновників, правління, фінансові і комерційні підрозділи, а також персонал суб'єктів підприємництва, що використовують специфічні методи цілеспрямованого впливу на оборотні активи. Разом з тим їм притаманні єдині прийоми і способи управління, характерні для управлінської діяльності в цілому, що виражаються через реалізацію функцій управління [2].

Основними функціями управління є планування, формування, мотивація і контроль. Тож дані функції будуть притаманні управлінню оборотними активами.

Аналіз стану оборотних активів та їхніх окремих елементів, а також показників

їх оборотності дозволяє підвищити ефективність використання коштів у поточній діяльності підприємства; визначити ліквідність балансу, тобто можливість своєчасного погашення короткострокових зобов'язань; з'ясувати напрямки вкладення чистого оборотного капіталу протягом фінансового циклу для оцінки надлишку або нестачі окремих елементів оборотних коштів.

В результаті проведених досліджень можна виділити основні напрямки створення ефективної системи управління оборотними активами підприємства:

- прискорення оборотності оборотних активів за рахунок визначення зайвих запасів та їх ліквідації, оптимального вибору постачальників і поліпшення організації постачання;

- впровадження нових технологій та підвищення ефективності праці; раціональної організації збуту,

- формування і реалізація ефективної кредитної політики;

- формування такого обсягу та структури запасів, які б забезпечили безперервність і стабільність виробничого процесу при мінімальних витратах на утримання запасів;

- оптимізація обсягу дебіторської заборгованості, розрахунків та визначення оптимального залишку грошових коштів, складання бюджетів поточних надходжень і витрат;

- використання раціональної політики фінансування оборотних активів [3].

Важливим завданням в частині управління оборотними активами підприємства є збереження балансу між платоспроможністю і рентабельністю за рахунок відповідних абсолютних величин статей оборотних активів і їх структури.

Необхідно також постійно оптимізувати оптимальне співвідношення власних і позикових джерел фінансування оборотних активів, тому що від цього безпосередньо залежать фінансова стійкість і незалежність підприємства.

Основні шляхи підвищення ефективності використання оборотних активів :

- прискорення оборотності оборотних активів;

- підвищення рентабельності оборотних активів;

- мінімізація витрат оборотних активів у процесі їх використання;

- оптимізація запасів ресурсів і незавершеного виробництва;

- скорочення тривалості виробничого циклу;

- покращення організації матеріально-технічного забезпечення;

- прискорення реалізації товарної продукції.

Ефективне використання оборотних коштів є важливим завданням підприємства і повинно забезпечуватися прискоренням їх оборотності на всіх стадіях кругообігу.

На стадії створення виробничих запасів - раціональне використання матеріальних ресурсів, удосконалення нормування, ліквідація нормативних запасів, налагодження роботи транспорту, оптимальний вибір постачальників та ін.

На стадії незавершеного виробництва - скорочення тривалості виробничого циклу, впровадження прогресивної техніки і технологій, розвиток стандартизації та уніфікації, вдосконалення системи економічного стимулювання тощо.

На стадії обігу - раціональна організація збуту продукції, прискорення документообороту, дотримання договірної платіжної дисципліни, використання маркетингових важелів активізації продажу (реклама) [4].

У конкретних умовах виробництва і збуту кожне підприємство самостійно обирає найбільш прийнятні шляхи прискорення оборотності оборотних активів, що дає змогу зекономити значні суми і збільшити обсяги виробництва та реалізації

продукції без залучення додаткових фінансових ресурсів.

Отже, оборотні активи - це активи, які служать або погашаються протягом 12 місяців, або протягом нормального операційного циклу організації (якщо він перевищує 1 рік). Процес управління потенціалом підприємства через управління оборотними активами відіграє важливу роль у його діяльності, оскільки саме від прийняття ефективних управлінських рішень керівництва стосовно активів підприємства залежить подальша фінансова діяльність, конкурентоспроможність, платоспроможність підприємства.

Список використаних джерел:

1. Баранова В. Г. Теоретичні засади управління оборотним капіталом. Вісник соціально-економічних досліджень. - 2008. – Одеса : ОДЕУ. – № 30. – С. 32-36.
2. Голдун І.С. Управління оборотними активами підприємств. – PRL : <http://www.ukr.vipresh.ebrik.ru/fin-meb/4530>.
3. Швець Ю. О. Управління оборотними активами підприємств. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2015. - Вип. 13. - С. 127-130.
4. Шматковська Т. Деякі аспекти проблематики управління оборотними активами на підприємстві. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. - 2016. -.- Одеса : ОДЕУ.- № 3. - С. 174-184.

ТУРИСТИЧНА ГАЛУЗЬ У СВІТІ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ СЬОГОДЕННЯ ТА МАЙБУТНЬОГО

Сінгуцький О.В.

Аспірант кафедри публічного управління та землеустрою
Класичний приватний університет, Україна

Розвиток людської цивілізації з набуттям знань, вмінь, навичок стає рушійною силою майбутнього прогресу. Процес переходу на інший технологічний рівень за дослідженнями таких вчених як Микола Кодрат'єв, Йозев Шумпетер, відбувається циклічно. За останні 230 років вчені виокремили шість етапів технологічного розвитку. Зазначивши, що при переході від однієї фази розвитку до іншої, біль технологічної, застарілі засоби виробництва, припиняють функціонування або переорієнтуються до вимог устрою [1].

Розвиток транспортної інфраструктури, збільшення швидкості переміщення людини у просторі за рахунок авіа сполучень, післявоєнного перетворення світу у глобалізований період стали основою для становлення світового туризму. Зазначимо, етапи розвитку туризму, а саме глобалізованого туризму, співпадає з четвертим етапом технологічного устрою. Туристична галузь – почала форсуватись післявоєнний період за рахунок переходу суспільства на четвертий технологічний устрій [2].

На сучасному етапі розвитку, рушійною силою є інформаційний простір. В якому інформація є невід'ємним елементом функціонування технологічного процесу виробництва та життєдіяльності суспільства. На цьому етапі сформувався сегмент інформаційних технологій, ІТ, створюючи процес виробництва, послуг в інформаційному просторі. Можливість працювати віддалено.

Людське сприйняття інформації обмежене здатністю її сприйняття та переробки, що за дослідженнями вчених призводить до емоційної перевантаженості. Можливо припустити інформаційне навантаження з часом буде тільки зростати, доки частину перетворення інформації візьмуть на себе технології майбутнього, нейромережі, штучний інтелект, чіпування тощо. До фізичного навантаження додається інформаційне, що потребує збільшення тривалості та періодичності відпочинку.

Згідно з економічних показників світового ВВП туристична галузь показує зростання та складає близько 10% від його структури. Туризм інтегрований в технологічний розвиток, передумовами чого є:

- інформаційне навантаження;
- розвиток інформаційних технологій, віддаленої роботи;
- зростаюча швидкість переміщення у просторі;
- глобалізація туризму;
- зростання конкуренції у світовому рекреаційно-туристичному сегментів, цінова доступність.
- За останні часи туристична галузь зазнала впливу кризових явищ:
 - епідеміологічного характеру, COVID-19, обмеження які призвели до зменшення туристичних потоків у два рази;
 - війна Україною Росією, призвела до зупинення виїзного туризму, суттєвого зниження внутрішнього туризму;
 - техногенного, землетрус в Туреччині суттєво зменшив в'їзний туризм.

Щоб зневолувати вплив кризових факторів епідеміологічного, техногенного, військового характеру, слід реформувати галузь будівництва. Надаючи перевагу мобільним пересувним будинкам:

- можливість мобільності встановлення, регулювання відстані;
- перевезення у більш спокійні регіони, гнучкість капіталу;
- сейсмостійкість.

При збільшені вантажопідйомності квадрокоптерів та інтегрування з пересувними будинками можливе переміщення у труднодоступні місця. Туристична галузь у майбутньому має переформуватись у мобільність. Використовуючи досягнення науково технічного прогресу. В Україні склались всі можливості впровадження технологій мобільного будівництва у туристичній сфері. Реалізацію чого можливо досягти при створенні спеціальної економічної зони, кластеру. Для збереження туризму під час війни та впровадження технологій майбутнього серед перших.

Список використаних джерел:

1. Коротаев А. В., Гринин Л. Е. Кондратьевские волны в мир-системной перспективе Кондратьевские волны. Аспекты и перспективы / Отв. ред. А. А. Акаев, Р. С. Гринберг, Л. Е. Гринин, А. В. Коротаев, С. Ю. Малков. Волгоград: Учитель, 2012. С. 58-109.
2. Кондратьев Н. Д. 1922. Мировое хозяйство и его конъюнктура во время и после войны. Вологда: Областное отделение Государственного издательства. Гл. 5.
3. Черепков А. Теория «Длинных волн» Н. Д. Кондратьева.
4. Історія туризму: навч. посібник для вищ. навч. закладів культури і мистецтв III—IV рівнів акредитації / Л. М. Устименко, І. Ю. Афанасьєв. — К. : Альтерпрес, 2005. — 320 с. — (Серія «Бібліотека професійного менеджера»). — Бібліогр.: с. 257—261. — ISBN 966-542-268-5.

СЕКЦІЯ VI. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ПРОБЛЕМА ПРЕКАРІАТУ НАСЕЛЕННЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ І БЕЗУМОВНИЙ БАЗОВИЙ ДОХОД ЯК СОЦІАЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ ДЛЯ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Кравченко Дмитро Олександрович

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту педагогіки і психології
*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка, Україна*

Науковий керівник: Єгорова Ксенія Григорівна

ORCID ID: 0000-0002-7154-8036

канд. пед. наук, старший викладач кафедри педагогіки,
психології, соціальної роботи та менеджменту
*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка, Україна*

Сьогодні Україна переживає ряд процесів, які мають безпрецедентний, унікальний характер з часів другої світової війни: масштабність бойових дій, рівень еміграції і внутрішньої міграції, руйнування інфраструктури й промисловості. Важко прогнозувати об'єми збитків нанесені різним галузям й як наслідок хаотичність, стихійність соціальних явищ та безпрецедентний виклик для соціальної сфери країни.

Ще одним новим явищем стає поява прекаріату у масштабах світової економіки і тенденцій які зумовлені високим рівнем технологічних укладів світової промисловості. Говорячи про українське сьогодні, явище прекаріату має чітко окреслений характер та тенденцію до небувалого збільшення у хаотично малий проміжок часу.

Відповідний термін став популярним завдяки однойменній книзі Гая Стендінга [1], опублікованій в 2011 році, хоча спочатку була робота П. Бурдьє ще 1980-ті роках. Стендинг назвав прекаріатом соціальну групу, яка у деяких країнах становить до чверті населення. Ці люди, не забезпечені стабільною роботою, крім безпосередньої оплати праці, вони не отримують жодного соціального захисту, у тому числі пенсій та допомоги з безробіття. Ті, хто належать до цього шару, часто обмежені в тих чи інших цивільних правах. Прекаріат досить різномірний: він включає різноманітних фрілансерів, мігрантів, учнів. Слід зазначити, що прекаріат не є класом у традиційному розумінні, занадто різні професії та види діяльності він включає. Тому не дуже зрозумілий, наскільки він справді, висловлюючись мовою Стендінга, він справді «небезпечний» [2].

На соціальному та політичному рівні соціальні процеси які відбуваються у

післявоєнних країнах призводять до зростання невдоволення, розчарування, безперервної міграції, недовіри до офіційної політики, різноманітних рухів протесту, зростання екстремізму та насильства. Проблема загострюється ще й тим, що світові тенденції і неоліберальні тренди, економічні та політичні сили виступають за демонтаж соціальної політики, скорочення видатків на соціальні програми. Те, що раніше гарантувалося державою, нині часто перетворюється на платну, недоступну послугу. На цьому тлі, на перший погляд, дивним є той факт, що останнім часом широко починає обговорюватись й просуватись ідея безумовного базового доходу. Що свідчить зростання інтересу до цієї теми як на рівні різних соціальних груп, так і на державному про зміну економічної парадигми або про продовження процесів, що зародилися в рамках капіталістичної системи та закріплює становище тих самих політичних сил. Все більша частина працездатного населення виявляється поза трудовим процесом, щоб уникнути деградації суспільства, необхідно забезпечити цим людям певний прийнятний рівень життя, також необхідно підтримати рівень споживання, від якого залежить зростання виробництва [3].

Традиційна практика підтримки безробітних в умовах війни і післявоєнного періоду дає збої, вона не адекватна перспективним перетворенням ринку праці. Не менш масштабні проблеми виникають у нестійко зайнятого населення, особливо у молоді, при переході від навчання до першого місця роботи. Безумовний базовий дохід здатний пом'якшити наслідки втрати роботи або нестабільності та незадоволення зайнятості, обумовленої її гнучкістю внаслідок цифровізації економіки, дати працівникам можливість і час пройти необхідну професійну перепідготовку або адаптацію для виконання нових видів професійної діяльності та отримання адекватних доходів [4].

Під безумовним базовим доходом розуміється регулярна виплата всім громадянам однієї і тієї ж суми грошей незалежно від будь-яких умов та обставин. Впродовж багатьох років обговорення ведуться як у науковій, так й в популярній літературі, в засобах масової інформації. Базовий дохід історично тісно пов'язаний з утопічними уявленнями про будову суспільства. Ще XVI столітті Т. Мор в «Утопії» пише: «Тому що тут немає скарядного розподілу добра, немає жодного бідного, немає жодного жебрака. І, хоча ні в кого там нічого немає, всі, однак, багаті» [5]. Потім концепцію базового доходу було викладено в кінці XVIII століття у роботах Т. Пейна та Н. де Кондорсе. Незважаючи на значні недоліки та небезумовність отримання виплат, вони дали початок для роздумів [6]. У XIX-XX столітті концепція отримала своє розвиток: нобелівські лауреати з економіки Дж. Мід, М. Фрідман та Ф. фон Хайек розвивали ідею базового доходу і вважали її хорошим способом боротьби з бідністю, у чому вони, безсумнівно, мають рацію.

Але крім прекаріату, безумовний базовий дохід може вирішити багато сучасних проблем. Наприклад, затвердити реальну демократичну свободу, право на гідне життя, право на свободу від тяжкої праці, пом'якшити проблему соціальної нерівності, скоротити злочинність.

Можна виділити такі характеристики безумовного базового доходу :

–періодичність: виплачується через регулярні проміжки часу (наприклад, щомісяця), а не як одноразова допомога; готівка: виплачується готівкою, дозволяючи тим, хто її отримує, самим вирішувати, на що її витратити. Не виплачується у натуральному виразі (у вигляді продуктів харчування чи послуг) або у вигляді ваучерів, призначених для конкретного використання;

–індивідуальність: виплачується індивідуально, а не домогосподарствам;

–універсальність: виплачується всім;

–безумовність: виплачується незалежно від роботи.

Weekly statistics:

Persons with Protection Status 'S' in employment

	Week 10	Week 11	Diff.
Persons with Protection Status 'S'	65'194	65'458	+0.4%
Persons in gainful employment	6'002	6'031	+0.5%
Percentage of persons in employment ¹	9.21%	9.21%	+0.1%
Working-age population (18-64)	38'719	38'886	+0.4%
Persons in employment (18-64)	5'895	5'924	+0.5%
Percentage of working-age population in employment	15.23%	15.23%	+0.1%

Figure 1: Persons with Protection Status 'S' in gainful employment – key sectors²

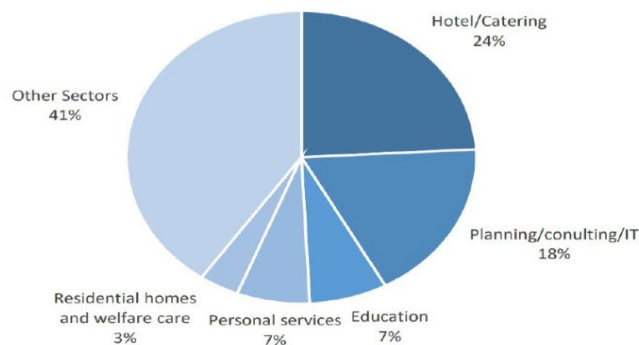


Рис.1. Приклад щотижневого моніторингу секторальної зайнятості українців, які отримали статус тимчасового захисту у Швеції

Таким чином, не заперечуючи важливості ведення сучасною людиною трудової діяльності, слід зробити висновок про необхідність активної підтримки державою тих громадян, що не змогли знайти собі підходящу роботу або втратили її внаслідок соціально-економічних та технологічних змін обумовлених найбільш масштабнішими бойовими діями з часів другої світової війни.

В умовах проблеми прекаріату як світової тенденції і конкретної проблеми післявоєнної України коректно проведена соціальна реформа у якій безумовний базовий дохід може відіграти ключову роль, спроможна вирішити значну кількість проблем післявоєнної країни.

Список використаних джерел:

1. Стендінг Г. Прекаріат: новий небезпечний клас. М., 2013.
2. Фюльзак Манфред. Утопический перфекционизм. Размышления на тему основного дохода в глобализованном мире // Йорг Дрешер Идея освобождающего безусловного основного дохода. 2007.
3. Пищуліна О. Економічна модель «безумовного базового доходу»: нова соціальна альтернатива. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова: вебсайт. 25 лютого 2016 р. URL: http://razumkov.org.ua/upload/1456388199_file.pdf (дата звернення: 10.10.2021).
4. Ідея звільняючого безумовного основного доходу. URL: http://www.iovialis.org/download/BGE-Buch_ukr.pdf (дата звернення: 10.10.2021).
5. Манн М. (2013). Конец, может, и близок, только для кого? // Есть ли будущее у капитализма? М.: Изд-во Ин-та Гайдара. С. 113–154.
6. Crouch C. (2019). Will the Gig Economy Prevail? Cambridge: Polity Press.
7. De Wispelaere Jurgen, Stirton Lindsay The Many Faces of Universal Basic Income 09 July 2004. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-923X.2004.00611.x>. (дата звернення : 10.10.2021).

СЕКЦІЯ VII. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

СВІТОВИЙ ДОСВІД ОБЛІКУ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Ракуть Дар'я Олегівна

здобувач вищої освіти факультету податкової справи, обліку та аудиту
Державний податковий університет, Україна

Жмарьов Денис Ігорович

здобувач вищої освіти факультету податкової справи, обліку та аудиту
Державний податковий університет, Україна

Науковий керівник: Стежко Надія Володимирівна

Д-р. екон. наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин
Державний податковий університет, Україна

Вступ. Податок на додану вартість – є непрямим загальнодержавним, а також основним бюджетоутворюючим податком, частка якого становить близько половини доходів від податкових надходжень України. Варто зазначити що ПДВ виникнув лише у 20 сторіччі, але він вже встиг розповсюдитися і продовжує впроваджуватися у дедалі більшу кількість податкових систем світу. Природно, що економічні характеристики країн різняться, це призводить до адаптації ПДВ та створенню індивідуальних особливостей його роботи в кожній з країн.

Так чи інакше в переважній більшості країн запроваджено непрямі податки на споживання, серед них податок на додану вартість, акциз, імпортне мито та податок з продажу. Варто виділити що податок на додану вартість та податок на продаж зазвичай не застосовуються разом через схожу методику нарахування. Більше того податок на додану вартість витісняє податок з продажів. На момент початку 21 століття кількість країн, що ввели ПДВ, приблизно дорівнювало 120, а на початок 2023 року податок на додану вартість запроваджено більш ніж у 170 країнах світу. [1]

Мета роботи. Вивчити та проаналізувати поточну практику та тенденції, пов'язані з урахуванням ПДВ у різних країнах світу. Створити уявлення про різні системи обліку ПДВ та можливості гармонізації правил та процедур ПДВ у різних країнах.

Матеріали та методи. Матеріалами роботи слугує статистична інформація Міністерства Фінансів України та ОЕСР. У роботі використані методи порівняльного аналізу даних щодо суму податку на додану вартість у складі доходів до бюджету від оподаткування, системного підходу індукції та дедукції, аналізу і синтезу, узагальнення й аналогії при розгляді світового досвіду ПДВ.

Результати та обговорення. У країнах, що входять до Організації економічного співробітництва та розвитку, ПДВ розглядається як найбільше джерело доходів бюджету. При цьому частка ПДВ у загальних податкових надходженнях до бюджетів 2020 року має значний розмах що дорівнює 13% і менше у таких країнах як

Швейцарія, Австралія та Канада, 30,6% у Чилі та 41,1% у Новій Зеландії. Загалом ПДВ становить 15% або більше від загальних податкових надходжень у 31 із 38 країн ОЕСР і становить понад 20% від загальної суми податків у 21 із цих країн, при цьому варто враховувати, що у податковій системі США ПДВ не задіяно зовсім. (рис. 1).

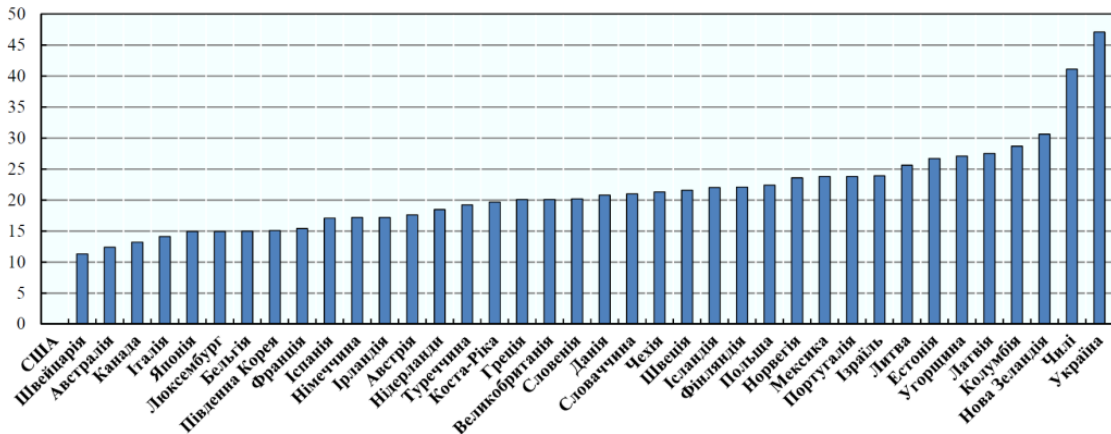


Рис. 1. Податок на додану вартість від загальної суми доходу до бюджету від оподаткування у країнах ОЕСР та Україні 2020 р., % [2, 3, 4]

Виділяють такі ключові фактори розміру надходжень податку на додаткову вартість до бюджету: варіації податкових політик щодо балансу між різними джерелами державних доходів, можливості та ефективність податкової системи у сфері збору доходів від ПДВ, розмір загальної податкової бази або розмір кінцевого споживання країни, а також здатність боротися із шахрайством, ухиленням від сплати податків. [2] Порівнявши надходження до бюджету України від ПДВ із загальними податковими надходженнями можна побачити, що їх частка становить 47,1%, що перевищує структурний рівень надходжень бюджету Чилі (41,1%) на 6%.

Податкова система кожної країни має свої відмінності, далі варто розглянути досвід окремих країн або груп країн у реалізації податку на додаткову вартість, який може представляти науковий інтерес.

Варто відокремлювати принципові механізми за якими діє ПДВ у Європі, оскільки в країнах Євросоюзу податок було введено на основі директиви, яка визначає загальні положення його роботи. Європейський тип ПДВ до якого належить і Україна, характерний диференціацією ставок та створенням умов для досягнення пом'якшення податкового навантаження на бідніші верстви населення, шляхом виділення зменшених ставок податку на соціально чутливі групи товарів, а також пільг для цих груп населення.

Отже при розгляданні справляння ПДВ у таких провідних європейських країнах як Франція (20%, 10%, 5,5%, 2.10%, 0%), Великобританія (20%, 5%, 0%) та Німеччина (19%, 7%, 0%), можна побачити що прийняті там ставки насправді диференційовані за групами товарів таких як продукти харчування, комунальні послуги, медицина, освіта та інші.

Як зазначає Решетник І. І. у Новій Зеландії розвинулась система ПДВ, яка хоча й дуже схожа на європейську, однак є її альтернативним варіантом. Новозеландська модель ПДВ виділилася з європейської моделі у зв'язку з іншим ставленням до структури ставок і бази оподаткування. Новозеландську модель характеризує єдина низька ставка податку, без виключень і пільг (крім нульової ставки на експорт та суміжні поставки), на відміну від європейської моделі, для якої характерна збільшена ставка зі значною кількістю виключень і використанням знижених ставок для певних

видів операцій. [5, ст. 227] Отже у Новій Зеландії застосовується 2 ставки податку: стандартна ставка 15%, нульова ставка, що поширюється на експорт товарів, продаж землі, продаж купівлю бізнесу, який згодом залишиться чинним. У цій країні немає знижених ставок, а нульова ставка чи особливі товари та послуги мають вузьку спрямованість.

Згадуючи вищесказане податок на додану вартість отримав широке розповсюдження, проте воно не торкнулося однієї з найбільших країн світу, а саме Сполучених Штатів Америки, яка також є єдиним членом ОЕСР у якій не введено ПДВ. Проте в податковій системі цієї країни на федеральному та місцевому рівнях є імплементованим податок на продаж. Політика США ускладнила запровадження національного ПДВ. США — федеральна система, в якій кожен штат має значну автономію щодо податкової політики. Це означає, що будь-які зміни у податковій системі мають бути узгоджені як з федеральним урядом, так і з урядом штату, що є складним та трудомістким процесом.

Ще одним із прикладів роботи ПДВ на федеральному та місцевому рівнях є Індія, яка має систему модифікування ставки ПДВ при здійсненні продажу товарів і послуг за межами одного штату. У разі постачання товарів та послуг усередині штату застосовуватиметься Центральний податок на товари та послуги (CGST), а штати стягуватимуть місцевий податок на товари та послуги (SGST), а у разі постачання товарів та послуг між штатами застосовуватиметься інтегрований податок на товари та послуги (IGST). IGST є сумою CGST і SGST і забезпечує безперешкодний потік вхідного податкового кредиту з одного штату в інший. Ставка податку на товари та послуги варіюється від 5% до 28% залежно від категорії товарів, що постачаються або купуються, і при цьому загальна ставка податку становить 18% і 12% для більшості товарів і послуг. [6]

Висновки. Велика поширеність ПДВ у світі говорить про його життєздатність як податку, та про його відповідність сучасним тенденціям ринкової економіки. Визначений багатьма чинниками, серед яких є політичні, епідеміологічні та економічні, досвід функціонування ПДВ у світі накопичується та призводить до реформування цього податку, що створюють нові прецеденти та індивідуальні особливості для розгляду. В останнє десятиріччя спостерігається тенденція до цифровізації систем ПДВ, при цьому багато країн запроваджують онлайн-платформи для подання декларацій з ПДВ та здійснення платежів. Це може підвищити ефективність та знизити витрати на дотримання вимог як для платників податків, так і для податкових органів.

Список використаних джерел:

1. VatCalc URL: <https://www.vatcalc.com/vat-rates/> (Дата звернення 15.02.2023).
2. OECD (2022), Consumption Tax Trends 2022: VAT/GST and Excise, Core Design Features and Trends, OECD Publishing, Paris, URL: <https://doi.org/10.1787/6525a942-en>. (Дата звернення 23.02.2023).
3. OECD (2022), Revenue Statistics 2022: The Impact of COVID-19 on OECD Tax Revenues, OECD Publishing, Paris, URL: <https://doi.org/10.1787/8a691b03-en>. (Дата звернення 23.02.2023)
4. Міністерство Фінансів України, Портал «Бюджет для громадян», URL: <https://openbudget.gov.ua> (Дата звернення 23.02.2023).
5. Решетнік І. І. Податок на додану вартість: суть та методи визначення. Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. 2017. Вип. 58 С. 227.
6. Міністерство Фінансів Індії, URL: <https://dor.gov.in/tax/concept-notegst> (Дата звернення 23.02.2023).

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА ДО ПІСЛЯ ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Мельник Владислав Євгенович

здобувач вищої освіти економічного факультету
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Науковий керівник: Шкурат М.Є.

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Постановка проблеми. На даний час, що характеризується високим рівнем інтегрованості держав до регіональних політико-економічних об'єднань, виникає актуальність дослідження ефективності та наслідків інтеграції певної країни до такого об'єднання. Тому варто розглянути специфіку економічного розвитку Республіки Польща після її вступу до Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вплив євроінтеграційних процесів на економіку Республіки Польща досліджено у працях Шуби Т. П., Луняки В.А., Сашкова А.О., Ніколіної І. І., Кузінської В. А. та інших. Проте, характерні особливості розвитку економіки Польщі до та після вступу до ЄС потребують детального висвітлення.

Мета роботи – дослідження основних макроекономічних показників Республіки Польща до та після вступу до ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Республіка Польща сьогодні є прикладом успішності економічних реформ, які спровокували її швидке економічне зростання. Шлях республіки до ЄС розпочався ще у 1989 році, одразу після здобуття незалежності. У 1991 році Польща підписала угоду про асоціацію з Європейським Союзом, що ознаменувало початок консультацій та підготовки до вступу. А в 1994 році було подано заявку на членство у ЄС [1, с. 151]. Впродовж наступних десяти років, відбувалася адаптація польського законодавства відповідно до норм Євросоюзу. Важливим драйвером вступу Польщі до ЄС була соціально-економічна криза, яка охоплювала майже всі країни пострадянського простору. У 2003 році відбувся всенародний референдум, де більшістю голосів поляки проголосували за вступ до Європейського Союзу. Повноцінний статус члена ЄС Польща набула 1 травня 2004 року [2, с. 170].

Проведемо аналіз темпів зростання валового внутрішнього продукту Республіки Польща (див. рисунок 1).

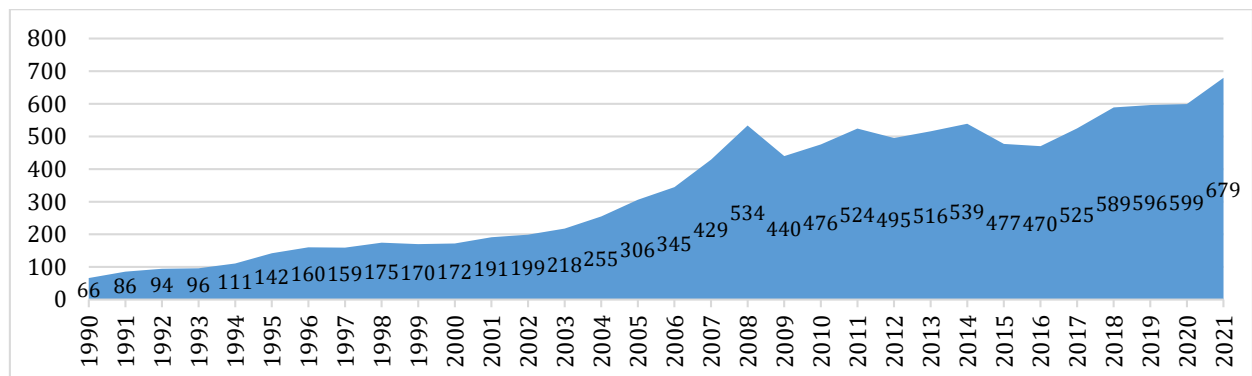


Рис. 1. ВВП Республіки Польща, млрд доларів США [3]

Як видно з рисунку, ВВП Республіки Польща має зростаючу тенденцію починаючи з 1990 року. Проте після 2004 року дане зростання є висхідним і вказує на вагоме зростання обсягів національної економіки. Таке зростання спричинене підготовчим етапом Польщі до вступу в ЄС, який передбачав пожвавлення і налагодження економічних процесів. Наступним важливим економічним показником який варто проаналізувати є інфляція (див. рисунок 2).

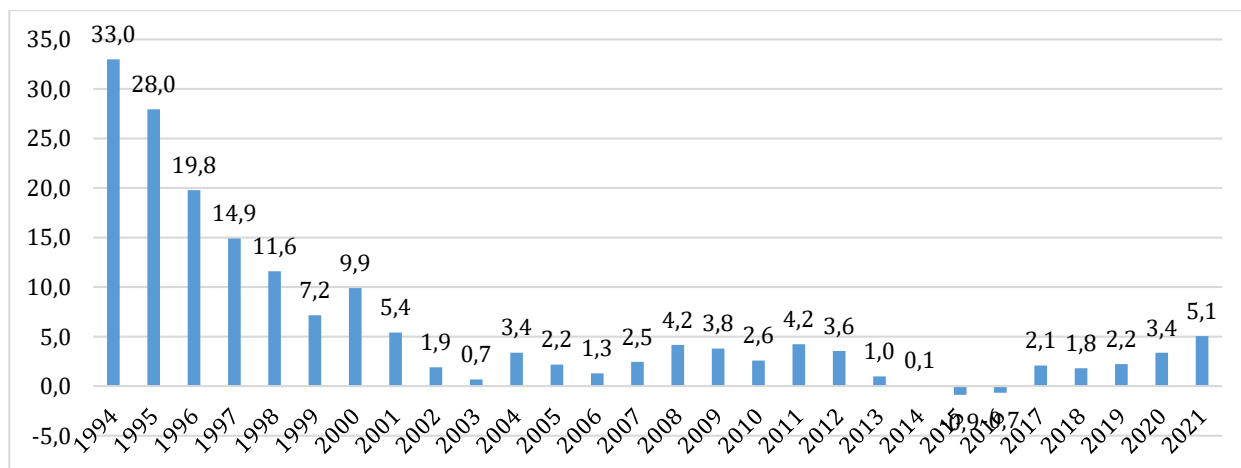


Рис. 1. Інфляція Республіки Польща, % [3]

Загалом дані рисунку свідчать, що інфляційні процеси за період підготовки до вступу ЄС значно зменшилися. Показник 2003 року перед вступом становив 0,7% у річному вираженні був найменшим за період ринкових реформ. В наступні роки динаміка досліджуваного показника коливається у зв'язку із проблемами у Єврозоні, світовою економічною кризою та пандемією коронавірусу. Основним ресурсним стимулом розвитку будь-якої країни є прямі іноземні інвестиції динаміка яких показана на рисунку 3.

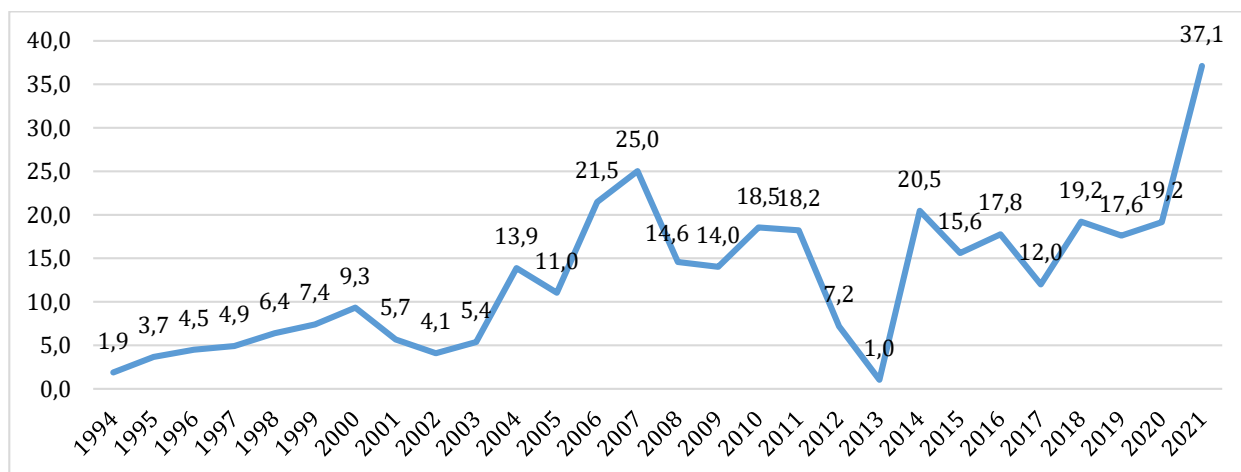


Рис. 1. Чисті іноземні інвестиції до Республіки Польща, млрд доларів США [3]

Динаміка чистих іноземних інвестицій до Республіки Польща коливається. Абсолютні значення інвестицій у період перед вступом є незначними, проте після вступу до Європейського союзу обсяги інвестицій зростають значними темпами. Таке зростання спричинено підвищенням рівня довіри до польських суб'єктів господарювання та сприятливим інвестиційним кліматом у країні, який сформувався

у період реформ. Прямі іноземні інвестиції надають високий потенціал розвитку економіці, тому польська економіка після вступу в європейське інтеграційне об'єднання почала активно розвиватися і нарощувати свій потенціал.

Висновки. Варто підсумувати, що економіка Республіки Польща у підготовчий період перед вступом до Європейського Союзу, а також у період після вступу почала активно розвиватися, що відображено у таких економічних показниках як ВВП, інфляція та чисті іноземні інвестиції і, як наслідок, є провідною економікою серед інших європейських країн. Саме завдяки вдалим реформам та наполегливій праці польського уряду, республіці вдалося швидко відновитися від пострадянської кризи та гармонійно влитися до економічного простору Європи.

Список використаних джерел:

1. Шуба Т. П., Луняка В. А., Сашкова А. О. Шлях економічного розвитку Польщі до та після вступу до Європейського Союзу. Економіка і суспільство. Вип. 13, 2017. С. 150-156.
2. Ніколіна І. І., Кузінська В. А. Ретроспективний аналіз приєднання Польщі до Європейського Союзу. Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Scientific Paradigm in the Context of Technologies and Society Development» (March 16-18, 2022) at Geneva, Switzerland. С. 170-179.
3. World Bank. Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/> (дата звернення: 30.03.2023).

СЕКЦІЯ VIII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Іщенко А.С.

здобувачка освіти ОР «Магістр»

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

XXI століття стало етапом цифрової трансформації суспільства у різних сферах його діяльності, включаючи й здійснення судочинства. Так, у 2018 році на веб-порталі «Судова влада України» було офіційно оголошено про створення Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, а з 5 жовтня 2021 року почали функціонувати деякі з її підсистем, включаючи «Електронний суд» [1]. Водночас, оскільки Конституційного Суду України такі зміни не торкнулися навіть на нормативному рівні, виникає питання наскільки допустимим є застосування діджиталізації до конституційного провадження.

Враховуючи те, що єдиною формою звернення до Конституційного Суду в Україні, доступною для звичайної фізичної особи, яка не володіє спеціальними владними повноваженнями, є конституційна скарга, розглянемо на її прикладі. Так, подання конституційної скарги здійснюється в письмовій формі поштою або безпосередньо до Секретаріату КСУ. На офіційному веб-сайті Суду, хоча й розміщено інформаційний буклет щодо подання відповідного звернення, проте не міститься певної типової форми, яка була б доступною для заповнення та подальшого надсилання. Інформаційний ресурс Суду дозволяє ознайомитися з поданими до нього скаргами. Проаналізувавши подані за 2022 рік, можна зробити висновок, що більше 55% не будуть розглядатися по суті з огляду на невідповідність вимогам щодо їх форми [2].

Якщо ж розглядати приклад іноземних держав, то можна взяти до уваги Австрію, у якій також існує інститут конституційної скарги і можливість за допомогою нього оскаржувати остаточні рішення адміністративних судів. Адвокати та уповноважені органи зобов'язані подавати документи до Конституційного Суду виключно в електронній формі, за винятком, коли це неможливо (наприклад, якщо певний документ може зіпсуватися від сканування). Для реалізації такої вимоги створена спеціальна система електронного документообігу, яка повноцінно функціонує з 2013 року. Усі внесені в неї дані обліковуються та зберігаються, що дозволяє відмовитися від їх ручного введення та перевірок, фізичного зберігання та транспортування. Адвокати, використовуючи систему для подання документів у конкретній справі вперше, повинні забезпечити внесення ідентифікаційних даних щодо неї. У подальшому достатньо буде ввести лише номер справи для здійснення необхідних дій [3].

Оскільки участь адвоката є обов'язковою у конституційному провадженні в Австрії, крім випадків представництва визначених державних органів, передбачається, що зобов'язання використовувати електронну систему не може бути перешкодою у доступі до правосуддя. Це пояснюється тим, що кожен адвокат повинен мати належні технічні можливості для подання документів таким чином. Окрім того, усі потрібні для участі у конституційному провадженні кроки детально описані на офіційному веб-сайті суду у вигляді презентацій, схем, пояснень та відповідей на запитання. У разі ж, якщо особа не має фінансової можливості оплатити професійного представника, на сайті суду розміщені спеціальні форми для отримання безоплатної правової допомоги, які можна заповнити онлайн, роздрукувати, підписати та подати до суду [3].

Показовим є також приклад Сполучених Штатів Америки, де роль органу конституційної юрисдикції виконує Верховний Суд. У 2017 році набула чинності норма, яка зобов'язує адвокатів подавати певний перелік документів (*наприклад, клопотання про продовження строків, відповіді на конкретні запити Суду*), використовуючи не лише письмову, але й електронну форму. Для цього створена спеціальна платформа, на якій необхідно зареєструватися, використовуючи поради, інструкції та інтерактивні презентації, розміщені на веб-сайті Верховного Суду. Після реєстрації адвокатом подається повідомлення про участь у конкретній справі (*не вимагається у випадках, якщо перший завантажений документ і є підставою для початку розгляду нової справи*). Усі подані адвокатом документи, за винятком, коли вони містять таємну інформацію, стають доступними громадськості, оскільки будь-яка особа може ознайомитися з ними на сайті Суду. отримуватимуть автоматичне повідомлення електронною поштою про всі дії Перевагою є також те, що професійний представник, здійснивши подання документів у певній справі, починає отримувати автоматичні повідомлення щодо подачі документів іншими сторонами. У подальшому планується, що система також матиме можливість надсилати усі необхідні повідомлення про рух справи на електронні адреси адвокатів та інших фахівців у галузі права, які фактично працюють над конкретною справою [4].

Схожа система функціонує і у Індії, де до Верховного Суду (*який зокрема виконує функції конституційного контролю*) можна звернутися за допомогою використання онлайн-форми, зареєструвавшись та подавши відскановані документи. Подальше листування з таким заявником буде здійснюватися за допомогою електронної пошти та СМС без використання письмових повідомлень [5].

Іншими аспектами використання онлайн-ресурсів є публікація судових рішень, відеотрансляцій засідань судів для забезпечення максимальної відкритості провадження. Варто зазначити, що на офіційному веб-сайті КСУ можна переглянути відеозаписи відкритих частин пленарних засідань. Цікавим є також приклад Ізраїлю, де відповідні відео-трансляції можна спостерігати в режимі реального часу [6], а також США, де є можливість онлайн прослухати частину судового засідання або ж уже в день його проведення скачати відповідний запис в аудіо-форматі чи у вигляді тексту [4].

Використання вищезазначених механізмів дозволяє: 1) економити час та процесуальний ресурс, оскільки подані в електронному вигляді документи є доступними для легкої реєстрації та обліку; 2) збільшити прозорість правосуддя з огляду на доступність їх не лише сторонам та їх представникам, а й іншим бажаючим особам (*США*); 3) зменшити ризики неотримання повідомлень щодо розгляду справи;

4) збільшити доступність до правосуддя, шляхом відкритості та різноманітності інформації щодо необхідних для подання документів по справі дій, їх форми та змісту.

Список використаних джерел:

1. Веб-портал «Судова влада України» URL: <https://court.gov.ua/press/news/1173657>.
2. Офіційний сайт Конституційного Суду України. URL: <https://ccu.gov.ua/index.php>.
3. Офіційний сайт Конституційного Суду Австрії. URL: <https://www.vfgh.gv.at/index.de.html>.
4. Офіційний Сайт Верховного Суду США. URL: <https://www.supremecourt.gov/>.
5. Офіційний Сайт Верховного Суду Індії. URL: <https://main.sci.gov.in/>.
6. Офіційний Сайт Верховного Держави Ізраїль. URL: <https://supreme.court.gov.il/Pages/HomePage.aspx>.

ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ В СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО

Долгерт Віталій Віталійович
магістр права
Україна

Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 року з метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина було постановлено дотримуватися, зокрема але не виключно таких цілей: забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх; забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів; забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва [1].

18.05.2022 року Європейською комісією був представлений план REPowerEU, в якому йдеться про необхідність припинення залежності ЄС від російського викопного палива, яке використовується як економічна та політична зброя [2].

Приймаючи до уваги євроінтеграційні зобов'язання України та її перебування в стані війни, впровадження принципів сталого розвитку та забезпечення національної безпеки мають проявлятися в усіх життєво важливих сферах господарювання країни, зокрема і в сільському господарстві.

В.Г. Олюха зазначає, що у господарських відносинах сучасною тенденцією є державно-приватне партнерство, у рамках якого укладаються господарські договори, що врегульовують публічно-приватні питання між державними та приватними партнерами [3, с.82].

Одним з перспективних шляхів розвитку та відновлення сільського господарства в розрізі вищевказаної проблематики є його декарбонізація, що може бути впроваджена через державно-приватне партнерство. Вказаний напрям на сьогодні є недостатньо дослідженими, що робить тему даної роботи актуальною.

Державно-приватне партнерство - це господарсько-правовий засіб, що дозволяє у скорочені строки забезпечити впровадження інфраструктурних проектів без необхідності надмірного залучення державного ресурсу, що є дуже актуальним для повоєнного відновлення країни.

Досвід життя в умовах періодичних ракетних атак на енергетичну інфраструктуру України нашоєму на думки про те, що великі енергетичні системи є вразливими, виведення з ладу їх окремих елементів призводить до припинення функціонування всієї системи загалом, або її окремих великих частин. Так, перші «блекаути» призводили хоч і не до дуже тривалої, але до практично повної паралізації господарської діяльності.

Подолання вищевказаних проблем частково стало можливим після насичення країни генераторами, що дозволили в якійсь мірі забезпечити енергетичну децентралізацію та стабілізували ситуацію. Втім використання традиційних генераторів здебільшого все одно здійснюється з використанням викопного палива – бензину та дизельного палива, що є продуктами переробки нафти. Такий підхід не є ані екологічним, ані економічно доцільним.

Приймаючи до уваги географічні особливості нашої країни та її традиційно добре розвинуте сільське господарство, вбачається, що з використанням підходу декарбонізації енергетичну децентралізацію можна розширити та впровадити на загальнодержавному рівні.

Останніми роками в Україні стало набувати популярності використання так званого біопалива. Воно зазвичай поділяється на тверде, газоподібне та рідке. Це органічні матеріали, що застосовуються для виробництва енергії. На практиці, біопаливо може виготовлятися із соломи, соняшникової лузги, тирси, тваринного посліду тощо. Крім того, біопаливо виготовляється з рослинних культур, що безпосередньо для цієї цілі вирощуються, до яких зокрема відноситься ріпак.

Варто зазначити, що наявний в Україні потенціал по виготовленню біопалива значною мірою не реалізовується, однак він може бути розкритий та розширений за допомогою державно-приватного партнерства.

Організаційно-правові засади взаємодії державних партнерів з приватними партнерами та основні принципи державно-приватного партнерства на договірній основі визначені Законом України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 року. Згідно з вказаним законом об'єктами державно-приватного партнерства є: 1) існуючі, зокрема відтворювані (шляхом реконструкції, реставрації, капітального ремонту та технічного переоснащення) об'єкти, що перебувають у державній або комунальній власності чи належать Автономній Республіці Крим, або майно господарських товариств, 100 відсотків акцій (часток) якого належить державі, територіальній громаді чи Автономній Республіці Крим; 2) створювані або новозбудовані об'єкти відповідно до договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства [4].

До договорів, що можуть бути укладені в рамках державно-приватного партнерства зокрема відноситься концесійний договір.

Відповідно до ч.3 ст.12 Господарського кодексу України, умови, обсяги, сфери та порядок застосування окремих видів засобів державного регулювання господарської діяльності визначаються з поміж іншого програмами економічного розвитку [5].

Використовуючи такий господарсько-правовий засіб, як державно-приватне партнерство, урядом може бути розроблена програма економічного розвитку, що буде спрямована на створення в окремих регіонах України підприємств, які будуть спеціалізуватися на виготовленні різних видів біопалива. Такі підприємства можуть створюватися, як у вигляді новоутворень, так і на базі вже існуючих об'єктів.

Підприємства, що спеціалізуватимуться на виготовленні біопалива сприятимуть створенню децентралізованої енергетичної системи тим самим підвищуватимуть рівень енергетичної безпеки України. Крім того, такі підприємства сприятимуть розвитку регіонів в яких будуть утворюватися. Так, з логістичних міркувань підприємство в першу чергу матиме змогу закуповувати сировину для біопалива у суб'єктів господарювання з регіону своєї діяльності і у відповідь буде продавати таким підприємствам виготовлене біопаливо.

Системний підхід до створення таких підприємств та планомірне збільшення їх кількості може сприяти підвищенню рівня пропозиції на біопаливо, зниження ціни на нього, що зробить його використання більш економічно привабливим.

О.А. Трегуб, зазначає, що з метою спрощення процедури укладання концесійних договорів, інформування потенційних концесіонерів про їх обов'язкові та рекомендовані умови пропонується затвердити примірні концесійні договори на будівництво та управління об'єктами поводження з відходами [6, с.41].

Подібний підхід можна застосувати і до концесійних договорів на будівництво

та управління об'єктами виготовлення біопалива.

Отже, для забезпечення виконання Україною євроінтеграційних зобов'язань, дотримання принципів сталого розвитку та підтримання енергетичної безпеки - доцільно з використанням такого господарсько-правового засобу як державно-приватне партнерство, в рамках створеної урядом програми економічного розвитку, впроваджувати декарбонізацію в сфері сільського господарства. Впровадження декарбонізації може виражатися в системному створенні підприємств, що виготовляють біопаливо.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
2. REPowerEU: A plan to rapidly reduce dependence on Russian fossil fuels and fast forward the green transition. Режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3131.
3. Олюха В.Г. Господарсько-правові засоби оптимізації капітального будівництва у сучасній Україні: дис. ... д-ра юр. наук: 12.00.04. Одеса, 2015. с.473.
4. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>.
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
6. Трегуб О.А. Розвиток правового регулювання концесії у сфері поводження з відходами. Економіка та право. 2020. № 4 (59). с.35-43.

ПОНЯТТЯ ВІЙСЬКОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Колесник Володимир Андрійович

Курсант

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Савенко Вікторія Петрівна

Старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Насамперед, слід зазначити, що термін «військові кримінальні правопорушення» використовується в різних значеннях для визначення різних порушень, так чи інакше пов'язаних з військовими діями і/або наявним збройним конфліктом. При цьому багато авторів відзначають, що витoki розуміння будь-якого діяння як військового кримінального правопорушення сягають корінням у глибоку давнину [1].

Один із батьків-засновників міжнародного кримінального права А. Кассезе (A. Cassese) у загальному визначенні терміну «військові кримінальні правопорушення» пише, що вони є «серйозними порушеннями» звичайних і домовлених норм міжнародного гуманітарного права, яке також називається «міжнародним правом збройних конфліктів».

З урахуванням практики міжнародних судів *ad hoc* (передусім, вже згаданого рішення у справі *Prosecutor v. D. Tadić*), військовий злочин повинен мати наступні ознаки:

1) вчинене діяння є «серйозним порушенням» міжнародного гуманітарного права і «завдає значної шкоди» важливим цінностям, що захищаються, або тягне за собою «серйозні наслідки» для жертви;

2) порушення права має виражатися у порушенні звичайного права чи норми застосовного договору;

3) порушення має спричиняти індивідуальну кримінальну відповідальність для особи, яка її вчинила;

4) завершене діяння має полягати у прямому зв'язку з ідущим збройним конфліктом міжнародного чи внутрішнього характеру [1].

Військовий злочин, за словами А. Кассезе, може бути скоєно як військовозобов'язаними особами так і цивільними особами, які є частиною збройного конфлікту, проти військових, цивільних осіб та «невійськових цілей» (наприклад, об'єктів приватної власності) іншої сторони, яка є учасницею збройного конфлікту.

Склад злочину слід розуміти не просто як сукупність об'єктивних і суб'єктивних елементів та його ознак, які утворюють і характеризують суспільно небезпечне діяння як певного виду злочину, саме як систему таких елементів та ознак. Будь-яка система як цілісна єдність складається з підсистем та елементів, де відсутність будь-якого з них веде до розпаду всієї системи [2].

До складу злочину входить два об'єктивні та два суб'єктивні елементи: об'єкт злочину; об'єктивна сторона злочину; суб'єктивна сторона злочину; суб'єкт злочину. Усі названі елементи складу є обов'язковими. Кожен елемент складу злочину має свої обов'язкові та додаткові (факультативні) ознаки. Ці ознаки закріплюють собою

окремі юридично значущі якості злочинного посягання.

Обов'язкові ознаки:

- а) для об'єкта – це наявність громадських відносин, що охороняються кримінальним законом;
- б) для об'єктивної боку – суспільно небезпечне діяння; суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок (тільки у матеріальних складах);
- в) для суб'єкта – фізична особа, осудність та певний вік;
- г) для суб'єктивної сторони – вина [3].

Військовозобов'язані можуть визнаватися суб'єктами військових кримінальних правопорушень лише під час проходження ними зборів. Вони можуть бути призвані на навчальні збори районними (міськими) військовими комісаріатами до 5-ти разів строком до 2-х місяців кожного разу. Про початок і закінчення таких зборів видається наказ командира військової частини (підрозділу). Загальний строк знаходження на зборах під час перебування військовозобов'язаних у запасі не може перевищувати десяти місяців.

Суб'єктами злочинів проти військової служби також є громадяни, які перебувають у запасі під час проходження ними військових зборів. На них поширюється статус військовослужбовця у порядку, передбаченому законодавством, проте, як вірно вказує К. В. Фатєєв, не в повному обсязі, оскільки вони не повинні залучатися до несення бойової служби [3].

В цілому ж можна констатувати, що в сучасних умовах норми національного та зарубіжного військово-кримінального права залишаються важливим правовим засобом охорони військово-службових відносин від злочинних посягань та захисту інтересів держави в військовій сфері. До нього притягнуто увагу законодавців різних держав, про що свідчить його динамічний розвиток.

Список використаних джерел:

1. Ніколаєнко, Тетяна, Христина Мороз. "Розмежування понять воєнний та військовий злочин." Collection of scientific papers «SCIENTIA» June 24, 2022; Helsinki, Finland. 2022. С. 67-68.
2. Харитонов, С. "Визначення окремих ознак військових злочинів." Вісник Національної академії прокуратури України 1.53. 2018. с. 78-75.
3. Харитонов, С. О. "Об'єкт і система військових злочинів." Вісник Національної академії правових наук України 3. 2016. с. 243-253.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ПОДАТКОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Олійник Юрій Ігорович

аспірант

Західноукраїнський національний університет, Україна

Кравчук Мар'яна Юріївна

доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри
конституційного, адміністративного та фінансового права

Західноукраїнський національний університет, Україна

Виконання податкового обов'язку не може спиратися лише на високий рівень правової культури платників податків та усвідомлення ними суспільної значущості передбаченої нормами права поведінки. Не менш важливе значення займає інститут податкової відповідальності. Зокрема удосконалення системи податкової відповідальності є частиною Національної економічної стратегії на період до 2030 року, що затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179 [1].

Проте однією із вад вітчизняного податкового законодавства є нечіткість та неоднозначність положень, що стосуються встановлення відповідальності за порушення податкового законодавства. Так, попри те, що в наукових колах, а також в експертних кругах широко використовують термін «податкова відповідальність» на рівні з іншими видами юридичної відповідальності, ні Податковий кодекс України, а ні норми іншого податкового законодавства не закріплюють чіткого та вичерпного визначення цієї дефініції. На нашу думку, подібна невизначеність створює складності в подальшому реформуванні національної податкової системи.

Відтак метою цієї роботи є теоретичне дослідження феномену податкової відповідальності та її місця в системі юридичної відповідальності.

Для розгляду правової природи податкової відповідальності необхідно спочатку проаналізувати сутність поняття юридичної відповідальності. Зокрема, у теорії права поширеною є позиція, що юридична відповідальність - це передбачене нормами права застосування до правопорушника засобів правового примусу та негативна оцінка державою правопорушення і правопорушника [2]. У цьому значенні юридична відповідальність постає як міжгалузевий правовий інститут, тобто сукупність різних норм права, які визначають вид, міру, умови виникнення й реалізації правового примусу за здійснене правопорушення [3].

Щодо позиціювання податкової відповідальності в рамках системи юридичної відповідальності, слід зазначити наявність численних непорозумінь та неузгодженостей, що залишаються актуальними на сьогодні.

Зокрема, Ю. В. Оніщик вказує, що податкова відповідальність є складовою адміністративно-правової відповідальності, оскільки остання не обмежується лише нормами адміністративного права, а також включає норми інших галузей, зокрема фінансового та податкового права [4]. Проте такий підхід не відповідає сучасному стану правовідносин у сфері оподаткування та не є популярним у фінансово-правовій літературі.

Водночас М. П. Кучерявенко стверджує, що поступове виділення податкової відповідальності, як окремого виду юридичної відповідальності, є наслідком

швидкого розвитку фінансового законодавства, зокрема податкового [5, с. 83]. Подібної думки дотримується і Л. В. Товкун, який зазначає, що фінансово-правова відповідальність формується «знизу-вгору» по інституційній ознаці, а податкова відповідальність отримує більш детальну розробку, що робить її більш перспективною для розвитку [5, с. 85]. Крім того, Л. В. Товкун визначає податкову відповідальність, як комплексний, міжгалузевий вид відповідальності [6, с. 86], з чим тяжко не погодитись з огляду на зміст п. 111.1 ст. 111 Податкового кодексу України. Відповідно до цієї норми за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на податкові органи, застосовуються такі види юридичної відповідальності: 1) фінансова; 2) адміністративна; 3) кримінальна.

Окремо слід виділити еволюцію поглядів представників київської школи права на природу податкової відповідальності та її місце серед інших видів юридичної відповідальності. Зокрема, Д. Гетманцев у 2011 році, аналізуючи питання відповідальності за порушення фінансово-правових зобов'язань, вважав, що «говорити про податкову відповідальність як про самостійний вид юридичної відповідальності дещо передчасно», хоча визнавав вельми обґрунтованими аргументи авторів, які наполягають на самостійному характері податкової відповідальності [3, с. 93]. Проте вже в 2015 році цей же вчений, разом із Р. В. Макарчук, Я. С. Толкачов розглядають податкову відповідальність, як окремий вид юридичної відповідальності, якому притаманні свої унікальні, специфічні ознаки [7].

При цьому науковці, які підтримують та/або допускають виділення податкової відповідальності в окремий вид юридичної відповідальності виділяють наступні її специфічні ознаки: 1) вона застосовується з метою забезпечення дотримання правил сплати податків та зборів, а також законності у сфері оподаткування; 2) підставою податкової відповідальності є вчинення діяння, що містить усі ознаки складу податкового правопорушення, що чітко визначене у п. 109.1 ст. 109 Податкового кодексу України; 3) її суб'єктний склад розповсюджується на платників податків та податкових агентів, які можуть бути як юридичними, так і фізичними особами, а їх підстави та порядок застосування головним чином визначаються Податковим кодексом України; 4) застосування її заходів є результатом виконання державних повноважень посадовими особами спеціальних державних органів (органів, що здійснюють контроль за нарахуванням та сплатою податків і зборів); 5) головною метою податкового примусу є зміцнення відповідальності платників податків та спонукання їх до виконання своїх обов'язків з оподаткування; 6) спрощені процедурні та процесуальні порядки застосування податкового примусу; 6) має компенсаційно-каральний характер: відшкодування збитків держави та органів місцевого самоврядування; покарання конкретного правопорушника (платника податків, податкового агента) у зв'язку з невиконанням ним покладеного на нього обов'язку (каральний характер) [8, 199].

Отже, з наведеного слід констатувати відсутність усталеного підходу до визначення правової природи податкової відповідальності. Водночас наявність вищенаведених специфічних ознак податкової відповідальності дає підстави визнати останню самостійним видом юридичної відповідальності, з комплексним, міжгалузевим характером. Проте остаточне розв'язання питання статусу податкової відповідальності можливе лише за умови законодавчого закріплення у Податковому кодексі України поняття податкової відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179/>.
2. Кравчук, М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2012. 269 с.
3. Гетманцев Д. До питання про відповідальність за порушення фінансово-правових зобов'язань. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2011. № 6. С. 91–98.
4. Оніщик Ю. В. Актуальні питання відповідальності за порушення податкового законодавства. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 1, Т. 3. С. 66-69.
5. Кучерявенко Н. П. Податкове право. Харків, 1997. 398 с.
6. Товкун Л. В. Відповідальність за порушення податкового законодавства як складова фінансової відповідальності. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право. 2014. № 1106. Вип. 17. С. 84-86.
7. Гетманцев Д. О. та ін. Юридична відповідальність за податкові правопорушення: науково-практичний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 752 с.
8. Бех Г. В. та ін. Податкове право: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2003. 400 с.

РОЛЬ ДИПЛОМАТІЇ У БОРОТЬБІ З МІЖНАРОДНИМИ КРИМІНАЛЬНИМИ ПРАВОПОРУШЕННЯМИ

Литвинова Анна Павлівна

здобувач вищої освіти міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Марченко Анна-Марія Андріївна

здобувач вищої освіти міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Яковюк Іван Васильович

доктор юридичних наук, професор кафедри права Європейського союзу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

З давніх часів суспільство переслідують проблеми, пов'язані з порушенням людьми спочатку моральних, етичних, а згодом і правових норм. Так звана літера закону, з'явившись, змусила людей підкорюватись собі, щоправда це готові були прийняти не всі. Правопорушення виникають у всіх сферах правового регулювання, але найтяжчими та найнебезпечнішими є, зазвичай, саме міжнародні протиправні діяння. Контроль та нагляд за ситуаціями, що ведуть до скоєння таких протиправних діянь, не стоїть на місці - поліція, слідчі, суди та міжнародні організації - існує чимало інстанцій та органів різного рівня і компетенції, що попередити дані правопорушення, а у випадку їх скоєння – притягти винних осіб до відповідальності. Важлива роль у цій діяльності відведена дипломатії.

Питання, пов'язані з роллю дипломатії у попередженні скоєння міжнародних правопорушень та притягнення винних до відповідальності, розроблялися Гришук Г.М., Кісілюк Е.М., Євтушенко І. О., Давиденко С.В., Фаріон-Мельник А. І., Мельник І. М, Василевський Р., Білоцьким С.Д., Грицаєнко Л.Л., Гринчак В.А., Леган І. М. та іншими авторами.

Дипломатія є важливим інструментом у розв'язанні міжнародних конфліктів та сприяння зміцненню міжнародної співпраці в боротьбі зі злочинністю. Дипломатичні зусилля можуть допомогти у розв'язанні питань, пов'язаних з екстрадицією злочинців, обміном інформацією про кримінальні справи та координації дій між правоохоронними органами різних країн. Так, зусилля дипломатів можуть бути спрямовані на вирішення питань, пов'язаних з екстрадицією злочинців, які переховуються в інших країнах, розробки та підписання міжнародних договорів, що спрямовані на боротьбу з кримінальними правопорушеннями.

Міжнародне співробітництво держав у сфері боротьби зі злочинністю полягає насамперед у розробці та підписанні відповідних міжнародних договорів та створення відповідних міжнародних організацій (якщо для одних, зокрема універсальних, як наприклад ООН, проблематика скоєння міжнародних злочинів і притягнення до відповідальності за них становить лише частину їх компетенції, то інші – Інтерпол, Міжнародний кримінальний суд – є спеціалізованими міжнародними інституціями).

Інтерпол – це свого роду міжнародна кримінальна поліція. Шляхом вступу до Інтерполу та формування Національного центрального бюро (далі - НЦБ), держава забезпечує для себе участь у міжнародному співробітництві з боротьби з

кримінальними злочинами.

Дипломатія є найдавнішим і зрештою найбільш ефективним способом вирішення спорів між державами. Якщо держава спрямовує свої зусилля на взаєморозуміння з іншими учасниками міжнародного співтовариства шляхом проведення переговорів з метою з'ясування сутності проблеми, її причин і можливих шляхів розв'язання, то тим самим вона демонструє рівень своєї цивілізованості та демократичності. Але що робити, коли дії держави свідчать про не бажання домовлятися, а про намір поглиблювати конфлікт задля задоволення власних геополітичних інтересів? І в цьому випадку важлива роль відводиться дипломатії, щоправда значно ускладнюється шлях досягнення поставленої мети

Пошук дипломатичних шляхів вирішення конфліктів та боротьба з міжнародними кримінальними злочинами намагаються урівноважити одне одного, мало того, між ними часто виникає боротьба. Дипломати можуть по-різному підходити до розв'язання проблеми, тоді як боротьба з кримінальними злочинами вимагає чітких та рішучих кроків. Розглянемо як приклад теракт 11 вересня у США, коли знищення терористами Всесвітнього торгового центру мало наслідком масову гибель людей. Після цієї трагічної події компетентні американські органи проводили розслідування і притягнули до відповідальності винних осіб. Та чи завадило це роботі інших терористів та державам, які спонсують тероризм? Нажаль, ні. Теракти в Парижі 2015 р., вибух на концерті в Манчестері 2017 р., стрілянина в мечетях Крайстчерча 2019 р. (5).

Та чи змінилась ситуація, якби дипломатичний фронт був сильнішим, а співробітництво держав більш налагодженим, коли мова заходить про боротьбу з міжнародними кримінальними злочинами? Можна припустити, що так. Для цього необхідний в першу чергу перегляд усіх процесів співробітництва та виділення чітких кроків для швидкого реагування на злочини, які становлять пряму загрозу громадянам держав, які потенційно можуть стати жертвами злочину, наприклад, теракту. Якщо розробити чіткий алгоритм реакції на загрози, протидіяти їм стане легше. Та чи можливо таким чином викорінити проблему? Адже війни як засіб вирішення міждержавних конфліктів продовжують використовуватися, як продовжують існувати держави-агресори, держави-спонсори тероризму. Транснаціональна організована злочинність також не стоїть на місці: у світі зростає терористична загроза, збільшуються обсяги кримінальної торгівлі зброєю, наркотиками та відмивання коштів, набутих злочинним шляхом (3). Подібні виклики вимагають рішучих дій з боку не тільки окремих урядів, але й всієї міжнародної спільноти.

Список використаних джерел:

1. https://www.publichne-pravo.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=95:p-2019-34-09&catid=90&Itemid=483&lang=uk.
2. https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_9.html.
3. <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/15605>.
4. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/32856>.
5. <https://chas.news/past/21-naibilshii-terakt-hhi-stolittya-yak-tsei-svit-ostatochno-zbozhevoli> в [Стаття журналу про найгучніші терористичні акти 21-го століття].

ТЕЛЕМЕДИЦИНА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ДИСТАНЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ УКРАЇНИ

Литвин Олена Петрівна

ORCID ID: 0000-0003-0361-7316

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
адміністративного і кримінального права

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

За останні роки в Україні впроваджено ряд реформ, які безпосередньо торкнулися сфери охорони здоров'я. Значною мірою активізувалася трансформація системи охорони здоров'я, що поступово надало змогу громадянам України отримати рівний доступ до якісних медичних послуг. Основними напрямками покращення рівня та якості життя населення законодавець зазначає розширення доступності та безпеки медичної допомоги; продуктивну зайнятість медичного персоналу; підвищення рівня соціального забезпечення, розвитку та оптимізації системи соціальної підтримки медичного персоналу.

Окремо варто зосередити увагу на проблемі надання дистанційної медичної допомоги для окремих верств населення та обмеження в умовах введення воєнного стану.

Згідно з Наказом Міністерства охорони здоров'я України (далі, МОЗ України) від 19.10.2015 р. № 681 затверджено «Порядок організації медичної допомоги на первинному, вторинному (спеціалізованому), третинному (високоспеціалізованому) рівнях із застосуванням телемедицини» (далі, Порядок) [1].

Відповідно до Порядку термін «телемедицина» визначається як комплекс дій, технологій та заходів, що застосовуються при наданні медичної допомоги, з використанням засобів дистанційного зв'язку у вигляді обміну електронними повідомленнями [2]. Також згідно з цим Порядком окреслено такі поняття, як: «домашнє телеконсультування», «кабінет телемедицини», «телемедична мережа» та «телеметрія». Домашнє телеконсультування представляється як процес спостереження за станом здоров'я пацієнта, який перебуває за межами закладу охорони здоров'я, із застосуванням телемедицини. Іншими словами, це свого роду амбулаторне лікування, але замість відвідування ЗОЗ та присутності на прийомі у кабінеті сімейного лікаря чи іншого медичного спеціаліста, пацієнт перебуває вдома та спілкується з представником ЗОЗ у режимі онлайн. А кабінетом телемедицини виступає структурний підрозділ ЗОЗ, що забезпечує надання медичної допомоги із застосуванням телемедицини. У свою чергу, телемедична мережа визначається Порядком як форма організації надання медичної допомоги населенню із застосуванням телемедицини. Дана мережа складається з різних ЗОЗ незалежно від форми власності, фізичних осіб-підприємців, які здійснюють господарську діяльність з медичної практики, об'єднані в єдину систему з використанням для взаємодії спеціальної інтернет-платформи для проведення телемедицини. А телеметрія розуміється як сукупність технологій, що дають змогу проводити дистанційне вимірювання, збір і передачу інформації про показники діяльності (фізіологічні параметри) організму пацієнта.

В умовах воєнного стану унеможливорюється взагалі або частково відвідування закладів охорони здоров'я, проведення постійних прийомів пацієнтів (серед основних причин: зруйнованість медичних закладів, необхідність постійної медичної

допомоги пораненим та «важким» пацієнтам, відсутність медичного персоналу (внутрішньо переміщені особи, біженці), тимчасово окуповані території). Тож можемо стверджувати, що дистанційна форма надання медичної допомоги громадян набагато б спрощувалася завдяки впровадженню е-рецептів, як це планувалось у три етапи, а саме: I етап) призначення та відпуск антибактеріальних лікарських засобів (антибіотиків); II етап) видача наркотичних лікарських засобів, які наразі призначаються на спеціальних рецептурних бланках форми № 3; III етап) видача всіх рецептурних медикаментів за усіма джерелами фінансування.

Запозичити досвід успішного запровадження телемедицини можемо, на сьогоднішній день, у таких країнах, як: Іспанія, Японія, Китай, Малайзія, Греція, Італія та Австралія. Практичний досвід використання дистанційного надання медичної допомоги показав, що завдяки інноваційним технологіям знижуються витрати на медичне обслуговування, є позитивний результат від проведення онлайн-консультацій, з'являються нові можливості для підвищення знань та набуття навичок медичних працівників, спрощується можливість обміну інформацією між пацієнтом та медичним фахівцем.

Незважаючи на достатньо давні спроби запровадити медицину в Україні та достатньо стале законодавство у цьому напрямку, все ж таки стрімкого розвитку телемедицина зазнала під час пандемії коронавірусу в 2020 році. Хоча на законодавчому рівні це питання було врегульовано ще у листопаді 2017 року, коли було прийнято Закон України 2206-VIII (далі, ЗУ) [3], основною метою якого визначено надавати мешканцям віддалених населених пунктів доступ до найкращих обласних медичних фахівців задля отримання медичної допомоги за 4 напрямками: 1) дерматологія; 2) ендокринологія; 3) серцево-судинні захворювання; 4) хвороби органів дихання.

Серед перспектив телемедицини в Україні можна назвати такий фактор, який дозволяє пацієнтам не чекати місяцями прийому у відповідного фахівця, оскільки очікування онлайн-приймів більш скорочені за часом. Якщо ж порівнювати час, затрачений на відвідування ЗОЗ з тим часом, який витрачається на онлайн-консультування, то у чергах поліклініки, враховуючи сам прийом, пацієнт витратить щонайменше 2 години, а на онлайн-прийом – всього приблизно 20 хвилин. Нарівні з цим, позитивним фактором використання дистанційної медичної допомоги є відсутність контакту з хворими у стінах ЗОЗ, особливо під час епідемій, сезонних захворювань, пандемій. Особливо це важливо для осіб похилого віку, дітей, вагітних жінок та пацієнтів з послабленим імунітетом або хронічними захворюваннями, наявність яких значно збільшує небезпеку зараження різними вірусами та погіршення стану здоров'я.

Є й зворотна сторона використання телемедицини, - це недоліки, з якими ми стикаємося на сьогоднішній день, а саме: 1) недостатність якісного обладнання (якщо говорити про віддалені сільські місцевості); 2) нестабільність підключення до Інтернету по областях та за межами великих міст (навіть іноді відсутність 3G-покриття для здійснення телефонних дзвінків); 3) низька якість апаратного забезпечення обмежує ефективність дистанційної діагностики; 4) несумісність програмного забезпечення або збої комп'ютерних систем; 5) випадки недостатніх навичок медичного персоналу для роботи з технікою або необережне поводження з дорогим обладнанням, що призводить до поломок або збоїв у системі; 6) недостатність спеціального навчання комп'ютерній грамотності; 7) опір сучасним методам дистанційного лікування як з боку медичного працівника, так і з боку пацієнта (особливо стосується людей у віці, оскільки вони звикли до звичайного

амбулаторного лікування та прийомів у стінах ЗОЗ); 8) незнання про телемедицину взагалі (за опитуваннями, це найчастіше пацієнти з віддалених регіонів, малозабезпечені верстви населення, особи похилого віку).

На даному етапі розвитку телемедицини в Україні ми можемо констатувати, що ще знаходимося на початковому етапі, але вже наявні ряд здобутків у цьому напрямку, таких як: укладення онлайн-декларацій, електронні лікарняні, онлайн-консультації, додатки для пошуку та запису до відповідного лікаря-фахівця.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я. Наказ МОЗ України від 19.10.2015 р. № 681. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1400-15#Text> (дата звернення 30.03.2023).
2. Порядок організації медичної допомоги на первинному, вторинному (спеціалізованому), третинному (високоспеціалізованому) рівнях із застосуванням телемедицини. Затверджено Наказом МОЗ України від 19.10.2015 р. № 681. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1400-15#n19> (дата звернення 30.03.2023).
3. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості. Закон України від 14.11.2017. № 2206-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2206-19#Text> (дата звернення 30.03.2023).

СЕКЦІЯ ІХ. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ДОБОРУ ТА ПІДГОТОВКИ ПРОКУРОРІВ: ЗАКОНОДАВЧІ ПРОПОЗИЦІЇ ТА ЗМІНИ

Ворон Дмитро Миколайович

Студент 4 курсу 19 групи, Факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Дудченко О.Ю.

канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

З ухваленням у жовтні 2014 року Закону «Про прокуратуру» [1] нарешті було розпочато необхідну реформу органів прокуратури, покликану привести їх у відповідність до європейських стандартів, обмежуючи їхні функції системою кримінального судочинства та позбавляючи їх, таким чином, існуючих функцій загального нагляду. Новий Закон «Про прокуратуру» передбачив нову модель, яка ґрунтується на автономності та професіоналізмі органів прокуратури. В 2017 році на Всеукраїнській конференції прокурорів було створено Раду прокурорів і Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію прокурорів (КДКП) з метою впровадження нової моделі органів прокуратури, передбаченої Законом «Про прокуратуру» [1].

Крім того, Законом № 113-IX від 19 вересня 2019 року систему добору прокурорів було реструктуризовано з метою проведення комплексної процедури перевірки та очищення, зі звільненням усіх прокурорів та проходженням всіма чинними прокурорами процесу атестації та перепризначення. Повноваження КДКП були припинені з переданням їх новоствореному органу — кадровій комісії. Це пояснювалося її «незадовільною практикою роботи» і браком гарантій щодо її здатності діяти незалежно [2].

13 березня 2023 року Президент України підписав проєкт Закону №5158 від 25.02.2021 року, який спрямовано на зміну порядку добору прокурорів в Україні шляхом спрощення вимог до кандидатів на посаду, впровадження прокурорів-стажистів та зміни порядку підготовки майбутніх прокурорів – зміни до Закону України «Про прокуратуру» [1; 3;4].

Варто відзначити те, що автори ухваленого закону вважають, що у чинній системі підготовки прокурорів наявні такі проблеми як: відсутність можливості молодим спеціалістам після здобуття вищої юридичної освіти претендувати на посаду прокурора; надмірна тривалість спеціальної підготовки – протягом одного року, з якого не менше половини кандидати на посади прокурорів проходили теоретичне навчання, отримуючи невисоку стипендію та не маючи будь-яких соціальних гарантій; надмірна ускладненість та тривалість інших етапів добору [5].

Хоча проблема і мала нагальний характер, проте, від часу реєстрації проекту Закону №5158 (25.02.2021) до його ухвалення минув рік (14.04.2022), а підписання Президентом зайняло майже стільки часу. Ці два роки демонструють його суперечливий зміст, адже неодноразово у правничому середовищі проект Закону №5158 піддавався критиці.

Що стосується ключових положень ухваленого закону то ними є: виключення вимоги до кандидатів на посаду прокурора щодо наявності дворічного стажу роботи в галузі права (тобто можна подаватися на вакантну посаду прокурора одразу після випускного з правничої школи); впровадження посади прокурора-стажиста окружної прокуратури, якому може бути доручено виконання обов'язків, пов'язаних з реалізацією функцій прокуратури, зокрема здійснення процесуального керівництва у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки та нетяжкі злочини (водночас його рішення підлягають погодженню із старшим прокурором групи прокурорів, а у визначених законом випадках – з керівником органу прокуратури). Порядок проходження такого стажування затверджується Генеральним прокурором; ключову роль в процесі спеціальної підготовки тепер відіграватиме сама прокуратура, а не Тренінговий центр прокурорів (як було раніше до реформи органів прокуратури 2019); кваліфікаційно-дисциплінарній комісії повернули її назву («відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження на рівні Закону України «Про прокуратуру» повернув собі назву КДКП) [4].

Як зазначають експерти Ради Європи у Висновку від 18.05.2021, положення проекту Закону №5158 загалом заслуговують на позитивну оцінку, оскільки прагнуть усунути недоліки, виявлені під час впровадження системи призначення прокурорів на посади (п. 99); нові положення прагнуть скоротити період однорічної спеціальної підготовки до двох місяців навчання в Тренінговому центрі прокурорів України, плюс піврічне стажування як прокурор-стажист. Загалом це можна розглядати як вдалу систему для прокурорів України. У будь-якому разі, вона не становить проблем з погляду європейських стандартів (п. 100) [3].

Як зазначено в Пояснювальній записці, Законопроект №5158, в першу чергу, покликаний подолати проблеми, викликані потребою в наявності попереднього дворічного стажу роботи. Ця вимога, як зазначається у підпункті 1.1 10 Пояснювальної записки, обмежує можливості претендувати на посаду прокурора для випускників, котрі не відповідають цій вимозі. Оскільки попередню систему призначень на посади було ліквідовано 2015 року з метою позбавитися структури, що сприяла існуванню ієрархічної та залежної системи, вимога щодо наявності попереднього дворічного стажу роботи як передумови для складання іспиту для призначення на посаду прокурора, більше не виглядає доречною. Крім того, як зазначається в Пояснювальній записці, неможливість влаштування до органів прокуратури без наявності дворічного стажу роботи становить перешкоду для призначення на посади найкращих випускників юридичних факультетів. Усі ці причини, як зазначено в Пояснювальній записці, виглядають виправданими в українському контексті.

До того ж, Законопроект №5158 прагне скоротити період річної спеціальної підготовки до двох місяців навчання в Тренінговому центрі прокурорів України, плюс піврічне стажування. Він також прагне спростити етапи добору, щоби кандидати мали змогу вступити на посаду в коротший строк після подання заявки на участь у процесі добору (як зазначається в Пояснювальній записці, це триває більш ніж один рік). Таким чином, замість проходження спеціальної підготовки в Тренінговому центрі прокурорів України та можливості претендувати на посаду прокурора

окружної прокуратури лише після завершення цієї підготовки, Законопроект про УДПП встановлює, що спеціальна підготовка має проводитися вже під час стажування в окружній прокуратурі

Таким чином, проаналізувавши усе вищевикладене ми можемо зробити висновок про те, що законодавча реформа, має як переваги, так і недоліки, що потребуватиме її оцінювання протягом практичної реалізації. Слід оцінити, чи скорочення теоретичної спеціальної підготовки та запровадження навчання під час стажування на посаді прокурора окружної прокуратури зможуть поліпшити підготовленість стажистів. Хоча поєднання теоретичної та практичної підготовки новопризначених прокурорів є доцільним, у підсумку від цього може постраждати якість роботи, якщо стажистам доведеться працювати зі справами, не маючи належної початкової підготовки. Поки що невідомо, чи можливо досягти високого рівня підготовки та роботи попри обмеження строків спеціального навчання в Тренінговому центрі прокурорів України двома місяцями. Загалом, Законопроект №5158 заслуговує на позитивну оцінку, оскільки «прагне» усунути недоліки, виявлені під час впровадження системи призначення прокурорів на посади, та намагаються усунути проблемну ситуацію з правовою та інституційними прогалинами.

Список використаних джерел:

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 №1697-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 16.03.2023).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України від 19.09.2019 № 113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/113-20> (дата звернення: 16.03.2023).
3. Експертна оцінка проекту Закону № 5158 «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення добору та підготовки прокурорів» і проекту Закону № 5157 «Про внесення змін до розділу II “Прикінцеві і перехідні положення” Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури” щодо окремих аспектів дії перехідних положень». URL: <https://rm.coe.int/ukr-coe-expert-comments-dl5157-5158-completed/1680a2c917> (дата звернення: 16.03.2023).
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення добору та підготовки прокурорів: проект Закону України від 25.02.2021 №5158. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71239 (дата звернення: 16.03.2023).
5. Пояснювальна записка до Проекту Закону про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення добору та підготовки прокурорів від 25.02.2021 №5158. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71239 (дата звернення: 16.03.2023).

ПРИНЦИП НЕЗМІННОСТІ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Жигальов Іван Геннадійович

Студент 4 курсу групи, Факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Дудченко О.Ю.

канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Встановлений законодавцем принцип незмінності прокурора є однією із гарантій дотримання стороною обвинувачення верховенства права, законності, права на захист та інших загальних засад кримінального провадження. У зв'язку із вище зазначеним, доцільно вести мову про те, що порушення прокурорами під час здійснення кримінального провадження цього принципу призводить до нехтування не тільки національним законодавством, але і міжнародними стандартами.

Варто акцентувати увагу на тому, що наділивши прокурора повноваженнями процесуального керівництва досудовим розслідуванням та запровадивши принципи «незмінності прокурора» та «самостійності прокурора» (ч. 1, 1 ст. 36, ч. 2 ст. 37 КПК України) [1], законодавець покладає на прокурора відповідальність саме за кінцевий результат кримінального провадження. Жодне з основних рішень слідчого у кримінальному провадженні не набуває законної сили без попереднього узгодження його з прокурором. Колишній епізодичний, вибірковий прокурорський нагляд перетворюється на безперервне процесуальне керівництво досудовим розслідуванням. Прокурор не тільки наглядає за законністю, а й організовує процес досудового розслідування, а в подальшому підтримує державне обвинувачення в суді, за необхідності бере участь на стадіях перегляду судових рішень [2, с. 161].

Проте, на жаль, сьогодні на практиці принцип незмінності прокурора у кримінальному провадженні дотримується не завжди. Поширеними є випадки заміни прокурора на різних етапах досудового розслідування. Доречно відзначити, що інструмент створення груп прокурорів використовується не як виключний, а майже у кожному провадженні. Хоча на практиці з матеріалами провадження, як правило, ознайомлений лише старший прокурор — керівник групи, решта ж групи використовується переважно ситуативно.

Як ми вже зазначали вище, чинний КПК України закріпив новітнє положення про незмінність прокурора, але практика його правозастосування не стала одностайною через об'єктивні та суб'єктивні чинники. Крім того, ідея незмінності прокурора має бути розумно збалансована із низкою випадків для його вимушеної заміни. Слід вказати, що окремі підстави для заміни прокурора, передбачені у різних нормах чинного КПК, носять дискреційний характер, що створює складності, ризики помилок та зловживань при їх застосуванні. На нашу думку, вказані аргументи підтверджують актуальність обраного предмету дослідження[1].

Належне виконання різних функцій, які покладені на прокурора, є необхідною гарантією справедливого, неупередженого та ефективного здійснення досудового розслідування правосуддя. Таким чином, забезпечується принцип незмінності прокурора на всіх стадіях кримінального провадження – від його початку до набрання судовим рішенням законної сили. Прокурор, який керував досудовим розслідуванням

та збирав разом зі слідчим докази, найкраще підтримує державне обвинувачення у суді [3].

У свою чергу, зазначимо, що припинення дії норми про незмінність прокурора у кримінальному провадженні К. Следняєва пов'язує із закінченням періоду судового розгляду [4]. І. І. Шульган висловив думку про те, що принцип незмінності прокурора у кримінальному провадженні діє аж до винесення судом остаточного рішення у ньому [5, с. 519]. На думку А. В. Лапкіна, Д. С. Д'ячкова незмінність прокурора має забезпечуватися до завершення судового провадження [6, с. 85; 7, с. 16]. Близьким є бачення М. В. Руденка, який поширює правило незмінності прокурора і на стадії перегляду судових рішень [8, с. 161].

Крім того, значною мірою «підриває» якість процесуального керівництва досудовим розслідуванням у частині застосування засобів одержання особистих даних порушення принципу «незмінності прокурора» у кримінальному провадженні. Оскільки заміна процесуального керівника завжди передбачає витрачання додаткових зусиль прокурора стосовно оволодіння нюансами щодо встановлених обставин вчиненого кримінального правопорушення на певний момент часу досудового розслідування. Разом із тим у звіті щодо неформальних практик у кримінальному судочинстві України підкреслюється, що керівники органів прокуратури необґрунтовано здійснюють заміни прокурорів у кримінальному провадженні. Досить часто підставою для заміни прокурора у кримінальному провадженні є не наявність виняткових обставин, які чітко визначені у ч.ч. 2, 3 ст. 37 КПК [1], а недеталізована «внутрішня необхідність» у діяльності відповідного органу прокуратури. Тобто цей механізм використовується для відсторонення прокурорів від певних кримінальних проваджень [9, с. 39].

Не визнаючи широку розповсюдженість наведеної неправомірної практики заміни процесуального керівника, є можливість існування її фрагментарних проявів у кримінальному провадженні. Проте, навіть окремі випадки цієї негативної діяльності можуть суттєво зменшити потенціал використання засобів отримання відомостей від особи в перебігу досудового розслідування та судового розгляду. Адже новопризначеному прокурору буде явно складніше опрацьовувати інформаційні потоки, що надходять від різних учасників кримінального провадження.

Питанням, що пов'язане з порушенням принципу «незмінності прокурора» та зниженням результативності процесуального керівництва досудовим розслідуванням стосовно застосування засобів здобуття особистих відомостей, є призначення за «натягнутими» підставами групи прокурорів в одному кримінальному провадженні, які здійснюють свої повноваження з метою дотримання, передусім, формальних вимог приписів КПК України [10].

Навіть з'явився такий термінологічний феномен як «технічний прокурор»: він у суд приходять «для галочки», не знає справи і потім виступає в засіданні в середньому 5 секунд [10].

Слід зазначити, що якщо прокурор не володіє матеріалами розслідування, то йому досить проблематично скеровувати досудове розслідування у частині реалізації процесуальних засобів. У такому разі процесуальний керівник або утримується від надання будь яких вказівок та доручень стосовно застосування засобів отримання відомостей від особи, або обмежується надто загальними директивами щодо одержання процесуальної інформації. У ході судового розгляду ситуація із застосуванням засобів отримання даних від особи ще більше ускладнюється через участь не підготовленого прокурора. Останній інколи просто неспроможний не тільки здійснити допит свідків захисту у перехресній формі, а й зробити прямий допит

свідків обвинувачення. І це за умови, що у процесуальних приписах встановлюється засада безпосередності дослідження показань, що усуває будь-яку можливість використання показань, які здобуті слідчим, прокурором на стадії досудового розслідування[11].

Таким чином, проаналізувавши усе вищевикладене, ми можемо зробити висновок про те, що порушення принципу «незмінності прокурора» під час здійснення кримінального провадження знижує рівень результативності та ефективності процесуального керівництва відповідного прокурора у межах конкретного досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 16.03.2023).
2. Руденко М. В. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як нова функція прокуратури України: поняття, зміст і структура. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. Харків. 2014. С. 160–168.
3. Кахновець С. Реалізація дискреційних повноважень прокурора при здійсненні процесуального керівництва досудовим розслідуванням. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/10/46.pdf> (дата звернення: 16.03.2023).
4. Сляднева К. Самостійність та незмінність як диспозитивні засади діяльності прокурора у кримінальному провадженні. Национ. юридич. журнал: теория и практика. 2018. Апрель. С. 176-180.
5. Шульган І. І. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як окрема функція органів прокуратури. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2016. № 837. С. 516-520.
6. Лапкін А. В. Принцип незмінності прокурора у кримінальному провадженні. Наук. вісник ХДУ. Юридичні науки. 2015. Вип. 2. С. 85-89.
7. Д'ячков Д. С. Принципи діяльності прокуратури у кримінальному провадженні. Науковий вісник УжНУ. Серія Право. 2017. Випуск 43. том 3. С.с. 13-18.
8. Руденко М. В. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як нова функція прокуратури України: поняття, зміст і структура. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2014. № 1. С. 160-168.
9. Банчук О.А. 35 неформальних практик у кримінальному судочинстві. Київ : «Арт-Дизайн». 2014. 48 с.
10. Сущенко В. Колективна безвідповідальність прокурорів. URL : <https://nv.ua/ukr/opinion/kolektivna-bezvidpovidalnist-prokuroriv-2332471.html>. (дата звернення: 16.03.2023).
11. Лисаченко С.Л. Процесуальне керівництво прокурора досудовим розслідуванням у частині застосування засобів отримання відомостей від особи. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/917921.pdf>(дата звернення: 16.03.2023).

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ткачов Владислав Сергійович

Студент 4 курсу 19 групи, Факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Дудченко О.Ю.

канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Розпочати розкриття обраної для дослідження тематики, вважаємо в першу чергу за доцільне із зазначення та визначення поняття «корупція». Так, відповідно до положень Закону України «Про запобігання корупції» корупція - використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

Слід відзначити, що після 24 лютого 2022 року, на жаль, питання боротьби з корупцією перестало бути таким нагальним, як торік. Держава відчайдушно боролася за саме своє існування, і на подолання цього виклику було спрямовано зусилля мільйонів українців. Утім, після першого шоку й відносної «нормалізації» життя почалися розмови про відбудову та відновлення країни. Тоді і державний апарат, і громадяни усвідомили: під час дії воєнного стану подолання корупції, особливо серед представників прокуратури є також дуже важливим, адже саме це стане основою для подальшої перемоги, ефективної відбудови і повноцінної та швидкої інтеграції до Європейського Союзу. Беззаперечно, що ступінь як зовнішньої, так і внутрішньої захищеності кожної держави перед зовнішніми загрозами, у тому числі збройною агресією, перебуває у безпосередній залежності від внутрішньої стабільності, міцності національного державного апарату, ефективності політичної влади на усій державній території [2; 3, с. 94].

Окрім того, перш ніж зазначити та розкрити можливі шляхи протидії корупції серед органів прокуратури, вважаємо, що важливо виокремити та проаналізувати основні причини та умови її появи та подальшого поширення. Так, до причин та умов, що «сприяють» корупції, належать, зокрема: недостатній контроль за службовою діяльністю підлеглих, беззастережна довіра окремим співробітникам (працівникам з вузькою спеціалізацією, "ветеранам", тощо), надмірне психологічне навантаження на працівників, які обіймають посади з підвищеним корупційним ризиком, негативний приклад прийняття подарунків керівництвом, і, що не менш важливо, безкарність осіб, яких викрито у скоєнні корупційних дій, що формує почуття всездозволеності у інших.

В контексті розкриття обраної теми, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на тому, що 31.01.2023 року до Верховної Ради України було подано законопроект «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, Кримінального

кодексу України та деяких інших законів України щодо посилення незалежності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури», зареєстрований за №8402 [4].

Так, одним із потенційних та бажаних наслідків прийняття законопроекту є: забезпечення належної інституційної, операційної та процесуальної автономії САП, її керівництва та прокурорів; удосконалення процедури добору на адміністративні та інші посади у САП; запровадження механізму підзвітності САП та підтримки дисципліни прокурорів САП, які є дієвими та неупередженими; виконання міжнародних зобов'язань України, зокрема, щодо європейської інтеграції України; і, що не менш важливо, зниження рівня корупції в Україні завдяки забезпеченню ефективності та неупередженості діяльності САП; підвищення довіри до антикорупційних інституцій та органів влади загалом серед громадськості, міжнародних партнерів України, бізнесспільноти.

Також слід відзначити, що Офісом Генерального прокурора розроблено Антикорупційну програму 2021–2022 роки (далі – Антикорупційна програма) на виконання вимог ст. 19 Закону України «Про запобігання корупції» [1] та з урахуванням положень Стратегії розвитку прокуратури на 2021–2023 роки.

Метою Антикорупційної програми є вжиття заходів, спрямованих на створення додаткових запобіжників вчиненню корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень працівниками органів прокуратури України. Її положення є обов'язковими для виконання всіма працівниками органів прокуратури України [5].

Відомча політика Офісу Генерального прокурора включає забезпечення виконання рекомендацій міжнародних антикорупційних моніторингових механізмів, зокрема у рамках моніторингового механізму Конвенції ООН проти корупції, Групи держав РЄ проти корупції (GRECO), Антикорупційної мережі для країн Східної Європи і Центральної Азії (ОСЕР) [5].

Заходами з реалізації загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у діяльності органів прокуратури України у 2021–2022 роках є: аналіз стану запобігання та протидії корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням, виконання вимог Закону України «Про запобігання корупції» працівниками органів прокуратури України; виявлення корупційних ризиків у діяльності органів прокуратури України, встановлення причин і умов їх виникнення, реалізація заходів щодо їх усунення (мінімізації); впровадження системи оцінювання корупційних ризиків у внутрішніх процесах роботи органів прокуратури; вжиття заходів щодо виявлення конфлікту інтересів при виконанні повноважень працівниками органів прокуратури України та його врегулювання, здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; запровадження нових ефективних запобіжників вчиненню корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень працівниками органів прокуратури, зокрема щодо дотримання вимог фінансового контролю, недопустимості порушень обмежень і заборон, встановлених законом; перевірка інформації, що міститься у зверненнях фізичних або юридичних осіб, засобах масової інформації, інших джерелах, у тому числі отриманої через спеціальну телефонну лінію, офіційний вебсайт Офісу Генерального прокурора, засоби електронного зв'язку, щодо причетності працівників прокуратури до вчинення правопорушень; налагодження взаємодії з установами, організаціями й експертами з метою запобігання умовам, за яких працівники прокуратури можуть порушувати положення Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, вчиняти корупційні правопорушення чи перевищувати свої повноваження; створення умов невідворотності відповідальності осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення; проведення в установленому

законодавством порядку спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на призначення на посади в прокуратурі; заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції». Удосконалення внутрішньої системи роботи з викривачами; вжиття додаткових заходів навчального та методичного характеру щодо застосування і виконання положень антикорупційного законодавства працівниками органів прокуратури, підвищення їх кваліфікації та професійного рівня; вжиття заходів щодо матеріально-побутового забезпечення та соціального захисту працівників органів прокуратури України як важливих чинників стимулювання праці в органах прокуратури України й запобігання корупційним проявам; взаємодія з міжнародними і національними органами, установами й організаціями щодо розроблення заходів, спрямованих на запобігання та протидію корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням у діяльності органів прокуратури України; інформування громадськості про вжиті органами прокуратури заходи щодо запобігання та протидії корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням у діяльності органів прокуратури України; забезпечення доступу до публічної інформації; реалізація антикорупційної програми Офісу Генерального прокурора та її періодичний перегляд з урахуванням ідентифікованих ризиків; інші заходи, визначені антикорупційним законодавством України.

Таким чином, ефективна боротьба проти корупції в Україні в умовах воєнного стану продовжується, окрім наявності відповідної політичної волі, така діяльність вимагає належного законодавчого забезпечення (комплекс нормативно-правових приписів, що регулюють механізми запобігання корупції, а також відповідальність за вчинення корупційних порушень), формування дієвої системи державних органів, забезпечення належного координування формування та реалізації антикорупційної політики, превентивні заходи запобігання корупції, а також її подолання в умовах воєнного стану. Побудова такої інституційної системи повинна відповідати міжнародним стандартам (зокрема, конвенціям Організації об'єднаних націй та Ради Європи проти корупції, а також рекомендаціям ГРЕКО та Стамбульського плану дій антикорупційної мережі ОЕСР (організації економічного співробітництва й розвитку) і передовій світовій практиці, а також враховувати особливості української юридичної системи.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 14.03.2023).
2. General Assembly adopts UN Convention against corruption, opens treaty for signature at high-level conference in Merida, Mexico, 9–11 December / United Nations official. 2003. URL: <http://www.un.org/press/en/2003/ga10199.doc.htm> (дата звернення: 14.03.2023).
3. Трепак В.М. Протидія корупції в Україні: теоретико-прикладні проблеми: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2020. 444 с.
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України, Кримінального кодексу України та деяких інших законів України щодо посилення незалежності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури»: проект закону №8402 від 31.01.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41263> (дата звернення: 15.03.2023).
5. Сайт Генеральної прокуратури України. Антикорупційна програма. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/adminkor.html?_m=publications&_t=rec&id=304499 (дата звернення: 15.03.2023).

СЕКЦІЯ Х. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

АКУМУЛЯЦІЯ ТА РОЗПОДІЛ ТОКСИЧНИХ МЕТАЛІВ В РОСЛИНАХ ГОРОХУ ПІДЗИМОВОЇ СІВБИ

Бурикiна Світлана Іванівна

ORCID ID: 0000-0002-5197-6586

Канд. с.-г. наук, завідувач відділу агрохімії,
грунтознавства та органічного виробництва

*Одеська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту кліматично орієнтованого сільського господарства НААН, Україна*

Когут Інна Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-4418-5954

Канд. с.-г. наук, доцент, заступник директора з наукової роботи - учений секретар
Одеська державна сільськогосподарська дослідна станція

Інституту кліматично орієнтованого сільського господарства НААН, Україна

Капустіна Галина Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0001-6762-7455

Канд. с.-г. наук, провідний науковий співробітник
Одеська державна сільськогосподарська дослідна станція

Інституту кліматично орієнтованого сільського господарства НААН, Україна

Горох - основна бобова культура, зерно якої використовується в харчуванні людини, а побічна продукція – для живлення худоби. З їжею до організму людини надходять не тільки корисні речовини, але й токсичні елементи, накопичення яких веде до важких, здебільшого, онкологічних захворювань. Тому дуже важливо встановлення закономірностей їх поглинання сільськогосподарськими культурами в конкретних ґрунтово - кліматичних умовах та розподіл цих елементів за структурними частинами рослин.

Науковці та агровиробники проявляють все більший інтерес до гороху підзимової сівби, але поза їх уваги пройшло питання впливу зони вирощування на хімічний склад цієї культури, зокрема, на вміст важких металів (ВМ). До групи ВМ відносять металічні елементи з атомною масою понад 40 о.а.м., деякі з них (Cu, Mn, Mo, Zn) є мікроелементами потрібними для росту і розвитку рослин; інші, такі як Hg, Pb, Cd, не беруть участі в метаболічних процесах, через що їх зараховують до токсичних, металів [1, с. 428]. За деякими свідченнями [2, с. 90], толерантність сільськогосподарських культур стосовно Cd та Pb змінюється в ряду просо > озимі зернові > горох > ярі зернові, і технологічні особливості вирощування та кліматичні, ґрунтові умови значно впливають на варіабельність вмісту ВМ в зерні, листостебловій масі та коренях, а також – на спрямованість цих процесів [3–6].

Мета досліджень полягала у вивченні особливостей акумуляції та розподілу важких металів за структурними частинами рослин гороху підзимової сівби і фазами їх розвитку в умовах Південного Степу України.

Вміст Pb і Cd в листостебловій масі, коренях, зерні гороху підзимової сівби визначали на атомно-абсорбційному спектрофотометрі С-115М. Отримані результати обробляли за допомогою прикладних програм математичної статистики Excel 2007. Статистичній обробці піддавали масив аналітичних даних вмісту Pb і Cd в рослинах гороху підзимової сівби, що відбиралися протягом трьох років в стаціонарному, тимчасових дослідів Одеської ДСДС та в господарствах Одеської області, які відображають кліматичні особливості південного Степу. Всього було проаналізовано 162 зразка.

Аналіз всього масиву даних показав, що для листостеблової маси гороху підзимової сівби характерно доволі високі частоти концентрацій Cd в зоні 0,71-0,80 мг/кг – 35%, а в коренях гороху більша частина значень (42%) знаходиться в інтервалі 0,61-0,70 мг/кг. Частота розподілу Pb в рослинах гороху наступна: в листостебловій масі 45% знаходиться в інтервалі 0,10-0,35 мг/кг, а 40% – 0,36-0,40 мг/кг; в коренях 56% – 0,21-0,30 мг/кг, у тому числі, 35% – 0,21-0,25 мг/кг.

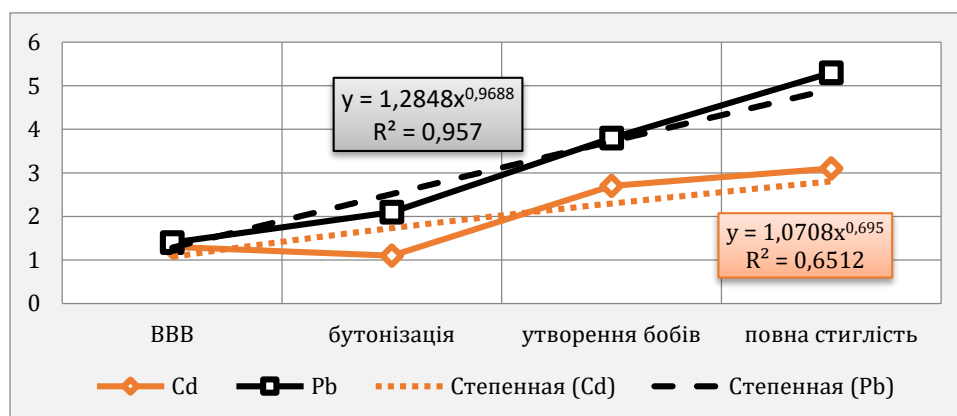
Динаміка накопичення кадмію та свинцю в листостебловій масі гороху озимого та його корінні показує, що максимальна кількість кадмію надходила в надземну масу у фазу бутонізації (0,617 мг/кг). В цій же фазі відзначена і найбільша концентрація Cd в корінні рослини (0,589 мг/кг). Найвищий вміст свинцю спостерігався в листостебловій масі повної стиглості (0,674 мг/кг), а в коренях – при відновленні весняної вегетації (0,389 мг/кг) (табл.1).

Таблиця 1.

**Динаміка накопичення Cd, Pb в надземній масі та корінні
гороху підзимової сівби, мг/ кг сухої речовини**

Частина рослини	Весняне відновлення вегетації	Бутонізація	Утворення бобів	Повна стиглість
1	2	3	4	5
Cd				
Листостеблова маса	0,439±0,090	0,617±0,162	0,320±0,055	0,040±0,026
Коріння	0,344±0,102	0,589±0,187	0,120±0,020	0,013±0,002
Pb				
Листостеблова маса	0,537±0,051	0,564±0,159	0,415±0,088	0,674±0,171
Коріння	0,389±0,117	0,274±0,064	0,108±0,025	0,127±0,032

Коефіцієнти накопичення цих елементів в листостебловій масі по відношенню до коренів протягом всієї вегетації перевищували одиницю і, незважаючи на різні абсолютні значення, мали тенденцію до підвищення за перебігом росту та розвитку рослин гороху підзимової сівби (рис.1).



**Рис.1. Коефіцієнти накопичення Cd і Pb в листостебловій масі
гороху озимого відносно коренів**

Так, для кадмію акропетальні коефіцієнти (листочестеблова маса: коріння) зростали з 1,3 до 3,1, а для Pb – з 1,4 до 5,3; вірогідність такого механізму накопичення токсичних металів у надземній масі гороху для свинцю дуже висока, а для кадмію – вище середнього рівня, оскільки коефіцієнти апроксимації для ліній тренду дорівнюють 0,96 та 0,65, відповідно. Тобто можна вважати, що інтенсивність протидії кореневих бар'єрів надходженню свинцю до листочестеблової маси гороху підзимової сівби протягом всього періоду вегетації дуже низька, а протидія накопиченню кадмію – середня. Високий рівень акумуляції Cd та Pb в коренях та пагонах рослин відмічали й інші дослідники [7, с. 265].

Середні значення токсикантів в зерні гороху становили: Cd – 0,015; Pb – 0,19 мг/кг сухої речовини. Мінливість концентрації Cd в зерні була невисока, коефіцієнт варіабельності дорівнював 21,2%, а відхилення вмісту Pb від середніх значень коливалося в досить широкому інтервалі ($V = 70,7\%$), але жодного разу вміст Cd та Pb в зерні гороху підзимової сівби не перевищував їх максимально допустимий рівень для продовольчого зерна (0,1 та 0,5 мг/кг, відповідно) [8, с.8]. Очевидно, більша частина токсикантів затримується листочестебловою масою, оскільки вміст в ній Cd та Pb у 3,8 та 2,8 рази перевищує їх концентрації в зерні.

Таким чином, для зони Південного Степу Одеської області встановлені особливості акумуляції та розподілу найбільш токсичних металів, а саме Cd та Pb, в рослинах гороху підзимової сівби за фазами їх росту і розвитку. Відмічено низький рівень корневих бар'єрів проти накопичення токсикантів листочестебловою масою та висока інтенсивність протидії останньої надходженню Cd та Pb в зерно гороху підзимової сівби.

Список використаних джерел:

1. Rahman Z., Singh V.P. The relative impact of toxic heavy metals (THMs) (arsenic (As), cadmium (Cd), chromium (Cr)(VI), mercury (Hg) and lead (Pb)) on the total environment: an overview. *Environ. Monit. Assess.* 2019. Vol. 191. №7. P. 419.
2. Яковичина Т.Ф. Толерантність сільськогосподарських культур до токсичної дії важких металів. *Вісник ДАЕУ*. 2008. №1 (22). С. 87–95.
3. Кисель В. И., Жеребная Л. А. Влияние минеральных удобрений на накопление тяжелых металлов в растениеводческой продукции. *Вісник аграрної науки*. 2001. № 2. С. 55–57.
4. Корсун С. Г., Клименко І.І. Накопичення важких металів та мікроелементів рослинами сої, вівса, кукурудзи залежно від агрохімічного навантаження в зерно-просапній сівозміні. Екотоксикологічний статус систем удобрення культур зерно-просапної сівозміни [Монографія] Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. 212 с.
5. Kabata-Pendias A. Trace Elements in Soils and Plants. 4-th Edition. Boca Raton, FL: Crc Press, 2010. 548 p. <https://doi.org/10.1201/b10158>.
6. Järup L. Hazards of heavy metal contamination. *Br. Med. Bull.* 2003. Vol. 68. N 1. P. 167–182.
7. Siedlecka A. Some aspects of interactions between heavy metals and plant mineral nutrients. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*. 1995. 64(3). 262–272.
8. ДСТУ 4523:2006. Горох. Технічні умови [чинний від 2007-01-01]. Вид. офіц. Київ: Держспоживстандарт України, 2006. 10 с.

СЕКЦІЯ XI. ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

СИНТЕЗ БЛОЧНИХ ТА РОЗГАЛУЖЕНИХ ПОЛІМЕРІВ ІЗ ПРИЩЕПЛЕНИМИ ПОЛІОКСАЗОЛІНОВИМИ ЛАНЦЮГАМИ

Воляннюк Катерина Андріївна

молодший науковий співробітник кафедри органічної хімії
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Мітіна Наталія Євгенівна

Д-р. хім. наук, старший науковий співробітник кафедри органічної хімії
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Гаргай Христина Іванівна

канд. хім. наук, старший науковий співробітник кафедри органічної хімії
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Гевусь Орест Іванович

Д-р. хім. наук, доцент кафедри органічної хімії
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Іжик Олег Борисович

аспірант кафедри прикладної фізики та наноматеріалознавства
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Заїченко Олександр Сергійович

Д-р. хім. наук, доцент т, провідний науковий співробітник кафедри органічної хімії
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Для отримання функціональних «будівельних» блоків зіркоподібної та розгалуженої структури нами були синтезовані прекурсори, а саме: тригліцидилізоціанурат (ТГІК), поліоксазоліни з кінцевими гідроксильними та аміногрупами, а також неіоногенні та іоногенні кополімери, що містять бічні пероксидні групи та кінцеві гідроксильні та аміногрупи.

Синтез тригліцидилізоціанурата (ТГІК) здійснювали епоксидуванням ціанурової кислоти епіхлоргідрином у присутності каталізатора з подальшим дегідрогалогенуванням із гідроксидом натрію в нерекційноздатних органічних середовищах (рис. 1) [1].

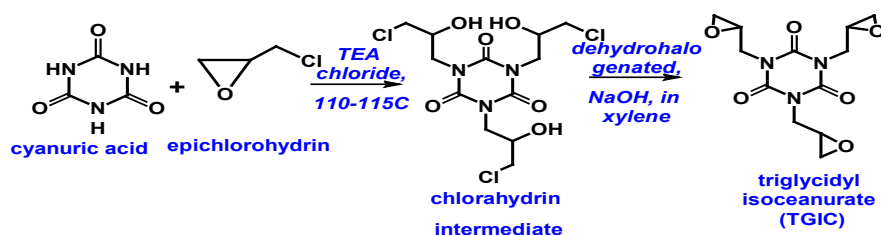


Рис. 1. Схема синтезу тригліцидилізоціанурата (ТГІК)

Методом РОП-полімеризації 2-етил-2-оксазоліну (EtOx), 2-метил-2-оксазоліну (MeOx) синтезовані полі-2-оксазоліни (pEtOx-OH, pMeOx-OH) з різною молекулярною масою за раніше розробленою нами методикою [2]. Для отримання кінцевої гідроксильної або аміногрупи, як обривачі полімерного ланцюга в РОП-полімеризації, використовували лужний метанол та гідразин гідрат, відповідно.

Синтез олігоелектролітів із бічними пероксидними групами та кінцевими аміно та гідроксильними групами здійснювали методом радикальної кополімеризації в присутності функціональних передавачів ланцюга – похідних ізопропілбензену [3].

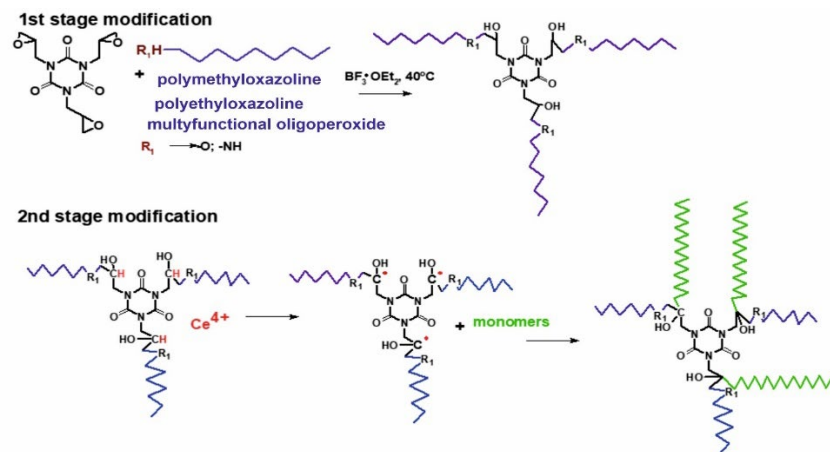


Рис. 2. Схема отримання розгалужених кополімерів у присутності ТГІК як прекурсора:

1 стадія – реакція приєднання телехелатних аміно або гідроксилвмісних сполук;
2 стадія – полімеризаційне прищеплення полімерного ланцюга

Подальшу модифікацію тригліциділізоціанурата здійснювали реакцією приєднання до епоксидних груп гідроксил- або аміновмісних оліго(полі)мерів за наступною схемою (рис. 2). Слід зазначити, що наявність вторинних гідроксильних груп, які утворюються після реакції приєднання до ТГІК гідроксил(аміно) вмісних сполук, дозволяє здійснити наступний етап модифікації, а саме радикальну прищеплювальну полімеризацію, ініційовану редокс-системою на основі $Ce(4+)$ (рис. 2).

Як показано на схемі (рис. 2, стадія 2), отриманий розгалужений кополімер був використаний як компонент редокс-системи за участю солей $Ce(IV)$.

Структура розгалуженого кополімеру з прищепленими ланками поліметилоксазоліну була підтверджена методами елементного аналізу та методами ЯМР спектроскопії (рис. 3).

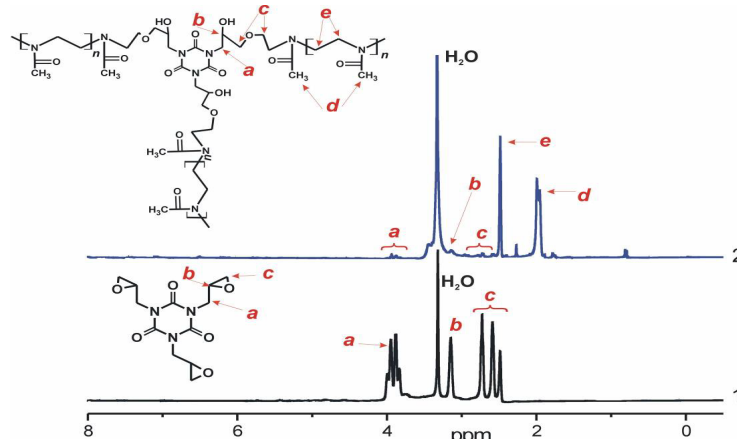


Рис. 3. ПМР спектр тригліциділізоціанурата (ТГІК) (1) та його похідної з прищепленими ланками поліметилоксазоліну (pMeOx) (2)

На рис. 4 представлені кінетичні криві прищеплювальної полімеризації мономерів різної природи, ініційованої ТГІК-рEtOx. Як бачимо з рис. 4, кінетичні параметри процесу полімеризації залежать від природи мономера та природи реакційного середовища. Причому слід відзначити, що зазвичай найбільш сприятливим для перебігу процесу полімеризації, ініційованої редокс-системою, є водне середовище ніж вуглеводневе [4], у нашому випадку спостерігається суттєве зменшення конверсії N-вінілпіролідону (NBП) при полімеризації у воді порівняно з аналогічним процесом, що відбувається в ацетоні (~12%).

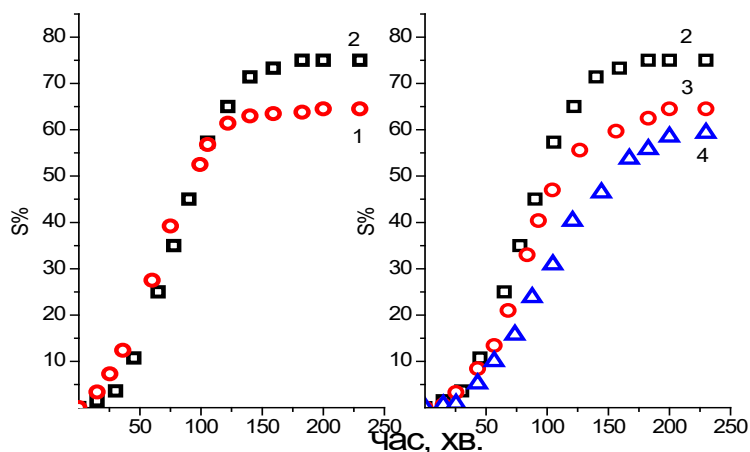


Рис. 4. Залежність ступеня перетворення полімеризації N-вінілпіролідону (1, 2), метилметакрилату (3) та диметиламіноетилметакрилату (4), ініційованої редокс-системою ТГІК-рEtOx+сіль $\text{Ce}(4+)$ у водному середовищі (1) та в ацетоні (2-4) (25°C , $[\text{Ce}^{4+}] = 2.5 \times 10^{-3}$ моль/л)

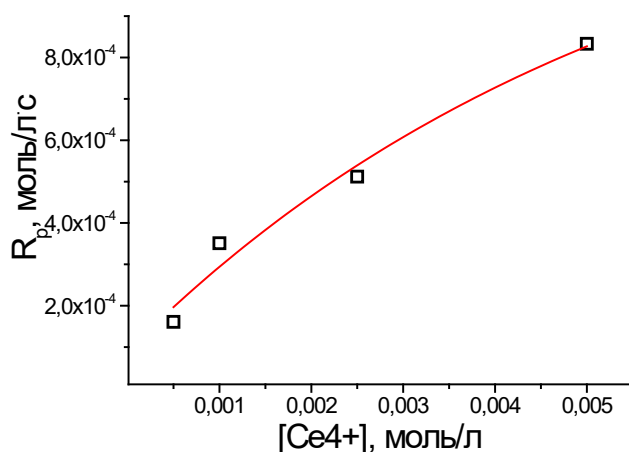


Рис. 5. Залежність швидкості полімеризації NBП від концентрації ініціюючої системи при ініціюванні редокс-системою ТГІК-рEtOx-сіль $\text{Ce}(4+)$ (25°C , ацетон)

Це можна пояснити тим, що в процесі прищеплення полівінілпіролідонових ланцюгів утворюються щільні міцелярні структури у воді, в яких «блокуються» активні радикальні центри. Швидкість процесу полімеризації збільшується із збільшенням концентрації ініціюючої системи (рис. 5).

Висновки: В результаті виконання роботи було розроблено двостадійний метод синтезу розгалужених кополімерів симетричної будови. Такі кополімери містять у своєму складі фрагменти гетероланцюгового кополімеру поліоксазоліну та прищеплені методом радикальної полімеризації ланцюги функціонального полімеру. Запропонований синтетичний підхід дозволяє цілеспрямовано створювати полімери складної архітектури із наперед заданими структурними і молекулярно-масовими характеристиками.

Список використаних джерел:

1. Jain R. K., Chandra S. Synthesis and characterization of epoxy resin derived from cyanuric acid. *Acta polymerica*. 1991. Vol. 42, iss. 12. P. 668–670. URL: <https://doi.org/10.1002/actp.1991.010421213> (date of access: 12.1991).
2. Гаргай Х. І., Дончак В. А., Заіченко О. С., Ріпак Л. М. Похідні 2-оксазолінів для конструювання засобів доставки лікарських препаратів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Хімія, технологія речовин та їх застосування. 2017. № 868. С. 341–346. URL: <https://ena.lpnu.ua/handle/ntb/40664> (дата звернення 28.03.2017)
3. Volianiuk K., Mitina N., Kinash N., Harhay K., Dolynska L., Nadashkevich Z., Hevus O., Zaichenko A. Telechelic Oligo(N-Vinylpyrrolidone) with Cumene Based Terminal Groups for Block-Copolymer and Nanoparticle Obtaining. *Chem. Chem. Technol.* 2022. Vol. 16, no 1. P. 34–41. URL: <https://doi.org/10.23939/chcht16.01.034> (date of access: 22.08.2021).
4. Sarac A. S. Redox polymerization. *Progress in Polymer Science*. 1999. Vol. 24, iss. 8. P. 1149–1204. URL: [https://doi.org/10.1016/S0079-6700\(99\)00026-X](https://doi.org/10.1016/S0079-6700(99)00026-X) (date of access: 10.08.1999).

СЕКЦІЯ XII. АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

АВТОМАТИЗАЦІЯ У СФЕРІ КОМПОЗИТНОГО ВИРОБНИЦТВА

Слободенюк Андрій Федорович

здобувач вищої освіти факультету ракетно-космічної техніки
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», Україна

Автоматизація знижує кількість роботи, яка потрібна для певних товарів та надання послуг, але водночас з цим знижуються і виробничі витрати [1]. Конкуренція змушує компанії використовувати цю вигоду для зниження цін, у результаті виграють споживачі, які за ті ж гроші можуть дозволити собі більше. А якщо люди хочуть купувати різні товари та послуги, то у відповідних секторах економіки підвищується попит на працівників.

Перспективні інноваційні технології у галузі композиційного виробництва на підприємствах авіаційної техніки мають велике майбутнє у їх використанні. Основними тенденціями світового ринку ПКМ є автоматизація всіх етапів виробництва. Серед етапів виробництва можна виділити етап проектування, розкрою, викладки або намотування та механічної обробки.

Одним із найпоширеніших і досконалих процесів виготовлення високоміцних армованих оболонок є процес безперервного намотування. При цьому методі стрічка, утворена системою ниток або сформована з тканини, просочується полімерним сполучним, подається на оправку, що обертається, має конфігурацію внутрішньої поверхні виробу, і укладається в ній в різних напрямках. Після отримання необхідної товщини та структури матеріалу проводиться затвердіння та видалення оправки. Метод безперервного намотування дозволяє отримувати оболонки обертання складної форми та реалізувати з високою точністю велику кількість схем армування виробів із композитів. Застосування тканих стрічок з різних волокнистих матеріалів при намотуванні виробів конічної форми дозволяє розташовувати шари армуючого матеріалу як паралельно утворює, а й паралельно і під різними кутами до осі виробу. Досконалість процесу виготовлення армованих оболонок методом намотування визначає можливість його автоматизації та програмування анізотропії властивостей у виробі, з одного боку, з іншого – отримання виробів, що мають форму тіл обертання – циліндрів, замкнутих оболонок зі сферичними днищами, конусів, тороїдів та ін.

Існує кілька технологічних методів формування виробів намотуванням залежно від способу нанесення сполучного на волокнистий армуючий матеріал та забезпечення необхідного вмісту його в матеріалі виробу [2].

Таким чином автоматизація процесів у виробництві композитних виробів не тільки робить продукт більш дешевим та економічним, а й дозволяє зробити продукцію більш доступною для людей вцілому.

Список використаних джерел:

1. Електронний ресурс: <https://habr.com/>.
2. Електронний ресурс: <https://www.forcomposite.ru/>.

СЕКЦІЯ XIII. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ВІЙСЬКОВІ ДІЇ ЯК ЕКОЛОГІЧНИЙ ФАКТОР

Колісниченко Олександра Вячеславівна

Студентка 2 курсу 3-21-034 групи 3 медичного факультету,
кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Шаталова Вікторія Броніславівна

Студентка 2 курсу 3-21-034 групи 3 медичного факультету,
кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

Асистент кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. Війна впливає на всі компоненти світу природи: численні вибухи та пожежі об'єктів цивільної та промислової інфраструктури створюють небезпечні викиди в повітря. Забруднюються води в річках, озерах і морських водоймах, підземні і поверхневі води через пошкодження водоочисних систем, витік паливно-мастильних матеріалів, затоплення обладнання та вибухи. У місці виверження в ґрунт потрапляють отруйні речовини з вибухових сумішей бомб і ракет, високотоксичні компоненти ракетного палива і фосфорних боєприпасів. Відбувається забруднення територій вибухонебезпечними предметами. Лісові пожежі, знищення сіл, шумове забруднення, загибель тварин від вибухів мін також сильно впливають на флору і фауну [1].

Непрямі наслідки війни також різноманітні і часто перевищують прямі : занедбане сільське господарство, деградація земель, втрата дикої природи. Війна найпоширеніша причина міграції, оскільки люди тікають від бойових дій. Тимчасові табори організовані для біженців забезпечували їх житлом та їжею. У результаті там, де були створені табори, рослинність була знищена, особливо дерева, які використовувалися як паливо. Популяції диких тварин і їхні звички також змінюються [2].

Доступність і якість води також можуть стати проблемою. Крім того, необхідно утилізувати побутові та людські відходи, які також впливають на навколишнє середовище та становлять потенційну небезпеку для усього людства. Чим довше триватиме війна, тим більша шкода навколишньому середовищу і більше негативних наслідків чекають на нас у майбутньому [3].

Мета дослідження. Вивчення рівня обізнаності суспільства щодо впливу військових дій на екологію та як це може вплинути на наше майбутнє.

Методи дослідження. Дослідження проводилось з використанням Google-

форм, на умовах добровільної згоди та анонімності було опитано 74 респонденти: з них 54 жіночої статі та 20 чоловіків, віком до 25 років. В роботі використані такі методи: аналітичний, порівняльно-оцінний, соціологічне опитування шляхом анкетування.

Результати дослідження. 80% опитаних обізнані щодо руйнування озонowego шару при запусках ракет та польотах військових літаків, 20% - ні. Щодо радіоактивного забруднення середовища підводними човнами з ядерними установками - 71% респондентів мають поверхневі знання, 19% - добре знаються у темі та 10% - не чули про це нічого. Актуальним питанням була екологічна безпека таборів для переселенців та міграції, тож 57% респондентів вважають їх екологічно небезпечними, 23% - помірно безпечними, 20% - не визначилися. На питання, як впливають на навколишнє середовище боєприпаси, що старіли для використання, 64% опитаних відповіли «внаслідок аварій на складах боєприпасів пожежі знищують значну площу лісів на прилеглих до складів територіях», що є абсолютно правильною відповіддю, 36% відповіли «токсичні елементи, що знаходяться у боєприпасах згодом забруднюють прилеглі до складів території». Наприкінці, 59% респондентів вважають, що головною екологічною проблемою є випробування ядерної зброї, 25% - знешкодження хімічної зброї, 16% - радіаційно-забруднені корпуси списаних атомних підводних човнів.

Висновок. Таким чином, наше дослідження показало, що війни на Землі залишили серйозний відбиток на ландшафті всього світу. Велика площа територій ще не розмінована, через бойові дії багато видів тварин, занесених до червоної книги, вимерли. При детонації ракет і артилерійських снарядів були окислені навколишні ґрунти, утворилися хімічні сполуки, які при вибуху проходять повне окислення, внаслідок чого в атмосферу вивільняються майбутні причини кислотних дощів, що змінюють кислотність ґрунту та викликають опіки рослин. Більшість опитаних усвідомлюють шкоду для екології, яку завдають усі види зброї під час військового стану в Україні.

Список використаних джерел:

1. Вплив [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://uwecworkgroup.info/ru/impact-of-military-action-on-ukraines-wild-nature/>. – Дата доступу: 31.03.2023.
2. Вплив [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://greenbelarus.info/articles/05-04-2022/kak-voyna-vliyaet-na-okruzhayushchuyu-sredu>. Дата доступу: 31.03.2023.
3. Вплив [Електронне джерело]. – Режим доступу: <https://zn.ua/ECOLOGY/priroda-stonet-ot-vojny.html>. Дата доступу: 31.03.2023.

СЕКЦІЯ XIV. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

THE ROLE OF VIRTUAL AND AUGMENTED REALITY IN THE PROCESS OF SOFTWARE DEVELOPMENT

Almakadma Mariam Ibrahimivna

Student of the Faculty of Computer Science
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

Pershyna Anastasiia Andriivna

Student of the Faculty of Computer Science
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

Nowadays there are several concepts of reality. In addition to ordinary natural reality, there are also virtual(VR) and augmented(AR) realities. Almost anyone who has been paying attention to technology trends over the past couple of years has seen both virtual and augmented realities become more and more common. Their demand starts from the usual game spaces to the implementation in space developments.

Despite the fact that these two realities are often used in the same context, they have a difference between them. It's important to note that VR creates a completely virtual world, while AR simply enhances our real world. Therefore, virtual reality headsets (like the HTC Vive) are necessary in order to actually experience virtual surroundings in a lifelike way[1].

In contrast, AR can be accessed through a phone. For example, there are home design apps that allow people to see new furniture in their actual living room, using the device's camera.

As we know, developments must be constantly improved to meet the needs of the consumer, and for this, scientists and developers use the latest technologies. Ar and VR are no exception:

Visual cues to help a worker perform maintenance, repair, and installation (assembly) tasks can be used in the aerospace, healthcare, oil and gas industries, which can help with increased productivity, streamlined workflow, risk reduction, and telecommuting.

Data visualization, design, and new forms of analysis can be used in aerospace, healthcare, education and many other industries for cost savings, increased efficiency, early detection of design flaws, new methods of data analysis, reporting and forecasting.

Creating a realistic training environment that would normally involve high risk or high cost to staff can be used in the consumer segment, higher education/training programs to reduce risks, reduce costs, increase therapeutic effect, and conserve consumables[2].

Content and software can also be divided into two types:

–consumer-oriented, designed to create impressions, emotional experiences or provide direct information: advertising, games and entertainment, demonstration of the product and its characteristics;

–focused on employees so that they can solve applied problems and increase economic efficiency:

- training and skills development;

- prototyping and visualization;
- assistance in the operation of equipment;
- about communication.

Despite the growing interest and use of reality, they still have drawbacks. Using SWOT analysis, this can be clearly demonstrated[2].

Strengths:

- variety of applications;
- native management;
- innovation;
- powerful ST tool;
- real-time interaction.

Weak sides:

- technological limitations and software imperfections;
- lack of quality content;
- high price;
- lack of qualified personnel;
- negative impact on health.

Possibilities:

- high market potential, availability of free niches;
- readiness of the environment (companies) to implement the technology;
- growing investor interest;
- development of related markets.

Threats:

- competitive technologies (Internet of things, artificial intelligence, robotics);
- lack of information about the experimental results of use;
- unpredictability of the external environment;
- young market.

To sum up, virtual and augmented reality technologies have a number of advantages. Their possibilities are almost limitless in education, medicine, science, sports, industrial use, as well as in the field of games and entertainment and other industries. With the proper use of the potential of technology, companies will be able to achieve the desired benefits by increasing employee productivity, improving work processes, attracting new consumers and clients, and deepening the professional competencies of their employees.

References:

1. BairesDevVlog. Virtual & Augmented Realities are Changing How We See the World - Resource access mode: <https://www.bairesdev.com/blog/virtual-and-augmented-realities/>.
2. Ulrich Lang, Uwe Wössner (July 2004). Virtual and augmented reality developments for engineering applications. Conference: European Congress on Computational Methods in Applied Sciences and Engineering.

РОЗРОБКА ЗАХИЩЕНОЇ МАСШТАБОВАНОЇ ПРОГРАМНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ ВІДПРАВЛЕННЯ БРАУЗЕРНИХ PUSH-ПОВІДОМЛЕНЬ

Білоус Владислав Віталійович

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Імангулова Зульфія Аліївна

ORCID ID: 0000-0003-1487-8407

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри системотехніки
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Відправлення push-повідомлень є важливим інструментом для рекламних і маркетингових кампаній, сервісів сповіщень і багатьох інших послуг. Однак, зростання кількості користувачів та розширення функціональності сервісів з часом призвели до збільшення вимог до системи, що надсилає повідомлення. Зокрема, потреба у масштабованості та захисті даних стала дуже актуальною. Розробка захищеної масштабованої програмної системи для відправлення браузерних повідомлень - це інноваційний проект, який передбачає розробку програмної системи, що надає доступ до API, для відправлення браузерних повідомлень на основі черги. Система повинна бути масштабованою, тобто її можливості мають зростати в залежності від довжини черги повідомлень, які необхідно відправити з програми.

Таким чином, основною задачею даної наукової роботи є розробка та реалізація захищеної масштабованої програмної системи для відправлення повідомлень, забезпечення доступу до API для створення повідомлень. При цьому, дана система має дозволяти балансувати навантаження на окремі сервери та масштабувати чергу повідомлень залежно від навантаження [1].

Одним з основних завдань при роботі над проектом є розробка API для створення повідомлень, який буде використовувати механізми аутентифікації та авторизації користувачів. Усі дані, отримані від користувача, проходять перевірку на валідність, після чого запит на відправку повідомлення буде оброблений. Також, необхідно розробити системи моніторингу та збереження даних, оскільки це є важливою частиною програмної системи, та дозволить отримувати більш повну інформацію про роботу системи та забезпечить відновлюваність системи та даних після непередбачуваних ситуацій. Розробка функціоналу масштабування системи залежно від довжини черги повідомлень та забезпечення безперервної роботи системи при збільшенні кількості повідомлень у черзі є також важливою властивістю системи, оскільки це дозволяє максимально ефективно використовувати ресурси, в залежності від обсягу повідомлень. Для успішної реалізації цих завдань необхідно використовувати новітні технології та розробляти програмно-апаратне забезпечення, що дозволяє реалізувати основні завдання даного проекту.

Розробка даної програмної системи передбачає використання широкого спектру технічних інструментів та методів. В залежності від рольової приналежності кожного з елементів системи, у процесі розробки використовуються різні інструменти та алгоритми. Результатом розробки даного програмного забезпечення являється API, який складається з основних методів для роботи з push-повідомленнями, які забезпечують створення, оновлення та відправку повідомлень.

Автоматизована система, що масштабується залежно від довжини черги повідомлень, та дозволяє знизити час відправки повідомлень. Крім того, інтерфейс користувача повинен підтримувати можливість створення нових повідомлень, перегляд змісту та стану існуючих повідомлень.

Забезпечення безпеки даних - це одна з головних умов розробки будь-якої програмної системи. Важливо використовувати механізми аутентифікації та авторизації користувачів з використанням токенів, що дозволяє запобігти несанкціонованому доступу до системи [2]. Необхідно застосовувати різні методи, такі як техніки хешування паролів, перевірка даних на стороні сервера та використання HTTPS-з'єднань.

В процесі розробки системи було проведено тестування різних функціональних складових та безпеки системи. Використовувалися різні методики, такі як функціональне тестування, ручне тестування та автоматизоване тестування. Процес тестування допоміг забезпечити якість системи та виявити та виправити помилки, які можуть виникнути при використанні системи.

Отже, проведене дослідження суттєво сприяє технологічному прогресу в контексті розробки захищених масштабованих програмних систем для відправлення браузерних push-повідомлень. Результати дослідження можуть бути використані для подальшого дослідження та розробки подібних систем в майбутньому, та свідчать про те, що дана система є прогресивною технологією і може бути використана в різних галузях. Масштабованість та гнучкість системи дозволяють легко додавати новий функціонал, масштабувати систему та використовувати нові технології під час її розширення.

Дана програмна система може бути використана в різних галузях, які вимагають ефективної роботи з повідомленнями. Одним з можливих застосувань може бути рекламна галузь, де відправлення повідомлень є основним інструментом продажу. Дана програмна система дозволяє створювати та відправляти повідомлення у великих масштабах, що є важливим для рекламних кампаній. Інше можливе застосування - це використання системи в охороні здоров'я для розсилки важливих медичних повідомлень. Забезпечення високого ступеня безпеки даних, як у розробленій системі, є важливим для збереження конфіденційності медичної інформації. Можливості застосування програмної системи широкі і охоплюють різні галузі, тому ці дослідження мають великий потенціал і можуть бути допомогою в розвитку різних галузей науки та техніки.

Список використаних джерел:

1. Schmidt, D., & Stal, M., & Rohnert, H., & Buschmann, F. (2000). Pattern-Oriented Software Architecture Volume 2: Patterns for Concurrent and Networked Objects. Chichester: John Wiley & Sons, Ltd. – 422 p.
2. LeBlanc, J., & Messerschmidt, T., & Foley, M. (Ed.). (2016). Identity and Data Security for Web Development. Sebastopol: O'Reilly Media, Inc. – 633 p.

СЕКЦІЯ XV. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ КОМПЛЕКСНОГО ЗАХИСТУ КОРПОРАТИВНОЇ МЕРЕЖІ

Чинчик Дмитро Михайлович

студент I курсу магістратури, кафедра безпеки інформаційних технологій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Коробейнікова Т.І.

кандидат технічних наук, доцент, доцент
кафедри безпеки інформаційних технологій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

1. Вступ

Пошуки найкращих рішень у галузі захисту корпоративних мереж (КМ) активно обговорюються і науковцями і безпосередньо на виробництві [1-6]. Кібератаки призводять до великих втрат: зростання кіберзлочинності зумовило збільшення виділених урядом США коштів на кібербезпеку. В Україні також відбувається постійний приріст кібератак. У зв'язку з цим, наукові задачі аналізу та вдосконалення методів та засобів захисту КМ є актуальними. Комплексний підхід є потужним рішенням під час побудови захисту КМ.

2. Огляд заходів інформаційної безпеки у корпоративних мережах

Заходи інформаційної безпеки містять зокрема: правові, організаційно-адміністративні та інженерно-технічні заходи.

В КМ правові заходи для забезпечення безпеки інформації базуються на міжнародних положеннях (угоди, ліцензії, патенти, авторські права тощо) та національних правових нормах (конституція, укази, нормативні акти, кодекси, інструкції тощо). Ці нормативні акти забезпечують відкритість, доступність, свободу обміну інформації, її достовірність та повноту, гарантують право на інформацію, а також визначають правомірність отримання, використання, поширення та збереження інформації. Крім того, до таких правових заходів відносяться норми, які регулюють відповідальність за кіберзлочини та захист авторських прав розробників програм. Ці правові заходи також призначені для визначення пріоритету міжнародного права над внутрішньодержавним та економічної доцільності.

Організаційно-адміністративні заходи є такими ж важливими, як і правові, у забезпеченні захисту інформації в мережах. Успішність стратегічного планування та правильного визначення методів і механізмів захисту даних корпоративної мережі визначають ефективність захисту. Організаційно-адміністративні заходи також включають планування захисту, керування системою захисту, безперервність процесу захисту інформації, гнучкість захисту, розділення доступу та багаторівневність захисту інформації.

Для ефективного захисту інформації у КМ, також необхідно застосовувати інженерно-технічні заходи. Їх вибір має відповідати потрібному рівню захисту даних

і буде індивідуальним для кожного випадку. Такі інженерно-технічні заходи можуть включати використання шифрів, захист від несанкціонованого доступу, обладнання для захисту від витоку інформації та мережевого обладнання для ефективного розподілу ресурсів у мережі. Крім того, в межах впровадження інженерно-технічних заходів, можуть бути встановлені системи пожежогасіння, контролю та управління доступом, резервного електроживлення та інші пристрої [7-8].

3. Огляд засобів захисту корпоративних мереж

Інженерно-технічні заходи забезпечення безпеки інформації у КМ за їх функціональним призначенням можна поділити на такі групи:

- фізичні засоби – засоби, які повинні створювати фізичні перешкоди на шляху злоумисників;

- апаратні засоби – різні технічні конструкції, які можуть протидіяти розголошенню відповідної інформації корпоративної мережі, її витоку та спробам несанкціонованого доступу до неї;

- програмні засоби – програми чи програмні комплекси, що можуть забезпечити захист інформації самостійно чи разом з іншими засобами захисту інформації корпоративної мережі;

- криптографічні засоби – алгоритми, за допомогою яких шифрується інформація корпоративної мережі, яка захищається [5].

Фізичні засоби захисту корпоративних мереж. Основним принципом фізичного захисту є його неперервність. Потрібно вживати всіх можливих заходів, щоб убезпечити будівлі, прилеглу територію, підтримуючу інфраструктуру, обчислювальну техніку та носії даних від ймовірних загроз. До фізичного захисту належать: фізичне керування доступом; захист підтримуючої інфраструктури; захист від перехоплення даних; захист мобільних систем [5].

Апаратні засоби захисту корпоративних мереж. Це такі технічні рішення, що можуть забезпечити безпеку інформації КМ. Пристрої чи прилади, що відносяться до апаратних засобів мають підтримувати безпечне середовище для ділової активності. На основі однотипних технічних пристроїв можна побудувати як прості, так і складні системи. Апаратні пристрої можуть займати досить багато місця, але й можуть бути надзвичайно малими.

Програмні засоби захисту корпоративних мереж. Саме програмні засоби є найпоширенішим видом захисту інформації в КМ. Таким засобам притаманні універсальність, простота реалізації. Ними легко керувати та постійно розвивати у потрібному для організації напрямку. Розглянемо деякі найпоширеніші програмні інструменти захисту інформації.

Міжмережевий екран. Міжмережевий екран, (фаєрвол або брандмауер) – це програма, яка може захистити мережу, фільтруючи трафік відповідно до наперед встановленого набору правил безпеки. Фаєрвол аналізує вхідний трафік, що надходить з незахищених або підозрілих джерел, щоб запобігти атакам. Брандмауери аналізують трафік у вхідній точці комп'ютера – на порті, де відбувається обмін інформацією із зовнішніми пристроями. Може полегшити управління безпекою, попереджати доступ неавторизованих користувачів та, навіть, блокувати шкідливі дані.

Антивірус. Це програмні засоби, котрі здатні виявляти та знищувати віруси, які можуть заразити один пристрій чи усю КМ (тут «вірус» – це будь-який шкідливий код). Є такі антивірусні програми: детектори, фаги (лікарі), ревізори та фільтри. Існують індивідуальні та корпоративні пакети антивірусного захисту. Перші – індивідуальні пакети – використовуються на індивідуальних комп'ютерах, а другі,

зазвичай, використовують організації. Корпоративні пакети антивірусного захисту мають архітектуру «клієнт-сервер». Клієнтські програми встановлюються на окремих пристроях мережі, а сервер робить розсилку оновлень [7].

Для виявлення шкідливого коду, антивіруси використовують різні методи. Найпопулярнішими є метод сигнатур та евристичні методи. Метод сигнатур полягає у тому, що кожен тип вірусів містить у собі характерний лише для нього фрагмент коду, який, найвірогідніше, ідентифікує тип. Цей фрагмент коду і є сигнатурою. Евристичні методи виявляють віруси, ґрунтуючись на структурі шкідливого коду або поведінці вірусу.

IDS/IPS. Не менш важливу роль для безпечної роботи мережі організації відіграють системи виявлення вторгнень (англ. Intrusion Detection System, IDS) та системи попередження вторгнень (англ. Intrusion Prevention System, IPS). IDS/IPS – це комплекс програмних засобів, які виявляють факти і запобігають спробам несанкціонованого доступу до КМ. IDS/IPS використовуються для ідентифікації та попередження користувачів про відому або підозрілу діяльність. IDS зазвичай носять пасивний характер, тоді як IPS активний. Зазвичай IDS та IPS працюють в парі. Спочатку IDS повинна виявити небезпечний або підозрілий мережевий трафік. Після того, як IPS отримала попередження про небезпеку (alert) від IDS, вона може перевіряти (на основі сигнатур та аномальної поведінки) та аналізувати (підозрілої активності та підозрілих пакетів), діяти (помістити деякі пакети до карантину або відкинути їх), а також вести логи та надсилати звіти.

Системи виявлення і запобігання вторгнень можуть визначати шкідливу активність відповідно до наперед встановлених правил. Засновані на правилах IDS працюють за принципом: «ЯКЩО ситуація ТОДІ дія». Такі рішення потребують кваліфікованого фахівця для проведення налаштувань.

SIEM-системи. Досить потужним програмним засобом для забезпечення безпеки у комп'ютерній мережі є SIEM-системи (Security information and event management – управління інформаційною безпекою та подіями безпеки). Це такий програмний продукт, який аналізує в онлайн режимі події інформаційної безпеки, отримані від мережевих пристроїв і додатків. Так само як і IDS/IPS, SIEM-системи можуть використовуватися для запису даних у логи і створення звітів. SIEM-системи також призначені для зберігання інформації у зручному для користувача форматі. Сама SIEM порівнює отримані дані зі встановленим стандартом і намагається знайти невідповідності [11]. У собі цей програмний продукт поєднує управління подіями безпеки (англ. Security event management, SEM) та управління інформаційною безпекою (англ. Security Information management, SIM) [9].

Криптографічні засоби. Для підвищення рівня безпеки у корпоративних комп'ютерних мережах широко використовується шифрування. Зазвичай, в його основі лежать ключ та певний криптографічний алгоритм. Так, наприклад, для захисту веб-продуктів використовують протоколи SSL та HTTPS.

Протокол SSL – англ. Secure Sockets Layer – рівень захищених сокетів – шифрує дані на каналному рівні моделі OSI. Цей протокол забезпечує кодування на порті.

Протокол HTTPS призначений для забезпечення надійного захисту тільки гіпертекстових документів веб-сервера. Цей протокол гарантує авторизацію та захист веб-документів. Цей протокол не можна використати для захисту інших протоколів таких, як FTP чи SMTP.

4. Спеціалізовані механізми захисту корпоративних мереж

Frame Relay – це протокол каналного рівня моделі OSI, що використовується для швидкої передачі кадрів до місця призначення. Протокол має мінімальний набір

послуг, що робить його простим у реалізації, але він не підтримує надійну передачу кадрів, що відносить його відповідальність на протоколи вищих рівнів, такі як TCP. Однією з головних переваг технології Frame Relay є гарантія пропускну здатності з'єднань мережі.

Технологія протоколів типу "точка-точка" використовується, коли IP-маршрутизатори з'єднуються безпосередньо фізичними лініями зв'язку. Стандартним протоколом Інтернет є протокол точка-точка (PPP), який має складну процедуру обміну параметрами зв'язку, включно із встановлення зв'язку, визначення автентичності користувача та виклик протоколу мережевого рівня. Протокол PPP має два варіанти для визначення автентичності користувача: протокол аутентифікації за паролем (PAP), який пересилає пароль у відкритому вигляді по лінії зв'язку, та протокол аутентифікації за викликом квітування (CHAP), який використовує передачу непрямих відомостей про паролі за допомогою хеш-функції.

IPSec є протоколом, що працює на мережевому рівні моделі OSI та може працювати в будь-якій мережі, оскільки базується на протоколі IP і може використовувати всі технології канального рівня. Механізм безпеки в *IPSec* забезпечується протоколами AH, ESP та IKE, які виконують функцію «безпечного з'єднання». Стандарти *IPSec* дозволяють кінцевим точкам безпечного каналу використовувати засоби «безпечного з'єднання» для передачі трафіку через всі проміжні точки публічної мережі. Цей підхід також дозволяє вибрати необхідний рівень деталізації захисту.

Детальніше розглянемо функції механізмів безпеки стеку протоколу *IPSec*. Протоколи AH, ESP та IKE складають основу *IPSec*. Завдання протоколу AH (Authentication Header) полягає у забезпеченні цілісності та автентичності даних. Протокол ESP (Encapsulating Security Payload) призначений для шифрування переданих даних і також може виконувати ті ж функції, що й протокол AH. Протокол IKE (Internet Key Exchange) грає допоміжну роль, забезпечуючи кінцевим точкам доступ до секретних ключів, необхідних для протоколів AH та ESP для встановлення безпечного каналу.

Сервіс AAA (автентифікація, авторизація, облік) ускладнює життя зловмисникам і одночасно допомагає легітимним користувачам отримувати доступ до мережевих ресурсів. Автентифікація вимагає від користувачів підтвердження їхньої ідентичності, щоб переконатися, що вони дійсно є тими, за кого себе видають. Під час авторизації сервіс вирішує, які ресурси можуть бути доступні користувачу і які права він має. Запис дій користувача зберігається для обліку та контролю. Механізм безпеки базується на трьох складових: автентифікації, авторизації та обліку.

Спочатку розглянемо процес автентифікації, який має дві основні моделі для корпоративних мереж. Перша модель – двостороння, в якій процедура автентифікації виконується тільки між учасниками діалогу без допомоги третьої сторони. Наприклад, цю модель використовують для автентифікації при віддаленому доступі до мережевих пристроїв через протоколи доступу (SSH або Telnet). Друга модель – трестороння, яка використовується для автентифікації великої кількості користувачів у мережі. Вона складається з користувача, сервера доступу до мережі, який є посередником між користувачем і мережею, та AAA-сервера, який перевіряє облікові записи користувачів за запитами посередника.

Друга А в аббревіатурі сервісу AAA відповідає за авторизацію, яка визначає повноваження доступу конкретного користувача до ресурсів. Для здійснення такої авторизації потрібна відповідна інфраструктура. Користувач, який потребує доступу до певного ресурсу або послуги, укладає договір з організацією, що перевіряє, чи має

він право доступу. Організація, в свою чергу, укладає договір з провайдером, який використовує AAA-сервер для авторизації доступу до ресурсів або послуг. Далі діє обладнання, яке надає ці ресурси або послуги (наприклад, принтер або маршрутизатор).

Остання літера А в аббревіатурі AAA позначає «облік» (англ. accounting). Під обліком ми розуміємо збір інформації про використання ресурсу з метою аналізу, контролю та розподілу вартості. Архітектура системи обліку не є складною. Починаючи з пристроїв мережі, які збирають інформацію про використання ресурсів та відправляють її на сервер обліку за допомогою протоколів аудиту, інформація обробляється сервером обліку. Сервер обліку об'єднує дані проміжного аудиту та ідентифікує записи, що повторюються. Він також розділяє події внутрішніх доменів та міждоменні події та виконує відповідну маршрутизацію трафіку.

GRE – це протокол інкапсуляції, який працює з IPsec для створення тунелів. Хоча сам по собі GRE не забезпечує безпечного передавання даних, він є необхідним для вирішення завдань, пов'язаних з динамічною маршрутизацією. При шифруванні великих обсягів даних навантаження на обладнання може бути значним. Механізм безпеки полягає у передаванні даних від протоколів динамічної маршрутизації, а самі дані можуть бути шифрованими. GRE дозволяє інкапсулювати різні типи протоколів у IPsec-тунелі, який використовується для безпечного з'єднання IP-мереж, що не мають прямого маршруту між собою. Структура інкапсульованого пакету GRE складається з протоколу доставки (наприклад, IP), протоколу інкапсуляції GRE та протоколу, який інкапсулюється («протокол-пасажир»). Протокол GRE має відому проблему з DF-бітом, яка може виникати при передачі фрагментованого трафіку.

Сервіс VPN (англ. Virtual Private Network – віртуальна приватна мережа) застосовується для захисту корпоративних мереж. Однією з головних переваг цього сервісу є більш ефективний розподіл ресурсів мережі під час комутації пакетів, порівняно з комутацією каналів. Також відсутність зв'язку із зовнішнім середовищем надійно захищає мережу від зовнішніх атак та суттєво знижує ймовірність «прослуховування» мережевого трафіку. Це досягається завдяки механізмам безпеки, таким як шифрування трафіку, автентифікація користувачів та контроль доступу до мережі.

Сервіс VPN обмежує доступ до мережі, дозволяючи обмінюватися пакетами лише вузлом в мережі, оскільки лише вони мають відповідну технічну можливість. Це завдання є складним для VPN, оскільки пакети віртуальної приватної мережі повинні пройти через ті ж канали та мережеві пристрої, що й пакети зовнішніх вузлів. Технологія VPN дозволяє адресувати вузли мережі із всього діапазону IP-адрес, включаючи приватні адреси, тому обмеження на вибір IP-адрес вузлами віртуальної приватної мережі відсутні. Однією з вагомих переваг VPN є наявність окремих ліній зв'язку, що дозволяє точніше передбачити продуктивність мережі. Технологія віртуальних приватних мереж передбачає відсутність зв'язків із "зовнішнім світом", що серйозно обмежує доступ зовнішніх користувачів. Такі заходи істотно збільшують рівень захисту інформації у корпоративних мережах.

5. Висновки

Для досягнення максимальної безпеки корпоративних мереж, необхідно вдосконалювати методи та засоби захисту на постійній основі, оскільки шпигунські програми та хакерські атаки постійно еволюціонують. Крім того, важливо мати на увазі, що найкращим рішенням для кожної компанії може бути унікальна комбінація методів та засобів, яка відповідає її потребам та особливостям. Крім технічних заходів, також важливо вдосконалювати процедури управління доступом до мережі

та навчати персоналу відповідної кваліфікації для виявлення та запобігання можливих загроз. Навчання користувачів базовим принципам безпеки комп'ютерних мереж також може допомогти зменшити ризик несанкціонованого доступу до мережі.

Список використаних джерел:

1. Технології захисту локальних мереж на основі обладнання CISCO : навч. пос. / Т. І. Коробейнікова, С. М. Захарченко. – Л.: Вид-во Львівської політехніки, 2021. – 188с.
2. Трояновська Т. І. Побудова захищених мереж на базі обладнання компанії Cisco. // Захарченко С.М., Трояновська Т. І., Бойко О.В. Навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2017. – 133 с.
3. Система обміну миттєвими повідомленнями в корпоративній мережі / Коробейнікова Т. І., Савицька Л. А., Карплюк С. В. // Актуальні досягнення сучасних наукових досліджень: XX Міжн. наук.-пр. конференція: тези доповідей, Дніпро, 17 вересня 2019 р. – Ч. 1. – Дніпро: ГО «НОК», 2019 – с. 19-24.
4. Методи та засоби безпечної передачі даних в корпоративних мережах / Коробейнікова Т. І., Куцак Ю. В. // Зб. мат. XLVIII наук.-техн. конф. ФІТКІ (2019). Реж. доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fitki/all-fitki-2019/paper/view/6606/5491>.
5. Лужецький В.А., Кожухівський А.Д., Войтович О.П. Основи інформаційної безпеки. Навч. пос. – Вінниця: ВНТУ, 2009. – 268 с
6. Метод паралельного моніторингу параметрів корпоративних мереж / Коробейнікова Т.І., Каневський М. В. // Зб. мат. XLVIII Наук.-техн. конф. ФІТКІ (2019). Реж. доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fitki/all-fitki-019/paper/view/6972/5687>.
7. Бурячок В. Л. Технології забезпечення безпеки мережевої інфраструктури. [Підручник] / В. Л. Бурячок, А. О. Аносов, В. В. Семко, В. Ю. Соколов, П. М. Складанний. – К.: КУБГ, 2019. – 218 с.
8. Методи та засоби захисту комп'ютерної інформації. [Ел. рес.] // Укр. академія друкарства. Каф. ПМФ – Режим доступу до ресурсу: <http://pmf.uad.lviv.ua/storage/uploads/лекція%20інформаційнв%20безпека.pdf>.
9. Що таке SIEM система? [Ел. рес.] // Софтліст. – 2019 – Режим доступу до ресурсу: <https://ua.softlist.com.ua/articles/>.
10. Чинчик Д. М. Методи та засоби комплексного захисту корпоративної мережі / Д. М. Чинчик, Т. І. Коробейнікова, С. М. Захарченко // Scientific Collection «InterConf», (84): with the Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (November 7-8, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021. 478 p. – С. 433-450. – ISBN 978-88-32012-34-7. DOI 10.51582/interconf.7-8.11.2021.
11. Chynchyk D. Specialized mechanisms for protecting the corporate network in terms of network security / D. Chynchyk, T. Korobeinikova // “Information protection and information systems security” : Materials of VIII-th International Scientific and Technical Conference, November 11 – 12, 2021. – Lviv: NULP, 2021 – С. 51-53.

СЕКЦІЯ XVI. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

НЕРУЙНІВНИЙ КОНТРОЛЬ РІВНЯ ЗАШЛАМОВАНOSTІ ГАЗОГОНІВ ТА ШЛАМОПРОВODІВ ТЕПЛОВИМ МЕТОДОМ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Мягкий Олександр Валерійович

ORCID ID: 0000-0002-0442-5570

канд. техн. наук, старший викладач кафедри фізики
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Васильєв Руслан Романович

здобувач вищої освіти факультету

інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Білоцерківська Вікторія Андріївна

здобувач вищої освіти факультету

інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Спасьонов Ілля Олексійович

здобувач вищої освіти факультету

інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

З досвіду досліджень тепловий неруйнівний контроль та аналіз отриманих результатів дозволяє скоротити витрати часу та ресурсів на виявлення та усунення зашламувань газогонів та шламопроводів на металургійних виробництвах.

Характерним дефектом для цих агрегатів є скупчення шламу, що призводить до звуження ефективного перерізу газогону для прокачування продуктів горіння. Для цього об'єкта розроблена теплофізичних модель яка дозволяє розрахувати рівень температурного контрасту який виникає на поверхні труби в результаті відкладання шламу на її внутрішній поверхні, що представлена схематично на рис. 1. Бетонний (або азбестовий залежить від конкретної потреби) циліндр з товщиною стінки h частково заповнений сумішшю (шлаком) з температурою T_2 , частково – газом з температурою T_1 . Температура навколишнього середовища T_0 , при цьому передбачається, що $T_1 > T_2 > T_0$.

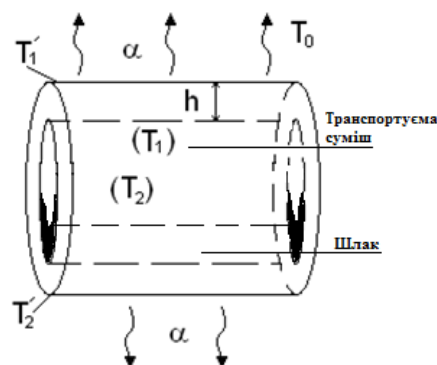


Рис. 1. Схематична модель газогону

Для математичного опису теплофізичної моделі використовувалися рівняння теплопровідності та граничні умови (1-3):

$$\operatorname{div}(\alpha(\vec{r}, T) \nabla T(\vec{r}, t)) + q(\vec{r}, t) = c\rho \frac{\partial T(\vec{r}, t)}{\partial t} \quad (1)$$

$$r = R_0 \quad \left(\alpha(\vec{r}, t) \frac{\partial T(\vec{r}, t)}{\partial n} \right) \Big|_S = \alpha(T(\vec{r}, t)|_S - T_{\text{середовища}}) - q(\vec{r}, t) \quad (2)$$

$$r = R \quad -\alpha(\vec{r}, t) \frac{\partial T(\vec{r}, t)}{\partial n} \Big|_S = -\alpha(T(\vec{r}, t)|_S - T_{\text{середовища}}) \quad (3)$$

де:

$T(\vec{r}, t)$ – температура об'єкта контролю;

$\alpha(\vec{r}, t)$ – коефіцієнт теплопровідності (в загальному випадку може залежати від температури), Вт/м·К;

$q(\vec{r}, t)$ – густина потоку тепла, Вт/м²;

α – коефіцієнт тепловіддачі, Вт/м²·К;

ρ – густина речовини, кг/м³;

R_0 – радіус, на якому знаходиться дефект, м;

R – радіус, на якому знаходиться, м;

h – товщина ОК, м.

На межах розділу бетон – речовина, бетон – шлак і бетон – повітря (оточуюче середовище) граничні умови 3-го роду (4) з коефіцієнтами тепловіддачі α_1 , α_2 і α_3 відповідно:

$$-\alpha_i \frac{\partial T_i(\vec{r}, t)}{\partial r} = -\alpha_i (T(\vec{r}, t) - T_k) \quad (4)$$

де:

i, k – це номер межі розділу речовин: метал–газ, метал–рідина і метал – повітря.

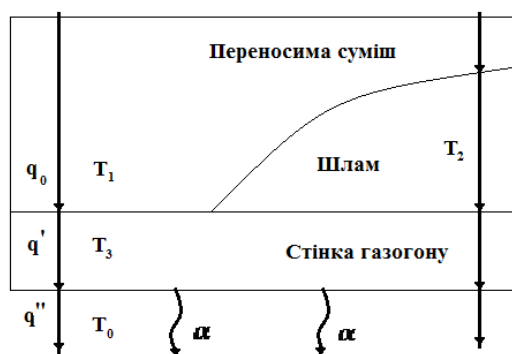


Рис. 2. Схема дослідження

Також треба розуміти що розрахунки проводилися у прямокутній (Декартові) системі координат (рис. 2), тому що починаючи з визначених розмірів стінку газогону можна розглядати як плоску.

Обумовленими величинами при аналізі моделі є значення температур на поверхні труби: T'_1 – в її верхній частині, T'_2 – в її нижній частині.

Результати розрахунку температурного перепаду $\Delta T = T'_1 - T'_2$ на поверхні труби при постійній температурі носія ($T_1 = 16^\circ\text{C}$) і різних рівнях зашлакованості наведенні у таблиці 1.

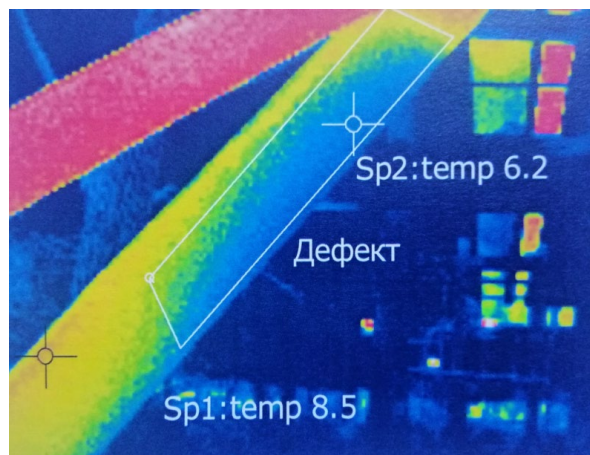


Рис. 3. Фрагмент газогону с зоною зашлакованості

Отримані експериментальні (рис. 3) і розрахункові дані підтверджують принципову можливість використання алгоритму для контролю рівня шламу в газогоні. При цьому метод має такі важливі переваги, як безконтактність і швидкодія. [2]

Таблиця 1

Результати розрахунку за викладеним алгоритмом

Товщина слою шлаку, 10^{-2} , м	Температурний Контраст, $\Delta T, ^\circ\text{C}$
	$\Delta T, ^\circ\text{C}$
1	0,46
2	0,9
3	1,3
4	1,6
5	2,0
6	2,3

[авторська розробка]

За результатами розрахунків видно що рівень наявності шламу виявляється досить впевнено.

Список використаних джерел:

1. Термография в диагностике и неразрушающем контроле / В.А. Стороженко, В.А. Маслова. – Х.: Смит, 2004. – 160с.
2. Xavier P. V. Maldague Theory and Practice of Infrared Technology for Nondestructive Testing. - John Wiley & Sons, Inc., 2001 – p. 684.
3. Оптимизация режимов тепловой дефектоскопии на основе теплофизического моделирования / В.А. Стороженко, С.Б. Малик, А.В. Мякий // Харків: НТУ «ХПІ» – №48. – 2008. – С. 84-91.

4. Aleksandr Myagkiy Optimization of the Procedure of Thermal Flaw Detection of the Honeycomb Constructions By Improving The Accuracy Of Interference Function / Volodymyr Storozhenko, Aleksandr Myagkiy, Roman Orel. // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. 5/5 (83) 2016.
5. Досвід НТЦ "Термоконтроль" в області теплового неруйнівного контролю. // Стороженко В.А. Мешков С.Н., Орел Р.П., Мягкий А.В.// Технічна діагностика та неруйнівний контроль// №1 2021р. - стр. 32
6. Filtering of interference of inhomogeneous regular structure in thermal nondestructive control of cellular structures. / prof. Sstorozhenro V.A., Ph.D. Myagkiy A.V., Ph.D. Assoc.prof. Orel R. P.: International conference on natural sceinces and technologies/ 18-20.09.2021. p. 41.

ТЕПЛОВІЗІЙНЕ ДІАГНОСТУВАННЯ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ ДИМОВИХ ТРУБ І ДИМОХОДІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ЕКСПЛУАТАЦІЇ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Мягкий Олександр Валерійович

ORCID ID: 0000-0002-0442-5570

канд. техн. наук, старший викладач кафедри фізики
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Суровикін Юрій Віталійович

здобувач вищої освіти факультету

інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науменко Вадим Віталійович

здобувач вищої освіти факультету

інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Вяліна Анжеліка Віталіївна

здобувач вищої освіти факультету

інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Основні енергетичні потужності та об'єкти енергетики України були збудовані в радянський період. У наступні роки енергетичні об'єкти ремонтувалися рідко і мало здійснювалась заміна основних виробничих фондів. Багато споруд та обладнання близькі до вичерпання свого робочого ресурсу. Об'єктами підвищеної небезпеки є димарі (ДП). Численні дослідження показують, що зношування димових труб є результатом їх експлуатації в непроектному режимі, викликаному зниженням виробничих потужностей або переходом на інший вид палива зі зменшенням обсягу і температури димових газів. У ряді випадків знос димових труб обумовлений низькою якістю будівництва. Димові труби – це складний за конструкцією та важливий елемент основних споруд теплоелектроцентралей (ТЕЦ) та теплових електростанцій (ТЕС), а також нафтохімічних, металургійних, газопереробних та інших промислових підприємств. Основна функція димової труби – відведення димових газів та їхнє розсіювання в атмосферному повітрі. Тому вихід з ладу димової труби призводить до відключення енергетичних потужностей (електричної та теплової енергії) та зупинки технологічних виробництв, а також суттєвих фінансових витрат на відновлення пошкоджених труб.

Причинами пошкодження димових труб під час їх експлуатації є механічні (силові, температурно-вологісні), хімічні та комбіновані дії.

Характерними пошкодженнями ДП внаслідок дії всіх факторів є: розриви, тріщини, відколи цегли, бетону, викривлення стовбура, нахилу та осадки фундаментів, викривлення та витріщання ділянок стін та футерування стовбура та ін.

Великий внесок у руйнування ДП роблять пошкодження від температурно-вологісних впливів, пов'язані зі зміною умов експлуатації. Багато підприємств перейшли з твердого та рідкого палива на спалювання природного газу. Це

призводить до того, що фактичні умови експлуатації кардинально відрізняються від проектних. Зміна температури газів, що виводяться, приводять до зміщення точки роси всередину стовбура труби і прискорення корозійних процесів. У зимовий час, за негативної температури зовнішнього повітря, конденсат замерзає, що призводить до руйнування матеріалу димової труби.

Багато димарів у сучасних умовах експлуатуються з відступами від проектних умов і без належного контролю поточного стану. Вартість, тривалість та якість ремонту безпосередньо залежать від своєчасного проведення технічної діагностики, виявлення дефектів, що впливають на працездатність димової труби.

Застосування тепловізійного контролю з урахуванням особливостей інфрачервоного випромінювання та самого об'єкта дозволяє виявити приховані дефекти в газовідвідному тракті та стовбурі димової труби під час її експлуатації.

Обмеження тепловізійного методу пов'язані:

- із труднощами огляду верхньої частини труби через обмежений кут зору та крутий кут огляду; усувається видаленням від труби та застосуванням довгофокусної оптики;
- з труднощами розшифровки ІЧ зображень та їх прив'язки до специфічних видів дефектів;

Тепловізійне обстеження дозволяє визначити місцеві температурні аномалії на поверхні стовбура труби за допомогою інфрачервоної техніки, при якій виявляються неякісні шви бетонування, тріщини стовбура, що несе, зниження опору газопроникності матеріалу, зони руйнування стовбура або футерування, порушення або відсутність теплоізоляції і т.п. З точки зору застосування тепловізійного методу, дефекти конструкцій димової труби, що огорожують, що працює в змінному температурному режимі і часто в агресивному середовищі, можна умовно розділити на 2 групи:

- дефекти, пов'язані з порушенням цілісності конструкцій, що захищають (тріщини, руйнування несучого шару бетону, порушення футеровки, корозія.);
- дефекти пов'язані зі зміною теплопровідності та опору газопроникності матеріалів (пористості бетону, утворення порожнин, зміна вологості).

Причинами появи теплового (температурного) розмаїття на зовнішній поверхні стовбура труби та димоходів, що реєструється тепловізором, є зміни на внутрішній поверхні: 1) витончення стінки за рахунок деструкції матеріалу (бетону, азбесту); 2) шлам або зашлакованість.

Для дослідження впливу дефектів, пов'язаних з деградацією матеріалу ДП та зашлакованості, була розроблена теплофізична модель (рис. 1). Об'єкт контролю у вигляді циліндра містить неоднорідність (дефект) у вигляді потовщення стінки, що моделюється виступом глибиною h_d і розміром l_d .

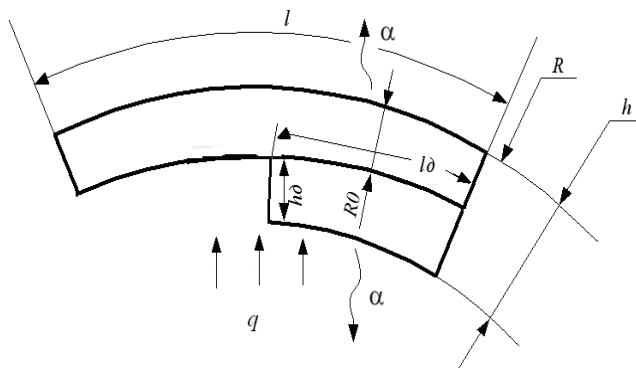


Рис. 1. Об'єкт контролю у вигляді труби із внутрішнім потовщенням. λ_1 , λ_2 , α_1 , α_2 – теплопровідність та температуропровідність матеріалів труби та дефекту

Для перевірки цієї гіпотези було розроблено теплофізичну модель, представлену на рис. 1. Об'єкт контролю у вигляді циліндра містить неоднорідність (дефект) у вигляді потовщення стінки, що моделюється виступом глибиною h_d і розміром l_d . Зсередини стінка труби омивається середовищем з температурою T_1 , зовні відбувається тепловіддача з коефіцієнтом в навколишнє середовище з температурою T_0 . Аналіз моделі здійснювався шляхом вирішення диференціального рівняння нестационарної теплопровідності, представленого в циліндричних координатах за граничних умов 2-го та 3-го роду. Розподілення g : для дефектного участку (1), для бездефектного участку (2), для зовнішньої границі трубопроводу (3)

$$r = R_0 - h_0 \quad (1)$$

$$r = R_0 \quad (2)$$

$$r = R \quad (3)$$

$$(\alpha(\vec{r}, t) \frac{\partial T(\vec{r}, t)}{\partial z}) = \alpha(T(\vec{r}, t) - T_{\text{середовища}}) - q(\vec{r}, t) \quad (4)$$

$$-\alpha(\vec{r}, t) \frac{\partial T(\vec{r}, t)}{\partial z} = -\alpha(T(\vec{r}, t) - T_{\text{середовища}}) \quad (5)$$

$$-\alpha_1(\vec{r}, T, t) (\frac{\partial T_1(\vec{r}, t)}{\partial z}) = -\alpha_2(\vec{r}, T, t) (\frac{\partial T_2(\vec{r}, t)}{\partial z}) \quad (6)$$

де:

$T(\vec{r}, t)$ - координатно-часова функція температури,

$\alpha(\vec{r}, t)$ - коефіцієнт теплопровідності матеріалів ОК,

$q(\vec{r}, t)$ - щільність потоку тепла від зовнішнього джерела (нагрівача).

Аналіз побудованої теплофізичної моделі проводиться шляхом вирішення диференціального рівняння нестационарної теплопровідності [4], записаного для обраної циліндричної системи координат:

$$\left(\alpha(\vec{r}) \frac{\partial^2 T}{\partial x^2} + \frac{\partial \alpha(\vec{r})}{\partial x} \frac{\partial T}{\partial x} \right) + \left(\alpha(\vec{r}) \frac{\partial^2 T}{\partial y^2} + \frac{\partial \alpha(\vec{r})}{\partial y} \frac{\partial T}{\partial y} \right) + \left(\alpha(\vec{r}) \frac{\partial^2 T}{\partial z^2} + \frac{\partial \alpha(\vec{r})}{\partial z} \frac{\partial T}{\partial z} \right) = c\rho \frac{\partial T(\vec{r}, t)}{\partial t} \quad (7)$$

де:

$T(\vec{r}, t)$ - температура об'єкта контролю, що залежить від координат точки і години,

$\alpha(\vec{r}, t)$ - коефіцієнт теплопровідності (у загальному випадку може залежати від температури),

$q(\vec{r}, t)$ - функція внутрішніх джерел тепла, Вт/м²,

c - питома теплоємність Дж/кг*К,

ρ - густина речовини кг/м³

Для реального процесу теплового контролю (теплової дефектоскопії) рівняння (4) можна спростити з урахуванням наступних факторів: внутрішні джерела відсутні, а коефіцієнт теплопровідності не залежить від температури, тому що прогрів ОК не перевищує 100°C. З урахуванням цього отримуємо:

Встановлено у багатьох характерних для практики випадках величині цього розмаїття становить одиниць градуса, що успішно реєструється тепловізором. Таким чином теоретично підтверджено можливість виявлення відкладень у трубопроводі безконтактним шляхом та з високою швидкістю. Надалі планується проведення експериментальної перевірки цього висновку.

Приклади температурних аномалій (рис. 2, 3) (надано спеціалістами ТОВ «МЕТІНВЕСТ Холдинг»).

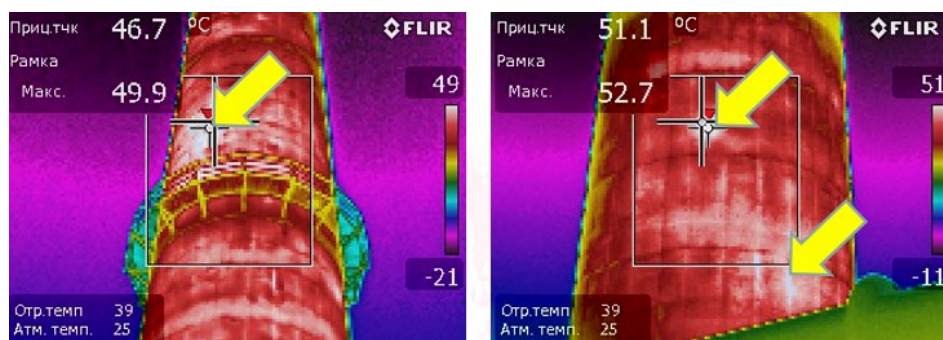


Рис. 2. Витончення стовбура димової труби. Можлива причина-оголення арматури в обмуровці ствола



Рис. 3. Величезна температурна аномалія. Можлива причина – деградація обмурівки

Для моніторингу розвитку теплових аномалій ДП було розроблено комплексний критерій К.

$$K = T_{cp} \times S \quad (8)$$

де:

T_{cp} – середня температура аномалії,

S – площа

Для підвищення точності розрахунку площі S при великих кутах візування поля огляду на поверхні труби може бути використана методика корекції [1].

Висновки

- тепловіз. метод дозволяє визначати рівень руйнування труби, що доведено теоретично і експериментально;
- розроблено методику та комплексний показник для оцінювання температурних аномалій, який можна використовувати для реєстрації динаміки розвитку дефектів.
- розроблена методика може знайти застосування у різних галузях виробництва, де у технологіях використовується трубопровідне транспортування.

Список використаних джерел:

1. Термография в диагностике и неразрушающем контроле / В.А. Стороженко, В.А. Маслова. – Х.: Смит, 2004. – 160 с.
2. Xavier P. V. Maldague Theory and Practice of Infrared Technology for Nondestructive Testing. - John Wiley & Sons, Inc., 2001 – p. 684.

3. Оптимизация режимов тепловой дефектоскопии на основе теплофизического моделирования / В.А. Стороженко, С.Б. Малик, А.В. Мягкий // Харків: НТУ «ХПІ» – №48. – 2008. – С. 84-91.
4. Aleksandr Myagkiy Optimization of the Procedure of Thermal Flaw Detection of the Honeycomb Constructions By Improving The Accuracy Of Interference Function / Volodymyr Storozhenko, Aleksandr Myagkiy, Roman Orel. // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. 5/5 (83) 2016.
5. Досвід НТЦ "Термоконтроль" в області теплового неруйнівного контролю.//Стороженко В.А. Мешков С.Н., Орел Р.П., Мягкий А.В.// Технічна діагностика та неруйнівний контроль// №1 2021р. - стр. 32.
6. Filtering of interference of inhomogeneous regular structure in thermal nondestructive control of cellular structures. / prof. Sstorozhenro V.A., Ph.D. Myagkiy A.V., Ph.D. Assoc.prof. Orel R. P.: International conference on natural sceinces and technologies/ 18-20.09.2021. p. 41.

СЕКЦІЯ XVII. СОЦІОЛОГІЯ ТА СТАТИСТИКА

МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТА В ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Саєнко Ростислав Валерійович

здобувач вищої освіти (магістерський рівень) факультету транспортних систем
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Науковий керівник: Ярмач Тетяна Василівна

канд. соціол. наук, професор кафедри філософії та ПП
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Сьогодні ми переживаємо феномен еволюції освіти, в тому числі і професійної, від традиційної, технократичної парадигми до парадигми гуманістичної, антропоцентричної, зорієнтованої на особистість.

З кінця 90-х років здійснюється цілеспрямований пошук механізмів, розробляються технології особистісно орієнтованої освіти, головний вектор якої спрямований на саморозвиток, самоосвіту і самореалізацію особистості, на особистісний спосіб отримання наукового знання.

На відміну від традиційних технологій, де навчання розглядається як результат, базуючись на принципах змагання і зорієнтованих на зовнішню мотивацію, особистісно орієнтоване навчання розглядається як процес, що передбачає співробітництво та взаємодопомогу і зорієнтоване на внутрішню мотивацію.

Психіка людини нерозривно пов'язана з її діяльністю й діяльністю же обумовлена [1]. Процес навчання буде ефективним тільки в тому випадку, якщо сам процес навчання буде діяльністю, тобто навчальною діяльністю, причому із задоволенням всіх вимог, що впливають із теорії діяльності. Знання ж - це засіб навчання діям. Метою вищої школи є підготовка випускників, що вміють надалі організовувати діяльність, що забезпечує прогрес.

Елементами, що складають діяльність є: потреба, мотив, мета, завдання, дії, операції, продукт [2]. До певної діяльності людину спонукає сукупність мотивів, які можуть бути й суперечливими. Цю сукупність називають мотивацією. Побічний продукт діяльності людини, його особисте придбання, його досвід. Згодом той досвід може бути засобом здійснення іншої діяльності, засобом досягнення мети.

Відомо, наскільки важливу роль у діяльності взагалі й у навчальній діяльності зокрема грає мотивація. Одним із головних завдань кожного викладача при організації навчальної діяльності з його предмета повинна бути турбота про виникнення в студентів потреби в навчанні предмету. На мотиваційну сферу студентів впливають всі умови, у яких протікає навчальний процес. І якщо ці умови гідні, мотивація зростає. Негативні ж явища мотивацію знижують [3]. Важливим показником цього може бути ступінь інтересу до навчання, що розбудили викладачі у студентів.

Професійна підготовка в умовах особистісно орієнтованого у навчання, що

передбачає створення умов для саморозкриття, особистісної реалізації у фаховій діяльності на основі власних сенсоутворюючих мотивів, має відповідати принципу фахової зацікавленості навчання [3]. Організація навчальної діяльності, де професійна підготовка всіх здійснюється на одному рівні і визначена зовнішніми критеріями – знаннями, уміннями, навичками, суперечить законам розвитку особистості і стоїть на перешкоді самореалізації професійного становлення і розвитку. Отримані знання не набувають особистісного сенсу, не узгоджуються з особистим досвідом. Це призводить до спаду мотивації до навчання і обраної професії у студентів перших курсів.

Самореалізація власного професійного становлення можлива з моменту внутрішнього усвідомлення потреби в професійних знаннях, в реорганізації внутрішніх підструктур.

Відповідно до позицій діяльнісного підходу, розробленого у працях С.Л. Рубінштейна, О.М. Леонтьєва, Б.Ф. Ломова та інших дослідників, вибір професії визначається не стільки зовнішніми (сім'я, школа, однолітки), скільки суб'єктивними факторами (інтерес особистості, вольові зусилля, емоційне переживання).

Досягти особистісної мотивації у професійній підготовці можна застосовуючи особистісно орієнтовані технології навчання. Головними критеріями, що визначають технологію як особистісно орієнтовану є наступні: опора на досвід студента, який узгоджується з суспільно-історичним досвідом; створення комфортного освітнього середовища, яке передбачає надання можливості вибору змісту, виду і форм при виконанні завдань; задоволення пізнавальних потреб та потреб у самореалізації; розвиток студента як особистості не лише через оволодіння нормативною діяльністю, але і через збагачення суб'єктного досвіду; забезпечення рефлексії і оцінки учіння [4,5].

Забезпечення особистісної мотивації до навчання - один з головних компонентів особисто орієнтованого навчання. Найважливішим її джерелом є потреби та інтереси студентів. Завдання викладача - виявити справжні потреби студентів, створювати можливості для їх актуалізації і задоволення.

В особистісно орієнтованих технологіях відбувається поєднання навчання і учіння, що виражається в поєднанні результату (знання, вміння, навички) і процесу (оволодіння індивідуальними способами навчальної роботи) і є основним шляхом розвитку пізнавальних здібностей.

В цьому плані ефективним є використання тренінгових технологій. Тренінгові технологи можуть бути на сьогодні використані і в традиційній лекційно-семінарській формі навчання. Вони передбачають, в першу чергу, постановку завдання на формування особистісного знання, що має на меті побудову системи особистісного відношення до знань (їх прийняття, бачення їх значимості), а також особистісного способу отримання наукових знань.

Тренінгові технології здатні забезпечити розуміння матеріалу через мислєдіяльність, коли при наявності різних точок зору смисл виникає в колективній пошуковій роботі. Тільки в колективній мислєдіяльності виникає смисловий освітній простір, який завжди матиме особистісний характер і сприятиме позитивній особистісній мотивації для формування професійної компетентності студентів.

Для забезпечення ефективності роботи з молоддю, яка обирає навчання у вузі за напрямом «Транспортні технології» соціологічною групою ХНАДУ було проведено опитування першокурсників. В анкету були включені питання про пошук інформації, час прийняття рішень про вступ до ВНЗ, мотиви такого вибору та ін.

Чи не головним стало питання про мотиви вибору і вплив тих чи інших факторів

на вибір нашого вузу. На думку першокурсників найбільший вплив на майбутній вибір справляють батьки та поради друзів – 38 %. На другому місці зустріч з викладачами та представниками ВНЗ (профорієнтаційна роботи) – 29 %, далі – засоби масової інформації, традиції родини і вплив родичів – 27 %. Достатня кількість студентів – 22 % обумовлюють свій вибір високим рівнем підготовки фахівців нашого закладу та розумінням великого значення автомобільно-транспортної галузі у житті суспільства.

По різному студенти висловлюються стосовно мети навчання у вузі. Тільки зовсім невелика кількість бачать її у тому, щоб просто мати вищу освіту та здобути чисту, фізично легку роботу. А далі пріоритети розподілилися так: більше половини опитаних студентів – це 64% хочуть після закінчення зайняти достойне положення у суспільстві, придбавши бажану спеціальність і стати хорошим фахівцем; приблизно однакова кількість (по 16 %) бачать мету вищої освіти у досягненні матеріального благополуччя, великих успіхів в економічних, комерційних сферах та розкритті своїх здібностей, 14 % першокурсників хочуть в собі сформувати якості підприємця.

На питання, на скільки чітко першокурсники уявляють собі зміст, специфіку майбутньої роботи по закінченню ВНЗ – 71 % відповіли, що уявляють досить чітко і якості, які повинен мати фахівець даного профілю, і умови праці за фахом. А от де працюють випускники їхнього факультету уявляють 61 % опитаних, а 39 % – не уявляють зовсім, сподіваючись за час навчання отримати більше інформації про майбутнє працевлаштування.

У переважної більшості студентів (це 98 %) вибір навчального закладу та факультету співпадає з їхнім особистими планами і у майбутньому 87 % планують працювати за фахом.

Такі відповіді вказують на те, що першокурсники свідомо обирали наш ВНЗ і майбутні перспективи пов'язують з отриманням вищої освіти саме за цим фахом.

Список використаних джерел:

1. Рекун Г.П. Діагностика навчальної мотивації студентів ВНЗ / Г.П. Рекун, Ю.І. Прус // Актуальні питання економіки. - 2015. - №5(167). - С.386 -394.
2. Коваленко І. М., Осипенко І. П. Вивчення структури мотиваційної сфери студентів медичного університету // СМБ. 2014. №4-1 (46). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vivchennya-strukturi-motivatsiyanoi-sferi-studentiv-medichnogo-universitetu>.
3. Сердюк О. Особистісно орієнтоване навчання. Вища школа. Концептуальна модель. // Освіта. – 2013. – № 16. – С. 10.
4. Стрельников В.Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2002. – Кн.1 – 295 с.
5. Мотивація навчальної діяльності як запорука успішної професійної підготовки студента / Н. П. Коваленко, С. В. Пономаренко, Г. Д. Поспєлова, О. Л. Шерстюк // Сучасний підхід до викладання навчальних дисциплін в контексті підвищення якості вищої освіти: матеріали 50-ї наук.-метод. конф. викладачів і аспірантів (Полтава, ПДАА, 26–27 лютого 2019 р.). – Полтава, 2019. – С. 13–16.

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ: РЕАЛІЗАЦІЯ В АМЕРИКАНСЬКОМУ КІНОДИСКУРСІ КІНЦЯ XX СТОРІЧЧЯ

Шишка Каріна Володимирівна

здобувач вищої освіти філологічного факультету
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Науковий керівник: Фролова Ірина Євгенівна

ORCID ID: 0000-0002-9260-229X

доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри
загального та прикладного мовознавства
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Фемінінність та маскулінність або, іншими словами, гендерна ідентичність, стосується ступеня, згідно з яким певна особа вважає себе чоловіком чи жінкою у суспільстві. Існує значна різниця між поняттями «стать» та «гендер». Термін «стать» вживається для позначення біологічних, анатомічних, фізіологічних відмінностей між жіночими та чоловічими організмами. Проте термін «гендер» стосується соціальної статі, яка формує поведінкові, культурні, психологічні, візуальні та інші соціально-культурно зумовлені відмінності між чоловіками та жінками [3].

Культура кожного суспільства містить у собі уявлення про те, якими є чоловіки та жінки, якими є їхні типові риси та властиві їм суспільні ролі. Такі узагальнені усталені уявлення стосовно осіб чоловічої та жіночої статі називають гендерними стереотипами. Гендерні стереотипи за змістом можуть бути як позитивними, так і негативними (наприклад, «жінки турботливі» або «жінки слабкі»; «чоловіки цілеспрямовані» або «чоловіки запальні»). Гендерна стереотипізація – це практика приписування окремій жінці чи окремому чоловіку певних якостей, характеристик та ролей лише на підставі її або його приналежності до соціальної групи чоловіків, або жінок. Гендерний стереотип, за своєю суттю, є переконанням або упередженням, яке може спонукати робити припущення щодо членів певної групи; гендерна стереотипізація, своєю чергою, це практика застосування цих стереотипних переконань до певної особи чи групи індивідів [2].

Переважає більшість соціальних ролей у певному суспільстві містить гендерний складник у вигляді стереотипних уявлень та очікувань щодо статі виконавця певної ролі, яку, по суті, за набором вербальних і невербальних операцій може виконувати людина будь-якої статі. Не може існувати єдиної чітко визначеної ролі, характерної для певної статі. Існують лише очікування, які сформувалися історично і які мають під собою переважно соціально-культурне підґрунтя. Тому, коли ми говоримо про гендерні ролі, то маємо на увазі не одну, а численні соціальні ролі, поведінку в межах сім'ї та в громадському житті, які є характерними переважно або тільки особи чоловічої чи жіночої біологічної статі. Навіть якщо соціальна роль вважається

однаково прийнятною для людини будь-якої статі, у ній завжди міститься гендерна варіація щодо припустимих відмінностей виконання цієї ролі чоловіком чи жінкою [1].

У західній культурі ще донедавна, згідно зі стереотипними уявленнями, вважалося, що чоловіки агресивні, конкурентоспроможні та орієнтовані на досягнення цілей, тоді як жінки пасивні, готові до співпраці та більш емоційні. На початкових етапах дослідження поняття гендеру панувала думка, що цей поділ базується на основних вроджених відмінностях у рисах характеру та темпераменті чоловіків і жінок. У цьому контексті вимірювання проявів маскулінності / фемінінності часто використовувалися для виявлення проблем гендерної ідентифікації. Проте тепер вже відомо, що фемінінність і маскулінність є не вродженими характеристиками людини, а соціальними конструктами, які втілюють у собі очікування суспільства до чоловіків та жінок [4]. Відповідно, зміни суспільного характеру впливають на видозміни гендерних стереотипів, а це, своєю чергою, чинить вплив на очікування щодо поведінки представників різних статей та саму цю поведінку.

У фокусі нашого дослідження перебувають гендерні стереотипи, реалізовані в американському кінодискурсі кінця XX сторіччя, зокрема відтворення / порушення традиційних стереотипів.

Для порівняння прикладів відтворення / порушення стереотипів фемінінності / маскулінності у мовленні осіб жіночої та чоловічої нами було обрано американську кінострічку *Pretty woman* («Красуня») (1991). Головними героями цього фільму стали впливовий бізнесмен Едвард Льюїс, якого зіграв Річард Гір, та вулична повія Вів'єн Ворд, яку зіграла Джулія Робертс. Після перегляду фільму та вивчення скрипту кінострічки було встановлено, що у мовленні головних героїв є висловлення, які кореспондують зі стереотипами фемінінності / маскулінності, а також ті, які їх порушують. Пропонуємо більш детально розглянути деякі з них.

У групі висловлень головної героїні фільму, котрі відповідають стереотипам фемінінності, було зокрема виявлено наступні риси: покірність та невміння відстоювати власні інтереси, розумова обмеженість, емоційність, швидка зміна настрою, легковажність, зацікавленість матеріальним. Такі риси як легковажність та схильність до маніпуляцій, що реалізовані у поданому далі прикладі, вважають характерними для жінок, оскільки існує уявлення про те, що жінки іноді вигідно використовують власну інфантильність для отримання бажаного:

“Vivian: Would you... Would you rescue me if I fell?”

Edward: Vivian, I'm serious. Come... I'm not looking.

Vivian: It's really high. Vivian: Look, no hands, no hands! Okay, all right. I'm sorry”.

У цій ситуації Вів'єн хоче у маніпулятивній формі дізнатись у Едварда наскільки вона йому дорога, вона повідомляє, що може впасти з високого балкона, отже її поведінка є втіленням стереотипів фемінінності (легковажна, емоційна тощо).

У ході аналізу нами також було зафіксовано мовленнєві дії героїні, які суперечать стереотипам фемінінності і, навпаки, є втіленнями рис маскулінності. До них, зокрема, належать: вміння постояти за себе, домінування, обізнаність у сфері, яка вважається суто чоловічою, прямолінійність та гарне почуття гумору.

Коли за сюжетом фільму Вів'єн взяла на себе керування автомобілем, вона відчуває себе абсолютно впевнено та рішуче; вона ніби переймає на себе повноваження лідера та дає Едварду чіткі вказівки стосовно того, що йому робити:

«Vivian: Fasten your seat belts. I am taking you for the ride of your life. I'm gonna show you what this car can really do. Are you ready?»

Edward: I am ready. Vivian: Hang on. Edward: Okay.»

У групі висловлень головного героя стрічки, котрі кореспондують зі стереотипами маскулінності, було виявлено відповідність таким стереотипам: домінування, сила, впевненість у собі, лідерство, уміння вести бізнес, логічність та легкість у прийнятті рішень. Одним із головних стереотипів маскулінності, який часто приписують чоловікам, є здатність бути лідером. Наступний приклад ілюструє відповідність головного героя цьому стереотипу маскулінності:

«Philip: I wouldn't do it.

Edward: Sure, you wouldn't. But do it anyhow. Tonight. Dinner. Set it up».

Варто зазначити, що прикладів порушення головним героєм стереотипів маскулінності значно менше. Зокрема це стосується проявів слабкості та поступливості, що ілюструє поданий далі приклад:

«Vivian: If you're making fun of me, I don't like me.

Edward: No, I'm not making fun of you. No, I'm not making... I'm not. I wouldn't offend you. I'm sorry».

Результати кількісного аналізу дають підстави зробити такі висновки: (1) відтворення стереотипів фемінінності головною героїнею становить близько 2/3 загальної кількості її висловлювань, а порушення – 1/3 частини відповідно; (2) щодо головного героя, маємо протилежну ситуацію: кількість висловлювань, у яких порушуються стереотипи маскулінності, становить менше 15 % від загальної кількості. Таким чином, можна стверджувати, що в американському суспільстві в кінці XX сторіччя традиційні гендерні стереотипи вже зазнали суттєвих змін, але на той час це стосувалося більшою мірою стереотипів фемінінності.

Список використаних джерел:

1. Оксамитна, С.М. (2004). Основи теорії гендеру: навчальний посібник. Київ: «К. І. С.».
2. Gender Stereotyping. Retrieved from https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/WRGS/OnePagers/Gender_stereotyping.pdf.
3. Lindsey, L.L. (2015). The Sociology of Gender Theoretical Perspectives and Feminist Frameworks. Retrieved from <https://www.taylorfrancis.com/chapters/mono/10.4324/9781315664095-6/sociology-gender-theoretical-perspectives-feminist-frameworks-linda-lindsey>.
4. Stets, J. E., & Burke, P.J. (2000). Femininity/Masculinity. In Edgar F. Borgatta and Rhonda J. V. Montgomery (Eds.), Encyclopedia of Sociology (pp. 997–1005). New York: Macmillan.

МНОЖИННІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ: ЧИННИКИ ВПЛИВУ

Хуторна Анастасія Олександрівна

здобувач вищої освіти філологічного факультету
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Науковий керівник: Фролова Ірина Євгенівна

ORCID ID: 0000-0002-9260-229X

доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри
загального та прикладного мовознавства
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Переклад традиційно описують як процес, суть якого в передачі певного змісту з однієї мови іншою. Дослідники стверджують, що, хоча основна мета перекладу полягає у тому, щоб ефективно та адекватно зробити перенесення змісту, його завдання можуть бути різноманітними [2]. Різні перекладачі бачать один і той самий текст по-різному, що і призводить до множинності перекладу. Проте, це лише одна з багатьох причин, або один з чинників, що впливають на процес перекладу та обумовлюють **множинні переклади**. Загалом вказані чинники охоплюють: суб'єктивність перекладача, культуру, ідеологію та цензуру.

Одним з головних чинників впливу, що обумовлює множинність перекладу, є **суб'єктивність перекладача**. Перекладачі мають різні погляди, походження, переконання та досвід. Вони інтерпретують вихідний текст на основі свого світогляду, і це впливає на переклад. Якщо перекладач добре знайомий з культурою вихідного тексту, то його робота буде більш адекватною та вдалою. Так само перекладач, який добре знає літературні традиції мови оригіналу, може бути краще підготовленим для перекладу поезії чи інших форм творчого письма.

Також перекладацька творчість виявляє себе у тому, що перекладач може підкреслювати або опускати певні деталі змісту, виходячи зі своїх власних уподобань чи переконань. Це може призвести до перекладів, які суттєво відрізняються один від одного, навіть якщо всі вони базуються на одному вихідному тексті. Також перекладачі мають різні мовні переваги, що призводить до перекладів, які є більш-менш дослівними або використовують різні корпуси лексики.

Всі **культури** мають різні мовні та літературні традиції, які впливають на вибір перекладача. Наприклад, вихідний текст, який використовує поетичну мову, може бути перекладений інакше в культурі, яка цінує зрозумілість лексики. Так само перекладач може додати виноски або пояснення, щоб уточнити культурні особливості, які можуть бути незнайомі цільовій аудиторії. Це може допомогти зробити переклад більш доступним і цікавим для читачів, які не знайомі з культурою мови оригіналу. Отже, культурний чинник є важливим: в основі множинних перекладів може бути різне бачення перекладачів щодо ступеня відтворення іншопольованих рис тексту оригіналу.

Ідеологія, як система переконань або цінностей, є чинником, що впливає на те, як перекладач розуміє вихідний текст і як він буде його інтерпретувати. Наприклад, перекладач, який твердо відданий феміністичним ідеалам, може зробити переклад таким чином, щоб підкреслити роль жінок або кинути виклик традиційним гендерним ролям. Також перекладач, який перебуває під тиском певної політичної ідеології, може створити переклад тексту таким чином, щоб підкоритися або кинути виклик цій ідеології. Таким чином, основу множинних перекладів може складати

також відмінність ідеологічних поглядів перекладачів, особливо коли множинні переклади з'являються в різні часові періоди, для яких характерні радикальні ідеологічні зміни (як от українські переклади радянської доби та нашого часу [1]).

Вплив ідеології може бути особливо великим у випадках, коли вихідний текст є суперечливим або політично неприйнятним у певній країні. У таких випадках перекладачі можуть відчувати тиск, суть якого у тому, що переклади повинні відповідати певним ідеологічним нормам, а також не містити деталей, які можуть бути сприйняті як політично некоректні чи образливі. Це призводить до бідніших на зміст перекладів або уникання тем, навіть якщо вони є важливими у вихідному тексті.

Цензура, таким чином, є ще одним чинником, що також може впливати на множинність перекладів. У деяких країнах цензура певним чином обмежує свободу перекладачів. Наприклад, перекладачу можуть заборонити перекладати текст, який критикує уряд або містить конфіденційну інформацію. Це може призвести до неповних перекладів або пропуску важливих деталей. Крім того, у випадках, коли цензура офіційно не запроваджена, перекладачі можуть застосовувати самоцензуру, щоб уникнути негативних наслідків [3]. Подібно до ідеології, цензура особливо виразно впливає на появу множинних перекладів зроблених у різні часи або у різних країнах (у радянську добу, наприклад, українські переклади друкувалися в Канаді, де цензурні обмеження природно не були актуальними).

Отже, множинність перекладу виникає внаслідок низки чинників, або їх комбінації; до основних чинників впливу на появу множинних перекладів належать: суб'єктивність перекладача, тобто перекладацька творчість, культура, ідеологія та цензура. Розуміючи чинники, що впливають на множинність перекладу, ми можемо оцінити важливу роль, яку відіграють перекладачі у полегшенні спілкування та взаєморозуміння між різними культурами та мовами.

Список використаних джерел:

1. Фролова, І. Є., & Лапіна, О. В. (2021). Чинники ідеологічного впливу на переклад (на матеріалі українських перекладів роману Е. Гемінґвея «По кому подзвін» 1981 та 2018 рр.). Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов», 94, 40–46.
2. Özlem, B.A., & Şehnaz, T.G. (2020). Retranslation and multimodality: introduction, The Translator, 26(1), 1–8. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13556509.2020.1755944>.
3. Walsh, A.S., & Cadera, S.M. (2022). Retranslation and Reception. A Theoretical Overview. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13556509.2020.1755944>.

ФРАНЦУЗЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: СЛОВОТВІРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Юзефів Анастасія Олегівна

здобувач вищої освіти факультету української та іноземної філології
Дрогобицький державний педагогічний університет, імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Талалай Юлія Олегівна

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач
кафедри англійської мови та перекладу
Дрогобицький державний педагогічний університет, імені Івана Франка, Україна

Чимало людей сьогодні цікавляться іноземними мовами, але чи замислюються вони про історію походження кожного слова? Це питання можна розгортати з багатьох сторін та бути шокованим скільки слів не є рідними для певної мови. Одним із прикладів, який розглядатиметься, це англійська мова, яка насичена безліччю запозичень. В основному, увага звертатиметься на французькі запозичення у англійській мові, оскільки таких налічується близько 30 % від всієї кількості слів.

О.О. Селіванова дає наступне визначення: «Запозичення – 1). Процес уведення до певної мови морфем, слів або висловів іншої мови. Запозичення є одним із способів поповнення словникового складу мови поряд із словотворенням і креацією. 2). Слово чи сполука, уведена до певної мови з іншої мови» [3, с.174].

Причини запозичення можуть бути позамовними та лінгвістичними. Позамовними причинами запозичень є політичні, економічні та культурні стосунки між народами.

Історія Англії містить незліченну кількість випадків для всіх типів таких контакти:

- римська навала (III—VI ст.);
- запровадження християнства (VI—VII ст.);
- датські та норманські завоювання (1066 р. — Відродження);
- розвиток британського колоніалізму та імперіалізму.

Саме словникова система кожної мови реагує на неї кожна зміна в житті мовної спільноти. Число і Характер запозичених слів розповідає про стосунки між народами, рівень їхньої культури і т. д. Саме з цієї причини і називають «запозичення віхи історії» Чисто лінгвістичні причини запозичення для досі відчинені до розслідування. Деякі з них:

- потреба нових слів для нових явищ;
- потреба називати своєрідні явища інших країн;
- схильність до влучної мови;
- потреба у вираженні деяких смислових відтінків;
- емоційної виразності тощо.
- Запозичення надходять у мову двома шляхами:
- через усне мовлення (через безпосередній контакт між — народами);
- через письмове мовлення (через непрямий контакт через книги, літературу).

Усні запозичення відбувалися переважно в ранні періоди історії. Слова, запозичені в усній формі, зазвичай короткі (*e.g. Lat. Inch, mill, street ;*) і вони вдало асимілюються з англійською мовою та зазвичай ледве упізнаються як іноземні.

Письмові запозичення останнім часом набули значення. Вони зберігають своє правопис і деякі особливості звукової форми (*e.g. Fr. Communiqué, belles— letters*); їх засвоєння — тривалий і трудомісткий процес [1, ст. 291— 292].

Не варто забувати, що деякі слова також можуть не тільки запозиченими за деяких причин в одну мову, деяким із них властиво бути інтернаціоналізмами, або псевдоінтернаціоналізмами (наприклад, *telephone, organization, inauguration, consilium, phone, organization, inauguration, consultation, accurate, academic, technique, familiar, faculty, scholar, intelligence, composition, anonymous, figure, data, order*) [2, ст.24].

Французькі запозичення внесли у англійську мову зміни щодо більшості аспектів. Вони залишили французьку вимову, внесли запозичення у словотвір, але також вони втратили артиклі, роди у дієслівних формах та прикметниках, узгодження прикметника та іменника.

Розглядаючи ближче словотвірні зміни, можна посылатися на вибірку французьких запозичень (табл. 1.), у якій зазначений термін, лексична довжина, частини мови, якою він виражений, тип формування слова і семантика афіксів.

Таблиця 1

Французькі запозичення в англійській мові

Term	Lexical length	Part of speech model	Word-formation type	Semantics of affixes
Action	1	N	Borrowed word	-ion
Adam's apple	2	Proper Name+N	Borrowed word	-
Administer	1	V	Borrowed word	-er
Admiral	1	N	Borrowed word	-
Adorable	1	A	Borrowed word	-able
Adore	1	V	Borrowed word	-
Air	1	N	Borrowed word	-
Alcohol	1	N	Borrowed word	-
Ambulance	1	N	Borrowed word	-ance
Army	1	N	Borrowed word	-y
Attention	1	N	Borrowed word	-ion
Avant-Garde	1	A	Borrowed word	-
Bachelor	1	N	Borrowed word	-or
Baguette	1	N	Borrowed word	-ette
Battle	1	V	Borrowed word	-
Beauty	1	N	Borrowed word	-y
Censor	1	N	Borrowed word	-er
Central	1	A	Borrowed word	-al
Chair	1	N	Borrowed word	-
Champagne	1	N	Borrowed word	-
Chauffer	1	N	Borrowed word	-er
Comfortable	1	A	Borrowed word	-able
Commandment	1	N	Borrowed word	-ment
Conscience	1	N	Borrowed word	-ence
Consequence	1	N	Borrowed word	-ence
Control	1	V	Borrowed word	-
Conversation	1	N	Borrowed word	-ion
Cordon bleu	2	A	Borrowed word	-
Coup	1	N	Borrowed word	-
Courage	1	N	Borrowed word	-age
Court	1	N	Borrowed word	-
Crepe	1	N	Borrowed word	-
Croissant	1	N	Borrowed word	-ant
Defendant	1	N	Borrowed word	-ant
Defense	1	N	Borrowed word	-
Dentist	1	N	Borrowed word	-ist
Desire	1	V	Borrowed word	-
Détente	1	N	Borrowed word	-
Detour	1	N	Borrowed word	-
Document	1	N	Borrowed word	-ment
Dolphin	1	N	Borrowed word	-
Effort	1	N	Borrowed word	-
Elephant	1	N	Borrowed word	-ant
Elite	1	A	Borrowed word	-

Продовження табл. 1

Французькі запозичення в англійській мові

Term	Lexical length	Part of speech model	Word-formation type	Semantics of affixes
Entre nous	2	Adv.	Borrowed word	-
Entrepreneur	1	N	Borrowed word	-eur
Face	1	N	Borrowed word	-
Final	1	A	Borrowed word	-al
Fine	1	Adv.	Borrowed word	-
Finish	1	V	Borrowed word	-
Fry	1	V	Borrowed word	-
Gallery	1	N	Borrowed word	-y
Garage	1	N	Borrowed word	-
Gateau	1	N	Borrowed word	-
Gazelle	1	N	Borrowed word	-
Gem	1	N	Borrowed word	-
General	1	N	Borrowed word	-al
Genre	1	N	Borrowed word	-
Govern	1	V	Borrowed word	-
Government	1	N	Borrowed word	-ment
Hotel	1	N	Borrowed word	-
Image	1	N	Borrowed word	-
Imagination	1	N	Borrowed word	-ion
Imagine	1	V	Borrowed word	-
Immigrant	1	N	Borrowed word	-ant
Impossible	1	Adv.	Borrowed word	Im-; -ible
Infant	1	N	Borrowed word	-
Information	1	N	Borrowed word	-ion
Jelly	1	A	Borrowed word	-y
Judge	1	N	Borrowed word	-
Kilogram	1	N	Borrowed word	-
Lace	1	V	Borrowed word	-
Large	1	A	Borrowed word	-
Lesson	1	N	Borrowed word	-
Library	1	N	Borrowed word	-y
Lieutenant	1	N	Borrowed word	-ant
Lilac	1	A	Borrowed word	-
Macaque	1	N	Borrowed word	-
Machine	1	N	Borrowed word	-
Madam	1	N	Borrowed word	-
Mademoiselle	1	N	Borrowed word	-
Magnificent	1	A	Borrowed word	-ent
Manoeuvre	1	N	Borrowed word	-
Manteau	1	N	Borrowed word	-
Manual	1	N	Borrowed word	-
Maroon	1	A	Borrowed word	-
Massage	1	N	Borrowed word	-age
Matter	1	N	Borrowed word	-
Mauve	1	A	Borrowed word	-
Mental	1	A	Borrowed word	-al
Menu	1	N	Borrowed word	-
Metro	1	N	Borrowed word	-
Moment	1	N	Borrowed word	-ent
Money	1	N	Borrowed word	-
Murder	1	N	Borrowed word	-er
Navy	1	N	Borrowed word	-y
Old guard	2	A+N	Borrowed word	-
Omelette	1	N	Borrowed word	-ette
Parliament	1	N	Borrowed word	-ment
Pastry	1	N	Borrowed word	-y
Peace	1	N	Borrowed word	-
Peasant	1	N	Borrowed word	-ant
Possible	1	A	Borrowed word	-ible

Продовження табл. 1

Французькі запозичення в англійській мові

Term	Lexical length	Part of speech model	Word-formation type	Semantics of affixes
Possibly	1	Adv.	Borrowed word	-ly
Question	1	N	Borrowed word	-ion
Questionnaire	1	N	Borrowed word	-aire
Queue	1	N	Borrowed word	-
Record	1	V	Borrowed word	-
Religion	1	N	Borrowed word	-ion
Repertoire	1	N	Borrowed word	-
Restaurant	1	N	Borrowed word	-
Resume	1	V	Borrowed word	Re-
Roast	1	V	Borrowed word	-
Romance	1	N	Borrowed word	-ance
Scrivener	1	N	Borrowed word	-er
Seal	1	N	Borrowed word	-
Sergeant	1	N	Borrowed word	-ant
Sermon	1	N	Borrowed word	-
Servant	1	N	Borrowed word	-ant
Siege	1	N	Borrowed word	-
Sir	1	N	Borrowed word	-
Situation	1	N	Borrowed word	-ion
Social	1	A	Borrowed word	-ial
Soldier	1	N	Borrowed word	-ier
Soufflé	1	N	Borrowed word	-
Terrible	1	A	Borrowed word	-ible
Total	1	A	Borrowed word	-al
Troop	1	N	Borrowed word	-
Uniform	1	N	Borrowed word	Uni-
Variety	1	N	Borrowed word	-y
Vie	1	V	Borrowed word	-
Village	1	N	Borrowed word	-age

[Авторська розробка]

Аналізуючи вибірку слів запозичених у англійську з французької мов, бачимо що запозичувались слова із різних сфер, одними із яких є запозичення на військову тематику, наприклад, *weapons, admiral, armor, battle, dragoon, navy, sergeant, soldier, troops, ship*, тощо. Французьке панування особливо відчувається у словнику права, наприклад, *accuse, court, fee, cunning, judge, justice, punishment, privilege*, тощо. У кулінарному словнику переважають французькі слова, такі як *cook, jelly, fie, cakes, roast, sauce, soup* тощо. Норманське завоювання зумовило з XIII ст. по XV ст. 300—річний вплив французької мови на англійську. Деякі вчені навіть говорять про функціонування англо— норманського діалекту. Ці запозичені слова різняться за своєю семантикою та торкаються багатьох сфер життя, наприклад культурної: *tragédie (фр.) — tragedy (англ.), de luxe (фр.) — de luxe (англ.), souvenir (фр.) — souvenir (англ.)*; економічної: *gouverner (фр.) govern (англ.), administrer (фр.) to administer, trésor (фр.) treasure (англ.)*; політичної: *juge (фр.) — judge (англ.), assemblée (фр.) — assembly (англ.), parlement (фр.) — parliament (англ.)*; побутові: *cigarette (фр.) — cigarette (англ.), servant (фр.) — servant (англ.), boulevard (фр.) — boulevard (англ.)*. Особливе місце серед останньої сфери посідає тема їжі: *appetite (фр.) — appetite (англ.), champagne (фр.) — champagne (англ.), restaurant (фр.) — restaurant (англ.)* [5, ст.1].

Щодо частин мови, які найчастіше зустрічаються у вибірці та у запозиченнях загалом, є іменники, які майже не змінюючи свою форму, можуть використовуватись як дієслова, наприклад: *a finish(N)- to finish(V), a desire(N)- to desire(V)*. Велику частину запозичень складають прикметники, такі як: *social, terrible, maroon, central, comfortable*. Інколи, можна зустріти прикметники : *possible, fine*.

Найважливішим пунктом у словотворі запозичень є афіксація, що дає змогу

зрозуміти семантику слова та здогадатися, що це слово справді є запозиченим та з якої мови. Французька мова окрім безлічі слів принесла у англійську як суфікси так і префікси, та звороти і афіксоїди.

- запозичені префікси, напр., *anemic* (грец.); *disbelief* (лат.); *postscript* (лат.) тощо;
- запозичені суфікси, напр., *possible* (франц.); *articulate* (латиною); *emphasize* (грец.) тощо;
- запозичені звороти, напр., *focus* – *foci* (лат.); *phenomenon* – *phenomena* (грец.); *cherub* – *cherubim* (єврейський) тощо;
- запозичені афіксоїди, наприклад, *aqualung* (лат.), *geometry* (грец.), *bibliophile* (грец.) тощо.

Згідно з прикладами вибірки, спостерігається запозичення слів із наступними суфіксами: *-ion*, *-able*, *-ance*, *-y*, *-ion*, *-or*, *-ette*, *-y*, *-age*, *-ant*, *-ist*, *-ment*, *-eur*, *-al*. Кожен з суфіксів несе у собі певне значення, до прикладу: *-ion* вказує на дію або процес, наприклад «*evolution*» or «*production*», «*-able*» означає здатний до або придатний для, наприклад, «*flexible*» or «*reliable*», «*-ance*» позначає стан або якість, наприклад, «*assistance*» or «*vigilance*».

Щодо префіксів, наведені приклади : *uni-*, *re-*, *im-*. *Uni-* має значення «одно» *re-* означає «знову» та багато інших.

Спосіб словотворення у англійській мові цих слів вважається як запозичене слово, хоча після адаптації цих слів у мову, вони здатні формувати нові слова за допомогою афіксації та суфіксації, як до прикладу: *possible-impossible-impossibly-impossibility*. Також можна зустріти вид словотвору, як інверсія, оскільки слова додавались із значенням у одній частині мови, а тоді ставали іншими, як : *finish(N)- to finish(V)*, *a desire(N)- to desire(V)*.

Висновки

Підсумовуючи вище сказане, можна зрозуміти, що французькі запозичення у англійській мові досить поширені та призвичаїлись так, що можуть самі утворювати нові слова та розширювати синонімічний ряд англійських слів. Слова запозичувались у різні періоди за допомогою різних видів словотвору утворювати нові слова та однокоренні їм. Окрім слів додавались і афікси, що додавали у мову і свої семантичні ознаки. Вони залишали свою або приймали нову вимову, написання та використовуються згідно правил англійської мови. Загальна кількість слів із французької мови нараховує більше 10000 одиниць, що складає майже 30% усього словника англійської мови, що дає підставу вважати, що кожна мова може налічувати не тільки велику кількість слів рідної мови, але й запозичених.

Список використаних джерел:

1. Ніконова В.Г., Никитченко К.П. Course of contrasting lexicology of English and Ukrainian languages / Курс зіставної лексикології англійської та української мов: Навч. посібник / В. Г. Ніконова, К. П. Никитченко. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2020. 460 р.
2. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Порівняльна лексикологія англійської та української мов» для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 014 «Середня освіта (англійська мова та зарубіжна література)» / 32 с. (1,4 авт.арк) – Мукачєво: МДУ, 2016. – Укладач Н.О. Герцовська.
3. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля– К, 2010. – С. 666 – 667.
4. Сліпецька В.Д. English Lexicology: Theory and Practice: Навчально-методичний посібник. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2009. – 189 с.].
5. Тодор О.Г. Французькі запозичення. Культура слова. 2002. № 60. С. 11-15.
6. <https://bilingueanglais.com/blog/23741/mots-francais-en-anglais/>.
7. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_calques.
8. <https://www.etymonline.com/>.
9. Robin, R. H. 1964. General Linguistics. London: Longman.

СЕКЦІЯ ХІХ. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ABOUT "... FORMATIONS"

Malyshev Oleg V.

ORCID ID: 0000-0001-8327-344X

PhD in Technical Sciences, Senior Research Fellow
*Institute of Mathematical Machines and Systems Problems,
National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine*

As you know, Reality is based on movement, and everything that happens in it is a process of formation of subsequent entities on the basis of the previous ones. It should be noted that the word "formation" can be used to refer to both the process itself and its inputs/outputs.

It is possible that from the point of view of an interested observer, not every outcome of formation deserves the status of a "formation" ("form"). But where it turns out to be appropriate, sooner or later there is a need to typify "formations" ("forms") and converters that transform one formation into another.

In this paper, I will try to identify at least two typical formations that are in some way related to each other.

I believe that a necessary condition for a constructive consideration of Reality is its speculative "splitting" into so-called "planes". In this paper, we will touch upon the following planes: physical, biological, and mental.

Everything that happens on the physical plane is caused by the action of the so-called fundamental physical interactions.

Every physical process is characterized by the presence of cause-and-effect relationships. Some links in the cause-and-effect chain can be represented as an implementation of the "prototype → image" relation, when the value of one physical characteristic of a part of the process (image) depends on the value of another physical characteristic of another part of the process (prototype). For example, in the process of measuring temperature with a mercury thermometer, the length of the mercury column (image) depends on the temperature of the environment (prototype) in which the mercury tank is located. The relationship "prototype → image" is oriented - so, if the length of the mercury column is changed in some non-thermal way, it is unlikely to affect the temperature.

The physical plane is characterized by the appearance and disappearance of so-called holistic processes, in which the internal connections between the components are so significant, powerful, and important that it allows us to distinguish the process from its environment. With regard to a holistic process, one can distinguish between the reality internal and external to it. Some holistic processes, whose dynamics, from the point of view of the observer, fade into the background, are conveniently called "things" (we are not talking about abstract things, in particular, concepts).

The most striking example of a holistic process consisting of a system of typical converters is a living being, which, unlike inanimate objects, is characterized by existing of its objective needs. Its integrity is ensured at a qualitatively different (higher) level than in

inanimate holistic processes (things) by the total coverage of its "built-in" interconnected sub-processes of management, which direct the activities of all other sub-processes of different levels and purposes, for example, sub-processes of memory maintenance, knowledge, procreation, consumption/excretion, etc.

The top-level management sub-process consists of the sub-processes of perceiving the facts of internal and external reality, preparing decisions to respond to them, and implementing these decisions - influencing internal and external reality.

These processes are characterized by a certain natural limitations. Thus, the sub-process of perception, supported by the functioning of the creature's senses, "drives" it into a kind of "tunnel" [1], from which it cannot escape on its own. Within the limits of its natural capacities, the creature every moment transforms a limited part of reality touched by its senses (prototype) into its limited "imprint" (sensory image), which is sent for processing to the sub-process of response. This reaction is carried out within the framework of the knowledge inherent in a living being. The reaction is realized by the sub-process of influence, which, to the best of its ability, tries to introduce changes in the fragments of the internal and external realities of the creature.

Perhaps not all, but many living beings have a psyche. It seems reasonable to assume that the psyche of a living being is completely "built-in" to it and is fed, as an input, by a certain part of the output of its sensory system.

The mental process includes sub-processes that, in particular, support consciousness, subconsciousness, and unconsciousness, as well as thinking, which, among other things, is the generator of subjective needs. The sub-process of thinking can, in turn, be decomposed into at least the sub-processes of imaginative, emotional, and rational thinking.

Imaginative thinking, on the one hand, is fed by external sensory images that come to it from the output of the sensory system, and on the other hand, it is capable of generating its own internal sensory images. Both types of images can be transformed.

Rational thinking is based on the designation (giving meaning, assigning a sign) to certain objects or phenomena of Reality (sign images, structures, events, situations, etc.), whether perceived or imagined. It is characterized by both the use of known signs and the creation and coordination of new signs (meanings) with the living environment.

Perceived and generated images and signs feed emotional thinking.

The important thing is that the psyche participates in the sub-process of reaction, in particular, it generates images and signs, the realization of which in reality relies on the sub-process of influence.

Moreover, the psyche, generating subjective needs, is forced to initiate and support the creation of various technical devices, some of which are designed to produce images and signs, in order to satisfy them.

This review is enough to focus on some typical converters.

The first of them is the sensory system of a living being, the output of which is proposed to be called "exformation" (from the English word "extract") [2]. An exformation is an instantaneous impression of a living being received from a fragment of Reality available to it.

The second type is the impact system of a living being, a certain component of the output of which consists of images and signs formed consciously, subconsciously or unconsciously.

The third type is technical devices created on the initiative of the mental process of a living being, capable of generating images and signs (consciously or involuntarily).

The contribution to Reality of living beings endowed with a psyche consisting of images and signs is proposed to be called "information" [3]. This contribution is made by

living beings both directly - through the impact system - and indirectly - with the use of technical devices.

As a result, the status of information can only be assigned to a part of the exformation.

Of course, you can play with words and swap the names of well-defined named objects. But it seems impossible to swap the objects themselves.

References:

1. Metzinger, T. (2009). The Ego Tunnel - the Science of the Mind and the Myth of the Self. – New York: Basic Books, A Member of the Perseus Books Group.
2. Малишев, О. (2022). ЕКСФОРМАЦІЯ ПОСПІШАЄ НА ДОПОМОГУ ІНФОРМАЦІЇ. Grail of Science, (21), 158–167. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.28.10.2022.032>.
3. Малышев, О. В. (2012). Информация как сознательный феномен. Математичні машини і системи, (3), 166-177.

ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ І ЦІННОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Агібалов Олексій Андрійович

здобувач вищої освіти 2-го курсу факультету транспортних систем
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Науковий керівник: Сук Олена Євгеніївна

старший викладач кафедри філософії та ППП
Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Україна

Глобалізація стала найзагальнішим явищем сучасності, об'єктивною реальністю, без якої важко уявити політичний, економічний, соціальний чи культурний поступ суспільства.

XXI сторіччя характеризується розповсюдженням та прискоренням глобальних процесів в усіх проявах людської активності: війни стають світовими, створюються принципово нові способи отримання енергії, створена зброя глобального знищення, йде розвиток глобальних засобів масової інформації та світової мережі – Інтернет.

Під глобалізацію прийнято розуміти розширення та поглиблення соціальних зв'язків та інститутів таким чином, що, з одного боку, на повсякденну діяльність людей все більше впливають події, які відбуваються в інших частинах земної кулі, а з другого боку, дії невеликих спільнот можуть мати важливі глобальні наслідки. В умовах глобалізації соціальні відносини та зв'язки набувають всесвітнього характеру. Відкриваються унікальні можливості для взаємного збагачення культур, вдосконалення системи освіти, обміну результатами наукових відкриттів. В той же час глобалізаційні процеси створили багато проблем для людства: збільшується розрив між багатими і бідними країнами в рівні життя населення, в технологічній та інформаційній сферах; безпрецедентним є демографічний розрив, екологічна деградація планети. Реальністю стали глобальні виклики, які несуть загрозу міжнародній безпеці. Саме тому необхідно підвищувати рівень взаємодії як в межах окремих держав, так і між державами, що може стати можливим лише тоді, коли громадяни будуть відчувати спроможність зайняти певну позицію і змінити ситуацію на краще, використовуючи інструменти громадянського суспільства.

Глобалістичні процеси докорінно змінюють світ, мають великий економічний, політичний вплив на Україну. Не менш глобальними є ті процеси, що пов'язані зі змінами внутрішнього світу людини, її цінностей, норм поведінки. Проблеми і виклики, що зумовлені глобалізацією чинять великий вплив на українські державотворчі процеси і особистість, як основного учасника державотворення[1].

Треба зазначити, що серед чисельних соціальних здобутків XX століття чільне місце посідає практичне втілення у низці країн світу ідеї громадянського суспільства, яке не без підстав сьогодні вважається запорукою політичного й суспільного успіху.

У сучасній політичній науці під дефініцією "громадянського суспільства" розуміють: суспільство громадян з високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних рис, що разом з державою утворює розвинуті правові відносини; суспільство рівноправних громадян, що не залежить від держави, але взаємодіє з ним заради "суспільного блага".

Розвиток міцного громадянського суспільства в Україні вимагає вагомих зрушень – від пасивності населення в умовах авторитарної влади до активної участі

громадян у житті демократичної держави. Така трансформація означає зміну в усвідомленні громадянами своєї ролі у суспільстві і, водночас, формування почуття колективної та особистої відповідальності. Сучасна європейська демократія, безумовно, підтримує ідею розвиненого громадянського суспільства як гаранта демократії.

Значний відбиток на процес формування громадянського суспільства накладає форсований характер процесу глобалізації, що має наслідки для життя усіх людей. Важливим є питання про те, чи можливо та необхідно взагалі, щоб соціальне регулювання було підняте до світового рівня. Глобальні перерозподіли передбачають перерозподіли між країнами, що неминуче призводить до інтеграційних процесів між державами. Наднаціональне забезпечення проводиться на рівні, що перевищує національний уряд. Сьогодні існують лише паростки цього почти виключно на європейському рівні, наприклад, коли Рада Європи дає право громадянам держав учасниць подати позов на уряди до Страсбурзького Суду з прав людини у випадку порушення цих прав. В Європі головним наднаціональним суб'єктом є Рада Європи, в руках якої знаходяться такі правові інструменти, як: обов'язкова для виконання всіма країнами-учасницями Хартія Прав Людини; Страсбурзький Суд з прав людини, рішення якого обов'язкові для всіх країн-учасниць, Соціальна Хартія, виконання якої доручено незалежним експертам; чисельні приватні конвенції з питань соціальної безпеки та іншим проблемам соціальної сфери.

В епоху глобалізації Україна стоїть перед необхідністю розробки оптимальної моделі участі в цьому процесі, і це вимагає чіткого визначення суто українського шляху розвитку і стратегічного вибору, який, спираючись на соціальні пріоритети дозволить їй посісти чільне місце в глобалізаційному світі. Без врахування процесу глобалізації неможливо прогнозувати, визначати та здійснювати зовнішню політику будь-якої держави.

Структурна палітра громадянського сектору України є вельми різнокольоровою. Враховуючи приналежність українського громадянського суспільства до континентально-європейського типу, його основними організаційно-інституційними елементами можна назвати: політичні партії, громадські організації, бізнесові асоціації, аналітичні центри, групи інтересів, профспілки, ЗМІ та місцеве самоврядування. Але центральним елементом громадянського суспільства континентально-європейського типу є впливові громадські організації [2].

Глобальні проблеми сучасності, нові цивілізаційні виклики, що виявляються у зростанні міжнародної та внутрішньої напруги, загальної дестабілізації в усьому світі закономірно призводять до переосмислення ключових суспільно-політичних категорій, серед яких чільне місце посідає концепція громадянського суспільства.

Сьогодні громадянське суспільство повинно використовувати розвинену міжнародну мережу організацій різного походження для створення умов діалогу між людьми усього світу. Поява глобального громадянського суспільства та практика звернень урядів до багатосторонніх переговорів підтверджує необхідність демократичного представництва та участі громадянського суспільства в політичних процесах на наднаціональному рівні. Тому актуальним завданням сучасності є вироблення фундаментальних цінностей, які можуть бути запропоновані світовому співтовариству [3]. Маючи чітко уявлені цілі, можливо створити нову концепцію громадянського суспільства, спроможного стабілізувати систему світової економіки та підтримати універсальні правові цінності, оскільки без розвитку громадянського суспільства глобалізація не може стати ані справедливою ані демократичною. Саме

тому створення умов для ефективного функціонування громадянського суспільства є однією з головних завдань сучасної демократичної держави.

Список використаних джерел:

1. Шимченко Л.А. Глобалізаційні процеси та їх вплив на український поступ // Економічний вісник університету. Збірка наукових праць науковців та аспірантів 2013. №18-1.
2. Трима К. А. Трансформаційні чинники українського громадянського суспільства // Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Історія. Політологія. 2020. №3.
3. Сук О.Є. Глобалізація та цінності громадянського суспільства// Проблеми глобалізації та геополітичний вектор розвитку України: Збірник тез (за матеріалами ХІХ Харківських політологічних читань). – Х.: НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України, 2017.

ВПЛИВ НЕУСВІДОМЛЕНИХ КОМПОНЕНТІВ ПРИРОДНОЇ МОВИ НА ДУХОВНУ І ПІЗНАВАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ

Старікова Г.Г.

канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри філософії
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Дослідження особливостей природної мови набуло особливої актуальності у філософії останнього століття. Цей феномен розглядався у найрізноманітніших аспектах – від формальних (граматичних, синтаксичних тощо) структур, семантичного вмісту висловлювань до узагальнюючої мовної картини світу. Одним з найважливіших та, на наш погляд, найменш досліджених аспектів природної мови є неусвідомлені компоненти, які присутні в мові кожного етносу і приймають у розумовій, когнітивній діяльності людини не меншу участь, ніж усвідомлені, понятійно, вербально оформлені її компоненти. Цей глибинний пласт мови, з одного боку, забезпечує можливість взаєморозуміння між представниками різних часів та етносів, між представниками людства, у цілому. З іншого боку, ці ж особливості є основою для національної, культурно-історичної самобутності народів, а також витоком і фундаментом для індивідуальної суб'єктивності кожної людини. Сучасні дослідники звернули увагу на залежність пізнавального процесу від культурно-історичних, лінгвістичних, етнографічних та інших характеристик. У зв'язку з цим особливу актуальність отримала проблема впливу природної мови на формування менталітету різних народів. Такий вплив, зокрема, можна дослідити при аналізі специфіки різноманітних наукових шкіл. На жаль, цій проблемі до сьогодні... не приділялося достатньої уваги, тому можна згадати лише декілька робіт, так чи інакше присвячених цьому питанню.

Перш за все, це роботи, які присвячені аналізу особливостей мислення у різних народів і в різні епохи. До них можна віднести праці І.Г.Гердера, Г.Гегеля, О. Шпенглера, В. Вундта, К. Юнга, французької школи «Аналів» тощо. Важливе місце займають також дослідження лінгвістів, представників структуралізму та постструктуралізму, таких, як В.Гумбольдт, Леві-Брюль, К. Леві-Стросс, Е. Сепір і Б. Уорф. Відомі глибокі роботи у цьому напрямку М. Бахтіна, А. Гуревича, Л. Гумільова, Г. Гачева. Крім того, цією проблемою цікавились і деякі представники природничих наук. Наприклад, А. Пуанкаре свого часу задавався питанням, чому французькі вчені до кінця ХІХ ст. не сприймали теорію Максвелла. Причину цього Пуанкаре побачив у розбіжності ідеалів науковості: для французів діяв ідеал суворості, чіткої дедуктивної «краси» побудови наукових доказів, англійці ж традиційно були схильні демонструвати індуктивний спосіб міркування і тому розробляли теорію *ad hoc* для кожного випадку окремо, розглядаючи їх як множину незалежних одна від одної.

Ще наприкінці ХІХ ст. В. Гумбольдт розробив концепцію, у якій вперше була сформульована ідея про творчий і активно-діяльнісний характер мови, про зворотний вплив різних мов на національний дух й інтелектуальний рівень народу. Дві стихії – мова та духовна діяльність – по черзі обумовлюють одна одну, надають одна одній імпульс для подальшого розвитку, і такий тісний взаємозв'язок не дозволяє дослідникам відокремити одну «стихію» від іншої. Разом з тим, незважаючи на неможливість проникнути в сутність явищ або передбачити їх, у творах Гумбольдта розкривається циклічність їх руху: з одного боку, мова як утворення

індивідів і, в той же час, цілих націй, «завжди спирається на сукупність людської духовної сили» [1, с. 66]; з іншого боку, сама мова впливає на людину і людство, і «головний вплив мови на людину обумовлено її мислячою і в мисленні творчою силою; ця діяльність іманентна і конструктивна для мови» [1, с.58].

Аналогічним чином розуміє мовний процес М. Фуко: «Граматичні структури мови виявляються апіорними передумовами усього, що може бути висловлено» [2, с.321]. За думкою французького філософа, мова пов'язується з цивілізаціями на рівні пізнання, що досягнуто ними, через «дух народу», який їх породив, одухотворив і може впізнавати в них себе (мається на увазі мовна і подібна самоідентифікація). Мова, яка «стала вагомою й щільною історичною реальністю», утворює «вмістилище традицій, звичок думки, темного духу народів» і вбирає у себе «фатальну пам'ять, яка навіть не усвідомлює себе пам'яттю». «Люди висловлюють свої думки словами, над якими вони не власні, вони вкладають ці думки у словесні форми, історичні зміни яких вислизують від людей, люди все ж вважають, що їх мова підкорюється їм, не знаючи, не розуміючи, що вони самі підкорюються її вимогам» [2, с.321].

Слід звернути увагу, що сучасна розробка методологічно обґрунтованого підходу до запропонованої проблеми спирається на культурно-лінгвістичний підхід до аналізу наукового пізнання. Так, відомо, що в мові кожного народу існує глибинний прошарок, з якого й «зростає» і на якому базується природна мова. Цей прошарок включає до себе імпліцитні компоненти, неусвідомлені структурні й семантичні передумови мови. Саме тому наука теж може розглядатися як текст на природній мові, у якому образ та його семантичний зміст мають фундаментально-визначальне значення для створюваної картини світу й побудови теорій. Наприклад, за думкою Г. Гачева, наука цим вбудовується в поле національної культури конкретного народу, а у мисленні природознавців виявляються гуманітарні, естетичні й інші ціннісно-оцінювальні моменти, які забезпечують «спорідненість» природознавства з мистецтвом [3, с. 54]. Основою подібного дослідження повинно стати уявлення про цілісність культури у її зв'язках з історією суспільства і буттям особистості. Реалізацію такого цілісного підходу до ментально-творчої сторони життя людини і людства значно ускладнює розірваність культури на гуманітарну та природознавчу сфери, яка виникла і встоялася за останні століття. Ці сфери все більше розходяться одна з одною, відокремлюються, спеціалізуються, що створює додаткові труднощі у розвитку цілісного культурно-історичного підходу. У свій час на цю проблему вийшла лінгвістична концепція відносності Сепіра-Уорфа. Однак у їх працях логіка дослідження виводилася лише зі структури мови, Гачев же здійснює спробу вивести і мову, і всі інші складові з цілісності буття у національній природі.

Будь-який науковий твір має, поруч з усвідомленим як мета науковим змістом, ще й смисли неявні, неусвідомлені. Так, в мові науки широке розповсюдження вже давно отримали специфічні метафори, які стали невід'ємною частиною «строгої» наукової лексики, але при цьому не втратили неявного метафоричного змісту, який «живе» в рамках певної культури і певної епохи. «Поле», «атом», «хвиля», кристалічна «решітка», «чорна дірка», «надбудова» тощо – усі це метафори, які згодом стали науковими термінами. Очевидно, що від самого початку ці слова не мали ніякого відношення до дослідження того чи іншого фрагменту реальності. Отже, переважна більшість наукових термінів була колись «запозичена» з природної і рідної для науковців мови, тому вони теж несуть у собі відбиток мовної картини світу даного народу, особливостей його менталітету, культури й історії.

Національна картина світу виходить з людських і соціально-культурних глибин та існує як модель світу, матриця для осягнення і світу, і суспільства, і людини. І

вчений, про які б високі й глибокі узагальнення він не розмірковував, народжується в лоні матері-природи і свого народу. Природне, суспільне і культурне середовище просочує своїми установками, орієнтирами, шкалою цінностей, архетипами мислення й розум вченого та його дії з об'єктами науки. Подібно до того, як існує апіоризм форм чуття й розуму, також можливим є і «образний» апіоризм: первісні інтуїції, які існують у свідомості всіх членів даної національної культури. Вони є загальними для вченого і для простолюдину з його народу й зумовлюють багато у чому його розуміння і формулювання теорії, особливості логіки, побудову аргументації.

Перед дослідниками даної проблеми стоїть задача поглянути на науку ззовні тієї ж таки науки. Це необхідно самій науці для самопізнання, бо наука довела, що себе вона, виходячи лише зі своїх, строго наукових критеріїв і передумов, зрозуміти не може – доказом цього можна вважати теорему Гьоделя про неповноту формальних систем. Отже, для самопізнання вона повинна вийти до тих принципів і методів, які не містяться у ній самій. Ми бачимо, що наука оточена і обтяжена багатьма позанауковими компонентами: реальність – позанаукова; природна мова, яким оперує наука, досить далека від штучної мови науки; аксіоми і постулати, самоочевидні твердження, які неможливо довести і які є у кожній науці, утворюють її донауковий прошарок. Тому дослідження позанаукових елементів у науковому знанні, шлях до якого пропонується в цій роботі, носить принциповий, гносеологічний характер і є необхідним для розширення як об'єкту нашого знання, методу пізнання, так і уявлень про самого суб'єкта, який це пізнання здійснює.

Список використаних джерел:

1. Wilhelm von Humboldt. Essays on Language. T. Harden and D. Farelly (eds.), Frankfurt, Berlin, Bern, New York: P. Lang. 1997. 218 p.
2. Foucault, Michel. The Subject and Power. University of Chicago Press, 1982. 345 c.
3. Гачев Г. Национальные образы науки. М.: Просвещение, 1981. 157 с.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ

Воронова Тетяна Володимирівна

Кандидат політичних наук, доцент кафедри політології
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Сучасна система державних відносин характеризується динамічністю, що обумовлюється процесами глобалізації. Участь у світових взаєминах приймає широке коло акторів, діяльність котрих спрямована на подолання викликів суспільного розвитку.

Такі актори володіють якісними відмінностями, що полягають у сфері їх діяльності та проблематиці, що вони, ставлячи за мету, вирішуються. Специфіка, зазначеної системи, також полягає у специфічній характеристиці яка проявляється щодо видів акторів участі. Тобто, в системі сучасних державних взаємин відіграють роль як і базисні міжнародні актори (держави, міжнародні організації тощо), так і суб'єкти національного характеру (громадські об'єднання, недержавні організації тощо) [2].

У рамках демократично розвинених систем та держав, що знаходяться на шляху демократичного становлення, велику роль відіграють громадянські об'єднання, які позиціонуються як первинні елементи політичних систем й міжнародних взаємин особливо в рамках глобалізаційних процесів.

Варто зазначити, що проблеми викликані процесом глобалізації знаходяться у постійній зміні та володіють високим ступенем ризику. За останні роки значно зросла варіативність ризиків, що характеризуються не передбачуваними наслідками це і неконтрольований технологічний розвиток, і кліматичні трансформації, а за рівнем впливу можливо виокремити специфічні ризики, що володіють зв'язком з непередбачуваними негативними наслідками регулюючих процесів, односторонніми діями в національних системах, хронічними дисбалансом системи міжнародних відносин.

Сьогодні саме громадянське суспільство на усіх рівнях (національному, міжнародному, громадському) позиціонується як інститут з найбільшим функціоналом, що здатний ефективно вирішувати глобальні виклики, а саме: встановлення гендерної рівності, просування інститутів демократії, зменшити нерівності (освітнього, медичного характеру тощо), підвищувати соціальний рівень життя як в розвинених країнах так і країнах що розвиваються. Підтвердженням зазначеної думки слугує діяльність таких недержавних міжнародних організацій як Червоний хрест, ЮНЕСКО тощо [1].

Громадянське суспільство вирізняється своєю динамічністю, можливістю багатостороннього впливу як на формальні так і не формальні інституції приватного, державного, міжнародного сектору, поєднуючи в собі функції політичної, економічної, соціальної, правоохоронної систем.

Сьогодні динаміка громадянського суспільства характеризується первинно позитивними складовими, що обумовлено, в першу чергу, плюралізмом притаманним суб'єктам та інституціями які його утворюють, а також, обумовленим глобальним впливом, нових динаміко-функціональних конотації, постійним збільшенням учасників соціальних, політичних процесів тощо.

Висновки. Динамічність процесу глобалізації останніх років призвів до появи

нових викликів та загроз перед класичними суб'єктами міжнародних відносин як на національному, так і глобальному рівні. Цей процес призвів до не достатку функціоналу класичних суб'єктів міжнародних відносин. В свою чергу, це обумовило потребу створення та залучення нових інститутів, суб'єктів до подолання глобальних викликів, що й обумовило динамічність становлення громадянського суспільства на національному, міжнародному, глобальному рівні та визначено його роль і значення для сучасної системи внутрішньодержавних та зовнішньодержавних відносин.

Список використаних джерел:

1. Дем'яненко О. О. (2016) Роль громадянського суспільства у контексті глобалізаційних процесів. ВІСНИК НТУУ «КПІ», (2), 136-142.
2. Толстов С. (2004) Система міжнародних відносин: внутрішні зав'язки та регулюючі механізми. Антологія творчих досягнень, (1), 263-289.

СЕКЦІЯ XX. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

INTERACTIVE TECHNOLOGIES AS A MEANS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Alla Feshchuk

ORCID ID: 0000-0003-3683-099X

teacher, department of English for Engineering №2

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

At the current stage the main task facing higher technical educational institutions is the training of highly qualified specialists who are able to use knowledge and skills in their professional field and also who are able to think creatively and act in non-standard situations and adapt in a multicultural, multilingual environment. That is why foreign language teachers face the problem of finding methods and ways to increase motivation and activate students' cognitive activity.

According to Divinska N.O. the purpose of teaching foreign languages is, in addition to mastering specific skills, formation of such a linguistic personality for which a foreign language will be a mediator in communication with representatives of different cultures [1, c. 62].

In the conditions of European integration processes, attempts are being made to find the most effective methods of teaching a foreign language that will allow a student to reach a level sufficient for adaptation in a foreign language environment. The analysis of methodical literature and the trends of professionally oriented foreign language training give grounds for asserting that the communicative method of foreign language teaching is effective at the present stage.

The main principles of teaching a foreign language at a technical university are:

- activities that include real communication in a foreign language and contribute to learning;
- activities in which a foreign language is used to perform tasks that have professional significance for participants in the communicative process;
- activities that are professionally oriented and contribute to the teaching process.

To implement these principles, there is a transition from passive forms of teaching to active ones, the implementation of an individually-oriented approach as a form of organization of interactive teaching.

The use of interactive technologies in the process of foreign language teaching contributes to:

- students' engagement into activities in the process of practical acquisition of a foreign language;
- formation of team work skills and abilities;
- opportunities to share experience in certain professional aspects;
- formation of independence in the performance of certain independent tasks;
- implementation of an individual approach;

- integration of the group to obtain high results in the process of learning a foreign language;
- implementation of an interdisciplinary approach in the process of professionally oriented foreign language teaching.

Implementation of interactive teaching takes place in the form of presentations, demonstrations, role-playing games, discussions in small groups, planning of further actions and finding solutions.

Taking into account the communicative approach to interactive teaching methods, which enable the implementation of professionally oriented foreign language training at the technical university, we pointed out [3, c. 70-123]:

1. Discussion as a method that allows the students to remember professionally oriented material and vocabulary from a certain topic.
2. Brainstorming as a method of solving a specific problem through the expression of certain ideas by the participants in the process of interactive work. This method contributes to the solution of certain professional problems in the process of learning a foreign language.
3. The forecasting method as a method of finding ideas for solving a certain problem.
4. Method of positional discussion as a method of forming a data bank while defending a certain position, mutual criticism of decisions.
5. "Snowball" as a method of collective search for a common view or solution, for example, in creating a definition of a certain concept that will be clear to all participants of the educational process. Each student gives his own explanation of the term to obtain a complete interpretation.
6. "Rug of ideas" as one of the methods of solving problems, which helps to find particular solutions from the analysis of the causes of the situation. This method is especially useful in solving current professional problems.
7. Oxford debates as a method that involves a few groups: speakers and the public. This method is excellent training for public speaking and obtaining additional information on a certain topic.
8. Rivalry or cooperation as a method that teaches the basics of establishing contact and finding compromises.
9. Modeling the situation as a method that involves training the behavior of a certain person.

The interactive methods of foreign language teaching listed above are dominant in the process of professionally oriented foreign language training of engineering specialists, which contribute to the growth of the level of professional training of students, their mobility, the development of reflective skills, critical thinking, logic, inquisitiveness, cognitive ability, independence, persistence in completing tasks.

The teacher acts as an instructor who ensures that the tasks students are working on correspond to the level of foreign language proficiency of a certain group, reflect situations of a professionally oriented nature.

Thus, interactive teaching technologies are active forms of teaching that contribute to the formation of interpersonal communication skills, the development of communication skills and abilities, the development of group work skills, the formation of independent thinking skills, and the acquisition of practical work experience in various professional situations.

Interactive learning technologies help to implement all types of speech activities, and perform the main function of foreign language teaching at a technical university – the formation of professional communicative competence of future engineers.

References:

1. Balabanova, K. E., Demyanenko, N. M., & Divinska, N. O. (2013). Teoretyko-metodologichni zasady modernizaciji zmistu ghumanitarnoji osvity u vyshhij shkoli Ukrainy: Monohrafija [Theoretical and methodological principles of modernization of the content of humanitarian education in higher education of Ukraine: Monograph]. In general ed. H. V. Onkovich. K.: Pedagogical thought, 282 p.
2. Pometun, O. I., & Pyrozhenko, L. V. (2004). Suchasnyj urok. Interaktyvni tekhnologhiji navchannja: nauk.-metod. pos. [Modern lesson. Interactive learning technologies: science and method]. Village. K.: A.S.K., 192 p.
3. Shevchuk, P., & Fenrich, P. (2005). Interaktyvni metody navchannja: navch. posibnyk [Interactive learning methods: teaching. Manual]. Szczecin: WSAP Publishing House, 170 p.

ЛІНГВІСТИЧНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Гапоненко Наталія Пилипівна

ORCID ID: 0000-0002-3525-0697

спеціаліст, викладач вищої категорії

*Відокремлений структурний підрозділ «Кам'янець-Подільський фаховий коледж»
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський
державний інститут», Україна*

Пріоритетним завданням держави як соціально-політичного інституту та освітньої сфери є підготовка майбутнього фахівця будь-якої галузі, здатного до цивілізованої міжкультурної комунікації, гнучкості у взаємодії, пристосування до змінних умов соціуму. Таке завдання є ключовим не лише для української освітньої системи, а й для усіх інших країн, оскільки кожен громадянин повинен працювати задля суспільства, його ефективного функціонування та розвитку. Додатковим вагомим аргументом висловленого вище твердження є роль освіти у соціалізації особистості, тобто включення людини у соціальну спільноту [1, с.42].

Для з'ясування суті проблеми проаналізуємо, що наукова спільнота говорить з цього приводу. Пошуково-бібліографічний метод дає змогу встановити, які аспекти проблеми досліджено, а які – взагалі не розкриті у науці [2]. Таким чином нами проаналізовані наукові праці (публікації, апробації, дисертації, авторські програми, посібники та монографії) наступних вчених: О. Пономаріва – формулювання мовностилістичних порад для широкого кола фахівців [2]; О. Мамчича – аналіз актуальних проблем сучасної української літературної мови та формування лінгвістичної компетентності вчителів [3]; Л. Мацько – вивчення проблеми культури української фахової мови [4]; Т. Коць – процеси та тенденції в сучасній українській мові [5].

В глосарії Української мови ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ (від лат. lingua – мова і культурологія) – інтегративна галузь мовознавства, яка вивчає взаємозв'язок і взаємодію культури та мови в її функціонуванні й узагальнює цей процес як цілісну структуру одиниць у єдності мовного й культурного змісту за допомогою системних методів з орієнтацією на сучасні пріоритети, суспільні цінності та норми культури [6].

Отже, ми робимо висновок, що наукова спільнота не стоїть осторонь цієї проблеми і опікується лінгвістичною культурою майбутнього фахівця.

Як свідчить аналіз наукової літератури, помилковим є сприйняття лінгвістичної культури фахівця як культури знань рідної мови (правопису, стилістики, лексики тощо). Зміст згаданого поняття є набагато ширшим. Ми рахуємо, що лінгвістична культура – це система цінностей, покликана формувати та задовольняти інтелектуальні та духовні запити особистості.

Безперечним фактом є те, що мова – дещо більше, ніж інстинкт особистісного інтелекту. Мова – це орган народного духу, інструмент пізнання та комунікації, культурний код нації, носій етичних та естетичних понять, які формують відмінний від інших націй погляд на зовнішній та духовний світ, що, зрештою, створює менталітет нації.

На завершення тез зазначимо, що ми віримо в нашу перемогу і в те, що студенти будуть підвищувати свою мовну і духовну культуру та здобувати свою перемогу під час навчання і вносити свій посильний вклад в загальний успіх.

Список використаних джерел:

1. Гапоненко Н.П. Наукові інновації та передові технології. (Серія «Державне управління», серія «Право», серія «Економіка» серія «Психологія», серія «Педагогіка»): журнал. No 5(7) 2022. с. 297.
2. Окуневич Т.Г. Про культуру мови і мовлення студентів-філологів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2013. Серія : Філологія. Вип. 40. С. 238-241.
3. Мамчич О. Актуальні питання лінгвопідготовки магістрів початкової школи (Авторська модель програми). Початкова школа. 2008. № 5. С. 9-12.
4. Мамчур Л.І. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи : монографія. Умань : Видавець «Сочінський», 2012. 449 с.
5. Коць Т. Мовні смаки і сучасні тенденції у загальнолітературній нормі (на матеріалі газет 90-х років). URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine51-9.pdf> (дата звернення 14.09.2021).
6. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-55509> (дата звернення 01.04.2023).

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 012 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Селікова Яна Сергіївна

методист, викладач циклової комісії психолого-педагогічних
дисциплін та дошкільної освіти

*Обласний коледж «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А.С. Макаренка» Полтавської обласної ради, Україна*

Українська освітня система в умовах воєнного стану отримала багато викликів, які спричинили перехід організації освітнього процесу переважно на змішаний формат. Відповідно такі зміни вплинули на організаційно-педагогічні форми, методи, засоби та підходи, які мають свої специфічні особливості.

До таких особливостей організації практичної підготовки здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта слід віднести наступні:

- дотримання безпекових вимог;
- підтримка ментального здоров'я здобувачів освіти;
- організація практичної підготовки у змішаному форматі з використанням дистанційних форм навчання за неможливості реалізувати завдання в очному режимі;
- формування таких навичок як критичність мислення, вміння до креативного вирішення педагогічних завдань, побудова ефективної міжособистісної взаємодії, здатність до командної роботи під час проходження практики у здобувачів освіти.

Змішане навчання під час практичної підготовки фахівців з дошкільної освіти сприяє більш активному використанню інформаційно-комунікаційних технологій.

Це електронний журнал з практики та електронний щоденник (Е-портфоліо).

У закладах дошкільної освіти та закладах загальної середньої освіти педагоги використовують портфоліо для презентації власних педагогічних досягнень.

Останнім часом Е-портфоліо стає популярним саме в системі фахової підготовки майбутніх педагогів, наприклад, у практичній підготовці. Роботи науковців Н. Бідюк [5], О. Набоки [1], І. Фільо [6] розкривають проблеми використання портфоліо для здобувачів освіти.

Е-портфоліо здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта має містити матеріали всіх практик, які заплановані освітніми програмами підготовки освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр та освітнього ступеня бакалавр зазначеної спеціальності.

Електронний щоденник здобувача освіти з практичної підготовки має вміщувати дані про виконання індивідуального плану практичної підготовки, навчальні, методичні матеріали, літературу, висновки, звіти, саморефлексію здобувача освіти про сформовані компетентності тощо.

Слід відмітити позитивні сторони використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій під час практичної підготовки здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта:

- інформаційно-комунікаційні технології сприяють активному розвитку системи онлайн навчання закладу вищої освіти;

- ефективно впливають на опанування здобувачами освіти інформаційно-комунікаційних технологій;
- формують у здобувачів освіти критичність мислення, креативність під час навчання;
- покращують процес методичного упорядкування практичної підготовки здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Список використаних джерел:

1. Набока О. Г. Використання технології порт фоліо у фаховій підготовці майбутніх економістів. Науково-методичний збірник. Слов'янськ : СДПУ, 2010. Вип. 15. С. 170-176.
2. Педагогічна практика : навчально-методичний посібник для студентів ОС „Бакалавр” спеціальності 012 „Дошкільна освіта” /І. В. Корякіна, С. А. Тітаренко, Л. П. Загородня та ін. Суми : видавничо-виробниче підприємство „Мрія”. 2019. 196 с.
3. Положення про організацію практики здобувачів вищої освіти Кременчуцького педагогічного коледжу імені А. С. Макаренка. Кременчук. 2022. 29 с.
4. Професійне портфоліо: територія успіху сучасного педагога / А.А. Кендюхова. Кіровоград. 2016. 36 с.
5. Професійне порт фоліо як перспективна технологія оцінювання навчальних досягнень студентів у американській освітній практиці/Н. М. Бідюк// Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб.наук.пр. Київ-Вінниця, 2009. Вип. 21. С. 19-24.
6. Фільо І.Є. Технологія Е-портфоліо в професійній підготовці інженерних фахівців / І.Є. Фільо // Теорія та методика електронного навчання: зб. наук.праць. Кривий Ріг: Видавничий 144 відділ НметАУ, 2011. Вип. 11. 409 с.

ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ЯК ЧИННИК ПОЗИЦІОНУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Марчук Сергій Степанович

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та психології
КЗВО «Луцький педагогічний коледж», Україна

Чемерис Ірина Володимирівна

викладач циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик
КЗВО «Луцький педагогічний коледж», Україна

У системі професійної підготовки здобувачів фахової передвищої освіти важлива роль належить педагогічній практиці. Життєві реалії сьогодення поставили нові завдання перед педагогічними фаховими коледжами: інтегрувати програми практики із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій навчання для удосконалення теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців.

У відповідності до статті 50 Закону України «Про фахову передвищу освіту» здійснюється практична підготовка [1]. В умовах тимчасових обмежень організації освітнього процесу (карантин та воєнний стан) проведення різних видів практик було організовано з використанням засобів дистанційних технологій, моделювання уроків і занять в аудиторіях коледжу для студентів-одногрупників.

Відповідно до освітньо-професійних програм спеціальностей 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) [2] та 014 Середня освіта (Фізична культура) [3] здобувачі фахової передвищої освіти проходять педагогічну практику «Виховна робота» на другому та третьому році навчання відповідно.

Педагогічна практика з виховної роботи – це початковий етап практичної підготовки, який передбачає оволодіння здобувачами освіти методикою виховної роботи, опанування компетентностями будувати професійні стосунки з однокурсниками, вчителями школи, вихователями, методистами та батьками дітей, планувати інформаційні виховні години, організовувати та управляти освітнім процесом.

Педагогічна практика «Виховна робота» проводиться один раз на тиждень у час, вивільнений від теоретичного навчання. Серед виховних напрямів, які використовують студенти в роботі з школярами, найактуальнішими є патріотичне та громадянське виховання, що відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності. Тематика виховних годин: «Україна – понад усе!», «Традиційні народні ремесла українців», «Цікаві факти про Луцьк», «Культура Древнього Луцька», «Україна – країна вільних та сильних людей!», «Наша армія: честь і слава», «Збройні сили України: героїзм наших воїнів», «Рідна мова у серці назавжди», «Ти в серці моїм, Батьківщино».

Виховна робота є важливою ланкою в системі педагогічної освіти, під час якої закріплюються професійні педагогічні вміння та навички, застосовувати різні технології та інтерактивні методи навчання.

Виховна практика дозволяє майбутнім учителям музичного мистецтва та фізичної культури отримати перший досвід педагогічної комунікації, здобувати професійні та загальні компетентності, навчитись організовувати освітнє середовище, здійснювати наскрізне виховання учнів на уроках. Формуються вміння

проводити ранкові зустрічі, фрагменти уроку «Я досліджую світ» (виховний аспект), ігри на перервах, виховні заходи з дітьми молодшого шкільного та середнього шкільного (підліткового) віку. Студенти можуть організовувати виховні заходи під час роботи групи продовженого дня, брати участь у проведенні гуртків.

Ось відгуки студентів Луцького педагогічного фахового коледжу у звітах із практики «Виховна робота»:

– «Під час практики я дізналась про організацію освітнього процесу з вчительської сторони. Почала формувати у собі педагогічні здібності, пододала страхи перед дитячою аудиторією. Практика залишила лише позитивні емоції, дала нові знання. Допомогла мені впевнитись у правильному виборі професії»;

– «Я вважаю, що ця практика дуже необхідна для вдосконалення професійної майстерності. Ми розвивали у дітей вміння працювати в групах, розвивали знання про традиції рідного краю, навчали бути толерантними один до одного, розширювати знання дітей про їхні права та обов'язки»;

– «Професія вчителя – це однозначно моє. Я відчуваю себе комфортно. Я легко знаходжу спільну мову з дітьми»;

– «Практика дала нові емоції і більше зацікавила мене в професії вчителя. Також я знайшла багато відповідей на питання, спілкуючись з дітьми»;

– «У цілому педагогічна практика сприяла формуванню фахових компетентностей».

Студенти відзначають деякі труднощі, що супроводжували їх під час практики:

– «Іноді важко знайти завдання, які будуть цікаві для дітей»;

– «Виникли труднощі керування дітьми під час ранкової зустрічі»;

– «Важко контролювати себе, щоб не вживати слова-паразити».

Більшість керівників практик зауважили, що існує проблема в навчально-методичного забезпечення організації практики, відповідно є потреба створення електронних ресурсів щодо проведення практики у закладах загальної середньої освіти.

Висновки. Практична підготовка студентів фахового коледжу здійснюється з урахуванням сучасних освітніх реформ, сприяє конкурентоспроможності, затребуваності молодих фахівців на ринку освітніх послуг. Вона виконує провідну роль у формуванні всебічно освічених працівників, є органічним складником освітнього процесу, забезпечуючи поєднання теоретичної підготовки майбутніх учителів з їх практичною діяльністю в закладах загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про фахову передвищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19/conv#n805> (дата звернення: 31.03.2023).
2. Освітньо-професійна програма фахової перед вищої освіти «Середня освіта (Музичне мистецтво)». URL: <http://surl.li/fylfq> (дата звернення: 31.03.2023).
3. Освітньо-професійна програма фахової перед вищої освіти «Середня освіта (Фізична культура)». URL: <http://surl.li/fylgc> (дата звернення: 31.03.2023).

САМОСТІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРІВ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ПІД ЧАС ЗМІШАНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Попадич Олена Олександрівна

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри
загальної педагогіки та педагогіки вищої школи

Державний вищий навчальний заклад

«Ужгородський національний університет», Україна

Одним із ефективних шляхів формування програмних компетентностей студентів є добре організована самостійна робота. У наукових дослідженнях висвітлено багато аспектів цієї проблеми: сучасні тенденції розвитку дистанційного навчання студентів [2], організація самостійної роботи студентів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій (Н. Бойко) [1], місце та роль самостійної роботи студентів у навчальному процесі (О. Гурська) [3], сутність самостійної роботи студентів (О. Кравчук) [5], роль самостійної роботи у професійній підготовці фахівця (М. Сурякова) [8] та ін. Проте проблема вивчення самостійної роботи потребує серйозного перегляду у світлі викликів сьогодення – війни в Україні. Воєнний стан вніс свої корективи у процес звичного навчання. Наразі навчання в УжНУ проходить у змішаному та дистанційному форматі.

Змішане навчання – це ефективне поєднання різних стилів та моделей викладання із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій [9; 10]. За концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання [4].

Метою підготовки бакалаврів міжнародних економічних відносин на факультеті міжнародних економічних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет» є висококваліфіковані фахівці у галузі МЕН, конкурентоспроможні на національному та міжнародному ринках праці [6]. Для досягнення мети на факультеті міжнародних економічних відносин застосовується студентсько-центроване навчання, самонавчання та проблемно-орієнтоване навчання, що включає в себе лекції, практичні (семінарські) заняття, виробничі та навчальні практики, підготовку курсової й бакалаврської роботи та самостійну роботу студентів. Проаналізуємо особливості самостійної роботи бакалаврів міжнародних економічних відносин під час змішаного та дистанційного навчання.

Відповідно до Положення про організацію освітнього процесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет» [7] розподіл годин у навчальному плані освітньої програми «Міжнародні економічні відносини» дозволяє не перевантажувати здобувачів аудиторними заняттями і створювати додаткові можливості для самостійної роботи та виконання індивідуальних завдань.

На наш погляд, самостійна робота студентів – це форма організації взаємодії, що виражається у поєднанні індивідуальної та групової роботи у співпраці з викладачем. У самостійній роботі студентів виділяємо такі функції: розвиваюча (сприяє підвищенню теоретичної підготовленості до професійної діяльності, залучення до творчості та інновацій, збагачення індивідуальних здібностей студента); інформаційно-навчальна (підкріплюється новим змістом, який необхідно закріпити у позааудиторній роботі); стимулююча (дозволяє розвивати інтелект, кругозір,

професійні здібності, формує культуру розумової праці); виховна (у ході виконання самостійної роботи наповнюється новим змістом процес підготовки майбутніх професіоналів, розвиваються ті чи інші сторони особистості спеціаліста, його професійні компетенції, зміни зазнає його ставлення до майбутньої професійної діяльності); дослідницька (формує у майбутніх фахівців нові грані професійного самовизначення).

При підготовці бакалаврів міжнародних економічних відносин на факультеті МЕВ ДВНЗ «Ужгородський національний університет» використовуються групові (обговорення окремих джерел літератури, обговорення проблемних питань до семінару, підготовка до виконання практичної роботи) та індивідуальні види самостійної роботи, які включають такі елементи: завдання викладача (що визначають основну мету і напрями роботи), спеціально відведений час для виконання завдання та виконання завдання без безпосередньої участі викладача.

Виділимо умови ефективної самостійної роботи бакалаврів міжнародних економічних відносин: наявність та доступність навчально-методичного та довідкового матеріалу, розробка бально-рейтингової системи контролю за навчанням, ефективне управління та етапність самостійної роботи, формування умінь самоорганізації та самоконтролю, використання різноманітних методів організації навчально-пізнавальної діяльності, включення студентів до вирішення дослідницьких та проєктних завдань, організація методичного супроводу самостійної роботи.

Одна з можливостей зробити самостійну роботу студентів цікавою для них – це створення електронних освітніх комплексів, під час якого викладачі використовують платформи Moodle (сайт е-навчання УжНУ) та інші платформи дистанційного навчання (Google Meet, Google Classroom, Zoom тощо), Email/Е-пошта, соціальні мережі (YouTube, Facebook тощо), месенджери (Viber тощо), персональний сайт викладача) як джерела навчальної інформації. Переваги даного комплексу очевидні: доступність матеріалу, компактність матеріалу, необмежені можливості розміщення матеріалу для викладача (програми, лекції, практикуми, довідкові матеріали, словники, практичні завдання, контрольні завдання, схеми, ілюстрації, таблиці, першоджерела, відеогалереї, фотогалереї, віртуальні екскурсії тощо, можливість зворотного зв'язку, можливість обмеження та контролю за часом виконання завдання з боку викладача, отримання рейтингової оцінки кожного студента за курсом, виключення суб'єктивної оцінки викладача (виставлення балів машиною).

Таким чином, організація самостійної роботи бакалаврів міжнародних економічних відносин під час змішаного та дистанційного навчання дає їм можливість для засвоєння знань з предмету, розвитку їх практичних умінь, розвитку самостійності та творчих здібностей, а також розширює можливості індивідуальної роботи та контролю з боку викладача.

Список використаних джерел:

1. Бойко Н. І. Організація самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій: Дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2007. 239 с.
2. Блажко О. О., Костунець Т. А. Сучасні тенденції розвитку дистанційного навчання студентів у ВНЗ. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л. Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. С. 10. URL: http://www.vtei.com.ua/images/VN/31_03.pdf (дата звернення: 12.11.2022).

3. Гурська Ольга. Місце та роль самостійної роботи студентів у навчальному процесі. Витоки педагогічної майстерності. 2014. Випуск 13. С. 103-107. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2903/1/Gurska.pdf> (дата звернення: 12.11.2022).
4. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В.Г. Кременем 20 грудня 2000 р.). URL: <http://uiite.kpi.ua/2019/06/03/1598/> (дата звернення: 110.11.2022).
5. Кравчук Ольга Мусіївна. Сутність самостійної роботи студентів. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/4087/1/Kravchuck%20O.M..pdf> (дата звернення: 110.11.2022).
6. Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини» галузі знань 29 «Міжнародні відносини». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/43199> (дата звернення: 10.11.2022).
7. Положення про організацію освітнього процесу в державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31357> (дата звернення: 10.11.2022).
8. Сурякова М. В. Роль самостійної роботи у професійній підготовці фахівця. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2011. № 2 (2). С. 154-159.
9. Caner M. The Definition of Blended Learning in Higher Education. Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/288443155>. URL: 10.4018/978-1-4666-0939-6.ch002 (дата звернення: 10.11.2022).
10. Procter C. Blended Learning in Practice. URL: www.ece.salford.ac.uk/proceedings/papers/cp_03.rtf (дата звернення: 10.11.2022).

СИНТЕЗ МАГНІТНИХ ПОРОШКІВ У ВОДНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Грущак Наталія

Здобувач вищої освіти природничого факультету, Студентка 1 МХ,
Спеціальності «014.06 Середня освіта (Хімія)»
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Науковий керівник: Богатиркно Вікторія Альфредівна

кандидат хімічних наук, доцент
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Величезна кількість наукових досліджень у напрямку вивчення дисперсних магнітних порошків, особливо за останні десятиліття, зумовлена виникненням нових перспектив щодо їх використання. Усі відомі способи застосування магнітних порошків можна згрупувати за такими напрямками: синтез нових функціональних матеріалів, зокрема, в біомедичних цілях, розробка ефективних і селективних каталізаторів, формування адсорбційних композиційних матеріалів, а також створення елементів мікроелектронних і оптичних пристроїв. Основні напрямки використання магнітних порошків в біомедичних цілях показані на рис. 1.

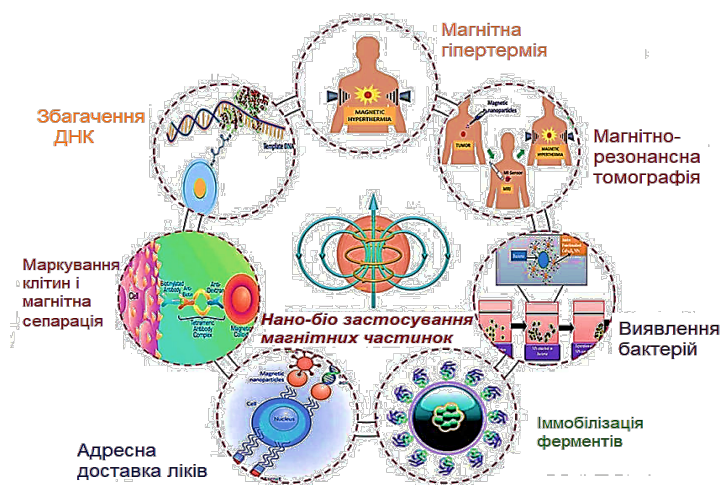


Рис. 1. Використання магнітних порошків в біомедичних цілях

Використання сучасних матеріалів на основі магнітних порошків спрямоване також на досягнення більшої екологічної чистоти у різних галузях промисловості, на вилучення забруднювачів із вод Світового океану, очищення стічних вод від радіонуклідів або важких металів, промислових відходів. Нещодавні досягнення в області функціональних м'яких матеріалів сприяли появі нового класу м'яких нанороботів, які є гідрогелем, наповненим магнітом'яким матеріалом. Такі композити здатні самостійно і незалежно відповідати на зовнішні подразники – тепло, світло, розчинник, електричне або магнітне поле. Наприклад, прообразом нанороботів, в яких магнітний порошок реагує на температуру і спричиняє рух, стала бактерія *African Trypanosomes* (розробка Федеральної політехнічної школи Лозани та Швейцарської вищої технічної школи Цюріху)



Відомі на сьогодні методи одержання магнітом'яких матеріалів (найвідоміший – Ni-Fe-Mo - пермалой та Fe-Ni-Si), які легко піддаються намагнічуванню і розмагнічуванню, є технічно складними, важко відтворюваними, вони потребують спеціального обладнання. Зокрема більшість хімічних методів, які ще називають «мокрими методами» пов'язані з диспергуванням в гідрофобному середовищі органічних зв'язуючих речовин. Відповідно такі магнітні порошки не змочуються водою й існують переважно у складі магнітних рідин. Цей метод дедалі стає менш бажаним через труднощі, викликані самим процесом, в основному в наслідок використання токсичних органічних речовин і розчинників, які часто є забруднювачами довкілля. Крім того, такі порошки мають неоднорідне покриття, а за короткочасного контакту з повітрям вони швидко окиснюються, втрачаючи фізико-хімічні та магнітні властивості.

За хімічним способом нанодисперсні магнітні порошки одержують за методами електролітичного осадження під дією постійного зовнішнього струму, колоїдно-хімічного осадження з розчинів солей на основі обмінних реакцій, хімічне відновлення металів без застосування електричного струму, а також термічної деструкції солей, зокрема, оксалатів, цитратів, аскорбатів, у тому числі й у відновній атмосфері. [V. M.Nadutov, V.Z.Voynash, A. O. Perekos, and V. P.Zalutskiy, Reduction of Co, Cu, Fe, Mo and Ni Metal Salts Solution, Metallofiz. Noveishie Tekhnol., 42, No. 10 : 1363–1372 (2020) (in Ukrainian), DOI: 10.15407/mfint.42.10.1363]. Відновниками можуть бути водень, CO, природний газ; тверді речовини – сажа, кокс, деревне вугілля, лужні метали.

Процеси хімічного відновлення металів з розчинів солей потребують правильного вибору відновника, його універсальність і концентрація, а також концентрації катіонів металічного елемента, табл. 2.

Таблиця 2

Відновники в методі хімічного відновного осадження металів

Відновник		Метали і сплави, які осаджують з використанням відповідного відновника
Назва	Хімічна формула	
Натрій гіпофосфіт	NaH_2PO_2	<i>Ni-P, Co-P, Ni-Co-P, Fe-P, Pd-P, Cu, Au</i>
Натрій борогідрид	NaBH_4	<i>Ni-B, Co-B, Fe-B, Pt, Cu-B, Au</i>
Диметиламіноборан	$(\text{CH}_3)_2\text{HN}\cdot\text{BH}_3$	<i>Ni-B, Co-B, Fe-B, Cu-B, Au, Ag</i>
Діетиламіноборан	$(\text{C}_2\text{H}_5)_2\text{HN}\cdot\text{BH}_3$	<i>Ni-B, Co-B</i>
Формальдегід	HCHO	<i>Cu</i>
Гідразин	N_2H_4	<i>Ni, Pd, Pt, Rh, Ru</i>
Гідразин-боран	$\text{N}_2\text{H}_4\cdot\text{BH}_3$	<i>Ni-B, Ag</i>

Вважається, що боровмісні речовини є найбільш універсальними відновниками.

Як джерело лігандів використовуються деякі органічні кислоти (карбонові, дикарбонові, оксикарбонові, амінокислоти), амоніак, етилендіамін, калій пірофосфат тощо. В електроліт зазвичай вводять буферні добавки, якими слугують солі ацетатної, лимонної, сукцинатної, молочної кислот. У деяких розчинах одна й та ж речовина може бути як джерелом лігандів, так і буферною добавкою.

Для стабілізації металічних порошків у водному середовищі можуть використовуватись речовини – комплексоутворювачі:

–сполуки Pb(II), Sn(II), S, Se, Te, Tl (наприклад, 2-меркаптобензотіазол, тіокарбамід, $TlNO_3$),

–органічні аліфатичні та ненасичені кислоти (олеїнова та малеїнова),

–деякі оксигеновмісні сполуки (MoO_3 , H_2O_2).

Але необґрунтований вибір або завищена концентрація стабілізатора можуть бути причиною гальмування або навіть припинення реакції відновлення металу.

До електроліту додають також речовини, які здатні прискорювати перебіг процесу відновлення металу – це флуориди, сукцинатна кислота та деякі інші сполуки.

Механізм процесу хімічного відновлення металів як і будь-якої окисно-відновної хімічної реакції можна розподілити на дві групи: реакції анодного окиснення відновника та реакції катодного відновлення металу та водню (рис. 2). На каталітично активній поверхні металу відбувається від'єднання одного або декількох активних атомів водню (реакція 1). Внаслідок окиснення адсорбованого радикалу $R_{адс}$ (реакція 2) утворюється вільний електрон, необхідний для відновлення металу (реакція 5). Адсорбовані атоми водню можуть утворити молекулу водню внаслідок рекомбінації (реакція 3), а внаслідок окиснення (реакції 4) вивільняються додаткові електрони і середовище підкислюється. Реакції 3 та 4 відбуваються паралельно і незалежно одна від одної. При цьому бажаною є реакція 4, а побічною – реакція 3. Катодне відновлення металу (реакція 5) супроводжується реакцією відновлення водню (реакції 6) і, відповідно, підлужнюванням середовища.

Співвідношення швидкостей реакцій 3 і 4, а також реакцій 5 і 6 визначає ефективність використання відновника і залежить від природи металу, pH розчину. Умовами досягнення максимальної ефективності використання відновника (100 %) є відсутність реакції 3, а мінімальна (50 %) – за відсутності реакцій 4. Споживання електронів по реакціям 6 додатково зменшує ефективність використання відновника.

Рівняння реакцій основних стадій окиснення відновника
(анодний процес)

Дегідрогенізація	$RH^* \xrightarrow{M} R_{адс} + H_{адс}$	1
Окиснення	$R_{адс} + OH^- \rightarrow ROH + e^-$	2
Рекомбінація	$H_{адс} + H_{адс} \rightarrow H_2 \uparrow$	3
Окиснення водню (в лужному або кислому середовищі)	$H_{адс} + OH^- \rightarrow H_2O + e^-$ $H_{адс} \rightarrow H^+ + e^-$	4

Рівняння реакцій основних стадій відновлення катіонів металічних елементів та водню
(катодні реакції)

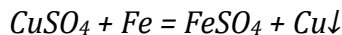
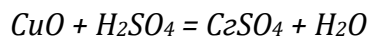
Відновлення металу	$M^{z+} + z e^- \rightarrow M \downarrow$	1
Відновлення водню (в лужному або у кислому середовищі)	$2 H_2O + 2 e^- \rightarrow H_2 \uparrow + 2 OH^-$ $2 H^+ + 2 e^- \rightarrow H_2 \uparrow$	2

Рис. 2. Механізм процесу хімічного відновлення металів

Для хімічного відновлення металів з водних розчинів солей можна застосовувати також іммерсійний (контактний) спосіб, при якому метал з більш електропозитивним електродним потенціалом відновлюється під дією більш активного металу. Основним ускладненням цього методу є припинення осадження,

як тільки основа повністю покривається осадженим металом.

У промисловості цей метод застосовують переважно для добування міді та золота. Наприклад, для одержання міді мідну руду обробляють розчином H_2SO_4 , щоб одержати розчинну сіль $CuSO_4$, яку потім відновлюють залізом:



Одержання цим методом металів родини заліза зазвичай ускладнюється утворенням водню, а також збільшенням рН розчину. Однак, цей метод привертає увагу з огляду на простоту і можливість одержання сплавів металічних порошків, у тому числі і з магнітними властивостями.

Список використаних джерел:

1. Nisticò R., Cesano F., Garelo F. Magnetic Materials and Systems: Domain Structure Visualization and Other Characterization Techniques for the Application in the Materials Science and Biomedicine. *Inorganics* 2020, 8(1), 6; <https://doi.org/10.3390/inorganics8010006>.
2. V. M. Nadutov, V. Z. Voynash, A. O. Perekos, and V. P. Zalutskiy, Reduction of Co, Cu, Fe, Mo and Ni Metal Salts Solution, *Metallofiz. Noveishie Tekhnol.*, 42, No. 10 : 1363–1372 (2020) (in Ukrainian), DOI: 10.15407/mfint.42.10.1363.
3. Методичні вказівки до виконання лабораторної роботи “Хімічне нікелювання” для студентів спеціальності 161 “Хімічні технології та інженерія” денної та заочної форм навчання / Уклад. С. А. Лещенко, В. М. Артеменко, С. Г. Дерібо. Харків: НТУ “ХПІ”, 2019. 28 с.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕК ВИЩИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Бойко Світлана Тихонівна

молодший науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів
ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, Україна

Бібліотека є невід'ємною складовою частиною будь-якого вищого навчального закладу і має важливе значення для всіх груп користувачів, як-от студенти, викладачі, науковці та інші співробітники. Основна функція бібліотеки полягає у забезпеченні доступу до різноманітних джерел інформації та знань, які є важливим елементом університетської освіти та наукової діяльності.

Натепер триває процес цифровізації бібліотек, тобто перетворення традиційних бібліотек вищих навчальних закладів у сучасні цифрові бібліотеки, які забезпечують доступ до електронних джерел інформації та ресурсів. Цифровізація бібліотек вишів має на меті поліпшення якості освіти та досліджень, а також забезпечення швидкого та зручного доступу до необхідної інформації. Ось деякі з переваг цифровізації бібліотек вищих навчальних закладів:

- зручний доступ до інформації: цифрові бібліотеки забезпечують швидкий та зручний доступ до електронних джерел інформації та ресурсів, як-от наукові журнали, книги, статті, дисертації та інші матеріали;
- зберігання та захист інформації: цифрові бібліотеки забезпечують безпеку та захист інформації, електронні ресурси можуть бути збережені в електронному форматі та легко відновлені в разі втрати;
- підвищення ефективності: цифрові бібліотеки дають змогу ефективно використовувати доступні ресурси. Застосування новітніх технологій управління та організації бібліотечних послуг може забезпечити оптимальне використання бібліотечних ресурсів;
- глобальний доступ до інформації: цифрові бібліотеки забезпечують глобальний доступ до інформації, що дає змогу зробити дослідження й навчання більш різноманітними та на міжнародному рівні.

Процес цифровізації бібліотеки університету – це комплекс заходів, який включає перетворення традиційної бібліотеки університету на сучасну цифрову бібліотеку, що надає доступ до електронних джерел інформації та ресурсів.

Процес цифровізації бібліотеки може включати в себе такі кроки:

- створення електронного каталогу, що дає змогу користувачам бібліотеки швидко знаходити необхідну літературу та матеріали в електронному форматі;
- цифровізація друкованих документів: цифровізація друкованих документів дає змогу зберігати літературу в електронному форматі, що полегшує пошук та збільшує зручність її використання, а також надає доступ до цінних і рідкісних матеріалів в електронному вигляді;
- забезпечення доступу до електронних ресурсів: цифрова бібліотека повинна мати доступ до електронних ресурсів, як-от наукові журнали, бази даних, електронні книги тощо. Забезпечення доступу до цих ресурсів дає змогу забезпечити широкий спектр інформації для користувачів;
- розроблення електронних сервісів: розроблення електронних сервісів для

користувачів бібліотеки, як-от онлайн-замовлення документів, онлайн-консультації, довідковий онлайн-сервіс, електронна доставка документів, віртуальні виставки та експозиції тощо, дає змогу підвищити ефективність роботи бібліотеки та забезпечити зручність користувачам;

- розвиток цифрової інфраструктури: розвиток цифрової інфраструктури бібліотеки університету передбачає впровадження новітніх технологій та програмного забезпечення для покращення доступу до цифрових ресурсів і полегшення роботи з ними, зокрема розширення електронного каталогу, забезпечення доступу до електронних ресурсів, використання електронних підручників, розвиток онлайн-сервісів.

Україна активно розвиває цифрові технології в освіті, і цифровізація бібліотек вищих навчальних закладів також стала актуальною темою в останні роки. Є декілька організацій, які займаються питаннями цифровізації бібліотек для освіти. Зокрема: Міністерство освіти і науки України – забезпечує розвиток національної освіти та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – має розгалужену систему цифрових ресурсів, серед яких є наукова електронна бібліотека, архів електронних документів, ресурси з відкритим доступом та інші; Українська бібліотечна асоціація – допомагає впроваджувати цифрові технології в бібліотечну справу, надає підтримку бібліотекам у розвитку їх цифрових ресурсів та сервісів; наукові електронні бібліотеки України та ін.

Ці організації активно працюють над впровадженням цифрових технологій в бібліотечну справу в Україні та розвитком цифрових ресурсів для освіти.

В Україні є вищі навчальні заклади, які активно працюють над цифровою трансформацією своїх бібліотек та впровадженням новітніх технологій. Ці університети мають сучасні цифрові бібліотеки, які містять велику кількість електронних книг, журналів та баз даних. Крім того, вони надають студентам та викладачам доступ до онлайн-систем управління бібліотекою, які дають змогу швидко знаходити та замовляти необхідні матеріали.

Зокрема, Київський національний університет імені Тараса Шевченка має одну з найбільших електронних бібліотек в Україні, що містить більше 2 млн наукових досліджень та статей, а також впроваджує інноваційні технології, такі як інтерактивні виставки та онлайн-конференції; бібліотека Національного університету «Львівська політехніка» зосереджена на створенні онлайн-ресурсів, що сприяють активній навчальній діяльності студентів, викладачів та науковців; КНЕУ імені Вадима Гетьмана – університетська бібліотека, яка забезпечує доступ до більше ніж 50 баз даних, а також має багато інших електронних ресурсів, включаючи електронні книги та журнали; Національний університет «Острозька академія» має електронні колекції друкованих матеріалів та онлайн-ресурсів, що дає змогу студентам та науковцям використовувати бібліотеку як основне джерело дослідження; Національний університет «Києво-Могилянська академія» має електронний архів, який накопичує, зберігає та забезпечує довготривалий та надійний доступ до результатів наукової та освітньої роботи співробітників, студентів, аспірантів, докторантів НаУКМА; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна має цифрову бібліотеку, яка забезпечує доступ до електронних видань та баз даних, таких як ScienceDirect, SpringerLink, JSTOR, EBSCO та інших; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» має електронний каталог та бази даних, зокрема Scopus, Web of Science, IEEE Xplore Digital Library та інші; Львівський національний університет

імені Івана Франка має цифрову бібліотеку, яка містить електронні видання та бази даних, як-от Oxford Journals, JSTOR, SpringerLink, EBSCO та інші; Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара має цифрову бібліотеку, яка надає доступ до електронних видань та баз даних, таких як Scopus, Web of Science, SpringerLink, IEEE Xplore Digital Library та інших; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича має електронний каталог та доступ до баз даних, як-от JSTOR, ScienceDirect, EBSCO та інші.

Це далеко не повний список університетів з хорошими цифровими бібліотеками в Україні, але ці заклади відомі своєю якістю та доступністю до цифрових ресурсів [2].

Тож стан цифровізації бібліотек вишив в Україні є різним залежно від університету, і є потреба в подальшому покращенні цифрової інфраструктури. Як зауважують дослідники, «адаптація вітчизняних бібліотек до нової технологічної парадигми відбувається із запізненням. Їх цифрова модернізація «ущільнена» у часі й ускладнюється через циклічне загострення ключових проблем законодавчого, техніко-технологічного, матеріально-технічного, методичного характеру» [1]. Багато університетів в Україні стикаються з проблемами в цифровізації своїх бібліотек. Деякі бібліотеки все ще використовують традиційні методи зберігання та пошуку матеріалів, такі як карткові каталоги та паперові книги. Більшість університетів також мають обмежений доступ до електронних баз даних та журналів через обмеження фінансування та технічних обмежень. Отже, стан цифровізації бібліотек університетів в Україні все ще потребує покращення.

Список використаних джерел:

1. Давидова І. О., Мар'їна О. Ю. Сучасний стан цифрової модернізації бібліотек України. Молодий вчений. № 11 (63). 2018. URL: <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3636>.
2. Отамась І. Г. Інтеграція бібліотек до цифрового інформаційного простору у закладах освіти: тенденції та проблеми у період COVID-19. Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: монографія / відп. ред. І. І. Тюрменко. Київ: НАУ, 2021. С. 120–127. URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/53284/1/%D0%9C_2.7_%D0%A1%D1%82%D1%80.%20120-127.pdf.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ

Кочерга Євгенія Володимирівна

ORCID ID: 0000-0002-5593-6346

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри

математичної, природничої та технологічної освіти

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради», Україна

Чаус Ганна Григорівна

ORCID ID: 0000-0001-6581-6359

кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри

математичної, природничої та технологічної освіти

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради», Україна

Романець Олена Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0002-5439-3749

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри

математичної, природничої та технологічної освіти

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради», Україна

Цифрові освітні технології займають дедалі важливіше місце серед інших освітніх технологій. Завдяки їх удосконаленню можливе ефективне навчання в дистанційній та змішаній формах, які стали переважними з початку карантину через пандемію COVID-19 та воєнним станом в Україні. Отже, перед сучасним вчителем стоїть завдання постійного удосконалення своїх навичок володіння цифровими освітніми технологіями. Про це зазначено і у Професійному стандарті вчителя через розкриття змісту інформаційно-цифрової компетентності вчителя [2]. Процес навчання можна зробити більш цікавим, різноманітним та інтенсивним за рахунок поєднання звичайного уроку з комп'ютером, планшетом або іншим гаджетом. Це дозволить учителю перекласти частину своєї роботи на гаджет. Зокрема, таким чином можна пришвидшити запис визначень, теорем та інших важливих частин матеріалу, оскільки вчителю не потрібно в такому випадку повторювати текст кілька разів (вчитель вивів текст на екран). А здобувачу освіти не потрібно чекати, поки вчитель повторить саме той фрагмент, який йому потрібен. Такий метод навчання є привабливим і для самих вчителів, оскільки допомагає їм простіше, краще і більш об'єктивно оцінити рівень знань та умінь учнів. Використання цифрових технологій в освітньому процесі спонукає вчителя знаходити нові, нетрадиційні форми і методи навчання, стимулює його професійне зростання і удосконалення навичок користування комп'ютером, планшетом та іншими гаджетами.

Можна визначити такі дидактичні переваги використання цифрових технологій: - стимулювання пізнавального інтересу здобувачів освіти; - надання навчанню проблемного, творчого, дослідницького характеру й розвиток самостійності здобувачів освіти; - забезпечення розвитку навичок роботи з

інформацією, що міститься в суміжних навчальних предметах, освітніх і наукових галузях; - формування й удосконалення вмінь здобувачів освіти самостійно шукати, аналізувати та відбирати необхідну інформацію, організовувати, перетворювати, зберігати й передавати її; - сприяння соціальній адаптації здобувачів освіти.

Проведене нами дослідження (впродовж 2021/2022 навчального року) серед 367 вчителів природничої освітньої галузі закладів загальної середньої освіти Дніпропетровської області, у якому вчителів просили оцінити свій рівень володіння цифровими технологіями за 10-ти бальною шкалою, показало, що «5 % вчителів оцінили рівень володіння цифровими технологіями в 10 балів, 12 % – в 9 балів, 10 % – в 8 балів, 27 % – в 7 балів, 24 % – в 6 балів, 15 % – в 5 балів, 7 % – в 4 бали. Жоден із опитуваних не оцінив свій рівень володіння інформаційно-комунікаційними технологіями у 0-2 бали. Отже, лише 54 % вчителів оцінили свій рівень володіння цифровими технологіями на 7 і вище балів. Проведене дослідження показало, що більша частина вчителів досліджуваної групи потребує удосконалення інформаційно-цифрової компетентності» [5].

Отже, ми визначаємо потребу вчителів оволодіння цифровими технологіями. Зокрема, цікавим та перспективним напрямом є використання технології штучного інтелекту в освітньому процесі. «Штучний інтелект – це інструментарій системи чи сервісу з використанням якого можна збирати та адаптувати дані користувача (або дані, що розміщені у відкритих репозитаріях), та на їх основі генерувати нові рішення чи висновки, відповідно до поданого запиту користувача. Використання штучного інтелекту може допомогти учням виконувати звичайні завдання в навчальному процесі та визначити попередній рівень підготовки» [1].

«Нещодавно компанія OpenAI представила чат-бот на основі штучного інтелекту ChatGPT, який вразив користувачів своїми розширеними функціями. Чат-бот на основі штучного інтелекту ChatGPT – це нейромережа, спеціально розроблена як персональний помічник. Цей чат-бот може взаємодіяти зі співрозмовником, давати відповіді на запитання, підказувати й надавати поради» [7].

Дослідники зазначають переваги використання штучного інтелекту в освіті: «1. Системи штучного інтелекту адаптуються до навчальних потреб кожного учня та цілей відповідно до їх сильних та слабких сторін. 2. Системи штучного інтелекту аналізують і спостерігають за поточним стилем навчання учня та наявними здібностями та надають налаштований шаблон вмісту та підтримки. 3. Системи штучного інтелекту оцінюють не лише закриті відповіді у тестовому форматі, але й описові. 4. Завдяки штучному інтелекту учні не соромляться робити помилки, що є невід'ємною частиною навчання, а потім отримують зворотний зв'язок у реальному часі для внесення необхідних виправлень. 5. Використовується адаптивне навчання учнів на початковому рівні, а потім поступово переходить до наступного етапу, завершуючи попередній. 6. Штучний інтелект може надати учням доступ до освіти відповідно до потреб, наприклад шляхом читання змісту учневі з вадами зору. 7. Штучний інтелект можна дозовано використовувати і в дошкільній освіті для представлення інтерактивних ігор, які навчають і розвивають у дітей базові навички. 8. Можна використовувати для створення навчального контенту: широко використовуються програми штучного інтелекту, які перетворюють голос у текст» [1].

Проте серед дослідників та практиків наразі проводяться дискусії щодо користі та шкоди використання технології штучного інтелекту в освіті. «Одним із основних і важливих питань є конфіденційність. Як ці навчальні інструменти захищають персональні дані користувачів? Іншими словами, штучний інтелект не може замінити

вчителів. Експерти також відзначають недоліки використання штучного інтелекту: можуть знизитись когнітивні здібності як учителів, так і учнів. Занадто сильна залежність від технологій також матиме негативні наслідки. Слід зробити штучний інтелект доповненням до навчальних матеріалів розроблених вчителем. Вчителям і учням не слід нав'язувати надмірне використання штучного інтелекту» [1].

Освітній проєкт «На урок» активно запроваджує ідею використання технології штучного інтелекту в освітньому процесі. Для вчителів було проведено вебінари про використання штучного інтелекту, запропоновано ідеї для використання його на уроках [6], а також розроблено перший україномовний чат «Чат «На Урок»: спілкування із видатними постатями минулого» [4].

Отже, цифрові технології є важливими освітніми технологіями, які допомагають вчителям підвищити ефективність освітнього процесу. Інформаційно-цифрова компетентність сучасного вчителя потребує подальшого вдосконалення. Для цього, на нашу думку, в закладах післядипломної освіти необхідно розробляти та запроваджувати нові освітні програми відповідно до темпів розвитку цифрових технологій, зокрема і технології штучного інтелекту. Перспективами подальших досліджень вважаємо необхідність дослідження питання про можливості використання технології штучного інтелекту в освітньому процесі для підвищення його ефективності.

Список використаних джерел:

1. Мар'єнко, М., & Коваленко, В. (2023). Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. Фізико-математична освіта, 38(1), 48–53. Вилучено з: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2023-038-1-007>.
2. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», затверджений наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 р. № 2736. Вилучено з: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv>.
3. Стрюк К.М. (2019) Інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування професійної компетентності майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи, (69), 251–255. Вилучено з: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28149/Striuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
4. Чат «На Урок»: спілкування із видатними постатями минулого. Вилучено з: <https://naurok.com.ua/chat>.
5. Чаус Г.Г. & Кочерга Є.В. & Романець О.А. (2022) Удосконалення інформаційно-цифрової компетентності вчителів природничої освітньої галузі як основа якісного дистанційного навчання учнів. Науковий журнал Хортицької національної академії. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота), 2(7), 37–46. Вилучено з: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2022-7>.
6. Штучний інтелект в освіті: ідеї для використання на уроках. Вилучено з: <https://naurok.com.ua/post/shtuchniy-intelekt-v-osviti-ide-dlya-vikoristannya-na-urokah>.
7. Штучний інтелект уже може писати замість учня: як це вплине на освіту. Вилучено з: <https://osvita.ua/school/method/88118/>.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНО-ПОЛЬОВОЇ ПРАКТИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Кириєнко Олена Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-1688-7991

асистент кафедри біології та основ сільського господарства, аспірантка

Глухівський національний педагогічний університет

імені Олександра Довженка, Україна

Анотація. У статті розкрито можливість використання навчально-польової практики із ботаніки як засобу формування професійної компетентності майбутніх учителів біології. Розглянуто особливості навчально-польової практики як важливого етапу формування професійної компетентності майбутнього вчителя біології. Наголошено на важливості формування професійної компетентності майбутніх учителів біології для ефективної професійної діяльності в умовах дистанційного навчання.

Запити сучасного суспільства щодо формування особистості сучасного вчителя спонукають до реформування вищої освіти та реалізації компетентісного підходу у фаховій підготовці майбутніх учителів, зокрема і вчителя біології. Реалізація цього запиту передбачає формування сукупності професійних знань, ідей, цінностей, розвитку практичних умінь та навичок, що є основним інструментом у професійній діяльності вчителя. Сучасний учитель біології повинен володіти ґрунтовними теоретичними знаннями та мати змогу їх практично застосувати. Практичне застосування знань та їх закріплення відбувається під час навчально-польової практики, упродовж якої закріплюються набуті на лекціях, семінарах, лабораторно-практичних заняттях теоретичні знання, формуються вміння спостерігати не лише природні об'єкти та явища, а й взаємозв'язки людини з природою, оцінювати способи природокористування [6].

Навчально-польова практика є важливим компонентом освітнього процесу у закладах вищої освіти. У процесі цієї практики, на основі знань, отриманих під час лекцій та лабораторно-практичних занять, відбувається формування професійних умінь та навичок, важливих для компетентності вчителя біології. Завдяки навчально-польовим практикам не лише здійснюється перевірка фахових компетенцій здобувачів вищої освіти, а й створюються широкі можливості для формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Взаємозв'язок теорії і практики є основою навчання майбутніх учителів біології. А відтак, проведення навчально-польової практики дає змогу сформуванню наочні уявлення у здобувачів вищої освіти про природні явища та взаємозв'язки між ними, навчитися фіксувати факти та аналізувати їх, узагальнювати побачене і робити висновки. Усі вище перераховані аспекти відображені і у нормативних документах, зокрема, законі України про вищу освіту, де зазначається: «...практична підготовка осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, здійснюється шляхом проходження ними практики на підприємствах, в установах та організаціях згідно з укладеними вищими навчальними закладами договорами, або у його структурних підрозділах, що забезпечують практичну підготовку» [4]. Відтак, набуває

актуальності проведення аналізу навчально-польової практики як засобу формування професійної компетентності майбутнього вчителя біології.

Розвиток професійних компетентностей майбутнього вчителя біології є передумовою вдосконалення процесу його підготовки. Практична підготовка здобувачів вищої освіти є однією з форм освітнього процесу завдяки якій не лише здійснюється перевірка фахових компетенцій студентів, а й створюються широкі можливості для формування дослідницької культури майбутніх фахівців у конкретній науковій галузі. Особливе значення під час виконання завдання з підготовки компетентного фахівця має підбір та впровадження ефективних видів навчально-пізнавальної діяльності [3]. Одним із таких видів є навчально-польова практика, що передбачена навчальними планами.

Проблема, пов'язана з організацією та проведенням біологічних навчально-польових практик не є новою і висвітлена в працях як українських так і зарубіжних дослідників. Зокрема, проблема організації і проведення навчальних практик у процесі професійної підготовки вчителів біології розглядається у працях Л. Астахової, М. Бойка, Н. Бутенко, О. Дарбишевої, В. Канівець, С. Коваленко, М. Козій, А. Кмець, Т. Логвина-Бик, О. Лукаш, О. Лук'янченко, Б. Мазурмович, Л. Містрюкова, С. Морозюк, Г. Мужа, І. Чорного, А. Кустовської, Л. Нікітченко, Н. Павлової, О. Павлюченко, Л. Титаренко, І. Трускавецької, Н. Туровцевої, Н. Уйсімбаєвої, Н. Хлонь, Л. Хомич, Ю. Шапрана, В. Шулдика, та ін. У процесі професійної підготовки майбутніх учителів біології питання педагогічної практики висвітлюється у працях М. Гриньової, Н. Грицай, А. Кмець, Ю. Шапрана, А. Яворського та інші. Зарубіжний досвід практичної підготовки студентів-біологів розкривають польські дослідники: S. Gwardys-Szczęsna, E. Fleszar, I. Janowski та ін. [7].

Коротко зупинимося на тлумаченні понять «практика» та «польова практика».

Тлумачення поняття «практика» лежить у декількох площинах, серед яких основними можемо виділити такі:

1. застосування і закріплення теоретичних знань учнів, студентів і т. ін. на виробництві; діяльність кого-, чого-небудь як набуття певних знань, навичок, досвіду і застосування їх у чомусь;
2. набутий досвід, сукупність навичок, конкретних знань у певній галузі діяльності [5].

Більш широко це поняття розглядається у «Словнику іншомовних слів» і тлумачиться як:

1. методи, навички якоїсь роботи, а також сама ця робота;
2. робота, фахові заняття як основа досвіду;
3. одна із форм навчання – застосування і закріплення теоретичних знань;
4. діяльність людей, які творчо освоюють світ [2].

Відтак, трактуємо поняття «практика», як певний вид діяльності здобувача вищої освіти у процесі якої відбувається практичне застосування набутих під час теоретичної підготовки знань, умінь, навичок, перевірка їх ефективності, а також накопичення практичного досвіду роботи.

Поняття «навчально-польова практика» розглядається нами у контексті двох понять «навчальної практики» та «польової практики». Відтак, польову практику ми тлумачимо, як певний вид практичної діяльності здобувачів вищої освіти, що здійснюється в позааудиторних умовах у природному середовищі. Навчальна практика передбачає виконання навчальної діяльності, а відтак, навчально-польова практика – виконання навчально-пізнавальної діяльності у польових (позааудиторних) умовах природного середовища і передбачає накопичення

практичного досвіду в майбутніх фахівців.

Відтак, навчально-польову практику ми трактуємо як керовану навчально-пізнавальну діяльність здобувачів вищої освіти, що спрямована на практичне застосування здобутих теоретичних знань в природних умовах, розвиток практичних умінь та навичок, засвоєння основ дослідницької роботи.

Біологічні навчально-польові практики належать до дослідницько-практичної діяльності, а тому мають важливе значення в професійній підготовці здобувачів вищої освіти. Під час їх проведення враховують такі дидактичні принципи: інтегрованості навчального процесу, науковості, зв'язку із життям, систематичності та послідовності, свідомості та активності, наочності, міцності засвоєння знань, доступності та краєзнавчий принцип.

Зазвичай, в умовах очного навчання практика передбачає три етапи: підготовчий, експедиційно-польовий й камеральний (заключний).

1. Підготовчий період практики передбачає ознайомлення здобувачів вищої освіти з метою і завданнями практики, методами і прийомами роботи, ознайомлення з правилами техніки безпеки, роботу з літературними джерелами, добір навчальних матеріалів і обладнання для проведення практики.

2. Експедиційно-польовий період охоплює час від моменту виходу (виїзду) здобувачів вищої освіти до моменту повернення і передбачає фотофіксацію матеріалів та виконання завдань, передбачених програмою практики, ведення щоденника навчальної практики.

3. Заключний етап передбачає необхідну обробку зібраних матеріалів, оформлення фотоальбомів і підведення підсумків практики [1].

У ході проведення флористичних досліджень здобувачі вищої освіти вивчають рослини природних і культурних фітоценозів, визначають морфологічні особливості будови вегетативних і генеративних органів виявлених рослин, відбирають рослини з природних фітоценозів для гербаризації, вивчають структуру різних фітоценозів, виконують індивідуальне науково-дослідне завдання. За умов оф-лайн навчання послідовність проведення навчально-польової практики передбачає виконання таких завдань: на основі виконаних спостережень здобувачі вищої освіти роблять висновки про зв'язок між морфологічними ознаками вегетативних та генеративних органів рослин та екологічними особливостями їх зростання; складають біоморфологічний опис рослин, визначають флористичний склад рослинних угруповань, заповнюють відповідні таблиці; систематично ведуть облік усіх видів роботи та виконують необхідні записи у щоденнику навчальної практики. По закінченню навчально-польової практики здобувачі вищої освіти здають систематичний гербарій, індивідуальні завдання та щоденники практики.

Проте, у зв'язку з епідеміологічною ситуацією, а нині і з воєнними діями, виникла проблема з проведенням цього виду практичної підготовки майбутніх учителів біології, і викладачі вимушено використовують дистанційний формат їх проведення. Відтак, керівники навчально-польової практики змушені адаптувати її матеріал до умов дистанційного навчання.

Для організації і проведення практики в он-лайн форматі передує значна підготовча робота. Насамперед, з цією метою керівниками практик розробляються дистанційні екскурсії із застосуванням електронних ресурсів Google-class-room, Google-meet, Zoom, підготовлюються авторські фотопідбірки, презентації, створюються відеосюжети за маршрутами екскурсій. Також використовуються посилання на уже готові науково-навчальні матеріали, які викладачі активно адаптують для проведення віртуальних екскурсій у природно-заповідних територіях,

ботанічних садах України, Європи та світу, зокрема, Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка (<http://surl.li/fjpv>), Національному гербарію України (<http://surl.li/bykbo>), Ботанічному музеї Інституту ботаніки НАН України (<http://surl.li/bykbx>), Ботанічному саду ім. Фоміна (<http://surl.li/bylix>), Національному дендрологічному парку «Софіївка» (<https://inlnk.ru/0QmeeG>), Дендрологічному парку «Тростянець» (<https://inlnk.ru/XOXEE0>), Державному дендрологічному парку «Олександрія» (<https://inlnk.ru/Pm9EEE>) тощо.

Для проведення навчально-польових практик в умовах дистанційного навчання використовуються мобільні додатки для Android та IOS. Серед корисних додатків для Android можемо виділити наступні:

- Plant Net – програма, яка дозволяє ідентифікувати рослини, фотографуючи їх за допомогою смартфона;
- Флорист Х – мобільний додаток про різноманітні рослини, садівництво і квітництва;
- Smart Flore – програма, яка дозволяє знайти рослини, які знаходяться поруч з вами або прокласти для вас ботанічні стежки.
- Серед корисних додатків для IOS виділяємо такі, як:
- Botanic Book – додаток, в якому можна знайти види рослин і де вони ростуть.
- Blossom – додаток, за допомогою якого можна визначати рослини і отримувати інструкції та корисні поради.
- Flora Incognita – додаток, який дозволяє автоматично швидко і точно ідентифікувати рослини.

Серед завдань, що сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх учителів біології під час проведення навчально-польової практики використовуються такі як: опрацювати матеріали навчально-популярного фільму «Первоцвіти», https://www.youtube.com/watch?v=3PcETeKS_ns, <https://www.youtube.com/watch?v=pKcG-Y-ONKs>, скласти флористичний список рослин, відмічених на віртуальному маршруті, проаналізувати систематичні, анатомічні, біологічні характеристики видів, з'ясувати поняття змін фенофаз на прикладі трав'янистих весняних рослин.

Одним із зручних інструментів, під час проведення навчально-польової практики, на наш погляд, є використання глобальної мережі та мобільного застосунку iNaturalist (<https://www.inaturalist.org>), що у свою чергу сприяє організації роботи здобувачів вищої освіти у форматі змагання між невеликими командами.

Щодо особливостей проведення навчально-польової практики в умовах дистанційного навчання, то можемо відмітити, що керівники практики дотримуються певної послідовності її проведення. Зокрема, кожен день практики складається з наступних етапів роботи:

1. Зустріч здобувачів вищої освіти через Zoom із керівниками практики та отримання інформації про порядок виконання завдань практики.
2. Самостійні спостереження, дослідження та збір матеріалу.
3. Обробка та оформлення зібраного матеріалу під час віртуальних екскурсій, записи у щоденнику.
4. Здача звіту про виконану роботу керівнику практики.
5. Оцінювання керівником практики виконаних завдань здобувачів вищої освіти.

Виконання завдань та звітність з практики виконуються в електронному форматі. Зв'язок керівників практики із здобувачами вищої освіти здійснюється щоденно дистанційно, з використанням усіх наявних комунікаційних засобів:

телефонний зв'язок, електронна пошта, Viber, Skype, Zoom та ін. Щоденні звіти про виконання завдань практики надсилаються керівникам практики на електронну пошту.

Разом з тим, під час навчально-польової практики як керівниками практики так і здобувачами вищої освіти виконуються певні обов'язки, що описані нижче.

Обов'язки керівника практики полягають у:

- ознайомленні із метою та завданнями практики, проведенні інструктажу щодо порядку проходження практики,

- проведенні інструктажу з охорони праці та техніки безпеки,
- повідомленні здобувачів вищої освіти про форму звітності практики,
- ведення табелю виконання завдань практики,
- здійснення консультації та надання рекомендації щодо виконання завдань практики та вирішення інших поточних питань.

Здобувачі вищої освіти під час проходження навчально-польової практики зобов'язані:

- своєчасно приступити до практики;
- отримати від керівника практики інформацію щодо порядку проходження та завдання практики,
- отримати від керівника практики консультації щодо оформлення звітної документації з навчальної практики,
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики і вказівки її керівників,
- вивчити і суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки,
- нести відповідальність за виконану роботу,
- своєчасно здати звіт та необхідну документацію й скласти залік з практики.

Для контролю знань можна використовувати тестовий контроль, що дозволяє викладачеві оцінити рівень засвоєного матеріалу кожним із здобувачів вищої освіти. Окрім того, кожен здобувач вищої освіти отримує завдання для самостійного виконання. За результатами виконання усіх завдань практики кожен здобувач вищої освіти апробовує свої результати на науково-практичних конференціях у вигляді доповідей та тез.

Звичайно, реалізація практики в умовах реального часу, не може порівнятися за ефективністю та результативністю з практикою що реалізується за допомогою методів дистанційного навчання, але враховуючи виклики сьогодення, застосування дистанційних технологій – це оптимальний шлях для повноцінної реалізації підготовки біолога.

Відтак, на нашу думку, для успішного проведення навчально-польової практики в умовах дистанційного навчання необхідна:

- належна матеріальна база: наявність комп'ютерів та іншого технічного обладнання, програм, доступу до мережі інтернет;
- формування інформаційної культури викладачів та здобувачів вищої освіти, володіння навичками впевненого користувача використання ІКТ технологій, офісних програм;
- наявність відповідного програмного забезпечення та необхідних засобів візуалізації навчального матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Барна М.М., Барна Л.С. Особливості методики проведення навчальної практики з курсу «Ботаніка. Анатомія і морфологія рослин» в умовах дистанційного навчання. Підготовка

майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук у контексті вимог Нової української школи : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2021 р., м. Тернопіль). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. С. 116-119.

2. Бирик С.П., Сютя Г.М. Словник іншомовних слів. Харків: Фоліо, 2005. 623 с.
3. Бондаренко Т.С., Агєєва О.О. Содержание и объем понятия «мониторинг качества профессиональной подготовки». Адаптивне управління: теорія і практика. Педагогіка. 2017. 3 (5). Вилучено з: http://am.eor.by/images/adapt/Vol.3ped5/17ped3_5bondarenko_ageeva_r.pdf.
4. Закон України Про вищу освіту. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
5. Словник української мови. В 11 т. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Онлайнова версія. Вилучено з: <http://sum.in.ua/>.
6. Титаренко Л.М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету: автореф. дис. к. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2007. 20 с.
7. Шапран Ю.П., Довгопола Л.І. Практичний аспект професійної підготовки вчителів біології: монографія. Переяслав: ФОП Домбровська Я.М., 2020. 198 с.

СЕКЦІЯ ХХІ. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ОСОБЛИВОСТІ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Александров Юрій Васильович

ORCID ID: 0000-0002-5871-8344

кандидат психологічних наук, доцент, член

Національна психологічна асоціації України,

Асоціація професійних психологів м. Харкова, Україна

Сучасні події диктують нові і більш високі вимоги до громадян, до успішності їх професійної діяльності, тим самим сприяючи виникненню у них стресових ситуацій. Значну увагу привертають особливості впливу професійної діяльності на стан здоров'я тих фахівців, чия робота тісно пов'язана з інтенсивною і емоційно напруженою взаємодією з людьми.

Кожна людина володіє індивідуальним комплексом способів реагування та подолання труднощів у професійній діяльності. Збереження або підвищення стресостійкості особистості пов'язане з пошуком, збереженням і адекватним використанням ресурсів, які допомагають їй у подоланні негативних наслідків стресових ситуацій. Проблема подолання особистістю важких життєвих ситуацій виникла в психології в ХХ столітті. У зарубіжній психології вивченням різних аспектів копінг-поведінки займалися Н. Хаан, Р. Лазарус і С. Фолкман, Р. Моуз та інші.

У вітчизняній психології поняття «coping» розглядали такі учені як Л.І. Анциферова, В.А. Бодров, Р.М. Грановська, А.В. Лібін, А.В. Лібіна, С.К. Нартова-Бочавер, І.М. Нікольська та інші. Копінг - це індивідуальний спосіб взаємодії з ситуацією відповідно до її власної логіки, значущості в житті людини і його психологічних можливостей.

У перекладі з англійської мови поняття «coping» (від англ. «to cope») означає опановувати, долати. Як аналог поняттю «копінг» у науковій літературі виступають наступні: «система регуляції стресу» (В. Бодров), складові «субсиндрому стресу» (Л. Китаєв-Смик), «патерни розв'язання проблемних і несприятливих життєвих ситуацій» (Л. Дика), «життєві стратегії» (К. Абульханова-Славська), «типи переживань» (Ф. Василюк), «техніки існування або реакції на проблемні моменти життя» (Л. Анциферова) [1, с. 9].

Ю.М. Швабл розглядає складні життєві обставини як обставини, що «переживаються індивідом як неможливість «жити за таких умов» і власна неспроможність змінити самі умови життя. Вони виявляються на двох рівнях: на рівні депривації можливості здійснення самостійного забезпечення життєвих потреб і на рівні депривації можливості самореалізації особистості. Складність таких ситуацій полягає у відсутності психологічної готовності до утворення нових схем організації власно життєдіяльності у змінених умовах» [2, с. 38].

І.О. Корнієнко розглядає опанувальну поведінку як полісистемну активацію діяльності з метою формування якісно нових конструктів самоусвідомлення щодо

необхідності опанування бажаними об'єктами або психостанами. Копінг розуміється як готовність до вирішення проблем особистого життєвого простору, спрямований на пристосування до обставин та на особистісну зміну та передбачає сформовану здатність до самоуправління. Вибір активних дій у психотравмуючій ситуації є одним із визначальних чинників збереження психічного та фізичного здоров'я особистості [3, с. 56].

Дослідження адаптації людини до складних ситуацій життєдіяльності – одна з актуальних проблем психології. Останнім часом можна помітити як поживався інтерес науковців до проблеми психологічного подолання, адже саме тут розгортаються актуальні питання психології особистості.

Контекст вивчення копінг - поведінки класично представлений у дослідженнях захисних механізмів людини. Копінг як один із способів психологічного захисту, який використовується для послаблення напруження. На відміну від першого другий підхід визначає копінг в термінах рис особистості – як відносно постійну властивість відповідати певним чином на стресові події. Згідно третьому підходу, копінг слід розуміти як динамічний процес, специфіка якого визначається не тільки ситуацією, але й стадією розвитку конфлікту, зіткнення суб'єкта із зовнішнім світом.

Існуючі підходи щодо вивчення копінг - поведінки демонструють логіку розгортання психологічного знання про даний феномен в психології, а саме протистоянні диспозиціонального та ситуативного підходів. Це протистояння залишається актуальним й дотеперішній час. І тому можна помітити, що дослідники, які підкреслюють важливість особистісних рис ідентифікують основні копінг - стилі як звичні способи, які використовуються індивідами у стресових ситуаціях; а дослідники, які підкреслюють важливість ситуативних (процесуальних) факторів копінгу, визначають основні види стратегій в особливо важких чи напружених ситуаціях.

Існуючі доробки демонструють наявність прогалини саме в межах аналізу свідомих стратегій, які обираються людьми, коли вони зіштовхуються із стресовими ситуаціями. В даний час є очевидним, що зрозуміти особистість неможливо без ситуації, в якій вона знаходиться. Скільки б не йшлося про те, що середовище визначає особистість, все ж таки центральним у даному положенні повинен бути психологічний факт ролі ситуації, яка визначає особистість.

Психологічна ситуація являє собою єдність зовнішніх умов та їх суб'єктивної інтерпретації, яка обмежує у часі і спонукає людину до вибіркової активності. Отже, ситуація – це психологічні «межі» подій внутрішнього світу, які можуть мати різну значущість у масштабі життєвого шляху суб'єкта. Тому хотілося б ще раз підкреслити, що копінг є індивідуальним способом взаємодії із ситуацією у відповідності з власною логікою, значущістю у житті людини та її психологічними можливостями.

Психологічне призначення копінгу полягає у тому, щоб як можна краще адаптувати людину до вимог ситуації, дати змогу людині володіти нею, послабити або пом'якшити її вимоги, спробувати уникнути або звикнути до неї і, таким чином, нейтралізувати стресову дію ситуації. Тому основна задача копінгу – забезпечення і підтримання благополуччя людини, фізичного та психічного здоров'я та задоволеності соціальними відносинами.

Копінг - поведінка в психології це-соціальна поведінка або комплекс усвідомлених адаптивних дій (когнітивних, афективних, поведінкових), які дозволяють людині справлятися з внутрішньою напругою і дискомфортом адекватними особистісними особливостями і ситуаціями. Більшість класифікацій копінг - поведінки побудовано навколо двох запропонованих Лазарусом та

Фолкманом модусів психологічного опанування, спрямованого на вирішення проблеми, зміну власного стану і установок у відношенні до ситуації. В цілому процес подолання стресу залежить від особливостей впливу на нього ряду чинників, таких як демографічні і особистісні особливості людини, умови зовнішнього середовища, кризи життя, індивідуальна значущість і оцінка ситуації та інші, які визначають вибір і ефективність копінг - стратегій.

Копінг - поведінка використовується як стратегія дій особистості, спрямованої на усунення ситуації психологічної загрози. Психологічне призначення "копінгу" полягає в тому, щоб якнайкраще адаптувати людину до вимог ситуації, дозволяючи опанувати нею, послабити або пом'якшити ці вимоги. На думку вчених, головне завдання "копінгу" – забезпечення й підтримка благополуччя людини, фізичного й психічного її здоров'я та задоволеності соціальними відносинами. Таким чином, "копінг", або "подолання стресу", розглядається як діяльність особистості з підтримки або збереження балансу між вимогами середовища й ресурсами, що задовольняють цим вимогам.

Список використаних джерел:

1. Ткачук Т.А. Психологія копінг – поведінки особистості майбутнього і діючого податківця: автореф. дис. ... д-ра псих. наук : 19.00.07 Київ, 2013. 43 с.
2. Швабл М. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика : монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 540 с.
3. Корнієнко І.О. Психологія опанувальної поведінки особистості : монографія. Мукачєво: РВУ МДУ, 2017. 465 с.

СЕКЦІЯ XXII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

ЗАЛЕЖНІСТЬ ВІД АЛКОГОЛЮ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ СЕРЕД МОЛОДІ

Мазур Роман Максимович

студент

Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

асистентка кафедри гігієни та екології №1

Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Проблема вживання спиртних напоїв в світі постала вже багато років тому. Алкоголь є унікальною речовиною, що викликає залежність та виникнення хронічного алкоголізму. Він негативно впливає не лише на здоров'я споживача, але й на суспільство. У тривалій перспективі збільшується ризик розвитку деменції та онкологічних хвороб. Міцні напої пригнічують поглинання вітамінів кишківником, несуть негативний вплив на імунітет, серцево-судинну, травну системи.

Актуальність дослідження. Війна докорінно змінила наше життя, назавжди його розділивши на «до» та «після». Кожен свідомий українець нині відчуває занепокоєння й переживає стрес. Багато людей вважають, що в помірних дозах вживання алкогольних напоїв допомагає зняти стрес та підтримати моральний дух. До того ж, думка, що алкоголь може допомогти людині розслабитись, досить розповсюджена в Україні. На даний момент, думки деяких людей щодо алкоголю змінилися. За допомогою даного дослідження ми дізнаємось, як саме змінилась кількість вживання алкоголю під час війни.

Мета роботи. Дослідити, як змінилась кількість вживання та поширеність залежності від алкоголю під час війни в Україні серед молоді.

Матеріали та методи. Для дослідження даного питання були проведені анонімне опитування та дані з відкритих джерел інформації.

Результати та їх обговорення. В опитування взяли участь люди різного віку, а саме: до 18 років – 8,7 %; від 18 до 20 року – 78,3 %; старше 21 року – 13%. Більше людей залучилось жіночої статі – 56,5%, чоловічої – 43,5%. Серед опитаних: регулярно вживають алкоголь – 43,5%; дуже рідко – 41,3%; зовсім не вживають – 15,2%. Серед опитаних 8,7% зізналися що вживають спиртні напої 2-3 рази на тиждень; 54,3% - 2-3 рази на місяць; 19,6% - 2-3 рази на рік. Найпопулярнішим алкогольним напоєм виявилось пиво, його вживають більшість наших респондентів, а саме 58,7%; горілку – 26,1%; інші - вино, віскі, коньяк, лікери та коктейлі. У результаті опитування ми з'ясували, що 47,8% - виявили різницю у кількості вживання алкоголю під час війни, а 52,2% - не виявили різниці. На питання, яка саме різниця, відповіли: 39,1% - зовсім перестали вживати алкоголь; 23,9 – почали вживати більше алкоголю; 13% - які раніше не вживали алкоголь, але почали. Але також 23,9% зазначили, що навіть не починали вживати алкоголь. Серед опитаних

людей, я дізнався причини їх вживання алкоголю і було визначено, що: 45,7% - вживають алкоголь коли захочуть, у будь який час; 21,8% - коли їй тривожно або страшно. Також у відповіді «інше» додали, що 32,6%, вживають алкоголь з друзями або родиною на свята.

Висновки. Проаналізувавши дані опитування, ми отримали такий результат, що половина людей змінило кількість вживання алкоголю під час війни і більшість з цих людей зовсім перестала його вживати. Усе залежить від оточення та внутрішньої мотивації. Це пояснюється, ще тим, що у низці регіонів України введена заборона на продаж алкогольних напоїв на період дії воєнного стану. Це має свої причини, і одна із них — вплив алкоголю на те, як ми мислимо і як ми реагуємо на небезпеку. Але попри все є люди, що почали вживати більше алкоголю. Вони пояснюють це тим, що їм страшно та сумно. Серед найпопулярніших для споживання, серед опитаних людей, видів алкогольних виробів, виявились пиво. За даними опитування, у розрізі статево-вікових груп, чоловіки та жінки, алкоголь, вживають однаково. За частотою вживання алкоголю, половина людей вживають його 2-3 рази на місяць, третина вживає декілька разів на рік, але певний відсоток, навіть менше третини, вживають алкоголь декілька разів на тиждень, що є дуже погано. Отже, війна все ж таки впливає на кількість вживаного алкоголю українцями, але вже доволі багато з них, зовсім перестали його вживати. Бо, жоден алкогольний напій не є корисним. Більш того, не існує безпечної дози алкоголю. Алкоголь не є лікуванням тривоги

ЗАЛЕЖНІСТЬ СТАНУ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ ВІД СТУПЕНЯ МЕТЕОЗАЛЕЖНОСТІ

Платонова Даріна Олександрівна

здобувач вищої освіти педіатричного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Мареніч Ганна Геннадіївна

здобувач вищої освіти педіатричного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Маслова Наталія Михайлівна

канд. мед. наук, доцент кафедри фізіології
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. Одним із факторів, впливу на здоров'я людини, є ступінь метеозалежності. Метеозалежність – не є хворобою, це комплекс симптомів, які проявляються в залежності від чутливості організму до змін погодних умов, таких як раптові зміни температури, перепади атмосферного тиску, магнітні бурі та сонячні спалахи. Симптоми можуть бути різними та індивідуальними для кожного. Найчастіше метеозалежність проявляється такими симптомами, як головний біль, слабкість, втрата апетиту, порушення серцебиття тощо.

У цілому, наявність хвороб є головною причиною того, що людина відчуває кліматичні зміни. Організм не має змоги швидко пристосуватися до змін, якщо якийсь один орган не виконує свої функції належним чином. Тому, найбільше страждають від зміни погоди люди з хронічними захворюваннями, зокрема хворі на серцево-судинні, аутоімунні захворювання, бронхіальну астму та інші захворювання, а також пацієнти, які перенесли хірургічні втручання [1].

Зміна клімату супроводжується зміною показниками атмосферного тиску, вологості та температури повітря, які своєю чергою впливають на барорецептори та рефлекторні дуги [2]. Цей вплив супроводжує зміни у функціонуванні організму: підвищується артеріальний тиск, зростає частота серцевих скорочень, зміни вмісту тромбоцитів у крові, збільшенням або зменшенням вироблення деяких гормонів і тому подібне [3]. Для повністю здорової людини зміни клімату не загрожує серйозними наслідками для здоров'я, але в деяких групах населення при ризьких змінах клімату спостерігаються труднощі адаптації до нових умов. Саме нові погодні та кліматичні фактори здійснюють сильний вплив на організм, що проявляється погіршенням самопочуття, зниженням працездатності та загостренням наявних хвороб.

Мета роботи. Основною метою даного дослідження є визначення взаємозв'язку між ступенем метеочутливості студентів та їх станом здоров'я. Крім того, дослідження має на меті з'ясувати, чи існує зв'язок між метеочутливістю та рівнем стресу й способом життя.

Методи та результати дослідження. Дослідження проводилось на основі анкетування студентів. Брала участь у дослідженні 50 студентів віком від 18 до 25 років. Для оцінки рівня метеозалежності використовували опитувальник «МЕТЕО-Q». Рівень стресу студентів визначався за допомогою тесту за В.Ю. Щербатих. Також в анкетуванні були питання, щодо наявності хронічних захворювань й способу

життя студентів.

За допомогою опитувальника «МЕТЕО-Q» студентів було розділено на чотири групи: відсутня залежність – 52% студентів, легкий ступінь залежності – 36%, середній ступінь залежності – 10%, важкий ступінь залежності 2%.

За отриманими даними тесту В. Ю. Щербатих, 40% студентів переживали низький рівень стресу (від 6 до 12 балів), у більшості опитуваних, тобто 52%, рівень стресу був середній (від 13 до 24 балів), 6% здобувачів освіти мали високий рівень стресу (від 25 до 40 балів), у решти (2%) рівень стресу було визначено як дуже високий (понад 40 балів).

Також зі збору анамнезу було виявлено, що у 10% опитуваних студентів наявні хронічні захворювання такі як діабет, бронхіальна астма, вегето-судинна дистонія, хронічний тиреоїдит, артеріальна гіпертензія. З відповідей студентів ми дізналися, що 16% студентів палять, збалансовано харчуються лише 46% опитуваних, займаються фізичною активністю 50%.

В групі студентів з середнім та важким рівнем метеочутливості більше виявлено факторів ризику для здоров'я, таких як паління цигарок та нездоровий спосіб харчування. Рівень стресу також був вищим серед студентів з середнім та важким ступенем метеозалежності. Також, хочемо зазначити, що ті студенти, які мають хронічні захворювання є більш чутливими до зміни природних явищ й входять до групи із середнім та важким ступенем метеочутливості.

Опитуванні студенти, у яких не має хронічних захворювань, ведуть більш здоровий спосіб життя, займаються фізичною активністю, дотримуються режиму та проводять час на свіжому повітрі майже не відчують зміни клімату.

Висновок. Результати дослідження підтверджує взаємозв'язок між ступенем метеочутливості та функціональним станом здоров'я студентів. Студенти з низьким рівнем метеочутливості мають кращий стан здоров'я та піддаються меншому впливу факторів ризику для свого здоров'я. Найбільша залежність від клімату в тих студентів, які мають супутні хронічні захворювання, відчують постійний стрес, ведуть малорухомий спосіб життя та мають шкідливі звички.

Список використаних джерел:

1. Коц, С.М, Коц, В.П., Пушкар, С.В. (2022). До питання про метеозалежність. Збірник наукових матеріалів ХСVII Міжнародної інтернет-конференції «ВЕРЕСНЕВІ НАУКОВІ ЗІБРАННЯ — 2022» 19 вересня 2022 р., м. Київ — с. 101-105.
2. Корнацький В.М. Гіпертонічна хвороба як медико-соціальна проблема // Серцево-судинні та серцево-мозкові захворювання: сучасні рекомендації щодо профілактики та лікування. Вибрані лекції Української кардіологічної школи ім. М.Стражеска. — К., 2006. — С. 16-31.
3. Danet S., Richard F., Montaye M. Unhealthy effects of atmospheric temperature and pressure on the occurrence of myocardial infarction and coronary deaths. A 10—year survey: the Lille-World Health Organization MONICA project // Circulation. — 1999. — № 100. — P. E 1-7.

ЗМІНА ЯКОСТІ СНУ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ ГІГІЄНИ СНУ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Кондратенко Олена Костянтинівна

студентка

Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

асистентка кафедри гігієни та екології №1

Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Війна – це завжди стрес для організму людини. Стрес та сон – це взаємопов'язані речі. Порушення сну може бути причиною втоми, поганого настрою та надмірної сонливості протягом дня. А от хронічне порушення сну може спровокувати проблеми зі здоров'ям, зокрема хвороби серцево-судинної системи, порушення обміну речовин і навіть діабет. Стрес та тривога існували в житті людини ще до початку воєнного стану, але поява війни ще більше посилила цю проблему.

Актуальність дослідження. Війна внесла свої корективи в усе, що відбувається у житті кожного українця. Сон не став винятком. Через воєнний стан велика частина населення страждає порушенням сну. За допомогою даного дослідження ми дізнаємось, як саме змінилась якість та режим сну серед людей на фоні війни.

Мета роботи. Дослідити, якість сну та дотримання правил гігієни сну під час війни в Україні серед населення.

Матеріали та методи. Для дослідження даного питання були проведені анкетування та опитування людей різного віку, а саме: від 16 до 18 років – 36,4%; від 19 до 21 року – 48,5 %; старше 21 року – 15,2%. Більше людей залучилось жіночої статі – 84,8%, чоловічої – 15,2%.

Результати та їх обговорення. У результаті опитування ми з'ясували, що у 75,8% людей на фоні війни виникли проблеми зі сном; у 18,2% нічого не змінилось; 3% відповіли, що 50/50; і 3% опитуваних зазначили, що проблеми виникли ще до війни. 64,3% респондентів зізналися, що мають порушення ритму сну; 50% страждають безсонням; 35,7% опитаних відмітили у себе гіперсомнію (підвищена сонливість); 21,4% - парасомнію (сноходіння, нічні жахи, сонний параліч); 7,1% - порушення дихання. Серед всіх опитаних 3,6% зазначили, безсоння та порушення сну почали турбувати їх ще до початку війни. 60,6% - намагаються дотримуватися режиму сну; 21,2% - не дотримуються; 15,2% усвідомлюють важливість режиму сну і завжди дотримуються; і 3% - почали дотримуватися тільки останнім часом. 54,5% - сплять 6-8 годин в добу; 30,3% - 8-10 годин; 12,1% - менше 6 годин. 57,6% респондентів скаржаться, що часто прокидаються серед ночі; 36,4% - проблем із цим не мають; 6,1% - важко відповісти. Щодо питання, чи швидко людина засинає: 57,6% - відповіли так; 42,4% - ні. 54,5% - зазначили, що використовують певні рекомендації, щоб покращити якість свого сну; 39,4% - нічого не застосовують; 6,1% - важко відповісти. 72,7% опитаних для покращення якості сну проводять провітрювання кімнати; 54,5% - відмова від активізуючих напоїв (кава, алкоголь); 40,9% - слідкування за режимом; 9,1% - відмова від гаджетів, щонайменше за годину до сну. 18,2% - почали приймати снодійні препарати під час війни; 78,8% - ні; і 3% - так, але це не пов'язано з війною.

Висновки. Проаналізувавши дані опитування, ми отримали такий результат, що

третина людей зазнали на собі проблеми зі сном через воєнний стан в країні. Частіше - це порушення ритму сну та безсоння, менше частина людей відповідали, що їх турбує гіперсомнія, парасомнія та порушення дихання. Але попри все, більше половини опитуваних намагаються дотримуватися режиму сну. Кількість годин сну у більшості голосів відповідає нормі, тобто у віці від 18 до 65 років 7-9 годин сну вважається нормою. На жаль, більше, ніж половина населення зазначили, що часто прокидаються серед ночі, що може свідчити про психологічні проблеми, йдеться про стрес, тривогу та депресію, причиною яких може бути саме ситуація в Україні. Також певний відсоток людей, навіть більше половини користуються рекомендаціями, щоб покращити якість свого сну. Третина – провітрює приміщення перед сном, половина – відмовляється від активізуючих речовин. Трохи менше половини слідкують за своїм режимом, але найменше відсотків - це відмова від гаджетів перед сном. Великий відсоток українців не почали приймати снодійні препарати для покращення якості свого сну, але майже чверть розпочали їх використовувати, щоб не мати проблем із засинанням. Отже, війна все ж таки впливає на якість сну українців, але більшість намагається із цим справлятися, використовуючи принципи гігієни сну, щоб покращити умови для засинання. Бо, здоровий сон – запорука міцного здоров'я.

ОСОБЛИВОСТІ ХАРЧУВАННЯ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Товкун Лідія Павлівна

ORCID ID: 0000-0002-4091-1322

кандидатка історичних наук, доцентка, доцентка кафедри
медико-біологічних дисциплін і валеології, завідувача навчально-методичною
лабораторією діагностики здоров'я та профілактики хвороб
Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

Мельничук Олена Миколаївна

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету
гуманітарно-природничої освіти і соціальних технологій
Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

Організація раціонального харчування школярів нині має не лише медичне значення як фактор збереження здоров'я дітей та їх розвиток, але й велике соціальне значення як фактор, який визначає здоров'я майбутніх поколінь. Значення харчування у дитячому та підлітковому віці зумовлюється тими основними факторами, що визначають відмінність дорослого і дитячого організму, зокрема – його ростом і розвитком [1].

Через повномасштабну війну росії проти України переважна більшість українських школярів навчаються дистанційно чи у змішаній формі. Через це відповідальність за харчування школярів несуть їхні батьки. У зв'язку з цим батькам необхідно ознайомитися з рекомендаціями Міністерства охорони здоров'я України щодо харчування тих учнів, які навчаються дистанційно [5].

Згідно цих рекомендацій режим харчування школярів варто погоджувати з адміністрацією школи та класним керівником. Зокрема, узгодження стосується часу і тривалості перерв на другий сніданок впродовж 20 хв. між 10.00 і 11.00, а також на обід – впродовж 25-30 хв. між 13.00 і 14.00. Також варто планувати час і на три стандартні прийоми їжі, один-два перекуси впродовж дня, при цьому доцільно враховувати час, який витрачається для розігріву блюд [5].

Вживання води для організму, що розвивається, є дуже важливим процесом. Тому дотримання режиму вживання різних напоїв під час дистанційного навчання також є вагомим. Зокрема, чиста питна вода завжди повинна бути легко доступною, особливо коли відчувається спрага під час важких і тривалих фізичних навантажень. Важливим також є контроль споживання гарячих напоїв, бажано без цукру. Вживання фруктових соків не повинно перевищувати 200 мл на добу.

Серед продуктів харчування є такі, котрі школярі повинні вживати систематично:

- крім картоплі, потрібно споживати по 100 г тричі на день під час основного прийому їжі свіжі овочі, заморожені чи консервовані (не пересолені);
- у такій же кількості повинні споживатися сезонні свіжі фрукти і ягоди. Допускається вживання сушених, заморожених, а також консервованих фруктів і ягід (із мінімальним вмістом цукру);
- цілнозернові продукти – каші, хліб, борошняні вироби, бобові. Для молодших школярів добова норма – 150 г, для старшокласників – 200 г;
- молочні продукти – три порції та одне куряче яйце щоденно;

- морська жирна риба та м'ясо птиці – 2-3 рази на тиждень;
- червоне м'ясо (свинина, яловичина) – 1-2 рази на тиждень [5].

Один-два перекуси впродовж дня повинні приносити користь для організму. До їхнього складу повинні входити: свіжі овочі та фрукти, сухофрукти та сушені ягоди, горіхи, насіння, крекери цільнозернові.

Батькам також варто знати про ті продукти харчування, котрі повинні бути в раціоні школярів в обмеженій кількості. Приміром, школярі не можуть обійтися без солодощів. Варто знати, що якщо багато вживати цукру, то вразливими стають кістки, кровоносні судини, система кровотворення, суглоби. Для засвоєння рафінованого цукру організм затрачає значку кількість вітамінів групи В і кальцію. Водночас, нестача вітамінів групи В викликають нервові та психічні розлади і хвороби. Цукор також є алергеном – надлишок цукру в організмі викликає алергічні реакції [4]. Також можуть розвинути:

- карієс – ушкодження зубної емалі (в солодкому середовищі ротової порожнини швидко розмножуються бактерії);

- передчасне старіння шкіри, рання поява зморшок;

- серцево-судинна патологія (через підвищений вміст глюкози в крові, підшлункова залоза виробляє надлишкову кількість інсуліну, а гіперінсулінемія в свою чергу шкодить епітелію судин, виникають тромбози та тромбоемболії);

- ушкодження підшлункової залози (надмірне вироблення інсуліну до крові, заохочує підшлункову залозу працювати інтенсивніше, виробляючи при цьому додаткову кількість інсуліну, щоб знизити рівень цукру в крові. Внаслідок цього виникає цукровий діабет II-го типу);

- патологія нирок (підвищений рівень цукру призводить до його виділення з сечею. З метою зменшення загальної кількості цукру в крові, як наслідок виникає ниркова недостатність);

- розлади роботи мозку (глюкоза є джерелом енергії як для всього організму, так і для мозку. Проте, надмірне вживання солодощів призводить до гіперстимуляції центру задоволення і виділення дофаміну, що призводить до надмірного апетиту та всіх подальших наслідків від надмірного вживання їжі);

- хвороби шлунково-кишкового тракту (гіперглікемія сприяє запальним процесам різної локалізації в кишківнику. У «солодкому» середовищі бактерії та різні інфекційні агенти значно швидше розмножуються, а це призводить до розвитку і прогресуванню колітів);

- уrogenітальні запальні захворювання частіше виникають і тяжче протікають у тих, хто зловживає солодощами [2].

Відповідно до рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я, вживання цукру для школярів повинно бути не більше 25 г на добу. Різноманітні десерти у раціоні школярів різного віку повинні складати менше 10 % від всієї добової калорійності [5].

Надмірне споживання солі негативно впливає на організм. Зокрема, можуть розвинути такі захворювання: катаракта, рак шлунку і нирок, ниркова недостатність, інсульт, гіпертонія, серцева недостатність, болі в суглобах, остеопороз, зайва вага, активація розсіяного склерозу [3]. Тому є певні обмеження споживання цього мінералу: для молодших школярів – до 3 г на добу, а для старшокласників – до 5 г. При цьому варто пам'ятати, що вагому частку солі школярі споживають разом із хлібом, м'ясними виробами, сиром, соусами, консервами та снеками.

Також не припустимо те, щоб школярі споживали сухий сніданок, який містить багато цукру і трасжирів. Магазинні йогурти містять дуже багато цукру та крохмалю.

Тому їх варто замінювати натуральним йогуртом зі свіжими, замороженими чи сушеними фруктами, додавати мед за смаком. Магазинні солодощі, солодка газована вода також шкідливі для організму, що росте і розвивається. Такі солодощі містять велику кількість цукру чи його шкідливих замінників, барвників, підсилювачів смаку та інших шкідливих харчових добавок. Тому, щоб організм школяра розвивався гармонійно, уникнути розвитку багатьох хвороб, батькам варто самим готувати різні корисні смаколики для своїх дітей [5].

Школярам також варто менше їсти жирного червоного м'яса (яловичина, свинина, кролятина, ягнятина, баранина, козлятина, оленина, конина, зайчатина), бо вміст у такому м'ясі насичених жирів і натрію негативно впливає на здоров'я. Зокрема: надмірна вага та ожиріння; значне навантаження на кровоносну систему, захворювання серця; розлади травної системи; діабет II-го типу; розвиток раку. Щоденне вживання червоного м'яса сприяє появі на стінках кровоносних судин жирових бляшок – розвитку атеросклерозу. Оброблене м'ясо містить сіль, ароматизатори, барвники і консерванти, що є вельми шкідливим для здоров'я [5].

Тому, школярам варто їсти більше білого не жирного м'яса птиці (курятина, індичатина). Організм школяра таке м'ясо швидко засвоює. При цьому варто зауважити, що м'ясо потрібно не смажити, а запікати чи вирити на пару.

Висновки. Отже, здорове та збалансоване харчування школярів забезпечить не лише відмінне здоров'я, а й позитивно впливатиме на якість засвоєння знань під час дистанційного навчання. Тому, з огляду на складну сучасну воєнну ситуацію в Україні, здоров'я наших школярів не повинно бути другорядним, бо це генофонд української нації.

Список використаних джерел:

1. Товкун Л. П., Голубівська К. А. Стан раціонального харчування сучасних школярів. Молодий вчений. 2017. № 9.1 (49.1). С. 159–162.
2. Чому шкідливо їсти солодке. URL: <https://salutas.com.ua/uk/why-it-is-harmful-to-eat-sweets/>.
3. Що буде, якщо їсти багато солі. URL: <https://portaltele.com.ua/zdorovya/shho-bude-yakshho-yisty-bagato-soli.html>.
4. Що буде, якщо їсти багато цукерок. URL: <https://rivnepost.rv.ua/news/shcho-bude-yakshho-isti-bagato-tsukerok>.
5. Як мають харчуватися діти, які навчаються онлайн: у МОЗ розповіли. URL: https://24tv.ua/education/ru/pitanie-shkolnikov-est-deti-kotorye-uchatsja-onlajn-minzdrav-24-kanal-ucheba_n2195433.

ПРОФІЛАКТИКА ЗАХВОРЮВАНЬ СЕЧОСТАТЕВОЇ СИСТЕМИ

Арабаджі Анна Євгенівна

студентка

Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

асистентка кафедри гігієни та екології №1

Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність теми: На сьогоднішній день проблема захворюваності серед населення України на інфекції сечостатевої системи є дуже актуальною. Безплідність серед молоді зростає з кожним роком, однією з причин є захворювання сечостатевої системи включають всі інфекції та патологічні процеси репродуктивної та сечовидільної систем. Нажаль не існує вакцини для попередження хвороби сечовивідних шляхів. Проте є загальні профілактичні методи, та заходи підтримання достатнього рівня особистої гігієни для запобігання виникнення хвороби.

Мета дослідження. Дослідити рівень захворюваності на сечостатеві хвороби серед населення в Україні в мирний час та в період військового стану, визначити рівень обізнаності населення стосовно профілактики сечостатевих захворювань.

Матеріали і методи: Для вирішення запланованих завдань дослідження було використано наступні методи: теоретичний (систематичний огляд та аналіз наукової літератури за темою дослідження), емпіричний метод (який полягав у опитуванні заздалегідь підготовленими запитаннями. Опитування було проведено серед різного за віком населення.), аналітичний та статистичний методи.

Результати. Було проведено опитування 65 українців різного віку та статі. З котрих 26,2%- чоловіки, а 73,8% жінки. Найбільший відсоток 64,6%- люди віком 17-20 років, 16,9%-21-30 років, 12,3% припадає на вік від 31-40, та 6,2% -41-50 років. Запевняють що обізнані в питанні захворювання сечостатевих шляхів 95%, інші не знають про симптоматику захворювань сечостатевої системи. Щодо кількості людей які хворіли на запалення сечовивідних шляхів такі як цистити, пієлонефрити, уретрити, 58,5%- відповіли, що не хворіли, а інші 41,5%- підтвердили, що перенесли запальні захворювання, в більшості випадків це був цистит та уретрит. Серед тих хто перенесли запальні захворювання сечостатевої системи: 21,5% не зверталися до лікаря для уточнення діагнозу і лікування, консультувалися з лікарем-27,7%. Серед тих хворів але не звертався до кваліфікованої медичної допомоги: 12,5% опитаних шукали відповідь в інтернеті, 17% порадилися з родичами, 1,5% людей - лікувалися самостійно обираючи на свій розсуд антибіотики чи уросептики; 2% опитаних дотримувалися дієти, та слідували за водним режимом. Більшість опитаного населення у 58% - не мали симптомів запалення сечостатевої системи ні до війни, ні після її початку. А ось 38% надала відповідь, що перенесли захворювання до війни, і лише 4% зазначили, що вперше зіткнулися із захворюванням після початку війни на території України. На питання про погіршення стану чи загострення існуючого запалення, із початком воєнних дій на території України відповіді були наступні: 58,5% не хворіли, не вплинуло на стан у 27,7% людей, погіршився стан у 9,2% ; та не змогли надати чітку відповідь 4,6% людей. Більшість українців- 81% знають, що провокує запалення сечовивідних шляхів (таких як цистит, уретрит), інші 19%- ні.

Цікаві обґрунтування надали у відповідь на питання про профілактичні заходи які застосовують щоб уникнути захворювань сечостатевої системи, із них: ретельно дбають про особисту гігієну- 93%, Періодично відвідують лікаря, щоб слідкувати за змінами в організмі-33%, не роблять нічого із профілактики- 9%, Дотримуються здорового харчування та дієти- 3%, слідкують за температурними показниками та одягаються за погодою, щоб уникнути переохолодження- 3%.З проблемами підтримання заходів особистої гігієни під час війни стикалися 34% респондентів, 54% відзначили, що не мали таких проблем і 12% опитаних було важко відповісти.

Висновок: Таким чином, аналізуючи вище надані дані, тема Профілактики сечостатевих захворювань серед населення України в умовах до війни та після, є досить актуальною. За даними опитування майже половина опитаних з них переважають жінки, перенесли захворювання сечостатевих шляхів. Третина серед опитаних відзначають загострення запалень сечостатевої системи, п'ята частина респондентів не знають що провокує виникнення циститу та уретриту. Не дивлячись на високо кваліфіковану медичну допомогу у нас в країні, частина людей з симптоматикою захворювань не звертаються до лікаря. На жаль не все населення обізнане у темі профілактики захворювань, а саме: дотримання правил особистої інтимної гігієни, періодичне відвідування лікаря та негайне звернення в лікарню при наявності симптомів.

ПРОФІЛАКТИКА ЗАХВОРЮВАНЬ ШКІРИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Маланія Мілена Давідівна

студентка

Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

асистентка кафедри гігієни та екології №1

Харківський національний медичний університет, Україна

Постановка проблеми. Найбільшим органом нашого організму являється шкіра. Стан шкіри залежить від багатьох життєвих факторів, таких як, стрес, способи харчування та інше. Один із найголовніших постулатів особистої гігієни є правильний догляд за шкірою. На даний момент ми переживаємо складні часи, які можуть впливати на зміну побуту та умови проживання тим самим і на стан шкіри українців.

Актуальність. Більшість людей під час війни можуть помічати зміни у своєму організмі, які можуть бути викликані різними чинниками, результат яких відображається на шкірі.

Мета. Дослідити, як війна вплинула на особисту гігієну догляду за тілом і стан шкіри українців.

Методологія. Задля отримання результатів було проведено онлайн-опитування серед студентів-медиків.

Результати та їх обговорення. За результатами дослідження, у опитуванні брали участь 100 людей, віком приблизно 18–20 років. Таким чином, ми визначили, що у 70 % студентів стан шкіри погіршився під час війни, а у 20% він покращився, а 10% ніяких змін за собою не помічали. 20 % опитаних зізналися що саме через проблеми відсутності води і неможливість регулярної особистої гігієни призвели до проблеми здоров'я шкіри. 30% людей зіткнулися саме з такою проблемою, як акне, 20% мають лущення шкіри, такий же відсоток респондентів з підвищеною сальністю шкіри. Більша половина респондентів відзначають, що зміна побуту під час війни негативно вплинула на здоров'я шкіри. 13% зв'язують у себе появу atopічного дерматиту саме з перенесеним стресом під час війни., а 10 % запевняють, що під час війни відчули на собі явище психогенного свербіж. Також 48 % студентів використовують лікувальну косметику, а 52 % не користуються. Відсоток людей, які задоволені станом своєї шкіри на даний час становить 20 % студенти, які не повністю задоволені – 56 %, а незадоволених – 24 %.

Висновок. Опираючись на наше дослідження, з впевненістю можемо сказати, що неможливість регулярного догляду за шкірою і проблеми з водою призвели до запальних захворювань шкіри у 20 % респондентів. За даними опитування більша половина студентів, а саме 70 % відмітила, що їхній стан шкіри змінився в гіршу сторону під час війни. Були помічені такі захворювання як, акне, підвищена сальність, лущення. Невелика кількість опитуваних мають погіршення шкіри через стрес, вони стикнулися з такими проблемами як, atopічний/себореїний дерматити, психогенний свербіж.

РИЗИКИ РОЗВИТКУ ГОСТРОГО РЕСПІРАТОРНОГО ДИСТРЕС-СИНДРОМУ У ПАЦІЄНТІВ З ПОЛІТРАВМОЮ

Курсов Сергій Володимирович

д-р. мед. наук, професор кафедри медицини
невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Скоропліт Сергій Миколайович

асистент кафедри медицини невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Гострий респіраторний дистрес-синдром (ГРДС) – ускладнення, розвиток якого щільно пов'язаний із значною захворюваністю та високою смертністю, та зазвичай утворюється у пацієнтів із політравмою [1]. ГРДС – це дуже небезпечний для життя клінічно визначений гетерогенний стан, який буває спричинений як прямим (пневмонія, забій легені, аспірація шлункового вмісту, інгаляційне ураження), так і непрямим ураженням (шок, сепсис, масивна крововтрата, переливання продуктів крові, гострий панкреатит і травма інших областей тіла, окрім грудної клітки), що викликає пошкодження легеневого епітелію та ендотелію легених судин [2]. В теперішній час багато клініцистів стверджує, що факт розвитку ГРДС або тяжкості його перебігу в постраждалих з травмою в численній кількості випадків вирішується в умовах операційної та протягом ближніх 12-24 годин після закінчення ургентного хірургічного втручання. Адже сучасні заходи інтенсивної терапії здатні серйозно протистояти розвитку цього небезпечного ускладнення травми і шоку [3]. Не тільки антистресовий захист, деконтамінація та якісна респіраторна підтримка зменшують ризик розвитку ГРДС. Велику увагу традиційно приділяють характеристикам інфузійної терапії, яка має активно та кваліфіковано проводитися постраждалим з травмою з моменту надходження їх до приймального відділення шпиталю. В багатоцентровому дослідженні, в якому проаналізовано випадки лікування 5350927 пацієнтів, було показано, що кожний 1 літр кристалоїдних розчинів, які вводилися хворим в перші 6 годин після травми, підвищували значення скоригованого коефіцієнту шансів для розвитку ГРДС на 1,19 [4]. Ми не вважали, що при значній та тривалій крововтраті сам по собі обсяг внутрішньовенної інфузії кристалоїдних розчинів є головним фактором ризику розвитку ГРДС. Адже інфузія проводиться з врахуванням фізіологічних і патологічних втрат рідини, загальний розмір яких також може бути вельми значним. Ми поставили метою нашої роботи визначення провідних факторів ризику розвитку ГРДС на основі аналізу перебігу клінічних випадків у відділенні політравми багатoproфільної міської лікарні швидкої та невідкладної медичної допомоги.

Матеріали і методи. Виконано докладний ретроспективний аналіз 500 випадків політравми за останні 3 роки (період 2020-2022 рр.). Цілеспрямовано вибрано 500 випадків політравми з оцінкою в хворих тяжкості травми за шкалою ISS (Injury Severity Score) 25 балів і більше. Адже добре відомо, що вірогідність розвитку шоку, поліорганної дисфункції та ГРДС напряду зв'язана з тяжкістю травматичного пошкодження. Наявність у хворих ГРДС визначалася за критеріями, що затверджені на погоджувальній конференції з проблем політравми в м. Берліні в 2012 р. [4, 5].

Результати. Дійсно, розвиток в хворих ГРДС в значній мірі визначався подіями

та характеристиками інтенсивної терапії, що мали місце в перші 24-48 годин від надходження пацієнтів до клініки. Розвиток у хворих ГРДС найчастіше був асоційований:

1) з обсягом інфузійної терапії в операційній, що становив 5000 мл і більше, незалежно від наявності у складі інфузійної терапії колоїдних плазмозамінників та компонентів крові;

2) з потребою в застосуванні інфузії симпатоміметиків (адреналіну, норадреналіну) в умовах операційної, і потім в продовженні їх використання у відділенні інтенсивної терапії (ВІТ);

3) з наявністю торакальної травми та оцінкою тяжкості травми за шкалою TTSS (Thoracic Trauma Severity Score) 9 балів і більше, що сполучалося з потребою проведення гемотрансфузії, як в умовах операційної, так і потім в умовах ВІТ в перші 24 години після закінчення операції;

4) з наявністю в пацієнта з політравмою торакальної травми з оцінкою тяжкості її торакального компонента за шкалою ISS ($3^2=9$) балів у віці 65 років і старіше, що сполучалося навіть з короткочасною потребою в застосуванні симпатоміметиків;

5) з обсягом інфузійної терапії в операційній, що становив 4000 мл і більше та наступним зменшенням у хворих темпу діурезу менше за 0,5 мл/кг/год. протягом перших 48 годин після закінчення операції.

В усіх складних випадках розвитку ГРДС протидіяли пролонгована після операції інвазійна примусова легенева вентиляція, що тривала протягом 24 годин після закінчення операції, призначення ефективної антибактеріальної терапії (використання 3-х антибактеріальних препаратів, карбапенемів), підтримка темпу діурезу на рівні 1,0 мл/кг/год. і більше, ефективна центральна гемодинаміка з рівнем середнього артеріального тиску 90 мм Hg і більше та нормальним насиченням артеріальної крові киснем.

Конфлікт інтересів. Не заявлений.

Список використаних джерел:

1. Negrin L.L., Dedeyan M., Plessner S. & Hajdu S. (2020) Impact of Polytrauma and Acute Respiratory Distress Syndrome on Markers of Fibrinolysis: A Prospective Pilot Study. *Front Med (Lausanne)*. 7, 194. doi: 10.3389/fmed.2020.00194.
2. Diamond M., Peniston H.L., Sanghavi D. & Mahapatra S. (2022) Acute Respiratory Distress Syndrome. *StatPearls*. Last Update: February 6, 2023, from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK436002/>.
3. The British Thoracic Society & Intensive Care Society (2018) Guidelines on the Management of ARDS. The British Thoracic Society. July 2018, from <https://www.brit-thoracic.org.uk/quality-improvement/guidelines/acute-respiratory-distress-syndrome-ards/>.
4. Tran A., Fernando S.M., Brochard L.J., Fan E., Inaba K., Ferguson N.D., Calfee C., Burns K, Brodie D., McCredie V.A., Kim D.Y., Kyereanteng K., Lampron J., Slutsky A.S., Combes A. & Rochwerg. (2021) Prognostic factors for development of acute respiratory distress syndrome following traumatic injury – a systematic review and meta-analysis. *European Respiratory Journal*. 61(4). DOI: 10.1183/13993003.00857-2021.
5. Chiumello D., Brochard L., Marini J.J., Slutsky A.S., Mancebo J., Ranieri V.M., Thompson B.T., Papazian L., Schultz M.J., Amato M., Gattinoni L., Mercat A., Pesenti A., Talmor D. & Vincent J-L. (2017) Respiratory support in patients with.
6. acute respiratory distress syndrome: an expert opinion. *Critical Care*. 21, 240–247. doi: 10.1186/s13054-017-1820-0.

СЕКЦІЯ XXIII. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ОСОБИСТО-ОРІЄНТОВАНЕ ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Лопатюк О.В.

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри аварійно-рятувальної, професійно-прикладної фізичної підготовки та туризму

Льотна академія Національного авіаційного університету, Україна

Під особистісно-орієнтованим фізичним вихованням здобувачів вищої освіти розуміють комплексну всебічну дію на особистість засобами фізичної культури, коли разом з вирішенням інших завдань пріоритет одержує розвиток і актуалізація цінностей фізичної культури та здоров'я, формування особистісно-значущих мотивів, знань та вмінь, а також, досвіду самостійного та безперервного використання засобів фізичної культури і оздоровлення. Навчальний процес з фізичного виховання за особистісно-орієнтованого підходу надає можливість кожному здобувачу, спираючись на свої здібності, навички, інтереси, ціннісні орієнтації і суб'єктний досвід, реалізувати себе в активному пізнанні змісту навчальної діяльності, в своїй навчальній поведінці [1].

Головним каталізатором перебудови мислення студентів у їх відношенні до фізичного виховання, вважаються акмеологічні аспекти розвитку особистості, тобто націленість на досягнення вищого рівня фізичної підготовленості та досконалості.

Одним із шляхів вирішення цього питання ми вважаємо компетентнісний підхід, який широко застосовується у сучасній педагогіці. Відповідно до наявних рівнів компетентності ідентифікується три основні види компетенцій: – компетенція знань – у формі наявних знань; – компетенція вмінь – у формі наявних умінь (навичок); – компетенція поведінки – у формі наявних мотивів, психофізіологічних якостей, цінностей, установок та потреби до самостійних занять фізичними вправами.

Теоретичний аналіз і узагальнення спеціальної літератури доводять, що компетентність пов'язана з властивостями людини, що характеризують її як суб'єкта діяльності (знання, досвід, обізнаність, можливості, ціннісні орієнтації) з конкретним предметним змістом діяльності, з якісною характеристикою результату діяльності, що відображає співвідношення властивостей людини як суб'єкту діяльності з її успішністю. Тобто, дослідники по різному трактують комплекс властивостей, що відносяться до компетенції, тоді як у відповідності до системного підходу, компетентність необхідно розглядати як системно організовану характеристику людини, що містить мотиваційний, особистісно-орієнтовний та діяльнісно-практичний компонент. Кожен з цих компонентів функціонує тільки в умовах взаємодії з іншими та виконує своє специфічне завдання. Взаємодіючи між собою в межах цілісної функціональної системи, вони забезпечують високий рівень компетентності з організації і проведення рухової активності [2].

Аналіз наукових джерел, власні дослідження та практичний досвід дозволили

виділити компетенції, які мають отримати здобувачі під час навчання у закладах вищої освіти:

1. Здатність використовувати різні види та форми рухової активності для підвищення фізичної підготовленості, активного відпочинку, ведення здорового способу життя та покращення здоров'я людини.

2. Здатність до застосування отриманих знань щодо закономірностей та особливостей використання рухової активності для збереження свого здоров'я на практиці.

3. Здатність самостійно виконувати фізичні навантаження та використовувати методики самоконтролю з метою корекції фізичного стану, підготовленості та здоров'я.

Фізичне виховання у закладах вищої освіти виступає активним перетворювачем особистості, розвиває її кращі якості та збагачує її ідейну, інтелектуальну, моральну та естетичну основу. Різні аспекти фізичного вдосконалення молоді як необхідної сторони гармонійного розвитку, виражають ступінь свідомого і цілеспрямованого впливу суспільства на систему її фізичних і духовних потенцій. Цілеспрямоване фізичне виховання студентів у закладах вищої освіти дозволяє здійснювати розвиток особистості здобувача відповідно до вимог сучасної культури суспільства.

Фізичне виховання орієнтується на розвиток студента як особистості, індивідуальності і активного суб'єкта професійного навчання, що може бути реалізовано лише на гуманістично-демократичних засадах педагогічної діяльності. Така організація професійної підготовки майбутніх фахівців все більше набуває характеру діалогу, співпраці, співтворчості, в яких переважає взаємозацікавлений обмін досвідом викладача і здобувача вищої освіти. Це надає більш широкі можливості майбутнім фахівцям підготуватись до виконання вимог майбутньої професії, успіх самореалізації у якій буде визначатися як його фаховою обізнаністю, так і акмеологічними чинниками життєдіяльності, ставленням до здоров'я свого та підлеглих.

Список використаних джерел:

1. Грибан Г. П. Управління фізкультурно-оздоровчою діяльністю студентів в умовах трансформації України в європейський освітній простір. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: збірник наукових праць. Вип. 8 (27). Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. С. 336–341.
2. Ткаченко П.П. Модернізація системи фізичного виховання студентів на основі особистісно-орієнтованого вибору рухової активності. Вісник Чернігівського нац. пед. університету ім. Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Вип. 139. Т. І. Чернігів: ЧНПУ. 2016. С. 183–186.

СЕКЦІЯ XXIV. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

СТАЛІНСЬКІ РЕПРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК

Соколова Наталія Дмитрівна

канд. іст. наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національний університет фізичного виховання і спорту України, Україна

Марішина Раїса Володимирівна

студентка 1 курсу
Національний університет фізичного виховання і спорту України, Україна

Період 1930-х років увійшов в історію України як початок сталінської тоталітарної системи терору та репресій. Тоді, більше ніж 90 років тому, по всій Україні та за її межами відбувався процес становлення сталінізму й втілення тоталітарних ідей, спрямованих на знищення цілого покоління молоді української інтелігенції, яка могла завадити розповсюдженню політики сталінського режиму в державі.

Радянський Союз був державою, яка потребувала не лише «зовнішніх», а й «внутрішніх» ворогів. Той факт, що останніх фактично не існувало, не було проблемою, адже владу можна було легко «призначити». Окрім інтелігенції, репресіям піддавалися селяни та окремі етнічні групи, що проживали в Україні. Жінок і чоловіків також заарештовували, а дітей віком до 15 років переводили до спеціальних дитячих будинків.

Ми з'ясували, що не існувало чітких принципів віднесення жінок до «ворогів народу». Ні стать, ні освіта, ні соціальний статус чи посада не могли захистити людину від репресій. Статистика за 1950 рік повідомляє, що їх кількість перевищувала позначку в півмільйона осіб. Особливо трагічно складалася доля тих, кого переслідували за сумнозвісною 58-ю статтею (контрреволюційна діяльність).

Активне переслідування жінок радянською владою розпочинається на початку 30-х рр. XX ст. Так, у вересні 1930 року в Донецькій області було розкрито та ліквідовано «контрреволюційну» організацію під назвою «Союз визволення робітників та селян», у якій із 66 осіб було заарештовано дві жінки: Марію Вашкевич (провину визнала частково) було засуджено до трьох років ув'язнення. Єлизавету Булатникову (не визнала себе винною) була засуджена до трьох років позбавлення волі умовно [1, с. 61]. Ці злочини комуністичного режиму проти українського суспільства, без винятку, характеризуються масовими порушеннями прав людини.

15 серпня 1937 р. Політбюро ЦК ВКП (б) ухвалило постанову про ув'язнення у таборах, створених на території Казахстану (найвідоміший із них «АЛЖИР» в м. Акмолинськ), строком не менше 5-8 років дружин ворогів народів [4]. Репресіям підлягали дружини, в тому числі і колишні, які не донесли на своїх чоловіків. Відстрочку на відправку до місця відбування покарання отримували вагітні та важкохворі жінки на термін до народження дитини чи одужання. В радянському законодавстві з'явився новий термін «ЖИР» («жены изменников родины» - рос. мова).

Першими жертвами даної постанови стали дружини військових КОВО, а саме: С. Амеліна, В. Булашова, Е. Волкова, Р. Іванова, О. Семенова та ін. Згодом, репресивна машина зачепила дружин катів, співробітників НКВС України С. Каріна-Даниленка, М. Бачинського, Ю. Елькіна та ін.

2 жовтня 1937 р. за спеціальним розпорядженням наркома внутрішніх справ М. Єжова, дія наказу № 00486 поширювалась на дружин шпигунів. Так, у справі «польських шпигунів» заарештували 4,5 тис. жінок [2, с. 149]. За даними архівних документів, що зберігаються в Галузевому державному архіві СБУ, лише в 1937 р. на території України було репресовано 7181 жінок [2, с. 152].

Довготривалий строк ув'язнення отримала Ц. Войславська, яка в присутності секретаря партійного осередку заводу «Червоний гумовик» розповіла 2 анекдоти. Жінку включили до лав «троцькістів» і звинуватили в активній контрреволюційній та шпигунській діяльності. З 1937 р. жертвами сталінського терору ставали жінки з різних соціальних груп: від дружин партійної та військової еліти до пересічних мешканок міст і сіл.

Варто наголосити і на тому, що у довоєнний період частка жінок-в'язнів становила 7,6 %. Згодом кількість жертв жіночої статі буде тільки зростати. Так, на літо 1944 р. жіночий табірний контингент налічував 26%, а в 1945 – 30,6%. В післявоєнні роки ця цифра постійно збільшується [3].

Отже, в період сталінських репресій часто до кримінальної відповідальності притягались жінки різного соціального стану як дружини «ворогів народу», через «шпигунську» діяльність або звичайний анекдот. Нажаль, кількість жінок-в'язнів постійно зростала. В сучасних умовах потрібно не зволікати із засудженням тоталітарного комуністичного радянського режиму для уникнення подібних трагедій в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко П.С. Жіночий досвід сталінських репресій 1930-х рр. (на матеріалах УРСР). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія. – Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Бахмут / Маріупольський державний університет, Маріуполь, 2021.
2. Вронська Т. Сталінська гендерна політика у добу «Великого терору» (1937-1938 рр.) \ 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2009. – № (1) 32. – С. 137-175.
3. Кісь О. Жіночий досвід ГУЛАГу: стан досліджень та джерельні ресурси в українському контексті [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/943-oksana-kis->
4. Оперативный приказ НКВД СССР № 00486 «Об операции по репрессированию жен и детей изменников родины» 15.08.1937 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.alexanderyakovlev.org/fond/issues-doc/1009101>.

СЕКЦІЯ XXV. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КУРАТОРСТВА В МИСТЕЦТВІ

Долеско Світлана Валеріївна

ORCID ID: 0000-0001-6702-5606

Магістр мистецтвознавства, старший викладач
кафедри мистецтвознавчої експертизи

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна

Геращенко Ольга Олександрівна

ORCID ID: 0009-0008-9757-4647

Магістр мистецтвознавства, заступник директора
Центр української культури та мистецтва, Україна

Пархоменко Ніна Володимирівна

Кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна

Явище мистецького кураторства трансформувалось із діяльності хранителів приватних колекцій творів мистецтва в епоху пізнього Середньовіччя та Відродження до творчої самореалізації авторів найвідоміших арт-проектів XX століття й періоду сьогодення. Така трансформація була спричинена реакцією культури й мистецтва на динамічний розвиток науково-технічного прогресу. Спонукала до цього й закономірна зміна суспільних запитів.

Таким чином, на початку XXI століття куратори відіграють одну з ключових ролей в мистецьких процесах сучасності та виконують місію лідерів громадської думки. Беручи до уваги вищезазначене, доцільно дослідити висвітлення розвитку та сьогоденного стану явища мистецького кураторства в науці – як закордонній, так і вітчизняній.

Проблема кураторської парадигми проявилася паралельно з її утвердженням в середовищі загальносвітового арт-ринку в 60-80-х роках XX століття. До зазначеного періоду приналежна невелика кількість наукових іноземних праць, присвячених дослідженню кураторства – наприклад, монографія та статті американської письменниці й арт-критика Л. Ліппард, що були презентовані в 70-х рр. XX століття та перевидані на початку XXI століття. У 1976 р. Б. О'Доггерті представив цикл есе, присвячених функціонуванню кураторів та музейно-галерейних закладів, кризовим явищам у післявоєнному мистецтві II половини XX століття.

Масштабне наукове висвітлення кураторської діяльності й історії кураторства почало вестись західноєвропейськими та американськими мистецтвознавцями в 90-х рр. XX століття, набравши обертів у 2000-х роках. Поява значної кількості теоретичних напрацювань була пов'язана, в першу чергу, з запровадженням в багатьох навчальних закладах освітніх програм, які виховували нове покоління

кураторів.

До числа найвідоміших праць належать дисертаційне дослідження П. О'Нілла (2007 р.) [2], в якій вчений аналізує культуру кураторства та кураторство культури й праця Г.У. Обріста «Коротка історія кураторства» (2008 р.), де систематизований досвід визначних кураторів. Серед наукових досліджень чільне місце посідають теоретичні напрацювання практиків кураторського середовища. Зокрема, власним досвідом ділиться В. Мізіано в книзі «Інший різні» (2004 р.) та Р. Сторр у своїх статтях.

Протягом останніх 10 років світовій мистецтвознавчій спільноті було представлено ряд фундаментальних праць. Серед них – «Шляхи кураторства» Г.-У. Обріста (2016 р.). Книга Б. О'Доггерті «Всередині білого куба. Ідеологія галерейного простору» (2015 р.) містить теоретичні напрацювання, окреслені періодом 1976 – 1986 рр. та є однією з найвагоміших праць, присвячених мистецькому кураторству. Праця «Принцип кураторства. Роль вибору в епоху перенасичення» М. Баскара (2017 р.) [5], засвідчує про вихід терміну «кураторство» за межі втілення в життя арт-проектів. Натомість, описана роль кураторства в бізнес-середовищі та соціальних мережах, що викликане переходом людства в епоху інформаційного перенасичення.

Роль куратора в мистецькому процесі визначили Ф. Перрен, М. Кантор, діяльність куратора в ракурсі реалізації перформансів дослідив А. Фаркуарсон. Публікації П. Гілена присвячені аналізу незалежного кураторства на тлі активних глобалізаційних процесів. Затребуваними є й праці вчених, де розкрито специфіку діяльності окремих кураторів. Так, К. Батлер описує кураторський досвід Л. Ліппард.

Щодо дослідження явища мистецького кураторства на пострадянському просторі, варто виокремити дисертаційне дослідження М. Бірюкової, в якому вона вивчає кураторські підходи, аналізуючи виставковий проект «Документ 5», який було проведено у Франції в 1977 р. (2008 р.). У наукових розвідках О. Прілашкевич (2009 р.) та Д. Дьомкіної (2012 р.) проведено паралелі між роботою кураторів та арт-менеджерів. Також остання акцентує увагу на вивченні місця кураторства в системі сучасного мистецтва. У 2017 р. побачила світ інша праця М. Бірюкової, в якій проаналізовано еволюцію кураторських проектів в різних країнах світу в II половині XX століття.

Щодо історіографії дослідження кураторства в Україні, то, попри значні успіхи в практичній реалізації кураторських проектів в Україні та за її межами вітчизняними кураторами, їхня діяльність досі не отримала ґрунтового аналізу з боку мистецтвознавців. Разом із тим, протягом останніх 10 років зафіксовано поступове зростання інтересу в науковому середовищі до цієї теми. На даний час можна виділяти два види матеріалів: наукові та науково-популярні.

При цьому, авторами лівової частки обох видів матеріалів є українські куратори-практики та художники (як автори арт-проектів, так і їх учасники), багато хто з них здобув гуманітарну освіту (мистецтвознавчу, культурологічну тощо). Це дає змогу нам робити висновки як про динамічний розвиток кураторської справи та потужних арт-проектів в Україні, так і про бажання фахівців зафіксувати в науковому полі ці процеси й ділитись на широкий загальний власним досвідом, з метою виховання наступних поколінь кураторів.

У цьому контексті доцільно виділити публікації П. Гудімова, О. Островської-Лютої, Г. Вишеславського, Т. Злобіної, К. Носко, Є. Герман, М. Кадана, О. Федорука та інших. Так, Г. Вишеславський в 2005 р. опублікував матеріали [7], в яких описана специфіка кураторських концепцій міжнародних виставок сучасного мистецтва кінця

XX – початку XXI століття.

У 2015 р. М. Ланько та Є. Герман було видано працю «Історія кураторства в Україні», де явище кураторство розглядається крізь аналіз діяльності неформальних галерей Західної України з часу здобуття нею Незалежності. У сучасному українському мистецтвознавстві однією з ключових праць у вивченні кураторської діяльності, є дисертаційне дослідження Є. Герман, акцентом якого є кураторські практики в Україні та світі крізь призму сучасного мистецтва, етапи розвитку кураторської справи (2016 р.) [5]. Окрему увагу приділено виставковій діяльності як об'єкту діяльності куратора. Даній темі присвячені й численні наукові статті авторки.

Досвід українських кураторів пунктирно розглядає О. Липка в дослідженні «Мистецький проект як засіб популяризації мистецтва» (2017 р.). У тому ж році було видано працю К. Носко та В. Лук'янець «Де кураторство», в якій акумульовано есе та інтерв'ю з кураторами та художниками, яка є цінним джерелом розуміння мистецьких процесів, що відбувались в Україні в кінці XX – на початку XXI століття [6].

Цікавою з точки зору аналізу практичних навичок куратора та кураторських моделей є публікація «Концептуалізація кураторських методів П. Гудімова (професійно-академічне інтерв'ю)» (П. Гудімов, 2019 р.). До 2020 року приналежний вихід «Кураторського посібника» (за ред. О. Погребняк, Д. Чепурного, К. Яковленко) [7], в якому містяться практичні історії кураторського фаху в Україні – А. Ложкіної, М. Ланько, О. Баршинової, А. Хлестової, А. Ткаченка та інших.

До вітчизняних наукових праць останніх років, присвячених темі даного дослідження, належить публікація Ю. Тагліної та О. Кутенко «Роль принципу кураторства в культурі сучасності» (2021 р.). Вчені зазначають, що смислове наповнення постаті куратора є мінливим у відповідності до різних історичних періодів, а на початку нового тисячоліття він «...стає універсальним та необхідним методом презентації відібраної та впорядкованої інформації, яка має на меті вирішення поставленої проблеми» [1; с. 74].

Також наявна значна кількість статей в популярних інтернет-виданнях, інтернет-порталах, в яких куратори-практики або мистецтвознавці, до кола чийх інтересів належить питання кураторства, діляться власним досвідом або рефлексують на дану тему. Зокрема, К. Носко в статті «Чому «куратор» одна з ключових фігур у мистецтві, та які кола треба подолати, щоб відкрити виставку» (2020 р.) різнобічно аналізує специфіку кураторської діяльності та дає поради тим, хто планує займатись кураторством [1].

Такими ж цінними джерелами є персональні сайти галерей та митців, які розміщують інформацію про арт-проекти, де вагому роль відіграють власники-куратори (Karas Gallery (Є. Карась); Mironova Gallery (Т. Міронова); Арт-центр Павла Гудімова «Я Галерея»).

До історіографічної бази вищезазначеної категорії варто зарахувати й відео-лекції з кураторства, які є не лише цінним джерелом практичного досвіду діяльності українських кураторів, а й привертає увагу слухачів до витоків кураторства. Одна з них – відео-лекція Л. Герман «Історія кураторства за 120 хвилин» від осередку неформальної освіти у сфері гуманітарних знань «Культурний проект», де привернуто увагу до того факту, що історія сучасного мистецтва, перш за все, є історією експозицій та кураторських проектів.

Висновки. У ході дослідження з'ясовано, що в західноєвропейському, американському та пострадянському просторі присутній значний масив наукових праць, що розкривають поняття кураторства в різних аспектах – історико-хронологічному, мистецтвознавчому, культурологічному, філософсько-

психологічному тощо. Він продовжує збагачуватись науковими розвідками.

Переважає ж більшість теоретичних напрацювань, присвячених кураторству в українському науковому середовищі, стосуються інформації про практичний кураторський досвід, історії створення творчих об'єднань та арт-проектів. На наше переконання, на сьогодні цього недостатньо, щоб констатувати глибоке розкриття теми кураторства в Україні.

Після аналізу наявних матеріалів, доцільно стверджувати, що цей напрям є дуже перспективним в українському науковому середовищі та починає набувати обертів, як і динамічний розвиток вітчизняного арт-простору та потребує уваги мистецтвознавців, музеєзнавців, соціологів, філософів, психологів як комплексне явище.

Список використаних джерел:

1. Jk.Tahlina, Y. S., & Kutenko, O. S. (2021). The role of the principle of Curation in the Contemporary Culture. The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series "Theory of Culture and Philosophy of Science, (63), 68–76.
2. O'Neill, P. (2007). The Culture of Curating and the Curating of Culture(s): the development of Contemporary Curatorial discourse in Europe and North America since 1987 [PhD thesis, Middlesex University]. Middlesex University.
3. Баскар М. (2017). Принцип кураторства. Роль вибору в епоху переизбытка. Ад Маргинем Пресс.
4. Вишеславський, Г. (2005). Кураторські концепції міжнародних виставок сучасного мистецтва на межі XX й XXI сторіч. У Сучасне мистецтво (с. 217–231).
5. Герман, Є. С. (2016). Кураторська практика в сучасному мистецтві. Світовий досвід та український контекст [Дис. канд. мистецтвознавства, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (Київ)]. Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (Київ).
6. Носко, К. (2020, 8 грудня). Чому “куратор” одна з ключових фігур у мистецтві, та які кола треба подолати, щоб відкрити виставку. Суспільне. Культура. <https://suspilne.media/86399-comu-kurator-odna-z-klucovih-figur-u-mistectvi-ta-aki-kola-treba-podolati-sob-vidkriti-v-istavku/>.
7. Погребняк, О., Чепурний, Д., & Яковленко, К. (Ред.). (2020). Кураторський посібник. Ізоляція. Платформа культурних ініціатив.

ОСОБИСТІ ЯКОСТІ КУРАТОРА В МИСТЕЦТВІ

Долеско Світлана Валеріївна

ORCID ID: 0000-0001-6702-5606

Магістр мистецтвознавства, старший викладач

кафедри мистецтвознавчої експертизи

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна

Геращенко Ольга Олександрівна

ORCID ID: 0009-0008-9757-4647

Магістр мистецтвознавства, заступник директора

Центр української культури та мистецтва, Україна

У сучасному арт-просторі України працює широке коло кураторів мистецьких проектів. Як показує практика, запорукою успіху чи невдачі кожного кураторського проекту є не лише актуальна для суспільних запитів сьогодення ідея та якісно розроблена його концепція, а й, безпосередньо, особистість куратора.

На даний час цей аспект фактично не досліджений в українському науковому середовищі. Пунктирно роль особистих якостей в кураторському фахові визначила Т. Кочубінська в авторській лекції «Професія куратор: про мистецтво з турботою» [3]. У фундаментальних вітчизняних працях – «Кураторському посібнику» [1] та «Де кураторство» [2], в яких презентований практичний досвід лідерів українського кураторства останніх десятиріч, на темі особистих якостей не було зроблено окремого акценту.

Тож, ми вбачаємо необхідність в аналізі переліку необхідних особистих якостей куратора мистецтва, оскільки їх наявність сприяє не лише кількісному, а й якісному зростанню арт-проектів в Україні. Передусім, зазначимо, що рівень та спектр професійних якостей куратора значною мірою залежить від його обов'язків – це стосується як роботи інституційного, так і незалежного куратора. У кожного куратора на початку його професійної діяльності наявний певний перелік особистих якостей (як вроджених, так і набутих, які залежать від виховання), що впливають на рівень реалізованих проектів. А вже від рівня особистісного потенціалу та бажання самовдосконалюватись буде залежати кар'єрний рух вперед, або ж відсутність змін в цій сфері.

Першочерговим є фундамент моральних цінностей, серед яких – чесність, вірність (собі, своїй справі, колективу, митцям), співчуття, повага, відповідальність, відчуття справедливості, наполегливість, самоконтроль. Дуже впливає на кураторську роботу високий рівень самооцінки, адже неможливо бути впевненим в успішному результаті авторського проекту, якщо відсутня впевненість в собі. Але, при цьому, фахівець повинен бути об'єктивним до своїх сильних та слабких сторін, аби уникнути самовпевненості. Оптимізм та позитивне світосприйняття в будь-яких ситуаціях є тими рушійними якостями, які допомагають втілити в життя навіть найскладніші творчі задуми. Це повинно бути не лише якістю особистості куратора, а й його гаслом.

Адже творчий фах – це наявність великої кількості непередбачуваних ситуацій, які слід сприймати позитивно, при цьому оперативно залагоджуючи їх. Наприклад, поширеною є ситуація, коли під час урочистого відкриття проекту частина учасників відкриття запізнюється з певних причин, порушуючи таймінг заходу. У цьому випадку куратор повинен дану ситуацію сприймати як шанс більше розказати вже

присутнім гостям про проект, а не як форс-мажор, через який церемонія відкриття може мати негативне забарвлення, оскільки ключові особи запізнались.

Звісно, кураторський фах неможливий без любові до людей, відкритості й комунікабельності, оскільки ведення переговорів є невід'ємною частиною щоденної праці. Дуже цінним є вміння слухати, воно сприяє виникненню поваги до куратора як особистості й професіонала. А тактовність допомагає правильно відмовляти, дає змогу вести спілкування в дипломатичному ключі. Особливо, коли потрібно відмовити митцеві в участі в колективній виставці, але вкрай важливо зробити це таким чином, щоб не образити відмовою й зберегти з ним дружні стосунки. Це є ознака такої якості, як доброзичливість. Вміння бути вдячним також є надважливим, без нього неможливо побудувати коло спілкування в творчому середовищі.

Дуже допомагають в кар'єрному та особистісному зростанні організаторські здібності, тому що за кожним проектом стоїть великий масив роботи, яку неможливо виконати без вміння організовувати свій та командний час, простір тощо. При цьому не можна обійтись без сумлінності, надійності, відповідальності та акуратності, які дозволяють довести до кінця будь-яку почату справу. Тому що кожен арт-проект вимагає великої уваги до деталей – від написання концепції й до завершення проекту та довгий час після цього.

Така особиста риса, як доброзичливість, в результаті, формує в куратора навички стресостійкості. А це, в свою чергу, є підґрунтям неконфліктності. Ця риса дозволяє кураторській команді та партнерам позитивно сприймати як самого куратора, так і будь-які його ініціативи й, в подальшому, проекти. Вміння довіряти людям є дуже корисним в командній роботі над проектом, що дає змогу кураторові розвивати навички делегування.

Враховуючи те, що ми ведемо мову про кураторство саме в мистецтві, то вважаємо, що до переліку необхідних особистих рис куратора має належати образне мислення й вміння відчувати прекрасне. Тому що арт-проект, перш за все, є творчим продуктом. Тож, інтуїтивне творче чуття повинно завжди супроводжувати куратора.

Наявність всіх або частини вищезазначених якостей сприяє формуванню низького, середнього чи високого рівня емоційного інтелекту. Адже, беручи до уваги той факт, що куратор є лідером-керівником проектів та команд із їхньої реалізації, саме емоційний інтелект відіграє в цьому вкрай важливу роль: чим вищим він є, тим продуктивнішою буде кураторська робота. Емоційний інтелект визначається Д. Гоулманом, Р. Бояцисом та Е. Маккі як поєднання 4 складових: самопізнання, самоконтролю, соціальної чутливості та управління стосунками [4, с. 45]. Отже, куратор із високим рівнем емоційного інтелекту вміє контролювати свої емоції та дії в складних ситуаціях, домовляється із митцями-учасниками проектів, оперативно та успішно вирішує будь-які проблемні ситуації, проявляє емпатію до оточуючих, що дає змогу розробляти високоякісні арт-проекти.

Список використаних джерел:

1. Погребняк, О., Чепурний, Д., & Яковленко, К. (Ред.). (2020a). Кураторський посібник. Ізоляція. Платформа культурних ініціатив. Носко, К., & Лук'янець, В. (2017). Де кураторство. IST Publishing.
2. «Професія куратор: про мистецтво з турботою». (2020, 24 вересня). Артсвіт. <https://artsvit.dp.ua/news/profesyia-kurator-pro-mistectvo-z-turbotoyu/>.
3. Гоулман, Д., Бояцис, Р., & Маккі, Е. (2010). Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта (4-те вид.). Альпина Паблишерз.

ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ МАРТИ ПІТЧУК: АНАЛІЗ У ДОВОЄННОМУ Й ВОЄННОМУ ВЕКТОРАХ

Долеско Світлана Валеріївна

ORCID ID: 0000-0001-6702-5606

Магістр мистецтвознавства, старший викладач

кафедри мистецтвознавчої експертизи

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна

Ткачук Ніна Юхимівна

здобувач вищої освіти кафедри мистецтвознавчої експертизи

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна

Пархоменко Ніна Володимирівна

Кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна

Творчий доробок Марти Пітчук посідає чільне місце в мистецькому середовищі сучасної України, вирізняючись високим рівнем художньої майстерності та самобутності. Із огляду на актуальність культурно-мистецьких практик для українського суспільства в часи війни, що розпочалась у 2022 році, живопис Марти Пітчук відіграє роль ефективного інструменту в цій сфері, оскільки є реакцією художниці на дані події.

Мисткиня працює в жанрі олійного станкового й монументального живопису та муралу, веде активну виставкову й громадську діяльність [1]. Роботи Марти Пітчук зберігаються в численних приватних колекціях в Україні та за її межами. Підґрунтям для творчих пошуків та формування авторського стилю мисткині стали знання з українського декоративно-прикладного мистецтва й здобута фахова освіта художника з монументально-декоративного живопису в Косівському інституті прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв (2014 р.), і художника-ілюстратора в Українській академії друкарства (2015 р.).

Головною віссю творчого доробку Марти Пітчук з 2014 р. є серія «Мотанка». Дану серію як пріоритетну необхідно розглянути детально, оскільки саме на її прикладі помітними є трансформація творчості художниці, яку доцільно поділити на 2 періоди: перший – від започаткування серії в 2014 р. й до початку повномасштабної війни Росії проти України; другий – із 24 лютого 2022 р. до початку 2023 р. (час написання даного матеріалу). У серії «Мотанка» уособлено зацікавлення художниці українською історією, народним мистецтвом, фольклором, антропологією. При роботі над кожним новим образом художниці звертається до теоретичних напрацювань вітчизняних науковців з української міфології [2] та історії костюма [5].

Зокрема, в роботі «Мотанка. Українська обрядова лялька. Тернопільщина» (Рис. 1) жіноча постать зображена в керсетці, типовій для цього регіону. А в правій руці тримає веретено – сакральний предмет для українців, що використовувався не лише як інструмент в рукоділлі, а й в народній магії та медицині, овіяний легендами про зв'язок між світами.

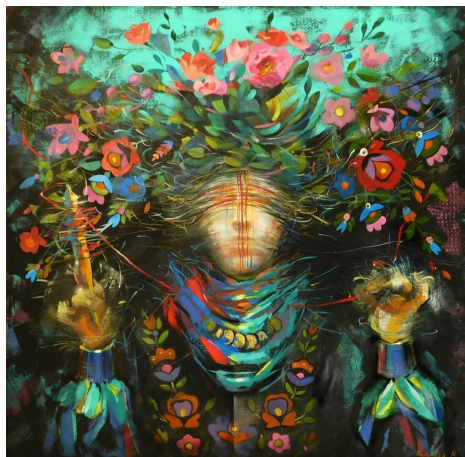


Рис. 1. Марта Пітчук «Мотанка. Українська обрядова лялька. Тернопільщина» (полотно, олія; 100х100 см, 2017 рік) [4]

Отримані знання Марта Пітчук транслює в художніх творах, зазначаючи при цьому: «На моїх картинах ви можете побачити давно забуті, незвичні елементи українського строю. Я досліджую етнічні регіони України, намагаючись знайти в них щось особливе, неповторне. Цінністю і місією моїх картин, я вважаю, є те, що вони транслюють енергію і силу української жінки, яка надихає і спонукає глядача захоплюватися власним корінням» [3].

При аналізі художніх творів серії «Мотанка», нами відзначено, що всі твори, приналежні до обох вищезазначених періодів, вирізняються монументальною декоративністю, тлом темного (переважно, чорного) кольору, та яскравою гамою кольорів, де значна увага художниці приділяється рожевому й жовтому кольорам. Даний барвистий колорит уособлює життєрадісність українського світогляду й народного мистецтва в цілому. Щодо народної ляльки, або ж, ляльки-мотанки як поширеного варіанту назви цього архаїчного магічного оберегу – художниця використовує її як таємничу мову, якою розмовляє зі світом, з поціновувачами своєї творчості.

Також творчій манері Марти Пітчук притаманне вкрай реалістичне зображення жіночих образів в традиційних строях етнорегіонів України й застосування циклічних мазків переважно по центру композиції, що імітує традиційний рух мотання ниток на обличчі ляльки-мотанки. Роботам обох періодів властивий і динамізм композиції – відсутність статичності тримає глядача в деякій емоційній напрузі, спонукаючи до роздумів суті побаченого. Зокрема, це стосується таких робіт, як «Мотанка в хустці. Закарпаття» (Рис. 2) й «Мотанка з крашанкою. Полтавщина».



Рис. 2. Марта Пітчук «Мотанка в хустці. Закарпаття» (полотно, олія; 60х55 см; 2019 рік) [4]

Однак, в художніх творах, що побачили світ після початку повномасштабної війни, бачимо значне посилення динамізму композиції – Березиня-Мотанка значно частіше зображується в русі, вона сповнена трагізму. Передусім, це досягається не лише завдяки додаванню драматичних рис в жіночі образи, а й завдяки пріоритетному звучанню червоного кольору як символу вогню, болю й руйнувань – відгомону подій 2022 – 2023 років. Серед характерних творів даного періоду – «Мотанка. Маріуполь» (Рис. 3).



Рис. 3. Марта Пітчук «Мотанка. Маріуполь»
(полотно, олія; 130х100 см; 2022 рік) [4]

На прикладі роботи «Мотанка. Перемога. Київське Полісся» (Рис. 4) можна стверджувати, що Марта Пітчук художніми засобами транслює свої особисті та загальносуспільні переживання стосовно відстоювання на початку XXI століття Україною свого права на мирне й незалежне існування. Оскільки саме Поліський регіон значною мірою постраждав від російської навали, але вистояв та був звільнений навесні 2022 року.



Рис. 4. Марта Пітчук «Мотанка. Перемога. Київське Полісся»
(полотно, олія; 80х80 см; 2022 рік) [4]

Тож, в довоєнних творах Марти Пітчук вбачається акцент на етно-регіональній приналежності образів, тісному зв'язку з декоративно-прикладним мистецтвом і

фольклором. А роботам періоду війни притаманне зображення мотанок як реакції на трагічні події, трансляції в світ збірного образу України. Художні твори 2022 – початку 2023 рр. протягом даного періоду презентовано не лише в Україні, а й в Таїланді та США – вони розповідають світовій спільноті про трагізм ситуації в Україні, привертають увагу до війни. А українців спонукають задуматись про нерозривний зв'язок з рідною землею, її історією й культурою, слугують підказкою: для того, аби здобути перемогу, потрібно звернутись до свого сакрального коріння.

Список використаних джерел:

1. Виставка живопису Марти Пітчук "Мотанка". (б. д.). 0342.ua - Сайт міста Івано-Франківська. <https://www.0342.ua/afisha/8355/vistavka-zivopisu-marti-pitchuk-motanka>
2. Войтович, В. М. (2002). Українська міфологія. Либідь.
3. Марта Пітчук — «Місія моїх картин — надихати й спонукати глядача захоплюватися власним корінням». (2020, 20 листопада). Персона. <https://persona.org.ua/marta-pitchuk/>.
4. Марта Пітчук (Marta Pitchuk). (б. д.). Facebook. https://www.facebook.com/pitchukmarta/photos_by.
5. Ніколаєва, Т. (1996). Історія українського костюма. Либідь.

[illegible]

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ ІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ НАУКИ:
ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА ВЗАЄМОДІЇ»**

7 квітня 2023 року ♦ Рівне, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 07.04.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 11,39. Замовлення № 376. Тираж: 100 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

Міжнародний центр наукових досліджень
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: mcnd@ukrlogos.in.ua

Видавець: Громадська організація «Європейська наукова платформа».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.